

Theodóros Synkellos
Az Istenanya ruhájának Blachernaiban történt elhelyezéséről szóló beszéde.

Acta Universitatis Szegediensis

Opuscula Byzantina

x.

Theodóros Synkellos

Az Istenanya ruhájának Blachernaiban történt
elhelyezéséről szóló beszéde

(Homilia de Depositione vestis Deiparae in Blachernis)

A görög szöveg kritikai kiadását és magyar fordítását készítette:

Ungváry Jenő

Appendix: Szádeczky-Kardoss Samu Theodóros Synkellosról szóló cikkei

Szeged

2011

Szerkesztette:
Olajos Teréz

A kötet megjelenését támogatta:
OTKA K 68762 számú pályázata
OTKA K 81485 számú pályázata
Gál Ferenc Hittudományi Főiskola

Szegedi Tudományegyetem
Bizantinológiai és Középlatin Filológiai Tanszéki Csoport
H-6722 Szeged, Egyetem u. 2.
HU ISSN: 0324-6523
ISBN: 978-963-306-145-9

ELŐSZÓ A KÖTETHEZ

Az *Opuscula Byzantina* sorozat hosszú szünet után folytatódik a jelen X. kötettel, amelyben olvasható görög szöveg a konstantinápolyi Blachernai-nyegyed híres Istenanya-templomában őrzött, rendkívüli tisztelettel övezett ereklyének, Szűz Mária ruhájának a történetéről szól, a „Szentbeszéd az Istenanya ruhájának elhelyezéséről Blachernaiban” című mű kritikai kiadása, azaz a nemzetközi bizantinológiában az első modern tudományos elvek és módszerek szerint készült edíciója. A művet *Homilia de depositione vestis Deiparae* címmel egyetlen párizsi kódex alapján 1648-ban Combefis adta ki nyomtatásban, azonban a 16–17. századi első edíciók szokásos hiányosságait mutató szöveg ma már szinte elérhetetlen. Ungváry Jenő jelen kiadása 22 kódex szövegváltozatainak számbavételével a bizánci szerző művének a lehető leghitelesebb textusát adja kezünkbe pontos magyar fordítással kísérve.

A homilia szerzőjének alakja a homályba vesz: a mű címében Theodóros, a Nagy Templom (azaz a Hagia Sophia) presbyterosaként és synkellosként (főpapi titkárként) szerepel. Valószínűleg azonos a VII. század első felében élt Theodóros Synkellosszal, az „istenszerető főpapi titkárral”, aki 626. augusztus 2-án egy konstantinápolyi követtség tagjaként járult az ostromló avar kagán színe elé az egykorú forrás, a *Chronicon Paschale*¹ híradása szerint. Konstantinápoly 626. július 29-étől augusztus 7-éig tartó ostromának szemtanújaként, átélte élményeit örökítette meg abban a beszédében, amelyet feltehetően a császárváros megmenekülésének első évfordulóján mondott el a Hagia Sophia székesegyház szószékéről, hálát adva az Istenanya csodás és hathatós segítségéért. A *Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis*² ennek a fontos avar és bizánci történeti eseménynek a főforrása a *Chronicon Paschale* mellett.³ A *Homilia de depositione vestis Deiparae* második része (23–33 caput) arról szól, hogy egy barbár betörés miatt elmenekítették az ereklyét, majd a veszély elmúltá után ünnepélyesen visszahelyezték azt a Blachernai-i templomba. A szentbeszédnek ezen része az avar kagánnak 623. június 5-én Konstantinápoly falai előtt végrehajtott cseles rajtaütésével hozható összefüggésbe, amikor a béketárgyalásra érkező Hérakleios császárt kis híján foglyul ejtették az avarok.⁴ A pusztító, zsákmányoló ellenség elől az akkor még a városfalakon kívül fekvő Blachernai-i Mária-templomból a legbecsesebb ereklyét, a Szűzanya ruháját sietve a Hagia Sophia székesegyház kincstárába vitték, majd az avarok elvonulása után Sergios patriarcha július 2-án nagy pompa közepette helyezte vissza a Mária-relikviát a Blachernai-i templomba.⁵

Ungváry Jenő a Szegedi Egyetem latin-görög szakos hallgatójaként Szádeczky-Kardoss Samutól kapta 1978-ban szakdolgozati témájaként a theodórosi homilia szövegének vizsgálatát, akkor még egy kódex kollációját. Ám még a diploma megszerzése

1 Ld. *Chronicon Paschale*. Rec. L. Dindorf. Bonn 1832. Vol. I. p. 716–726; F. Makk, Traduction et commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège de Constantinople en 626. *Opuscula Byzantina* III. Szeged 1975, p. 59–66.

2 Vö. F. Makk, Traduction et commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège de Constantinople en 626. *Opuscula Byzantina* III. Szeged 1975, p. 9–59, 73–118.

3 A kérdésről teljes körű áttekintést ad Szádeczky-Kardoss Samu, Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig. *Die Quellen der Awarengeschichte von 557 bis 806*. Társszerző Farkas Csaba. Munkatársak: Borsos M., Csillik É., Makk F., Olajos T. Budapest 1998.

4 Szádeczky-Kardoss S., op. cit. p. 164–169.

5 Szádeczky-Kardoss S., op. cit. p. 167, 169.

előtt életének gyökeres sorsfordulata folytán Svájcba távozhatott, ahol több mint egy évtizeden át élt a klasszika-filológiától teljességgel különböző diplomát szerezve és munkát vállalva. Ennek ellenére svájci tartózkodás idején is – ottani lehetőségeit kihasználva – folytatta a theodórosi homilia szövegének vizsgálatát, a művet őrző kódexek felkutatását, róluk fotókópia beszerzést. 1990 után Magyarországra visszatelepülve Szádeczky-Kardoss Samu vezetésével elkészítette szakdolgozatát, a Szegedi Egyetemen diplomát szerzett, majd további kutatásainak az eredményeit is hasznosítva 1996-ban a theodórosi *Homilia de depositione vestis Deiparae* szövegkiadásával „*summa cum laude*” minősítéssel az azóta megszűnt „*Doctor Universitatis*” címet szerezte meg. A jelen kötet első része ennek a rendkívül alapos és kiváló filológiai munkának megkésett, de nagyon indokolt és remélhetően hasznos közzététele.

A kötet második része Szádeczky-Kardoss Samu Theodosz Synkellosszal (elsősorban két ismert homiliájának szövegahagyományozásával) kapcsolatos cikkeit gyűjti össze. Szádeczky-Kardoss Samu az 1970-es évek eleje óta fordult a klasszikus görög irodalom és történelem kutatása után a steppei népek, elsősorban az avarok történetének görög és latin nyelvű forrásai felé,⁶ s e terület nemzetközileg egyik legelismertebb szakértője lett.⁷ Kezdeményezésére és szakmai irányításával készítette el Makk Ferenc a másik theodórosi műnek, a Konstantinápoly avar ostromáról szóló homiliának a kommentáros francia fordítását, amely az *Opuscula Byzantina* III. köteteként jelent meg. A Theodórosz Synkellos műveiről Szegeden folytatott kutatásoknak a legkülönbözőbb szakmai orgánumban megjelent eredményeit kapja most itt egy csokorba kötve az olvasó.

Szeged, 2010. augusztus

Olajos Teréz

⁶ Szakirodalmi munkásságáról összefoglaló képet ad Olajos Teréz in: *Aetas. Történettudományi folyóirat*. 20. 4 (2005) p. 187–195.

⁷ Ezt jelzi, hogy a „*Cambridge History of Early Inner Asia*” c. kézikönyv szerkesztője az avar fejezet megírására őt kérte fel. E témakörben legjelentősebb munkái: S. Szádeczky-Kardoss, *Avarica. Über die Awarengeschichte und ihre Quellen. Mit Beiträgen von Th. Olajos (=Opuscula Byzantina VIII.)* Szeged 1986; *The Avars*. In: *The Cambridge History of Early Inner Asia*. Edited by D. Sinor. Cambridge 1990, p. 206–228, 452457; *Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig*. (ld. 3. l.).

VORWORT

Der griechische Text, der auf den folgenden Seiten veröffentlicht wird im zehnten Band der Reihe *Opuscula Byzantina*, die nach einer längeren Pause nun fortgesetzt wird, handelt von der Geschichte des Kleides der Heiligen Maria, der hoch verehrten Reliquie der berühmten Gottesmutter-Kirche zu Blachernai in Konstantinopel. Er ist die kritische Ausgabe des Werks *Predigt über die Niederlegung des Kleides der Gottesmutter in Blachernai*, d.h. er ist seine erste nach modernen wissenschaftlichen Prinzipien und Methoden verfasste Edition in der internationalen Byzantinistik. Aufgrund eines einzigen Pariser Kodexes hat im Jahre 1648 Combefis das Werk *Homilia de depositione vestis Deiparae* im Druck veröffentlicht, aber es ist nicht nur gekennzeichnet durch die üblichen Mängeln der ersten Editionen aus dem 16–17. Jahrhundert, sondern es ist heute kaum zugänglich. Die vorliegende Arbeit von Jenő Ungváry gibt uns die Textvarianten von 22 Kodizes, und orientiert über die Textüberlieferung der Rede. Begleitet wird der griechische Text von zwei Indizes und der ungarischen Übersetzung.

Die Gestalt des Verfassers der Homilie bleibt in geheimnisvolles Dunkel gehüllt: Im Titel des Werkes tritt Theodoros als *presbyteros* der Großen Kirche (d.h. der Hagia Sophia) und *synkellos* (d.h. Sekretär eines Erzpriesters) auf. Er ist wahrscheinlich mit Theodoros Synkellos, dem „gottliebenden Syncellus“ identisch, der in der ersten Hälfte des siebten Jahrhunderts gelebt hatte und dem Bericht der zeitgenössischen Quelle, des *Chronicon Paschale*¹ zufolge am 2. August 626 als Mitglied einer Gesandtschaft aus Konstantinopel vor dem awarischen Khagan zu Friedensverhandlungen erschienen ist. Als Augenzeuge der vom 29. Juli bis zum 7. August dauernden Belagerung der Kaiserstadt hat er in seiner Rede, die er wahrscheinlich von der Kanzel der Hagia Sophia gehalten hat, hat er sich für die wunderbare und wirksame Hilfe der Gottesmutter bedankt, vermutlich am ersten Jahrestag der Befreiung der Kaiserstadt. Die *Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis*² ist neben dem *Chronicon Paschale* die Hauptquelle dieses wichtigen awarischen und byzantinischen historischen Ereignisses.³ Der zweite Teil der *Homilia de depositione vestis Deiparae* (Kap. 23–33) handelt davon, dass die Reliquie wegen eines Einbruchs der Barbaren in Sicherheit gebracht und, nachdem die Gefahr vorüber war, feierlich in die Kirche zu Blachernai zurückgebracht wurde. Dieser Teil der Predigt kann mit dem hinterlistigen Überfall des awarischen Khagans vor den Mauern von Konstantinopel am 5. Juni 623 in Verbindung gebracht werden, als Kaiser Herakleios, der zur Friedensverhandlung gekommen war, von den Awaren beinahe gefangen genommen wurde.⁴ Die meistverehrte Reliquie, das Kleid der Heiligen Mutter, mußte vor dem wütenden und Beute suchenden Feind aus der Marienkirche zu Blachernai, die damals noch außerhalb der Stadtmauern lag, eilends

1 Siehe *Chronicon Paschale*. Rec. L. Dindorf, Bonn 1832. Vol. I. S. 716–726; F. Makk, *Traduction et commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège de Constantinople en 626*. *Opuscula Byzantina* III. Szeged 1975, S. 59–66.

2 Vgl. F. Makk, op. cit. S. 9–59, 73–118.

3 Über die Frage gibt Samuel Szádeczky-Kardoss einen umfassenden Überblick: Samu Szádeczky-Kardoss, *Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig*. Die Quellen der Awarengeschichte von 557 bis 806. Mitautor Csaba Farkas.

Mitarbeiter: M. Borsos, É. Csillik, F. Makk, T. Olajos. Budapest 1998.

4 S. Szádeczky-Kardoss, op. cit. S. 164–169.

in die Schatzkammer der Hagia Sophia Kathedrale gebracht werden. Nach dem Abzug der Awaren hat Patriarch Sergios die Marienreliquie am 2. Juli unter großen Feierlichkeiten in die Kirche zu Blachernai zurückgesetzt.⁵

Dem Studierenden der Klassischen Philologie, Jenő Ungváry wurde der Homilientext von Theodoros als Untersuchungsgegenstand seiner Diplomarbeit noch im Jahre 1978 von Samuel Szádeczky-Kardoss vorgeschlagen. Damals hat es sich noch um die Kollation eines einzigen Kodexes gehandelt. Jenő Ungváry durfte jedoch durch die Wirbel in der internationalen Politik, noch bevor er sein Studium absolviert hätte, in die Schweiz ausreisen, wo er mehr als ein Jahrzehnt verbracht hat. Auf einem Gebiet weit entfernt von dem der Klassischen Philologie hat er sein Diplom gemacht und seinen Lebensunterhalt verdient. Dennoch hat er auch während seines Aufenthalts in der Schweiz die Untersuchung des Homilientextes von Theodoros und die Suche nach den Kodizes, die das Werk aufbewahrten, fortgesetzt und von denen Kopien anfertigen lassen. Nach der Wende in Ungarn in die Heimat zurückgekehrt, hat er mit der Betreuung von Samuel Szádeczky-Kardoss seine Diplomarbeit angefertigt, an der Universität zu Szeged sein Diplom gemacht und dann im Jahre 1996 mit der Textausgabe der *Homilia de depositione vestis Deiparae* von Theodoros den damals üblichen Titel *Doctor Universitatis* mit dem Prädikat *summa cum laude* erworben. Die erste Hälfte des vorliegenden Bandes ist die späte, jedoch sehr erwünschte und hoffentlich nützliche Veröffentlichung dieser besonders gründlichen und ausgezeichneten philologischen Arbeit.

Die zweite Hälfte des Bandes beinhaltet die Neuauflage der (z.T. auch in der Arbeit von Jenő Ungváry zitierten) Beiträge von Samuel Szádeczky-Kardoss über Theodoros Synkellos, vor allem über die Textüberlieferung seiner beiden bekannten Homilien. Samuel Szádeczky-Kardoss hat sich anfänglich mit der klassischen griechischen Literatur und Geschichte befaßt, seit Anfang der 1970er Jahre hat er sich aber den griechischen und lateinischen Quellen der Geschichte der Steppenvölker, vor allem der der Awaren zugewandt⁶ und wurde zu einem der anerkanntesten Kapazitäten auf diesem Gebiet.⁷ Auf seine Initiative hin und unter seiner fachlichen Leitung hat Ferenc Makk die kommentierte französische Übersetzung des anderen Werks von Theodoros, der Homilie über die awarische Belagerung von Konstantinopel, angefertigt, die als dritter Band der *Opuscula Byzantina* erschienen ist. Hier werden dem Leser die Ergebnisse der Untersuchungen, die über die Werke von Theodoros Synkellos in Szeged durchgeführt wurden und in verschiedenen Fachzeitschriften erschienen sind, in einem Band versammelt dargeboten.

Szeged, im August 2010

Teréz Olajos

5 S. Szádeczky-Kardoss, op. cit. S. 167, 169.

6 Über seine fachliterarische Tätigkeit gibt Teréz Olajos einen zusammenfassenden Überblick in: *Aetas. Történettudományi folyóirat*. [Aetas. Geschichtswissenschaftliche Zeitschrift.] 20. 4 (2005) S. 187–195.

7 Es zeigt sich darin, dass der Herausgeber des Handbuchs *Cambridge History of Early Inner Asia* mit der Verfassung des Kapitels über die Awaren ihn beauftragt hat. Seine wichtigsten Werke in diesem Bereich sind die folgenden: *Avarica. Über die Awarengeschichte und ihre Quellen* (=Opuscula Byzantina VIII.). Szeged 1986; *The Avars*. In: *The Cambridge History of Early Inner Asia*. Edited by Denis Sinor. Cambridge 1990, p. 206–228, 452–457; *Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig*. Die Quellen der Awarengeschichte von 557 bis 806 (=Magyar Östörténeti Könyvtár 12.). Budapest 1998.

Tartalomjegyzék

1. Előszó	V
1.1. Célkritizés	V
1.2. Theodóros Synkellos és a neki tulajdonított művek	V
2. Kéziratok	VII
2.1. A kéziratok leírása	VII
2.2. A kódexek csoportosítása	XIII
2.2.1. Consensus codicum H Pc Pb2 Ma2 Fa Dc (A)	XIII
2.2.2. Consensus codicum B Va An Pb Mo La Vp (B)	XIV
2.2.3. Consensus codicum Ma Pa O Fb Vb La2 Vp2 (C)	XV
2.2.4. A közölt szöveg	XV
3. Összefoglaló táblázat a kéziratokról	XVI
4. Kiadások és fordítások	XX
4.1. Combefis	XX
4.2. Loparev	XX
4.3. Cameron	XXI
5. A többi recenzió	XXII
5.1. BHG 1058a	XXII
5.2. BHG 1058b	XXII
5.3. BHG 1048	XXIII
5.4. BHG 1058e	XXIII
5.5. Epitoma Latina Codicis Beneventani I	XXIII
6. A H: "Jahressammlung" vagy ménologion?	XXV
7. A Homéros-idézetek	XXX
8. Bibliográfia	XXXII
Theodori Syncelli Homilia de depositione vestis Deiparae	1
Index nominum	21
Fordítás	23

1. Előszó

1.1. Célkitűzés

"Ad historica alia huc congesta nec iniucunda lectu, nec inutilis accedat ista narratio, qua dilucide explicetur templi S. Mariae toto orbe celeberrimi eiusdemque sanctissimae vestis in eo depositae historia." E szavakkal kezdi magyarázó jegyzeteit François Combefis a Szűzanya ruhájának elhelyezéséről szóló homília (BHG 1058) 1648-ban megjelent editio princepsében.¹ A tudós dominikánus szerzetes narratio historicának nevezi a művet, és a később a homíliával foglalkozók is elsősorban a szöveg második részében említett azon történelmi eseményeket tették vizsgálódásuk tárgyává, amelyeket az egyházi beszéd szerzője mint a saját életében megtörténtekekt említ.² A homília ugyanis két részből áll: 1. Mária ruhájának megtalálása és elhelyezése Blachernaiban Nagy Leó császár idejében; 2. Egy barbár betörés miatt a ruha elmenekítése majd visszavitele Blachernaiba. A szónoklatot megpróbálták Konstantinápoly 860-as orosz illetve 626-os avar ostromával kapcsolatba hozni. Ám biztosra vehető, hogy valójában a 623. évi avar rajtaütés volt az a történelmi esemény, amelynek során a féltett relikviát, a Szűzanya ruháját a blachernai-i Mária-templomból a városfalon belülré menekítették, majd a veszély elmúltával ünnepélyesen ismét Blachernai-ban helyezték el.³ Csak kevesen foglalkoztak a homília első részével, amely a Szűzanya ruhájának, ennek a becses ereklyének a megtalálásáról és Konstantinápolyba viteléről szóló legendát tartalmazza.⁴

Bár Loparev tanulmányának publikálása óta – amely a homília második részének szövegét és a müncheni kódex olvasatait is tartalmazza⁵ – igen sokan foglalkoztak a szöveggel, a mai napig nem jelent meg a homília kritikai kiadása. Jugie 1944-ben kiadott, a Szent Szűz haláláról és mennybemeneteléről szóló hatalmas munkájában így ír: "Une édition critique, signalant les abréviations, mutilations et interpolations serait grandement désirable."⁶ Ugyancsak desideratumként említi a kritikai kiadást Wenger és Cameron is.⁷

Jelen munka egy első lépést jelent a fenti tudósok által sürgetett kritikai kiadás felé. A most közreadott szöveg az általam ismert harmincöt kézirat közül huszonkettőnek az alapján készült, nem titkoltan azzal a szándékkal, hogy alapja legyen egy későbbi, az egész kézirati hagyományt felölelő kritikai kiadásnak.

1.2. Theodórosz Synkellos és a neki tulajdonított művek

"His biography is barely known" – írja Kazhdan a legmodernebb bizánci lexikonban Theodórosz Synkellosról szólva.⁸ De talán még ez a mondat sem fejezi ki igazán azt, hogy tulajdonképpen egyetlen forrásunk van csak, amely Theodórosz Synkellos nevét említi: a 626-os avar ostrom során a kagánhoz

¹ COMBEFIS 785. A kiadásról lásd: 4.1. Combefis, XX. oldal.

² BARISIC; BAYNES, *Avar Surprise*; CAMERON; DIETEN; LOPAREV; SPECK; STRATOS, *Byzantium*; STRATOS, *Le guet-apens*; SZÁDECZKY-KARDOSS, *Források I.*; VASILEVSKII; WORTLEY.

³ Az avar rajtaütés 623-ra datálásának, azaz a Chronicon Paschale adata elfogadásának szükségességét a legmeggyőzőbben Stratos fejti ki (STRATOS, *Le guet-apens*). Az erre az eseményre vonatkozó híradásokat magyar fordításban, kommentárral ellátva közli SZÁDECZKY-KARDOSS, *Források I.*, 164-169.

⁴ BAYNES, *Rabe*; JANIN; JUGIE; WENGER.

⁵ Lásd: 4.2. Loparev, XX. oldal.

⁶ JUGIE 690, 4. jegyzet.

⁷ WENGER 114; CAMERON 48, 30. jegyzet.

⁸ KAZHDAN 2048.; vö. PLRE III. 1277.

küldött követség egyik tagjaként említi őt a Chronicon Paschale (Θεόδωρος ὁ θεοφιλέστατος σύγγραλλος).⁹

Ezen az adaton kívül csak a kéziratokban maradt fenn a neve a Depositio vestis (BHG 1058) szerzőjeként. Az 1012-ben másolt müncheni kódex¹⁰ az első és egyetlen, amelyik a homília titulusában feltünteti a szerző nevét és synkellosi tisztségét: Theodóros, a Nagy Templom presbyterosa és synkellos. A 13. századtól kezdve tűnnek fel olyan kéziratok, amelyek őt nevezik meg szerzőként.¹¹ A 11. századi Parisinus gr. 1177-ben (Pá),¹² amelyből Combefis a szöveget kiadta, névtelen a homília. A kódexben található kései (15-16. századi) pinax azonban az egyszerű τοῦ αὐτοῦ lemmával az előző szöveg szerzőjének, Nikomédiai Györgynek tulajdonítja a beszédet, amire a homília kézirati hagyományában nincsen példa.¹³ Combefis számára azonban Possevinus Apparatusából az is ismert volt, hogy a müncheni kódexben Theodóros Synkellos neve alatt szerepel a homília. Egy dologban azonban biztos volt: "Sive autem idem sive alius existat hic noster auctor, suam satis Epocham prodit, vt & ipse sub Heraclio floruerit ac quo tempore vrbs apetita est a Persis, ipso in eos mouente."¹⁴

Vasilevskii hívta fel először a figyelmet arra, hogy egy a kódexekben névtelenül hagyományozódott egyházi beszéd (BHG 1061), amely a császárváros 626. évi avar-perzsa ostromára emlékezik, feltűnő egyezéseket mutat homiliánk, a Depositio vestis nyelvezetével.¹⁵ Azóta a kérdéssel foglalkozó kutatók nagy többsége arra a véleményre jutott, hogy ez a beszéd is a szemtanú Theodóros Synkellos alkotása. Ennek bizonyítékait Barisic és Wenger foglalták össze.¹⁶

⁹ PG 92, 1009.

¹⁰ Leírását lásd: 2.3.2. Monacensis gr. 146 (Mo), X. oldal.

¹¹ La, Fb, Vb, Pr, Vp, At: a többi biztosan vagy gyaníthatóan ezek másolatai.

¹² Leírását lásd: 2.2.4. Parisinus gr. 1177 (Pá), IX. oldal.

¹³ Loparev mégis ennek alapján, Georgius Nicomediensis szerzőségét fogadva el, helyezi a cselekményt a 9. századba.

¹⁴ COMBEFIS 785.

¹⁵ VASILEVSKII 83-95. Ismertetés E. KURTZ tollából: BZ 5 (1896) 639-640.

¹⁶ BARISIC 373, 2. jegyzet; WENGER 115-124. A Wengernél található nyelvi bizonyítékok sorát sikerült egy újabbal kiegészítenem: lásd 6. A Homéros-idézetek, XXX. oldal. Talán egy másik, ezúttal nem nyelvi bizonyítéka is felmerült annak, hogy a két szöveg egy szerzőtől származik: a Vaticanus gr. 1572-ben a két szöveg közvetlenül egymás után áll, mindkettő névtelen beszédként, mindkettő azonos elvek alapján rövidítve. Ez egyedülálló jelenség a két szöveg hagyományozásában. Lásd még a vatikáni kézirat leírását: 2.4.1. Vaticanus gr. 1572 (Va), VIII. oldal.

2. Kéziratok

2.1. A kéziratok leírása

Az általam eddig felderített 35 kéziratból¹⁷, amelyek a homília szövegét tartalmazzák, huszonkettőnek a fénymásolatát sikerült eddig beszereznem. Közülük hatot, mint ismert kódex másolatát, és így önálló szöveg hagyományt nem őrző kéziratot, nyugodtan eliminálni lehet.

Hierosolymitanus Patr. (S. Sepulcri) 6, fol. 242^r-385^v (H) ¹⁸

H

A kódex két csonka kézirat egybekötése által szerepel most egy jelzet alatt. Homíliaink a kódex második részében (ff. 242^r-385^v, m., saec. IX-X, 37 x 27,5 cm), a 359^r-367^r foliumokon található. A szöveg előtt fejléc van valamint a dátum (μηνη ἰουλιω β'), a szöveg után egyszerű díszléc. A következő szöveg egy Konón-martyrion (BHG 361), amely előtt a dátum μηνη τῶ αὐτῶ γ' alakban található. A másoló tehát tudatában volt annak, hogy a homíliaink előtt található szövegek (BHG 372, 388) novemberi, nem pedig júliusi olvasmányok, különben a július 2-i olvasmány előtt is egyszerű díszlécet helyezett volna el és dátumként a μηνη τῶ αὐτῶ β' formát használta volna.¹⁹

Helyesírási szempontból ez a leggyengébb kézirat. A másoló figyelmetlensége (vagy hiányos műveltsége?)²⁰ okozta, hogy néha értelmetlen szavakat teremtett: ἀποικίαν helyett ἀποικιλίαν-t ír (4, 3). Amikor a következő részletben (9, 23: οὐδὲ γὰρ αὐτὴ λέγουσα βλαβήση, μὴ γένοιτο), a βλαβήση, μὴ helyett βλαβήης ἡμῶν-t találunk, legalább görög szavakkal van dolgunk, igaz hogy értelmük nem sok van.

Bodleianus Baroccianus 199 (B)²¹

B

A homília a kézirat (ff. 357, m., saec. X, 35 x 22,5 cm) 264^v- 274^v foliumain található, szerző neve nélkül. A kódexben az állandó ünnepek közül egyedül a március 25-re vonatkozó szövegeknél szerepel a dátum, így a mi homíliaink ünnepnapja sincs jelölve. A szöveg érdekessége, hogy a végéről szokatlan módon hiányzik a doxologia.

¹⁷ Lásd: 3. Összefoglaló táblázat a kéziratokról. XVI. oldal. Ezek közül kettőt, ha fényképfelvétel vagy mikrofilm nem készült róluk, minden valószínűség szerint már nem lehet bevonni a vizsgálatba. A Berolinensis gr. 277 (Gr. Fql. 41) a II. világháború alatt tűnt el (RICHARD 53), a Taurinensis gr. LXX c. III.13 pedig a torinói könyvtár égésekor, 1904-ben semmisült meg (RICHARD 229).

¹⁸ EHRHARD I. 362-367: "Dritteljahresmenologium (Mai-August)"; 369-370: "Sammlung für das Sommerhalbjahr". Ehrhard véleménye szerint a kézirat végül is a "Jahressammlung"-okhoz tartozik. Ellenérveimet, és hogy miért tárgyalom mégis a ménologionok között, lásd: 2.1. A H: "Jahressammlung" vagy ménologion? (XXV. oldal). A jeruzsálemi ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ könyvtárában őrzött kézirat másolatához elég nehezen jutottam hozzá. 1979-ben a Bernben működő izraeli követségen keresztül a patriarchatushoz eljuttatott levelemre azt a választ kaptam, hogy az általam közölt adatok rosszak, így nem találják a kódexet. Az 1992 júniusában írt levelemre választ sem kaptam. Végül a Párizsban és Orléans-ban működő Institut de Recherche et d'Histoire des Textes munkatársainak szíves segítségével kaptam az intézeti gyűjteményében meglévő (igen rossz minőségű) mikrofilmről másolatot.

¹⁹ Az Athous Vatopedi 84-ben különben a BHG 372 előtt álló eredeti július elsejei dátum meg is lett változtatva november 1-re. (EHRHARD I. 360, 1. jegyzet.)

²⁰ Hogy a szövegben (9, 2) található Ilias-idézzel nem tudott mit kezdeni, az szintén lemérhető a helyesíráson. (Lásd 6. A Homéros-idézetek, XXX. oldal.)

²¹ VORST - DELEHAYE 313-315; EHRHARD II. 98-102, "Halbjahrespanegyrikon Typus A". Az Oxfordban őrzött kéziratot mikrofilmről készült fényképeken tanulmányozhattam.

Va Vaticanus gr. 1572 (**Va**)²²

A kis méretű kódex (ff. 151, m., saec. X, 21,8 x 15,7 cm) 19^r - 41^v foliumain található a homília szövege, szerző neve nélkül. A kézirat három kéz munkája, de itt most az első kéz írta rész különösen érdekes:

1. Az első kéztől származó részben (3^r - 74^r) három szöveget találunk: Vita Constantini (ünnepe: május 21.); Depositio vestis Deiparae (július 2.); Deiparae miraculum seu de ἀκαθίστω (augusztus 7.). A három szöveg specifikusan konstantinápolyi ünnepekre vonatkozik és naptári sorrendben következik egymás után. Ráadásul az utóbbi kettő szerzője – minden valószínűség szerint – Theodóros Synkellos!

2. Az Akathistos-szöveget A. Mai ebből a kódexből adta ki,²³ ez a kódex azonban csak a homília történelmileg érdekes részeit tartalmazza, a hosszú teológiai fejtegetéseket elhagyja.²⁴ A kódex másolója ugyanezt az eljárást alkalmazza a Depositio vestis esetében is (bár ebben a homíliaiban túlságosan hosszú teológiai fejtegetések nincsenek), és az 1, 7: περιάσομαι – 3, 29: ἔστιν οὖν közötti részt kihagyja.

An Angelicanus gr. 125 (T.1.7) (**An**)²⁵

A kódex (ff.373, m., saec. XI, 36,3 x 24 cm) 328^v - 343^v foliumain található a névtelen beszéd. A szövegnek az ad különös érdekességet, hogy benne sok olyan néhány szavas toldás, kiegészítés fordul elő, ami a többi kéziratokban nincs meg. A másoló igen sokszor csak a dicséző jelzők sorát toldja meg egy-két újjal, de néha az érzése szerint homályos helyeket egészíti ki, magyarázza meg. Külön figyelmet érdemel 20. 13: itt egy a János-evangéliumból vett idézetet (9, 1) told a paragrafus végére.

Ma Marcianus gr. 360 (**Ma**)²⁶

A terjedelmes kézirat (ff. 540 folium, m., saec. XI, 35,5 x 25 cm) elején található a homíliaink szövege az 1^r - 24^r foliumokon. Ehrhard már megállapította, hogy a **Pa** és az **Ma** mint gyűjtemények tartalmilag tökéletesen megegyeznek egymással, ezért együtt is tárgyalja őket. A kisebb hiányok, amik mindkettőben előfordulnak, kölcsönösen kiegészíthetők a másik kódex segítségével, és így a gyűjtemény teljes egészében rekonstruálható.

Sajnos az egyik ilyen kisebb hiány az **Ma**-ban érinti homíliainkat is: a kódex eleje ugyanis elveszett. A július elsejei enkómium (a **Pa** analógiájára: BHG 381) egésze és a Mária ruhájáról szóló beszéd eleje ([Θεῖα νῦα – πάλιν μικρύνω]: 1,1 - 3,28) hiányzik. A mostani első két foliumon azonban egy későbbi kéz (**Ma**²) az utóbbit pótolta.²⁷ Ez a pótlás azonban egy olyan szövegből készült, amely a **Pc** által képviselt hagyományt követi:

²² GIANNELLI 171-174; EHRHARD III. 756 ("Ungeordnetes Panegyrikon"). A Bibliotheca Apostolica Vaticanaiban őrzött kéziratot mikrofilmről készült fényképeken tanulmányozhattam.

²³ *Nova patrum bibliotheca VI, 2, 423-437*. Roma 1853.

²⁴ A homília szöveg-hagyományáról és a szövegkiadásokról lásd: SZÁDECZKY-KARDOSS, *Textüberlieferung* és SZÁDECZKY-KARDOSS, *Textkritische Bemerkungen*.

²⁵ MUCCIO ET FRANCHI DE CAVALIERI 164-168; EHRHARD II. 33-34, "Jahrespanegyrikon Typus A".

²⁶ DELEHAYE 191-193; EHRHARD I. 432-437, "Menologium für zwei Monate (Juli-August)". A velencei Biblioteca Nazionale Marciana kéziratát mikrofilmről készült fénymásolatokon tanulmányozhattam.

²⁷ DELEHAYE 191: "Folia 1, 2 alia manu restituta sunt." EHRHARD I. 432, 2. jegyzet szerint ez "eine Hand des 14. Jahrhunderts" volt.

1. Az **Ma²** titulusa a szokásos hosszú szöveget adja, a **Pc**-t követve. Mégis meg tudjuk állapítani, hogy az eredeti titulus ugyanaz volt, mint a **Pa**-ban. Az **Ma** másolójának volt ugyanis egy jó szokása: a szövegek végén megismételte a titulust, legalábbis részben.²⁸ A homília szövege után, két dízszor között valóban azt olvashatjuk: εἰς τὴν κατάθεσιν(ν) τῆς τιμίας ἐσθῆτος ++.

2. Az 1, 1 - 3, 28 közötti részben a varia lectiók egyértelműen mutatják ezt a rokonságot, különösen a karakterisztikus δηλαδὴ γεγόνασι χρόνων olvasat (1, 2). De rávilágítanak arra is, hogy a későbbi kéz nem a most felhasznált kéziratok valamelyikét másolta.

Parisinus gr. 1177 (**Pa**)²⁹

Pa

A kézirat (292 folium, m., saec. XI, 28 x 22,5 cm) 12^v - 26^r foliumait foglalja el a homília szövege. Előtte és utána díszléc található. A dátum: μ(η)νι τῷ αὐτῷ εἰς τ(η)ν β' közvetlenül a szöveg előtt áll. Az igazi érdekesség a titulus maga: εἰς τ(η)ν κα(τα)θεσιν τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς θεομήτορος ἐν βλαχέρναις. Ami Ehrhard szerint ezt a gyűjteményt jellemzi, az a "starke Bevorzugung der Enkomien vor den eigentlichen Legendentexten": a másoló csak abban az esetben vett fel a gyűjteménybe régi szöveget, ha nem állt rendelkezésére enkómion.³⁰ És az idézett titulus sem más, mint egy jellegzetes enkómion-titulus. Bizonyára a másoló (illetve előképe) cserélte ki a többi kéziratban található hosszú és kacifántos titulust erre a rövidebbre, mivel úgy találhatta, hogy az nem illik ebbe a gyűjteménybe.

Parisinus gr. 1219 (**Pb**)³¹

Pb

A kis méretű és csekély terjedelmű kódex (ff. 94, m. saec. XI, 20,5 x 15,5 cm) 67^r - 81^v foliumait foglalja el a szöveg. A rendelkezésemre álló szakirodalomban nem találtam arra utalást, hogy a 79. és 80. foliumok között egy hiányzik, így a szövegből is egy foliumnyi rész elveszett (δω [ρησαμῆνη - εἰκὸς] ὑπῆρχε: 31, 7-35, 6). Az újkeletű számozás folyamatos, tehát a hiánynak a foliumok számozása előtt kellett keletkeznie. Ehrhard megfigyelése, amely szerint "Fol. 72^r ist von einer Hand geschrieben, die jünger zu sein scheint, aber gleichzeitig sein muss"³² (διαλῶοντες - χάρισμα: 8, 13-9, 13), kiegészítésre szorul:

1. Ugyanez a második, "fiatalabbnak tetsző, de egyidejű" kéz írta ugyanis a 67^v első hét sorát is és ennek folytatását a margón (οἶδα - πράγματα: 1, 9-14).

2. Szintén ettől a második kéztől származik a homília utolsó része a 81^r 11. sorától kezdve ('Αλλ' ὦ | δέσποινα: 40, 1).

A másolók teljes sorokban írtak. Oldalanként 24 sornyi szöveg található, amittől csak két esetben találunk eltérést:

1. A 67^r-n az első kéz üresen hagyta a 24. sort és a 67^v első hét sorát. A második kéz erre az üres helyre próbálta meg beírni a megfelelő szöveget, de a 67^r 24. sorát ő is üresen hagyta, ezért

²⁸ DELEHAYE 191: "Ad calcem singularum Vitarum iteratur lemma aliquod."

²⁹ OMONT, *Inventaire* I. 243; OMONT, *Catalogus* 75-77; EHRHARD I. 432-437, "Menologium für zwei Monate (Juli-August)"; HALKIN, *Manuscripts* 127-128. A Bibliothèque Nationale-ban őrzött kéziratot mikrofilmről készült fénymásolaton tanulmányozhattam.

³⁰ EHRHARD I. 434.

³¹ OMONT, *Inventaire* I. 270; OMONT, *Catalogus* 104-105; EHRHARD III. 894-895, "Textsammlung für Apostelfeste"; HALKIN, *Manuscripts* 148. A Bibliothèque Nationale-ban őrzött kéziratot mikrofilmről készült fényképeken tanulmányozhattam.

³² EHRHARD III. 894, 2. jegyzet.

egyébként is "szélesebb" írása számára kevés lett a hely. Úgy segített magán, hogy a margón folytatta a szöveget.³³

2. A 81^v a homília utolsó 21 sornyi szövegét tartalmazza, a maradék három sor üres. Annak ismeretében, hogy a kéziratban a szövegek szorosan követik egymást, lehet, hogy ez is Ehrhard véleményét erősíti, miszerint az eredeti kézirat csak az 1-81 foliumokból állt.³⁴

A második kéz az általa betoldott szövegrészeket (**Pb²**) dokumentálhatóan egy az A kéziratcsaládból származó kódexből vette. Jellegzetes példa erre 1, 13.

Pc Parisinus gr. 1453 (**Pc**)³⁵

Homíliaánk a kézirat (ff. 363, m., saec. XI, 34,8 x 27 cm) 129^r-139^r foliumain található. A kódexben a szövegek szorosan követik egymást, a mi szövegünket az azt megelőző enkómiontól³⁶ fejjéc, az utána következő Anatolios-életrajztól³⁷ díszléc választja el. A július 2-i dátum: μ(η)νι ἰουλλι(ω) β', amely az első kéz írása, nem közvetlenül a szöveg titulusa előtt áll, hanem a 129^r felső szélén. A gyakorlott és minden bizonnyal iskolázott másoló egy helyesírási szempontból ragyogó kéziratot hagyott ránk. A szokásos itacisztikus, hehezet- és ékezethibák csak elvétve fordulnak elő, sokszor még az általa használt szöveg romlott helyeinek is megpróbál emendatióval értelmet adni (pl. 6, 7).

Mo Monacensis gr. 146 (**Mo**)³⁸

A Grégorios szerzetes által a τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Σκεπειῶν Μονδρῶν kolostorában 1012-ben írt kódex (ff. 464, m., anni 1012, 31 x 23,6 cm) az egyetlen olyan kézirat a régiek között, amelynek esetében a másoló nevét és a készítés időpontját is ismerjük.³⁹ És egyben ez a legrégebbi kézirat, amely szerzőként Theodóros Synkelloszt nevezi meg.⁴⁰ (Egyébként a kéziratban szereplő összes írás előtt ott áll

³³ A kézirat szélei erősen meg lettek vágva a bekötéskor. A margóra került szövegrész is csak a következők: "[τοῦ] πρόπον[τος]. οὐ γὰρ [συμ]κρύνεται [πο]τε τῶν [πρ]αγματίων [τὸ] μέγεθος, [κἀ]ν οἱ λόγοι [μὴ] ὄσιν ἰκα[νοί] δηλώσαι [τὰ] πράγμα[τα]." (1, 13-14) Hasonló eljárással találkozunk a 72^r-n, csak hogy itt már 24 sor, azaz egy teljes oldalt hagyott üresen az első kéz és három keresztrel meg is jelölte, valamint a szöveg végén is (81^{r-v}), ahol mintegy másfél oldal (35 sor) a második kéz munkája. Az utóbbi két esetben a kihagyott üres hely ellegendőnek bizonyult a befáradó szöveg számára. Ez utóbbi két esetben az első kéz mintha "végszót" adott volna a másodíknak (διαλύοντες ill. 'Ἄλλ' ὦ). Erre a jelenségre magyarázatot adni egyelőre nem tudok.

³⁴ EHRHARD III. 894, 2. jegyzet.

³⁵ OMONT, *Inventaire* II. 47-48; OMONT, *Catalogus* 121-125; EHRHARD I. 367-370, "Dritteljahresmenologium (Mai-August)"; HALKIN, *Manuscripts* 162-163.

³⁶ Június 30: Ióánnης Chrysostomos, Apostoli XII (BHG 159b)

³⁷ Július 3: Vita Anatolii (BHG 92)

³⁸ VORST - DELEHAYE 107-109; EHRHARD II. 66-69, "Jahrespanegyrikon Typus C". Hardt katalógusát (IGN. HARDT *Catalogus codicum manuscriptorum graecorum bibliothecae regiae Bavaricae I-V*, München 1806-1812) nem volt alkalmam megnézni, de minden valószínűség szerint tartalmaz egy durva nyomdahibát. Azok ugyanis, akik idézik belőle a homília titulusát, azok ἐσθῆς τῆς Θεοτόκου helyett, ahogy ez a kódexben helyesen szerepel, ἐσθῆς τοῦ (!) Θεοτόκου-t írnak. Ezen tudósok közül az első Loparev, akiről tudjuk is, hogy a kéziratot nem látta, de valószínűleg ugyanez a helyzet Wengerral is. A Münchenben őrzött kéziratot mikrofilmről készült fényképeken tanulmányozhattam.

³⁹ A kolofón a kézirat 446^v-ján található, szövegét közli VORST - DELEHAYE 107. A 447-464 foliumok az első kéztől származnak ugyan, de az itt található két beszéd dátuma, továbbá a lapok valamivel kisebb mérete (31 x 21 cm) kétségessé teszik, hogy eredetileg is a kézirathoz tartoztak-e. A következő datált kódex (Neapolitanus Bibl. nat. II C 25) 1380-ból való, de a beszéd anoním.

⁴⁰ A 13. századi Athous Lauras 455 (Δ 79) a következő, ahol szintén Theodóros Synkellos szerepel a homília szerzőjeként.

a szerző neve.) A homília szövege a 369^v- 383^r foliumokon található. A kézirat állandó ünnepekre szóló beszédei közül egyedül ennek a dátuma (július 2.) van feltüntetve.

A kódexben gyakran találunk olyan szövegvariánsokat, amelyek egyedül itt szerepelnek: rokonértelmű szavakat, eltérő igeidőket, betoldásokat és elhagyásokat. A legjelentősebb eltérés a többi kézirat által nyújtott szövegtől azonban a 9. 1-3 részben mutatkozik.⁴¹

Vaticanus Ottobonianus gr. 12 (O) ⁴²

O

A kódexben (ff. 202, m., saec. XI–XII, 36,7 x 26,7 cm) a 136^v - 149^r foliumokon található beszédünk, szerző neve nélkül. A titulus ugyanaz, mint amit a **Pa**-ban is találunk és ami az **Ma**-ban is állt minden valószínűség szerint. Feltűnő, hogy július és augusztus hónapokra mindössze hat beszédet hoz, ezekből azonban három **Pa**-ban és **Ma**-ban is megvan, bár a gyűjtemény más típusú.

Athous Lauras 455 (Δ 79) (La) ⁴³

La

Ez a kódex (ff. 378, m., saec. XIII, 36,3 x 25) három áprilisi szövegen kívül Metaphrastés-mentes. Nagy népszerűségét is ez okozhatta, hiszen egész sor másolat készült róla. A fénymásolatban rendelkezésemre álló kéziratok közül ezek a következők: **Ca**, **Ch**, **Db** és **X**. Mindezen kódexek hónapról-hónapra, napról-napra ugyanazokat a szövegeket hozzák, annyi különbséggel, hogy egyes ünnepek a másolatokban a rendes helyükre kerültek. Érdekes, hogy Ehrhard nem figyelt fel erre. Az eddig el nem ért kéziratok közül Ehrhard egyet említ, amelyik biztosan La másolata: Athos Lauras 652 (E 190)⁴⁴. De minden bizonnyal ugyanez a helyzet az Athous Iviron 594 (58)⁴⁵, az Athous Dionysiu 148⁴⁶ és az Athous Gregoriu 7⁴⁷ esetében is.

A kódexben lévő szövegnek különös jelentősége van a szöveg hagyomány szempontjából: az 1–23. paragrafusokban a **B** kódexcsaládot követi (**La**), a 24-től a beszéd végéig pedig a **C**-t (**La**²). Ebben a furcsa felépítésben akad egy párja: a **Vp**.

*Athous Caracallae 52 (Ca)*⁴⁸ saec. XIV, pp. 491–528 = **La** másolata

Ca

⁴¹ Erről az érdekes helyről lásd: 6. A Homéros-idézetek, XXX. oldal.

⁴² FERON ET BATTAGLINI 14; FRANCHI DE CAVALIERI 249; EHRHARD (III. 107-109) nem tud biztosan dönteni, vajon "Jahressammlung" vagy "Jahrespanegyrikon".

⁴³ EHRHARD III. 58-61, "Erweiterter Metaphrast April-August".

⁴⁴ EHRHARD III. 61.

⁴⁵ EHRHARD III. 455-459.

⁴⁶ EHRHARD III. 459-461.

⁴⁷ EHRHARD III. 154-158.

⁴⁸ SP. P. LAMBROS, *Catalogue of the Greek Manuscripts on the Mount Athos I*. Cambridge 1895. p. 133.

Fa Laurentianus IX 17 (**Fa**)⁴⁹

A kódexben (ff. 23–302, ch., saec. XIV, 27,5 x 20,5 cm) a Metaphrastés-menologium januári kötete található. Azonban több idegen darab is keveredett az eredeti kódexbe, így a mi beszédünk is, szerző neve nélkül a 322^r - 330^v foliumokon. A szöveg sok toldást és kiegészítést tartalmaz, amik egészen egyénivé teszik.

Ehrhard a Parisinus gr. 1604 (**Pd**) tárgyalásánál a következőket írja: a kódex 15–16. századi kiegészítése "ist ganz unrichtig und wurde offenbar von einem Schreiber gemacht, der die Gestalt der alten Sammlungen für das Sommerhalbjahr nicht mehr kannte⁵⁰." Nos, ez a másoló a július 2-i ünnep szövegének másolásánál kétségkívül az **Fa**-t tartotta maga előtt, és azt próbálta meg szinte lerajzolni. Ennek érdekes példája a 12, 11-ben fordul elő: az **Fa**-ban lemaradt a vörös tintával frandó λ és így αβδμνοι áll a kódexben. Ezt az alakot a **Pd** másolója gondolkodás nélkül leírta. Emellett elkövetett még jónéhány "saut du même au même" típusú hibát is.

Fb Laurentianus IX 33 (**Fb**)⁵¹

Ezt a kódexet (ff. 474, m., saec. XIV, 32 x 26 cm) Ehrhard együtt tárgyalja a **Vb**-vel és a Neapolitanus Bibl. nat. II c 25-tel, annak alapján, hogy felépítésük és a bennük lévő szövegek messzemenőleg megegyeznek. A **Vb**-re ez a mi szövegünket tekintve feltétlenül igaz, hiszen a **C**-n belül közös ősré mennek vissza. A nápolyi kódexet még nem láttam, de az a tény, hogy a szöveg benne anoním, mást sejtet.

Az **Fb**-ben a 102^r - 115^r (régí számozás szerint 94^r - 107^r) között áll a szöveg. A kéziratok közül egyedül ebben található helyesen írva az Odysseia-idézet (2, 10).

Vb Vaticanus gr. 820 (**Vb**)⁵²

Τριμηναίον βιβλίον-nak nevezi a pinax ezt a kódexet (ff. 308, ch., saec. XIV, 41 x 29 cm), amelyben a 99^r - 109^r foliumokat foglalja el a beszéd. A szöveg maga szoros rokonságban van az **Fb**-ben hagyományozottal, a kódexek kiállításai is hasonló.

Vp Athous Vatopedi 635 (550) (**Vp**)⁵³

Egy ötkötetes "Jahrespanegyrikon" utolsó kötete ez a kódex (ff. 410, ch., anni 1422, 26 x 18 cm), amely szövegeit tekintve feltűnő egyezéseket mutat a **Pe**-vel: a **Vp** tizenhat júliusi szöveget hoz, a **Pe** nyolcat, de ez a nyolc mind megtalálható a **Vp**-ben! Ha most a július 2-i szövegünket nézzük (ff. 1^r–19^v), rögtön kiderül, hogy miért: a két szöveg ugyanis szinte szóról-szóra megegyezik. Ebből nyilvánvaló, hogy a **Vp**-ből lett a **Pe** másolva, méghozzá az egész július hónap. A szerzetesi közösségért könyörgő rövid kis ima (40, 16) is megtalálható mindkét példányban. Ezek után meglepő, hogy Ehrhard a **Pe**-t a

⁴⁹ BANDINIUS I. 416-419; EHRHARD II. 565-566, "Metaphrastes (Januar)".

⁵⁰ EHRHARD III. 142.

⁵¹ BANDINIUS I. 445-457; EHRHARD III. 66-71, "Vierteljahresmenologium (vermischter Metaphrast)".

⁵² EHRHARD III. 66-71, "Vierteljahresmenologium (vermischter Metaphrast)".

⁵³ EHRHARD III. 320-322, "Jahrespanegyrikon in 5 Bänden: Juli-August (vermischter Metaphrast)".

"Jahresmenologium"-ok közé sorolja be, annál is inkább, mert annak első foliumán világosan az áll, hogy πανηγυρικὸν δεύτερον.

A szöveg maga sok eltérést mutat a többihez képest, ennek ellenére határozottan meg lehet állapítani, hogy melyik kéziratcsaládhoz tartozik: ugyanabba a kettőbe, mint az **La**, azaz a szöveg első része (**Vp**) a **B**, a második része (**Vp²**) pedig a **C** családjába.

*Parisinus gr. 160A (Pd)*⁵⁴ ch., saec. XV-XVI, ff. 247^r - 260^r = **Fa** másolata **Pd**

*Chalceus Scholae Theologicae 41 (Ch)*⁵⁵ ch., saec. XV-XVI, ff. 116^v - 129^r = **La** másolata **Ch**

Parisinus Coislinianus 307 (Pe) ch., anni 1552, ff. 410^v - 420^r = **Vp** másolata **Pe**

*Athous Dionysiu 169 (Db)*⁵⁶ ch., anni 1599, ff. 237^v - 250^r = **La** másolata **Db**

*Athous Xeropotamu 236 (X)*⁵⁷ ch., saec. XVI-XVII, ff. 247^r - 262^r = **La** másolata **X**

Athous Dionysiu 143 (Dc)⁵⁸ **Dc**

A kódexben (ff. 605, ch., anni 1632/33, 4°) két szöveg kivételével csupa régi martyrión és életrajz található. A mi beszédünk a 265^r - 282^r foliumokon van, névtelenül. Ehrhard szerint a gyűjtemény maga nem a 17. században keletkezett, hanem jóval korábban: erre enged következtetni a szövegek régisége mellett a gyűjtemény felépítése is.

2.2. A kódexek csoportosítása

2.2.1. Consensus codicum H Pc Pb² Ma² Fa Dc (A) **A**

Rögtön a beszéd elején feltűnik, hogy az **A** család szövege élesen elválik a másik kettőtől:

1,2 δῆλα γεγονάσι γενεῶν **B C** : δηλαδὴ γεγονάσι χρόνων **A**

⁵⁴ OMONT, *Inventaire* II. 103-104; OMONT, *Catalogus* 274-275; EHRHARD III. 140-142; HALKIN, *Manuscripts* 223.

⁵⁵ H. DELEHAYE, *Catalogus codicum hagiographicorum graecorum bibliothecae Scholae Theologicae in Chalce insula*, *Analecta Bollandiana* 44(1926) 52-55. (A szöveg BHG-számát rosszul, 1059-nek adja meg.). Ehrhard III. 455-459.

⁵⁶ EHRHARD III. 154-158.

⁵⁷ EHRHARD III. 154-158.

⁵⁸ EHRHARD III. 450-453, "Spätes Jahresmenologium Band II."

1,12–13 κἄν ὁ λέγων οὐκ ἔχη δυνάμειος ἐπικέσθαι τοῦ πρέποντος **℣** **℥** : Az **℣**-ban itt olvasható változatok azt mutatják, hogy egy lapszéli magyarázó jegyzet (ἔχη δυνάμειος = ἔχη ἰσχύν / ἰσχύει) került be a szövegbe.

Arra is van példa, igaz ritkán, hogy **℣** és **℥** olvasata esik egybe:

11,7 ἀπέθετο **℣** **℥**(-B) : ἀπέκειτο B : ἀνέθετο **℥**

18,2 παρέσχον **℣** **℥** : παρείχον **℥**

Az esetek elsöprő többségében azonban **℣** és **℥** együtt mennek, erre a szövegben lépten-nyomon lehet példát találni.

A **H**-nak mint gyűjteménynek a keletkezési terminus post quem-jét Ehrhard a bizánci ünnepi naptár kialakulása utáni időre teszi (7. század második fele), a **Pc**-ét a 9. század második felére. A bennük szép számmal található specifikusan konstantinápolyi ünnepek miatt mindkét gyűjtemény keletkezési helyének a császárvárost jelöli meg.⁵⁹

℣ 2.2.2. Consensus codicum B Va An Pb Mo La Vp (**℣**)

A **℣** által képviselt szövegnek két fontos jellegzetessége van. Egyrészt néhány helyen olyan szövegrészeket őriztek meg, amelyek a másik két családban már nincsenek meg, mint például

18,6 τὴν πορείαν ποιούμενοι **℣** : om. **℣** ; **℥** .

Másrészt a 40, 18 δώρησαι után **℣** és **℥** ugyanazt szöveget hozzák (παρησιαὺν etc.), **℣**-ben viszont a "most és mindörökkön örökké, ámen" fordulattal befejeződik a szöveg (**B**-bèn még ez sem található meg). **An** pedig szokása szerint külön utakon jár. Minden bizonnyal a **℣** által hagyományozott szöveg a jobb, hiszen az **℣** **℥** δώρησαι utáni szövege minden ritmust nélkülöz, a δώρησαι befejezéssel pedig egy szép négyes daktilusos zárlat marad érintetlenül.⁶⁰

A müncheni kódexben lévő szöveg két okból is egyedülálló. Először azt a tényt emelem ki, hogy szerzőnk synkellos tisztége csak itt olvasható. A legjelentősebb eltérés a többi kézirat által nyújtott szövegtől azonban a 9,1–3 részben mutatkozik.⁶¹ E helyen ugyanis azt a körülményt – a zsidó asszony ittasságát – említi a szöveg, ami homlíánk előképeiben, a BHG 1058a és 1058b elbeszélésében is megvan, csak hogy ezekben a változatokban a patrícusok itatják le a nőt. Ahogy Wenger írja: "Le fait nest pas édifiant, ni de la part des patrices ni de la part de la vieille femme."⁶² Bizony nem az! Hiszen így a szentséges ereklyének a szentséges ereklye-volta egyedül egy részeg öregasszony (hozzá még zsidó!) zavaros fecsegésén alapul. Wenger szerint Theodoros volt az, aki ezt a részletet nem vette át homlíájába. Véleményem szerint viszont igenis átvette, az Ilias-hely is erről juthatott eszébe: ott is evésről ἔρ ivásról van szó az idézett sor előtt, utána pedig csak ivásról! Hogy a későbbiekben (egy második redakcióban?) a részegség már nem volt benne, az könnyen elképzelhető. De hogy ez a körülmény mégsem volt olyan szörnyű, mutatja az a tény, hogy a másik két recenzio szövege is ránk maradt.

⁵⁹ EHRHARD I. 366; 370. A **Pc** esetében a τῶν Δαλιμῆτου kolostor két főszentjéről szóló életrajzok miatt azt gyanítja, hogy eme kolostor számára készült a kódex.

⁶⁰ (Csak zárójelben teszem fel a kérdést: a homília kezdő- és végzava nem szerzőnk nevét rejti?)

⁶¹ Εἰρήλ az érdekes helyről lásd még: 6. A Homéros-idézetek, XXX. oldal.

⁶² WENGER 128.

2.2.3. Consensus codicum Ma Pa O Fb Vb La² Vp² (Ⓔ)

Ⓔ

Ehrhard megállapítását, hogy **Ma** és **Pa** tartalmilag megegyezik egymással, a homlíia szövegének összehasonlító vizsgálata alapján egyértelműen megerősíthetem: szinte betűre megegyezik a két kéziratban található szöveg. Harmadikként az **O** is csatlakozik hozzájuk. Bár ez erőteljes gyanúját veti fel annak, hogy a kéziratok függőségi viszonyban vannak egymással, a fenti jelenségek mással is magyarázhatók. Ezért Ehrhard véleményét kell elfogadnom, amit **Ma** és **Pa** kapcsán így fejt ki: "Da sie ungefähr gleichaltrig sind, die Abhängigkeit der einen von der anderen daher kaum in Frage kommt, werden sie auch an einem und demselben Orte von einer gemeinsamen älteren Vorlage abgeschrieben worden sein."⁶³

Mint már említettem, Ⓔ majdnem mindig **A**-val egyezik, azzal a különbséggel, hogy az **A**-ban meglévő szövegromlások Ⓔ-ben nincsenek meg. Csak elvétve megy önállóan, akkor is általában szavak kieséséről van szó. Egy helyütt azonban nyilvánvalóan rossz szót hoz, de ezt már Combefis kijavította:

39,9 γράψαι: γράψας Ⓔ: γράψαι coni. *Comb.*

2.2.4. A közölt szöveg

Alapul a **B** családot vettem, mert úgy láttam, hogy a kritikus helyeken (mint például 24,9–13; 39,1) ez illetve valamelyik kódexe adja a helyes olvasatot. A kollációból csak az ismert kódexről készült másolatokat zártam ki, a többi megtartom addig, amíg az összes kéziratot nem láttam. Éppen ezért stémát sem rajzoltam, bár az eddigi csoportosításból a szöveghagyomány nagy vonalakban már világos.

⁶³ EHRHARD I. 434.

3. Összefoglaló táblázat a kéziratokról⁶⁴

Kézirat jelzete / siglum	m / ch	sacc. / anni	foliumok	Szerző Kézirat típusa
Hierosolymitanus Patr. 6 H *	m	09 - 10	359 ^f - 367 ^f	Anonym Dritteljahresmenologium ? (nach Ehrhard: Halbjahressammlung) Ehrhard I. 362-367; 174-179
Bodleianus Baroccianus 199 B *	m	10	264 ^v - 274 ^v	Anonym Halbjahrespanegyrikon Ehrhard II. 98-102
Vaticanus gr. 1572 Va *	m	10	19 ^f - 41 ^v	Anonym Ungeordnetes Panegyrikon Ehrhard III. 756
Angelicanus gr. 125 (T.1.7) An *	m	11	328 ^v - 343 ^v	Anonym Jahrespanegyrikon Ehrhard II. 33-34
Genua 35 Ge	m	11	134 ^v	Anonym Metaphrastes (Mai bis August) Ehrhard II. 648-650
Marcianus gr. 360 Ma *	m	11	1 ^f - 24 ^f	Anonym Menologium für zwei Monate Ehrhard I. 432-437
Parisinus gr. 1177 Pa *	m	11	12 ^v - 26 ^f	Anonym Menologium für zwei Monate Ehrhard I. 432-437
Parisinus gr. 1219 Pb *	m	11	67 ^f - 81 ^v	Anonym Textsammlung für Apostelfeste Ehrhard III. 894-895

⁶⁴ Csillaggal jelölöm azokat a kéziratokat, amelyeknek fénymásolatait felhasználtam.

Parisinus gr. 1453 Pc *	m	11	129 ^f - 139 ^f	Anonym Dritteljahresmenologium Ehrhard I. 367-370
Monacensis gr. 146 Mo *	m	11 (1012)	369 ^v - 383 ^f	Theodoros Synkellos Jahrespanegyrikon Ehrhard II. 66-69
Vaticanus Ottob. gr. 12 O *	m	11 - 12	136 ^v - 149 ^f	Anonym Jahrespanegyrikon? Jahressammlung? (vermischter Metaphrast) Ehrhard III. 107-109
Berolinensis gr. 277 (Gr. Fol. 41)	m	12	22 ^v - 36 ^v	Anonym Julimenologium (erweiterter Metaphrast) Ehrhard III. 85-89
Athous Lauras 455 (Δ 79) La *	m	13	109 ^f - 118 ^f	Theodoros Synkellos (erweiterter Metaphrast April- August) Ehrhard III. 58-61
Athous Lauras 438 (Δ 62) Lb *	m	13 - 14	?	Anonym (erweiterter Metaphrast Februar- August) Ehrhard III. 44-46
Athous Caracallae 52 Ca *	?	14	pp. 491-528	Theodoros Synkellos ? Sp. P. Lambros I. 133
Laurentianus IX 17 Fa *	ch	14	322 ^f - 330 ^v	Anonym Metaphrastes (Januar) Ehrhard II. 565-566
Laurentianus IX 33 Fb *	m	14	102 ^f - 115 ^v	Theodoros Synkellos Vierteljahresmenologium (erweiterter Metaphrast) Ehrhard III. 66-71

Taurinensis gr. Bibl. nat. LXX c. III. 13.	?	14	214 ^f - 228 ^f	Theodoros Synkellos ? G. Mazzatini - A. Sorbelli - L. Ferrari XXVIII. 13-45
Vaticanus gr. 820 Vb *	ch	14	99 ^f - 109 ^f	Theodoros Synkellos Vierteljahresmenologium (erweiterter Metaphrast) Ehrhard III. 66-71
Neapolitanus Bibl. nat. II C 25 N	ch	14 (1380)	26 ^v - 33 ^f	Anonym Vierteljahresmenologium (erweiterter Metaphrast) Ehrhard III. 66-71
Athous Protatu 48 Pr	ch	14 - 15	?	Theodoros Synkellos Ungeordnetes Panegyrikon Ehrhard III. 764-765
Athous Vatopedi 635 (550) Vp *	ch	15 (1422)	1 ^f - 19 ^v	Theodoros Synkellos Jahresmenologium in 5 Bänden: Juli- August (vermischter Metaphrast) Ehrhard III. 320-322
Parisinus gr. 1604 Pd *	ch	15 - 16	247 ^f - 260 ^f	Anonym ? Ehrhard III. 140-142
της σχολῆς 41 (der Theol. Schule auf der Insel Chalki) Ch *	ch	15 - 16	116 ^v - 129 ^f	Theodoros Synkellos Spätes Dritteljahresmenologium Ehrhard III. 455-459
Atheniensis 991 At	ch	16	159 - 167	Theodoros Synkellos Zweimonatsmenologium (erweiterter Metaphrast) Ehrhard III. 71-73
Athous Iviron 594 (58) I	ch	16	?	Theodoros Synkellos Spätes Dritteljahresmenologium Ehrhard III. 455-459

Meteor. (Hauptkloster) 558 Mi	ch	16	?	? Jahrespanegyrikon (vermischter Metaphrast) Ehrhard III. 293-294
Meteor. Barlaam 137 Mb	ch	16	?	Anonym Halbjahrespanegyrikon Ehrhard II. 107-109
Athous Dionysiu 148 Da	ch	16 (1540)	?	Theodoros Synkellos Spätes Dritteljahresmenologium Ehrhard III. 459-461
Parisinus Coislin. 307 Pe *	ch	16 (1552)	410 ^v - 420 ^f	Theodoros Synkellos Jahresmenologium Band II (vermischter Metaphrast) Ehrhard III. 150-153
Athous Dionysiu 169 Db *	ch	16 (1599)	237 ^v - 250 ^f	Theodoros Synkellos Halbjahresmenologium (vermischter Metaphrast) Ehrhard III. 154-158
Athous Gregoriu 7 Gr	ch	16 - 17	387 ^f - 419 ^f	Theodoros Synkellos Halbjahresmenologium (vermischter Metaphrast) Ehrhard III. 154-158
Athous Xeropotamu 236 X *	ch	16 - 17	249 - 264	Theodoros Synkellos Halbjahresmenologium (vermischter Metaphrast) Ehrhard III. 154-158
Athous Dionysiu 143 Dc *	ch	17 (1632/33)	265 - 282	Anonym Spätes Jahresmenologium Band II Ehrhard III. 450-453
Athous Lauras 652 (E 190) Lc	m	17 (1646)	177 ^f - 189 ^f	Theodoros Synkellos (erweiterter Metaphrast April- August) Ehrhard III. 61

4. Kiadások és fordítások

4.1. Combefis⁶⁵

Az editio princeps – amely mind a mai napig a homília egyetlen teljes kiadása – 1648-ban jelent meg.⁶⁶ Combefis⁶⁷ egy párizsi "Regius Codex"⁶⁸ alapján közli a homíliát, az akkori szövegkiadási gyakorlatnak megfelelően a bizánci kéziratok könyvkurzív írásához közel álló görög írással. A ma szokásos helyesírási gyakorlattól eltérően Combefis kiadása következetesen iota subscriptumot használ krasis és contractio esetén.⁶⁹

Nagy érdeme a kiadásnak, hogy párhuzamos latin fordítást is ad, ami amellett, hogy a szövegértelmezéshez segítséget nyújt, némely esetben a görög szövegben előforduló nyomdahibákra is fényt vet. Mivel Combefis egyetlen kézirat alapján készítette el kiadását, és a szövegben csak két helyen találkozunk kifejezetten szövegkritikai jellel,⁷⁰ sajnos a legtöbb esetben nem dönthető el, hogy nyomdahibával, avagy a tudós pap tudatos szövegváltoztatásával állunk-e szemben.⁷¹

4.2. Loparev⁷²

Majdnem két és fél évszázaddal Combefis szövegkiadása után veszi elő újra a szöveget az orosz Loparev. A második évfolyamában járó Vizantiiskii Vremennikben közzétett tanulmányában foglalkozik a homíliával, illetve annak azon részével, amely szerinte az oroszok 860-as bizánci ostromára utal. Így a szövegnek is csak ezt a részét közli (23–40; COMBEFIS 774 – 786)⁷³, Combefis kiadását véve alapul, de azt fejezetekre osztva. A görög szövegnek párhuzamos orosz fordítását is adja, valamint közli két ósláv

⁶⁵ Combefis kiadásának kolumnaszámait a mostani szövegkiadás margóján jelzem.

⁶⁶ COMBEFIS 751 - 788. Combefis a nyomtatásra az engedélyt 1645-ben kapta meg. A megjelenés után 14 évvel, 1662-ben került indexre a könyv, mégpedig azért, mert a második kötetben "aber befindet sich unter andern die historie der Monotheliten, in welcher er die fehler, so der Cardinal Baronius, in dieser historie begangen, mit gar zu grosser freyheit gezeiget hat; daher man dieses werck zu Rom übel aufgenommen." Így ír az okról a *Neu-vermehrtes Historisch- und Geographisches Allgemeines Lexicon II.*, Basel 1742 (s.v. Combefis), és valószínűleg ezért nem szerepel a homília a *Patrologia Graeca* sorozatában közölt szövegek között. Az 1900-ban kiadott hivatalos indexben már nem "tilos" a könyv (WENGER 113, 2. jegyzet).

⁶⁷ Combefisről (1605 - 1679) az Ordo Praedicatorum magister generalisa így ír a kiadásban lenyomatott engedélyben: "de cuius doctrina, capacitate, ac scribendi peritia satis constat." És ez meg is állja a helyét, hiszen a *Nouvelle Biographie Générale* *XL*, Paris 1866, 322-324 majdnem egy teljes oldalon keresztül sorolja fel Combefis munkáit.

⁶⁸ Codex Parisinus gr. 1177 = Pa. A kódex leírását lásd a IX. oldalon.

⁶⁹ A szövegben passim: κῶν, κῶντεῦθεν, κῶνοι, τῶν, ὀρῶν.

⁷⁰ COMBEFIS 770 D (jelen kiadás: 19, 10); [κατ]; 782 A (35,9). A [] jel minden bizonnyal deletiót jelent.

⁷¹ Amennyiben Combefis szövege eltér az általa használt kéziratétól, úgy erre a variae lectiones között utalok. A nyomdász egyik bosszantó figyelmetlensége, hogy a kolumnák számozását eltéveszti: a 773-as és 774-es kolumna felett (immár másodszer) 763 és 764 szerepel. A 767-768-as kolumnák felett pedig IN DEPOSITIONEM VESTIS S. MARIAE helyett IN ZONAM S. MARIAE (azaz a következő szöveg felirata) áll. Hivatkozásokban mindig a helyes számokat adom meg.

⁷² Loparev kiadásának fejezetbeosztását megtartottam. Mivel ő csak a homília második részének szövegét közölte, az általa alkalmazott fejezetszámozást az én fejezetszámaim mellett zárójelben közlöm (a 23. fejezettel kezdve).

⁷³ LOPAREV 592-692.

fordítás szövegét is 16-17. századi kódexek alapján.⁷⁴ A kritikai apparátusban hozza Loparev az editio princeps nyilvánvaló nyomdahibáit és a müncheni kódex (Mo) eltérő olvasatait.⁷⁵

A homília első részével is foglalkozik: orosz fordításban közli az első és harmadik fejezetet⁷⁶, a többinek pedig tartalmi kivonatát adja.⁷⁷

4.3. Cameron

A Byzantion 1979-es évfolyamában Averil Cameron cikket ír arról a kérdéstről, hogy a Szűzanya mikor lett Konstantinápoly legfőbb védnöke. Ennek illusztrálására teszi közzé a homília Loparev által közölt részének angol fordítását.⁷⁸ Bár tudja, hogy már Jugie és Wenger is hiányoltak egy kritikai kiadást, és hogy "Undoubtedly a new reading of MSS. could improve the text in several places", mégis úgy gondolja, hogy ennek hiányában legcélszerűbb Loparev szövegét lefordítani.⁷⁹

A görög szöveggel kapcsolatban egyszer tesz megjegyzést: Azt feltételezi, hogy 32,3-4-ben szövegromlással kell számolnunk, és ennek megfelelően fordításában kiegészíti a szöveget. Ez azonban teljesen fölösleges, hiszen Theodórosnak egyik kedvenc konstrukciójáról van szó: örömet leli abban, ha egy mondatot egy másik mondattal a leghetetlenebb helyen szakít ketté.

⁷⁴ LOPAREV 585.

⁷⁵ Karl Krumbacher közölte Loparevvel a Monacensis gr. 146 szövegének eltéréseit a Combefis-féle kiadástól (LOPAREV 584, 3. jegyzet). E. KURTZ a tanulmány ismertetése során meg is jegyzi, hogy Loparev alaptalanul nem vette át szövegébe a müncheni kódex némely olvasatát, sőt némely esetben ront is a szövegen. A fordítás – szerinte – félreértésektől nem teljesen mentes (BZ 5 [1896] 369-370).

⁷⁶ LOPAREV 588-590.

⁷⁷ LOPAREV 590-591.

⁷⁸ CAMERON 48-56.

⁷⁹ CAMERON 48, 30. jegyzet.

5. A többi recenzió⁸⁰

"How did later writers treat earlier accounts when they sought to tell a story afresh? What were their methods? Where we have such comparative material it might help us to gain some insight into the way in which the writers handled their sources." E szavakkal indítja a Szűz ruhája megtalálásának történetét ismertető és a különböző recenziók egymáshoz való viszonyát tárgyaló cikkét Baynes.⁸¹ Három változatát ismerte a legendának: az anoním császári "A"-ménologion szövegét (BHG 1058e), a Symeon Metaphrastés-féle változatot (BHG 1048) és Theodóros Synkellos homíliáját (BHG 1058). És pontosan ebben a sorrendben is tárgyalja őket: az egyszerű, dísztelen szövegtől halad a díszes, szónoki fordulatokban gazdag felé, ezt az irányt egyben keletkezési sorrenddé is téve. Eközben csak egy dolgot hagy figyelmen kívül: a tényeket. Hogy a császári "A"-ménologion szövege nem keletkezhetett a Metaphrastés-változat előtt, és hogy az utóbbi nem előzhette meg keletkezési idejét tekintve Theodóros Synkellos homíliáját.⁸²

Wenger a Szent Szűz mennybemeneteléről szóló munkájának harmadik fejezetében⁸³ beható vizsgálat után a következőt állapítja meg: "Symeon simplifie le Discours [azaz Theodóros Synkellos szövegét], l'anonyme abrège Symeon."⁸⁴ Két újabb szöveget (BHG 1058a, 1058b) kapcsol be a vizsgálatba és egyúttal a recenziók helyes időrendi sorrendjét is felállítja.

1058a 5.1. BHG 1058a

A Depositio vestis ünnepe eredetének legrégebbi elbeszélése (a titulus szerint: diégésis) három kéziratban maradt ránk: Parisinus gr. 1447 (10. század), Vaticanus Palat. gr. 317 (11. század)⁸⁵ és Vaticanus Ottob. gr. 402 (11-12. század).⁸⁶ Wenger szerint vitathatatlanul ez a recenzió volt Theodóros Synkellos homíliájának a forrása.

Kiadása francia fordítással: WENGER 294-303.

1058b 5.2. BHG 1058b

A titulus exégésisnek nevezi a BHG 1058a rövidebb változatát, amely csak egyetlen kéziratban található: ez a Sinaiticus gr. 491. A szöveg megőrizte a hosszabb változat minden sajátosságát. Mivel azonban

⁸⁰ A szövegkiadásban ezen recenziók párhuzamos helyeit is megadom. Siglumként a BHG-számokat használom, utána pedig az alább megjelölt kiadások oldal- és sorszámain.

⁸¹ BAYNES, *Robe* 240. -

⁸² Ennek legkésőbb 1938-ban világossá kellett válnia, amikor is Ehrhard művének II. köteté megjelent.

⁸³ WENGER 111-139.

⁸⁴ WENGER 127.

⁸⁵ Lásd a 119. jegyzetet.

⁸⁶ WENGER 128.

néhány olyan részletet is tartalmaz, amelyek a diégésisben nem szerepelnek, nem egy egyszerű szövegrövidítéssel állunk szemben.⁸⁷

Kiadása francia fordítással: WENGER 306-311.

5.3. BHG 1048

1048

"Die beherrschende Erscheinung auf dem Gebiet der Hagiographie des 10. Jahrhunderts ist ohne Zweifel Symeon Metaphrastes" – írja Beck.⁸⁸ Kétségtelen, hogy szinte az egész hagiografikus irodalom az ő ménologionjának szűrőjén át került el későbbi nemzedékekhez. A Metaphrastes-féle gyűjteményben július másodikára nincs külön ünnepi beszéd. Symeón átdolgozta,⁸⁹ leegyszerűsítette Theodóros Synkellos homíliájának azt a részét, amely Galbios és Kandidos legendáját meséli el, és ezt az augusztus 15-i nagy Mária-ünnep, a Koimésis alkalmával elmondandó beszéd végéhez illesztette. Az eljárás logikus, hiszen Mária földi élete végén két özvegyasszonynak ajándékozta el összes vagyonát: két ruháját. E becses tárgyak egyike került azután Galbios és Kandidos "segítségével" Konstantinápolyba.

A "pieux larcin" története azonban hamarosan levált a nagy Mária-életrajzról és önálló életet kezdett élni eredeti helyén, július másodikán.⁹⁰

Kiadása: LATYSEV II. 376-383.

Surius latin fordítása: PG 115, 560-566.

5.4. BHG 1058e

1058e

Metaphrastes ménologionját forrásként használva készült a 11. század első felében az úgynevezett császári "A"-ménologion,⁹¹ amelynek minden szövege anoním. Az ismeretlen szerző a Depositio vestis Metaphrastes-féle változatát kivonatolja illetve rövidíti. A szöveg ismét régi naptári helyén, július másodikán szerepel.

Kiadása: LATYSEV II. 127-132.

5.5. Epitoma Latina Codicis Beneventani 1

A Bollandisták 1933-ban Alberto Poncelet hagyatékából közölték a beneventumi székesegyház káptalani könyvtárának katalógusát. Mellékletként kiadtak az 1. számú kódexből (saec. XI–XII) egy latin nyelvű szöveget, "Depositio vestis B. V. Mariae in Blachernis" címmel. Jegyzetben az szerepel, hogy ez egy "Epitome latina libelli BHG² 1058". A szöveg vizsgálata alapján azonban határozottan állítható, hogy a

⁸⁷ WENGER 131.

⁸⁸ BECK 570. Lásd még: EHRHARD II. 306-318.

⁸⁹ Symeón Metaphrastes szövegátdolgozási technikájával foglalkozik: H. ZILLIACUS, *Zur stilistischen Umarbeitungstechnik des Symeon Metaphrastes*, BZ 38 (1938) 333-350. A Theodóros Synkellos-homília átdolgozására hoz néhány példát WENGER (126-130).

⁹⁰ Az 1004-ben másolt Vaticanus Ottob. gr. 422-ben már ismét külön van a két szöveg (WENGER 124).

⁹¹ Nevét onnan kapta, hogy a benne szereplő összes szöveg végén egy ima található a császárról. Lásd: EHRHARD III. 341-342; 383-388; 403-407.

latin fordítás nem Theodóros Synkellos szövegéből, hanem a Metaphrastés-változatból készült, ahogy ezt Wenger is helyesen látta.⁹²

Kiadása: *Analecta Bollandiana* 51(1933) 365–369.

⁹² WENGER 125.

6. A H : "Jahressammlung" vagy ménologion?

Itt egy lényeges kérdés tisztázását kísérlem meg. A 9-10. században másolt jeruzsálemi kódex a homiliánkat tartalmazó legrégebbi kézirat, ezért számomra alapvető fontosságú annak a megállapítása, hogy a szövegahagyományozás melyik csoportját képviseli.

A kézirat Ehrhard felismerése szerint két csonka kódex egybekötése által szerepel most egy jelzet alatt. Az 1^r-241^v foliumok egy "Jahressammlung" (10. század) részét képezik⁹³ és semmi köztük az ezután következő részhez (H: 9-10. század), ahol a mi homiliánk is található. Ehrhard ezt paleográfiai okokon kívül azzal is indokolja, hogy a kódex második részének formátuma eredetileg nagyobb volt (ezt a lapok alsó szélének erős megvágása mutatja), valamint hogy a szövegek eredeti sorszámozása más és más a két részben.⁹⁴ Ezek mellett a formai érvek mellett még két tartalmira is fel kell hívnom a figyelmet:

1. Az első (csonka) rész az egyházi év február 17. és augusztus 6. (eredetileg valószínűleg augusztus 29.) közötti részét fedi le és először a böjti, húsvéti és pünkösd-i mozgó ünnepeket veszi sorra, majd a nyári állandó ünnepeket. A 242^r-385^v foliumokon található kódextöredék (H) május elsejével kezd és halad július 29-ig (eredetileg valószínűleg augusztusi szövegeket is tartalmazott), tehát az állandó ünnepeknél ugyanazt az időszakot reprezentálja és ennek normális körülmények között nem sok értelme van. Csakhogy a két résznek ebben az időszakban egyetlenegy közös ünnepe sincsen! Minden valószínűség szerint ez lehetett az oka egybekötésüknek is.

2. Az 1^r-241^v-n az egyházi év mozgó ünnepei mellett 21 állandó ünnepre vonatkozó olvasmány van, ezek közül 10 esetben szerző nélküli hagiografikus írás található, a többi a homiletikus irodalom "sztárjaitól" származik (Iohannes Chrysostomus, Proclus Constantinopolitaneus, Theodorus Studita, Andreas Cretensis). A H-ban viszont, ahol csak állandó ünnepek szerepelnek, (4 "eltévedt", decemberi ünnepekre vonatkozó enkómiont nem számítva) 35 írás közül mindössze kettő áll szerző nevével: Kyrillos jeruzsálemi püspök († 386) beszámolója egy csodáról⁹⁵ és a Paphnutiosztól származó Onuphrios-életrajz⁹⁶. A mi homiliánk itt névtelenül szerepel. Az összes többi olvasmány az ősi hagiografikus hagyományhoz tartozó szerző nélküli martyron vagy életrajz.

Ehrhard a H-t először a "Dritteljahresmenologium"-ok harmadik kötetét (május-augusztus) reprezentáló gyűjtemények között tárgyalja,⁹⁷ majd a H-t és az Athous Vatopedi 84-et kiveszi ebből a csoportból és a "Jahressammlung"-ok nyári félévéhez teszi át. Lássuk, hogy milyen okokat hoz fel erre a H esetében:⁹⁸

1. A 242. foliumon (tehát a H mostani formájában első foliumán) lévő szöveg fölött a κς' sorszámot találjuk, azaz a kódex elejéről a legrégebbi számozás szerint legalább 25 szöveg hiányzik.

2. Egykötetes "Jahresmenologium" nem lehet, mégpedig könyvészeti okokból. A töredék kódex terjedelme ugyanis jelen állapotában 144 folium 3 hónapra (május-július), ami "Jahresmenologium" esetében ennek a négyszeresét jelentené, "Pergamenthandschriften mit einer so anormalen Blätterzahl dürfen aber ... nicht präsumiert werden."

⁹³ EHRHARD I. 174-179.

⁹⁴ EHRHARD I. 174, 2. jegyzet és 362, 2. jegyzet.

⁹⁵ Epistula ad Constantium de visione crucis, BHG 413

⁹⁶ BHG 1378.

⁹⁷ EHRHARD (I. 358-371) a H és a P_c mellett két kéziratot sorol ide: az Athous Vatopedi 84-et (s. 9-10) és – nem túl nagy meggyőződéssel – az Athous Ivron 424-et (s. 16).

⁹⁸ EHRHARD I. 365-366

3. "Halbjahresmenologium" nem lehet, hiszen ilyen nincsen a teljes egészében fennmaradt kéziratok között. Már ennek a feltevése is problematikus, mivel az egyiköttes "Jahresmenologium"-okban jóval kevesebb ünnep található mint a **H**-ban.

4. Mivel így ménologionok nem jöhetnek szóba, marad a "Jahressammlung" nyári félve mint egyetlen lehetséges megoldás, ugyanúgy, mint az Athous Vatopedi 84 esetében.

Ennek az okfejtésnek minden pontjával vitakoznom kell. Ráadásul a fenti "bizonyítékok" egy részét maga Ehrhard cáfolja meg saját művében:

Ad 1. Ez a sorszám ugyan régebbi, mint az első rész számait folytató számozás, de nem eredeti: nem az első kéztől származik. Így a kódex (eredeti) elejéről vagy hiányzik valami, vagy nem, ebből a szempontból a κς' sorszám mindenestre nem bizonyít semmit.⁹⁹ Egy dolog azonban feltűnő: az elejüket elveszített kéziratok legtöbbször csonka szöveggel kezdődnek, amit esetleg későbbi kezek kiegészítettek. Itt ilyen jelenségről nincsen szó: a kézirat május elsejével és ép szöveggel kezdődik.¹⁰⁰

Ad 2. A Marcianus gr. 360 (**Ma**) tárgyalásánál a következőket olvashatjuk: "In buchtechnischer Beziehung ist die Wahrnehmung lehrreich, daß ... [der **Ma**] hingegen aus 540 Folien besteht ... Er mahnt aber zur Beachtung auch des rein Paläographischen, wenn es gilt, aus der Folienzahl einer Handschrift Schlüsse zu ziehen."¹⁰¹ Ha a **H** 144 foliumából leszámítjuk az "eltévedt" szövegek 13 lapját és figyelembe vesszük, hogy a február-áprilisi három hónapos időszakban (a rengeteg mozgó ünnep miatt) alig van állandó ünnep¹⁰², a **H** még akkor sem érte volna el a hozzá hasonlóan nagyméretű **Ma** foliumszámát, ha egyiköttes "Jahresmenologium" lett volna.

Ad 3. Az Ehrhard-féle kézirat-csoportok a Metaphrastés előtti gyűjtemények esetében néha oly gyéren vannak képviselve, hogy nem szabad csodálkoznunk azon, ha "Halbjahresmenologium" ezek között nincsen. A "Jahressammlung"-oknak és a "Jahrespanegyrikon"-oknak is megvoltak a maguk fél évre szóló változatai, miért pont a ménologionok képeztek volna kivételt ez alól?¹⁰³ Meggyőződésem, hogy kellett ilyen gyűjteményeknek is lenniük, és Ehrhard maga is ezt látszik alátámasztani, amikor a Metaphrastés-szövegekkel kontaminált kéziratcsoportok között "Halbjahresmenologium"-okat is felsorol.¹⁰⁴

Ad 4. Az Athous Vatopedi 84-et¹⁰⁵ (amely május 1-től augusztus 10-ig hoz szövegeket) Ehrhard azért teszi át a "Jahressammlung"-ok közé, mert első szövege előtt egy töredék található, amely nem más, mint Ióánnés Chrysostomosnak a τῆς τυροφάγῳ vasárnapra írt beszédének a vége. Ez a mozgó ünnep hét héttel van húsvét előtt, Ehrhard azonban a mozgó egyházi év ünnepeihez csatolt pótlásnak tartja annak alapján, hogy közvetlenül május elseje előtt áll. A kódexben viszont

⁹⁹ Vö. EHRHARD I. 366, I. jegyzet.

¹⁰⁰ Ugyanakkor jó okunk van annak feltételezésére, hogy a kézirat eredetileg augusztus végéig ment: az egyházi év szeptember 1-től augusztus 31-ig tartott, a jelenlegi utolsó szöveg pedig július 29-i ünnepre vonatkozik és csonka.

¹⁰¹ EHRHARD I. 436-437

¹⁰² A laodikeiai zsinat (IV. sz. 2. fele) 51. kánonja egyenesen megtiltja, hogy a nagyböjten (szombat és vasárnap kivételével) a mártirokról megemlékezzenek. (ERDŐ PÉTER, *A: Ókeresztény kor egyházi fejeleme*, Budapest 1983 [=Ókeresztény írók 5.] 328.)

¹⁰³ Ehrhard magyarázata (I. 349): "Ihr Fehlen ist auch leicht erklärlich, da die Halbjahressammlungen die entsprechenden liturgischen Bedürfnisse durchaus befriedigen konnten." Fentebb (XXV. oldal) már láttuk, hogy ez nem igaz, hiszen a **H**-nak és a vele egybekötött "Halbjahressammlung"-nak nincsen közös ünnepe.

¹⁰⁴ EHRHARD III. 153-159. Négy fiatal athosi kódexet vesz be ebbe a csoportba: Dionysiu 169, a. 1599; Gregoriu 7, s. 16-17; Xeropotamu 236, s. 16-17; Pantokrat. 156, a. 1672. Érdekes módon ezek a kéziratok csak az egyházi év második felére bizonyítják ilyen gyűjtemény létezését. A bennük található néhány metaphrastés és későbbi szövegen kívül az összes többi a régi hagyományhoz tartozik.

¹⁰⁵ EHRHARD I. 358-362.

a beszédek nincsenek sorszámozva, így semmi biztosat nem tudunk arról, hogy a töredék egyáltalán a kéziratához tartozott-e eredetileg.¹⁰⁶

Pedig Ehrhard a kezében tartotta a megoldás kulcsát. A **H** tárgyalásakor azt panaszolja, hogy nem lehet megállapítani a hiányzó augusztusi szövegek számát, mert "Ein Schreiber, der sich erlaubte, die großen Feste des 24. und 29. Juni zu übergehen, konnte dasselbe tun für die Feste vom 15. und 29. August!"¹⁰⁷ Ilyen "merész" másoló azonban, aki ki merte hagyni a fenti fontos ünnepeket, volt több is:¹⁰⁸

– Az egykötetes "Jahresmenologium"-ok közül ilyen a Vaticanus gr. 866 (s. 11),¹⁰⁹ csupa régi szöveget hoz, még hozzá 118-at. Jó néhány quaternio és lap hiánya ellenére még mindig 414 foliumot tartalmaz!¹¹⁰

– A metaphrastési szövegekkel kontaminált "Dritteljahresmenologium"-ok közül a Vaticanus gr. 819 (s. 11)¹¹¹ mindössze 14 szöveget hoz a május 2–augusztus 5. közötti időszakra, de ezek közül 12 régi. A fiatal Athous Xeropotamu 242 (a. 1635)¹¹² 31 szövegéből, amelyek a május–augusztus időszakra vonatkoznak és "in tadelloser menologischer Ordnung"¹¹³ követik egymást, 21 a régi.

– Az Athous Dionysiu 143 (a. 1632/33 = **De**) egy Metaphrastéstól független késői "Jahresmenologium" második kötete,¹¹⁴ amelynek 32 szövegéből 30 a Metaphrastés előtti időből való. Ehrhard feltételezése szerint ezek az Athos régi hagiografikus gyűjteményeiből származnak, sőt "In einem Falle läßt sich die Vorlage leicht bestimmen: das Martyrion von Konon ... muß von dem Cod. Batopedi 84 ... abgeschrieben sein; denn es ist nicht annehmbar, daß die ganz auffällig falsche Lesart in dem Incipit Πάλλν, ὃ τῆς δυσσεβοῦς πίστεως unabhängig von dieser Handschrift entstehen konnte."¹¹⁵ Ugyanezen Konón-martyrion (BHG 361) ugyanezen incipitjére hivatkozva állapítja meg az Athous Xeropotamu 242-ről is, hogy "Die auffallenden Anfangsworte ... bürgen dafür, daß sie dem Cod. Batopedi 84 ... entnommen ist."¹¹⁶ A **H**-val való egyezések tárgyalásánál (a **H** 35 szövegéből 17 az Athous Vatopedi 84-ben is megtalálható) viszont azt olvassuk, hogy "die Berührungen ... lassen darauf schließen, daß ihre Schreiber zwei nahe miteinander verwandte Vorlagen benutzten ... Besonders auffallend ist die Übereinstimmung ... in den Anfangsworten des Konon-Martyriums ... die ein äußerst charakteristisches Verderbnis voraussetzen, das nicht in zwei voneinander unabhängigen Fällen entstanden sein kann." Ezek

¹⁰⁶ Sőt még azt sem tudjuk meg a kódex leírásából, hogy a töredék mekkora terjedelmű, ugyanazon a foliumon van-e, mint a május elsejei beszéd és ugyanattól a kéztől származik-e, mint a kódex többi része. Ehrhardtól, aki a kéziratot kétszer is átnézte, szokatlan ezeknek a fontos adatoknak az elhallgatása!

¹⁰⁷ EHRHARD I. 365.

¹⁰⁸ Csak azokat a kéziratokat sorolom fel, amelyekben *dokumentálhatóan* hiányoznak ezek az ünnepek. Azokat a kódexeket nem vettem figyelembe, ahol hiányok miatt lehetetlen megállapítani, hogy az adott időszakra milyen ünnepeket vett tekintetbe a másoló, valamint azokat sem, amelyekben az említett júniusi ünnepek ugyan hiányoznak, de az augusztusiak szerepelnek. (Június 24: Keresztelő Szent János születése; június 29: Péter és Pál apostolok; augusztus 15: dormitio Mariae; augusztus 29: Keresztelő Szent János fejvételé.)

¹⁰⁹ EHRHARD I. 338-346.

¹¹⁰ A kéziratok terjedelmére vonatkozó megjegyzéseket lásd a XXVI. oldalon.

¹¹¹ EHRHARD III. 167-169.

¹¹² EHRHARD III. 169-171.

¹¹³ EHRHARD III. 169.

¹¹⁴ EHRHARD III. 450-453.

¹¹⁵ EHRHARD III. 453. Még két szöveget nevez meg (BHG 2374 és 33), amelyek szintén szerepelnek az Athous Vatopedi 84-ben, de ezeken kívül a BHG 1577 is egyezik.

¹¹⁶ EHRHARD III. 170, 1. jegyzet. Itt mind a négy egyező szöveget felsorolja.

szerint ez a karakterisztikus szövegromlás a **H**-ban is megvan. Nézzük meg csak egy táblázatban a július hónapot, hátha több egyezést is felfedezünk (a szövegek BHG-számát adom meg):

Július	Athous Vatop. 84 s. 9-10.	H s. 9-10.	Dc a. 1632/33	Athous Xerop. 242 a. 1635
1	372	372		
	388	388		
	385			
2		1058	1058	
2/3	361	361	361	361
			2378	2378
3				
3/4		758	758	
4	113			
5			188	
8	1577		1577	1577
9			1410	
10		1216a	1216	1216
12	2374	2374	2374	2374
15	317			
15/16			2030	2030
16		197	197	197
			2334	
17	1165			1168
18	33	33	33	33
20				576
21				
22				1161x
24			302b	302b
25	631b			
27	1413a			
29	286y	286y		

A táblázatból rögtön kitűnik, hogy az Athous Vatopedi 84 és a fiatal kéziratok közötti négy szövegegyezésből három a **H**-ban is megvan (BHG 361, 2374, 33). Sőt a **H** további három szövege is megtalálható a **Dc**-ben (BHG 1058, 758, 197), illetve egy az Athous Xeropotamu 242-ben (BHG 197), tehát a közös szövegek alapján az Athous Vatopedi 84 helyett inkább a **H** által képviselt gyűjteménytípus lehetne a fiatal kéziratok (főleg a **Dc**) előképe.¹¹⁷ Ezt támogatja az is,

¹¹⁷ Ennek a bizonyítása természetesen csak a szövegek alapos vizsgálatával lehetséges. Itt jegyzem meg, hogy a két régi és a két fiatal kézirat szövegeinek ilyen egyezése kizárólag a július hónapra jellemző: a többi hónapban egyetlen közös szövegük sincsen! Erre talán szintén a táblázat ad magyarázatot: a fiatal kéziratoknál ugyanis feltűnő, hogy július eleje és vége hiányzik. Lehet, hogy mind a négy másoló ugyanazt a júliusi ménológiót használta, csak az 1600-as évekre a kézirat csonkult és mára teljesen eltűnt? Mindenesetre Ehrhard (I. 662-663), ami a júliusi ménológiót illeti, csak néhány párlapos töredékről tud.

hogy sem a **H** sem a fiatal kéziratok nem szerepeltetik szövegeik között az említett júniusi és augusztusi ünnepeket. A július 2-i ünnepet illetően azonban biztonsággal ki lehet zárni azt a lehetőséget, hogy a **De**-t a **H**-ról másolták volna. Mindenesetre a két kódexben lévő szöveg szoros rokonságban áll egymással.

Ebből számomra világossá vált, hogy volt a ménologionoknak egy olyan csoportja, amely ezeket a dátumokat nem vette fel az ünnepek közé.¹¹⁸ Ugyanezt a csoportot a régi szövegek túlsúlya is jellemzi; vannak fiatal kéziratok is, amelyeknek másolói ezeket részesítették előnyben. Ezt nyilvánvalóan csak úgy tudták megtenni, ha voltak előképeik: megfelelő gyűjtemények megfelelő szövegekkel. És itt mind a kettő lényeges, a gyűjtemény típusa és a szöveg is. Ennek a jelentőségét azután ismertem fel, hogy két fontos szabályszerűséget vettem észre a kéziratokban:

1. Nincs egyetlenegy "Jahressammlung"-típusú gyűjtemény sem, amelyik kihagyná ünnepei közül a fent említett júniusi és augusztusi ünnepeket.

2. A Theodórosz Synkellos-homília megtalálható mindenféle típusú gyűjteményben (ménologion, panegyrikon, egyéb gyűjtemény), csak egyetlen típust kerül el: a "Jahressammlung"-ot. Összesen két "Jahressammlung" van, amelyik a *Depositio vestis* ünnepét egyáltalán ismeri,¹¹⁹ de mindkettő egy másik recenzióját hozza: a BHG 1058a-t ('Εν τοῖς χρόνοις).¹²⁰

Az eddig elmondottak alapján nincsen olyan kényszerítő körülmény, amely okvetlenül szükségessé tenné a **H** besorolását a "Jahressammlung"-ok közé. Éppen ellenkezőleg, a fenti tények azt mutatják, hogy ménologionról van szó, még ha nem is tudom pontosan eldönteni, hogy mekkora volt eredetileg a terjedelme.

¹¹⁸ Könnyen lehet, hogy az ünnepi rendnek egy régebbi alakját őrzik ezek a kéziratok. Ha lehet hinni Niképhorosz Kallistos († 1335 körül) híradásának, Maurikios császár (582-602) vezette be az augusztus 15-i ünnepet: "τάτται ... Μαυρίκιος ... τὴν τῆς πανάγου καὶ Θεομήτορος κοίμησιν κατὰ τὴν πεντεκαίδεκάτην τοῦ Ἀυγουστοῦ μηνός." (*Hist. Eccl.* 17, 28. [PG 147, 292.]) Mindenesetre ez a mondat összecseng Andreas Cretensis († 740) egy homíliájának kezdetével: "Μυστήριον ἡ παρούσα πανήγυρις, ὑπόθεσιν ἔχουσα τῆς Θεοτόκου τὴν κοίμησιν ... μυστήριον οὐ παρὰ πολλοῖς μὲν ἤδη τελούμενον, παρὰ πάντι δὲ νῦν καὶ τιμώμενον καὶ στεργώμενον. ... πανηγυριστέον οὐν τὸ δῶρον, ἀλλὰ μὴ συγχωστέον, μὴ ὅτι πρόσφατον ἔχει τὴν εὐρεσιν, ἀλλ' ὅτι πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανήλθεν εὐπρέπειαν. οὐ γὰρ ἐπίτοι. τίσι τῶν πρὸ ἡμῶν οὐ διέγνωστο, ἤδη καὶ σιωπηθῆναι ἄξιον· ἀλλ' ὅτι μὴ πάντη διέφυγε, κηρύττεσθαι ὄσων." (*In dormitionem S. Mariae II.* [PG 97, 1072.]) JUGIE (236) ehhez a következő megjegyzést fűzi: "En fait, bien qu'établie depuis un siècle, la fête de la Dormition, au temps d'André, était restée plus ou moins dans l'ombre. Les orateurs sacrés n'en parlaient guère aux fidèles. ... De là l'absence d'homélies sur cette fête jusqu'à la fin du VIIe siècle et le début du VIIIe." EHRHARD (I. 32-35) a 7. század második felére teszi a bizánci ünnepi naptár kialakulását, amely valószínűleg már tartalmazta a három másik ünnepet is. Talán ez az oka annak, hogy a chalki-i teológiai iskola 11. századi cod. τῆς μονῆς 100 jelzetű kézírata (EHRHARD I. 327-331; "Jahresmenologium") a felsorolt négy júniusi illetve augusztusi ünnep közül egyedül az augusztus 15-i dátumot hozza.

¹¹⁹ Parisinus gr. 1447 (s. 10), EHRHARD I. 266-269; Vaticanus Palat. gr. 317 (s. 11), EHRHARD I. 188-190.

¹²⁰ A BHG 1058a-ról és a többi recenzióról lásd bővebben: 5. A többi recenzió, XXII. oldal.

7. A Homéros-idézetek

A Szűzanya ruhájáról szóló homília elején két a műfajra jellemző tétel kap hangot: a szerző szerénykedik, hogy tudása, írói képessége csekély, nem ér fel az előadandók nagyszerűségével (1, 6-14). Ezért égi segítséget, ihletet, sugalmazást kér vállalkozásához: Mária támogatásáért fohászkodik (2, 1-11). Ez utóbbi gondolatba ágyazva jelzi, hogy most már ideje a bevezetést lezárva áttérni a tulajdonképpeni témára. Ilyen összefüggésben olvassuk a kéziratokban és Combefis kiadásában is:¹²¹ ἀλλὰ γε δὴ μετὰ βῆθι, καὶ τὸν εἶσω κόσμον ἄεισον. A homíliánkkal foglalkozó szakirodalom mondhatni teljes áttekintése ellenére nem találtam sehol utalást ennek a passzusnak az antik előképére, holott nem férhet hozzá kétség, hogy a szentbeszéd szerzőjének szeme előtt az Odysseia egy sora lebegett. A phaiakoknál tartózkodó Odysseus Démodokost, a dalmokot szólítja fel arra, hogy térjen át új tárgyra, a trójai faló megéneklésére: ἀλλ' ἄγε δὴ μετὰ βῆθι, καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον.¹²²

Annak felismerése, hogy milyen klasszikus minta vezette a bizánci auctor tollát, a lenyomatott szöveg helyesbítését is diktálja: ἀλλὰ γε δὴ helyett nyilván ἀλλ' ἄγε δὴ a hiteles rekonstrukciója Theodóros Synkellos textusának az itt tárgyalt helyen.¹²³

És amire fény derült a Szűzanya ruhájáról szóló homília egy helyén, hogy tudniillik Theodóros Synkellos új témára való áttérés esetén Homérostól kölcsönzött fordulattal él, az a másik neki tulajdonított beszéd (BHG 1061) egy passzusa nyomtatott szövegének kijavításához is elvezet. A 626-os avar ostromról szóló beszédében a saját korabeli Konstantinápoly helyzetét az Achaz király korabeli Jeruzsálem helyzetével hasonlítja össze.¹²⁴ A túlságosan hosszúvá nyúlt exkurzus után az eredeti gondolatmenethez való visszatérést a következő mondat vezet be: ἀλλὰ γε δὴ πρὸς νύσσαν ἐπανακτεόν τὸν λόγον.¹²⁵ Az előző bekezdésben elmondottak után nemigen lehet kétséges, hogy a szerző ἀλλὰ γε δὴ helyett valójában itt is az ἀλλ' ἄγε δὴ fordulatot használta.

De nem csak Theodórosnak jutott eszébe ennek az Odysseiából származó idézetnek belefűzése a mondatba, ha új tárgyra tért át, hanem egy későbbi nagy irodalombarátnak is. Az északi népek arcátlan követeléseit és az azokra adandó elhárító válaszokat sorolván elő fiának, a görögötűz kérését elutasító válasz ismertetését befejezve, mielőtt az e megbízhatatlan és becstelen fajokkal való házasság kérdését venné sorra, írja ezt Bisborbanszületett Konstantin császár: ἀλλ' ἄγε δὴ μετὰ βῆθι, καὶ πρὸς ἕτερον εἶδος αἰτήσεως παραλόγου καὶ ἀπρεποῦς εὐπρεπεῖς καὶ ἀρμόζοντας λόγους ἀναζητεῖ καὶ ἀναμάνθαιε.¹²⁶

"Théodore décidément est féru de lettres" – írja Wenger.¹²⁷ Valóban, Theodóros Synkellos néha szinte öncélúan emlékeztet eposzi részletekre abban a meggyőződésben (és ezt a retoriskolában tanulhatta), hogy az Ilias vagy az Odysseia egy-egy morzsájának az átvétele nélkül igazán jól stilizált szöveg nem képzelhető el. A kortárs Theophylaktos Simokattés, akinek szóközi képzése prédikátorunkéhoz hasonló

¹²¹ COMBEFIS 754.

¹²² Od. 8, 492.

¹²³ Ebben a formában egyedül a 14. századi **Fb** adja a szöveget.

¹²⁴ MAKK III-V. = Sternbach 298, 37-299, 39

¹²⁵ MAKK VI. = Sternbach 299, 39. A cirkuszi játékokat felidéző profán képről lásd: SZÁDECZKY-KARDOSS, *Kirchliche und profane Elemente im Sprachgebrauch und Stil eines frühbyzantinischen Kanzeltredners*, Acta Antiqua Academiae Sc. Hung. 33 (1990-1992) 171.

¹²⁶ De adm. imp. 13,104-106: "De térj át másra és kutasd és vésd elmédbe az esztelen és illetlen követelés egy másik fajtájának megfelelő és hozzá illő szavakat." (Moravcsik Gyula fordítása.)

¹²⁷ WENGER 126.

lehetett, egy-két helyt – ha talán némi öniróniával is – kereken kinyilvánítja ezt.¹²⁸ Történeti művében elbeszéli, hogy Drokton, a bizánci szolgálatban álló longobard generális legyőzte ugyan az avar elleneséget, de nem fogott üldözésbe, mert ismerte a hadiszerencse forgandóságát. Erre vonatkozó gondolatmenetét így zárja a historikus: "φιλυπόστροφον γὰρ ἡ τύχη καὶ ἄπιστον, νίκη δ' ἐπαμβιβεται ἀνδρας,¹²⁹ ἵνα καὶ τὴς Ὀμήρου δέλτου ἐπισπείρω τοῖς ἀφηγήμασιν."¹³⁰ Még jellegzetesebb az a mód, ahogyan Theophylaktos az Ilias egy sorát előképpül használja. A történetíró itt arról szól, hogy a bolgárok egy bizánci elnövéden nyert győzelmük után óvatosan visszavonulnak: "ὑπαναχωροῦσι κατὰ μικρὸν καὶ οἱ βάρβαροι ἐντροπαλιζόμενοι, ὀλίγον γόνυ γουνὸς ἐπαμβίβοντες,¹³¹ ἵνα καὶ τὴς Ὀμηρικῆς δέλτου τοῖς διηγήμασιν ἀναμίξωμεν."¹³²

Theodóros Synkellosnál a Homéros-visszhangok – Theophylaktos Symokattés most idézett helyeivel ellentétben – nem erről szóló önvalomás kíséretében jelentkeznek. A *Depositio vestis* most tárgyalandó részletében (9, 1-3) szereplő Homéros-idézet erőltetettsége abban nyilvánul meg, hogy szerzőnk olyan epikus passzust kapcsol (vagy inkább félcel) mondanivalójához, amely mintegy tagadása a saját állításának. Itt azt meséli el a szónok, hogy a két szentföldi zarándok egymást jól megértve fordul kérésével az idősebb zsidó asszonyhoz. Ezt az egyszerű tájékoztatást azzal cifrázza Theodóros Synkellos, hogy ez *nem* úgy játszódott le, mint a haragvó Achilleust kérlelő követség tagjai esetében, amikor is Aias Phoinixnak intett, de a kérés elodására irányuló jeladást nem Phoinix, hanem Odysseus vette észre: "Ὅτε δὲ τροφῆς ἐπληρώθησαν καὶ ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ οἴνου ἠὺφράνθη τὸ γύναιον, οὐ νεύσεν Αἴας Φοῖνικι νόησε δὲ¹³³ ἄλλος ἀνὴρ, ἀλλ' οἱ δύο μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῆ γυναικὶ ἰκετείαν προσάγουσιν. (Miután étellel eltelték, és az asszony jókedvre derült a zsidó bortól, nem az történt, hogy Aias Phoinixnak intett, de egy másik férfi vette észre, hanem ōk ketten egy és ugyanazon kérést adták elő az asszonynak.) Ez a hajánál fogva előrángatott és erőszakkal a mondatba kényszerített Homéros-idézet idegen test maradt a szövegben. Ezáltal a mondat maga is annyira hibridre sikerült, hogy a kódexmásolók egy része értetlenül áll(hatott) szemben a textussal, s ezért vagy egyszerűen kihagyták a szerves kötődés nélküli Ilias-idézetet (**Mo**, **Fa**), vagy úgy próbáltak az egész konstrukciónak értelmet adni, hogy kihagyták az idézet előtti *οὐ* tagadószót, így állító mondatból változtatták a tagadó mondatot (**Pc**, **Pb**²). A **H** helyesírásán látszik, hogy fogalma sem volt arról, hogy éppen mit ír. Hasonlóan értelmetlennek tűnő szöveg fekdühetett a **Dc** másolója előtt is, aki miután csak annyit értett meg a szövegből, hogy valaki valakinek intett, ezt is írta le: ἐνεύσεν ὁ εἰς τῷ ἐτέρῳ.

¹²⁸ Erről a kérdéstről lásd: TH. OLAIOS, *Quelques remarques sur le style de Théophylacte Simocatta*, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 32 (1982) 161-162.

¹²⁹ II. 6, 339.

¹³⁰ Theophyl. Simoc. *Hist.* II. 17, 13. "A szerencse ugyanis forgandó valami és megbízhatatlan, a győzelem felváltva követi a férfiakat, hogy valamit Homéros írásából is behintsek elbeszélésembe."

¹³¹ II. 11, 547.

¹³² Theophyl. Simoc. *Hist.* VII. 4, 5. "Kissé visszahúzódtak a barbárok is, hátra-hátrafordulva s apránként váltva lépésben a térdüket, hogy a homérosi írásból is vegyítsünk valamit előadásunkba."

¹³³ II. 9, 223.

8. Bibliográfia

- ALLATIUS Leo Allatius, *Tres grandes dissertationes de Nicetis de Philonibus et de Theodoris* in: A. Mai, *Nova patrum bibliotheca* VI. 2., Romae 1853
- BANDINIUS Aug. Mar. Bandinius, *Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae*, Florentiae 1764
- BARBOUR Ruth Barbour, *Greek Literary Hands A.D. 400-1600*, Oxford 1981
- BARISIC F. Barisic, *Le siège de Constantinople par les Avars et les Slaves en 626*, *Byzantion* 24 (1954) 371-395
- BAYNES, *Avar Surprise* N. H. Baynes, *The Date of the Avar Surprise*, *BZ* 21 (1912) 110-128
- BAYNES, *Robe* N. H. Baynes, *The Finding of the Virgin's Robe* in: *Byzantine Studies*, London 1955
- BECK Hans-Georg Beck, *Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, München 1959
- BHG François Halkin, *Bibliotheca Hagiographica Graeca I.-III.*, Bruxelles 1957
- BHG NOVUM AUCTIONARIUM François Halkin, *Novum Auctionarium Bibliothecae Hagiographicae Graecae*, Bruxelles 1984 (=Subsidia hagiographica 65.)
- CAMERON Averil Cameron, *The Virgin's Robe: An Episode in the History of Early Seventh-Century Constantinople*, *Byzantion* (1979) 42-56
- COMBEFIS Franciscus Combefis, *Historia haeresis Monothelitarum* (=Novum auctionarium bibliothecae patrum II.), Parisiis 1648
- DELEHAYE H. Delehaye, *Catalogus codicum hagiographicorum graecorum bibliothecae D. Marci Venetiarum*, *Analecta Bollandiana* 24 (1905) 169-256
- DIETEN Jean-Louis van Dieten, *Zum "Bellum Avaricum" des Georgios Pisides. Bemerkungen zu einer Studie von Paul Speck*, *Byzantinische Forschungen* 9 (1985) 149-178
- EHRHARD Albert Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche. Erster Teil: Die Überlieferung I.-III.*, Leipzig, Berlin 1937-1952
- FERON ET BATTAGLINI E. Feron et F. Battaglini, *Codices manuscripti Graeci Ottoboniani Bibliothecae Vaticanae*, Romae 1893

- FRANCHI DE CAVALIERI Hagiographi Bollandini et Pius Franchi de Cavalieri, *Catalogus codicum hagiographicorum Graecorum Bibliothecae Vaticanae*, Bruxellis 1899
- GARDTHAUSEN V. Gardthausen, *Griechische Palaeographie II.*, Leipzig 1913²
- GIANNELLI *Bybliothecae Apostolicae Vaticanae codices manu scripti recensiti ... Codices Vaticani graeci. Codices 1485-1683 recensui* Cyrus Giannelli, Vatican 1950
- HALKIN, *Manuscripts* François Halkin, *Manuscripts grecs de Paris. Inventaire hagiographique*, Bruxelles 1968 (=Subsidia hagiographica 44.)
- JANIN R. Janin, *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin. Première partie: Le siège de Constantinople et le patriarcat oecuménique. Tome III: Les églises et les monastères*, Paris 1969²
- JUGIE Martin Jugie, *La mort et l'assomption de la Sainte Vierge. Étude historico-doctrinale*, Citta del Vaticano 1944 (=Studi e testi 114.)
- KAZHDAN A. Kazhdan, *Theodore Synkellos* in: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York – Oxford 1991
- LATYSEV II. Basilius Latysev, *Menologii anonymi Byzantini saeculi X quae supersunt II.*, Petropoli 1912
- LOPAREV Chr. Loparev, *Staroe svidetelstvo o Poloschenii rízy Bogorodíczy vo Vlachernach ...*, Vizantiiskii Vremennik 2 (1895) 581-628
- MAKK Ferenc Makk, *Traduction et Commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège de Constantinople en 626*. Appendice: *Analecta Avarica* de L. Sternbach, Szeged 1975 (=Acta Universitatis de Attila József nominatae. Acta Antiqua et Archeologica XIX=Opuscula Byzantina III)
- MUCCIO ET FRANCHI DE CAVALIERI G. Muccio et P. Franchi de Cavalieri, *Index codicum graecorum Bibliothecae Angelicae*, Studi italiani di filologia classica 4(1896) 7-184
- OMONT, *Catalogus* Hagiographi Bollandini et Henricus Omont, *Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Bibliothecae Nationalis Parisiensis*, Bruxellis-Párisiis 1896
- OMONT, *Inventaire* Henri Omont, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale I-III*, Paris 1886-1888
- PLRE III. J. R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, Cambridge University Press 1992

- RICHARD Marcel Richard, *Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits grecs*, Paris 1958
- SPECK Paul Speck, *Zufälliges zum Bellum Avaricum des Georgios Pisides*, München 1980 (=Miscellanea Byzantina Monacensia 24.)
- STRATOS, *Byzantium* Andreas N. Stratos, *Byzantium in the Seventh Century*, Amsterdam 1968
- STRATOS, *Le guet-apens* Andreas N. Stratos, *Le guet-apens des Avars*, Jahrbuch der österreichischen Byzantinistik 30 (1981) 113-135
- SZÁDECZKY-KARDOSS, *Források I.* Szádeczky-Kardoss Samu, *Az avar történelem forrásai I.*, Szeged 1992 (=Magyar Östörténeti Könyvtár 5.)
- SZÁDECZKY-KARDOSS, *Textkritische Bemerkungen* S. Szádeczky-Kardoss, *Textkritische Bemerkungen zur «Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis auctore Theodoro Syncello» (anhand der neuen Kollation des Pariser Manuskriptes)*, Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae 30 (1982-1984 [1988]) 443-450
- SZÁDECZKY-KARDOSS, *Textüberlieferung* S. Szádeczky-Kardoss, *Zur Textüberlieferung der «Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis auctore ut videtur Theodoro Syncello»*, Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae 24 (1976) 297-306
- SZÁDECZKY-KARDOSS, *Versuch* Samuel Szádeczky-Kardoss, *Ein Versuch zur Sammlung und chronologischen Anordnung der griechischen Quellen der Awarengeschichte nebst einer Auswahl von anderssprachigen Quellen* (Mitarbeiterin des Buches Teréz Olajos), Szeged 1972 (=Acta Universitatis de Attila József nominatae. Acta Antiqua et Archeologica 16. = Opuscula Byzantina 1.)
- VASILEVSKII V. Vasilevskii, *Avary, a ne Russkie, Feodor, a ne Georgii*, Vizantiiskii Vremennik 3 (1896) 83-95
- VORST - DELEHAYE C. van de Vorst - H. Delehaye, *Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Germaniae Belgii Angliae*, Bruxellis 1913 (=Subsidia hagiographica 13.)
- WENGER Antoine Wenger, *L'assomption de la T.S. Vierge dans la tradition byzantine de VIe au Xe siècle. Études et documents*, Paris 1955 (=Archives de l'Orient chrétien 5.)
- WORTLEY John Wortley, *The Oration of Theodore Syncellus (BHG 1058) and the Siege of 860*, Byzantine Studies 4 (1977) 111-126

A bibliai idézetek és reminiscenciák azonosításához a következő kiadásokat használtam:

NESTLE-ALAND, *Das Neue Testament griechisch und deutsch*, Stuttgart 1986.

Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes I-II., edidit ALFRED RAHLFS. Editio nona, Stuttgart é. n.

Sigla et signa

An	Angelicanus gr. 125 (T.1.7)	s. XI	
B	Oxon. Bodl. Barocc. 199	s. X	
Dc	Athous Dionysiu 143	1632/33	
Fa	Laurentianus IX 17	s. XIV	
Fb	Laurentianus IX 33	s. XIV	
H	Hieros. Patr. (S. Sepulcri) 6	s. IX-X	
La	Athous Lauras 455 (D 79)	s. XIII	1-23.
La ²	Athous Lauras 455 (D 79)	s. XIII	24-40.
Ma	Marcianus gr. 360	s. XI	3,28-
Ma ²	Marcianus gr. 360	s. XIV	-3,28
Mo	Monac. gr. 146	a. 1012	
O	Vaticanus Ottobonianus gr. 12	s. XI-XII	
Pa	Paris. gr. 1177	s. XI	
Pb	Paris. gr. 1219	s. XI	
Pb ²	Paris. gr. 1219	?	1,9-14; 8,13-9,13; 40,1-
Pc	Paris. gr. 1453	s. XI	
Va	Vaticanus gr. 1572	s. X	
Vb	Vaticanus gr. 820	s. XIV	
Vp	Athous Vatopedi 635 (550)	a. 1422	1-23.
Vp ²	Athous Vatopedi 635 (550)	a. 1422	24-40.

Ⓐ1 = Pc Ma²

Ⓐ = H Pb² Fa Dc Ⓐ1

Ⓑ1 = B Va An Pb

ⓧ = La Vp

Ⓣ = Ⓑ1 ⓧ Mo

Ⓞ1 = Ma Pa O

Ⓞ2 = Ⓞ3 ⓧ

Ⓞ3 = Fb Vb

ⓧ = La² Vp²

Ⓞ = Ⓞ1 Ⓞ2

Θεοδώρου πρεσβυτέρου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ συγγέλλου λόγος δηλῶν τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον, καθ' οὓς ἐφανερῶθη ἡ θεία τῆς Θεοτόκου ἐσθῆς ἡ ἀποκειμένη ἐν τῇ σεβασίᾳ σορῶ τῇ ἐν Βλαχέρναις προσκυνουμένη.

1. Θεία τινα καὶ μεγάλα μυστήρια, Θεοῦ τε φιλανθρωπίας γνωρίσματα, τῶν ἡμετέρων οὐ πρὸ πολλῶν δῆλα γέγοναι γενεῶν. ἐφανερῶθησαν δὲ ταῦτα τηλαυγέστερόν τε καὶ ἐκτυπώτερον χρόνῳ τῷ καθ' ἡμᾶς, ὧν αὐτόπται καὶ θεωροὶ γεγόναμεν ἅπαντες, ὅσοι ταύτην σχεδὸν οἰκοῦμεν τὴν θεοφύλακτον μεγαλόπολιν. ταῦτα δὲ σιγῇ καλυφθῆναι οὐχ ὅσιον, οὐ γὰρ θέμις τὰ θεία μυστήρια λήθης βυθοῖς συγκαλύπτεσθαι. διὸ καθόσον οἶόν τέ ἐστι περὶ τῶν οὕτω πως φανερωθέντων θείων μυστηρίων εἰπεῖν πειράσομαι, | τῆς μὲν οἰκείας ἀμαθίας ὡσπερ ἐπιλαθόμενος καὶ τὴν ἰδίαν ἀγνοήσας τὸ δὴ λεγόμενον ἄγνοϊαν, τῷ δὲ τοῦτο πράξει κελεύσαντι μὴ ὑπακοῦσαι κρίνας ἐπισηφάλας ἅμα καὶ ἐπικίνδυνον. | οἶδα δὲ, ὅτι οὐδὲ μικροῦ τινος ἀπτηχῆματος φανείη τῶν πραγμάτων ὁ λόγος ἐπάξιος· ἀλλὰ μηδεὶς ἀφορῶν τῇ τοῦ λόγου σμικρότητι καὶ τῇ ἀμαθίᾳ τοῦ λέγοντος καθυβριζέτω οὐτῶς ὑψηλῶν τε καὶ ἐπηρμένων τὴν δύναμιν, θεία δὲ ἠγεῖσθαι τὰ θεία καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων, κἂν ὁ λέγων οὐκ ἔχη δυνάμειος ἐφικέσθαι τοῦ πρέποντος. οὐ γὰρ σμικρύνεται ποτε τῶν πραγμάτων τὸ μέγεθος, κἂν οἱ λόγοι μὴ ὦσιν ἱκανοὶ δηλῶσαι τὰ πράγματα. | ἡ δὲ γε τῶν θείων τούτων μυστηρίων ὑπόθεσις ἔνθεν λήψεται τῆς ἀρχῆς τὸν κατάλογον.

5
Val -
Pb | Pb²
10
Pb² | Pb
15

1 1 cf. Obs. Av. 308,33-34 || 3-4 cf. Dep. v. 23,2-3; 39,1; Obs. Av. 314,1; Georg. Pis. *Anast.* 26 (p. 61,24) || 6 Obs. Av. 310,38 || 8 Obs. Av. 310,22 || 12 Obs. Av. 314,11-12 || 13 cf. Obs. Av. 319,24

Titulus θεοδώρου πρεσβυτέρου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ συγγέλλου λόγος δηλῶν τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον, καθ' οὓς ἐφανερῶθη ἡ θεία ἐσθῆς τῆς Θεοτόκου ἡ ἀποκειμένη ἐν τῇ σεβασίᾳ σορῶ τῇ ἐν βλαχέρναις προσκυνουμένη Mo || θεοδώρου πρεσβυτέρου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας λόγος δηλῶν τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐφανερῶθη ἡ θεία τῆς Θεοτόκου ἐσθῆς ἡ ἀποκειμένη ἐν τῇ σεβασίᾳ σορῶ τῇ ἐν βλαχέρναις προσκυνουμένη La || θεοδώρου πρεσβυτέρου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας λόγος δηλῶν τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον, καθ' ὃν ἐφανερῶθη ἡ τιμία ἐσθῆς τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου· καὶ ὅπως ἐν τῇ βασιλίᾳ τῶν πολέων μετεκομισθῆ, καὶ ἐν Βλαχέρναις κατετέθη· ὅπως τε μετακινήθησα ἐκ τινος ἐπιρείας, αὐτῆς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ κατατέθειται Vp || λόγος δηλῶν τὸν τόπον (τρόπον B) καὶ τὸν χρόνον (καὶ τὸν χρόνον om. An) καὶ τὸν τρόπον (τόπον B; καὶ τὸν τρόπον om. Va), καθ' οὓς (καθ' ὃν Va Pb) ἐφανερῶθη ἡ θεία τῆς Θεοτόκου ἐσθῆς ἡ ἀποκειμένη ἐν τῇ σεβασίᾳ σορῶ τῇ (τῆς Va) ἐν βλαχέρναις προσκυνουμένη (προσκυνουμένης Va) 31 || λόγος δηλῶν τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον (καὶ om. Dc) τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐφανερῶθη ἡ θεία τῆς Θεοτόκου ἐσθῆς ἡ ἀποκειμένη ἐν τῇ σεβασίᾳ σορῶ τῆς ἐν βλαχέρναις προσκυνουμένης A(-Fa) || διήγησις ὁ παρῶν λόγος δηλῶν τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐφανερῶθη ἡ τιμία ἐσθῆς τῆς Θεοτόκου ἡ ἀποκειμένη ἐν τῇ σεβασίᾳ σορῶ τοῦ ἐν Βλαχέρναις θίου ναοῦ ἰς τὴν ἀγ(ίαν) τράπεζα ἔνδον τοῦ ἀγ(ίου) βήματος Fa || θεοδώρου πρεσβυτέρου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας λόγος δηλῶν (διαλαμβάνων Vb) τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ τῆς Θεομήτορος ἐσθῆς τῆ βασιλίδι τῶν πολέων (τῶν πολέων om. Fb) ἐπεδήμησε, καὶ ὅπως καὶ ὅτι κατετέθη ἐν Βλαχέρναις (καὶ ὅπως - Βλαχέρναις om. Vb) 33 || εἰς τὴν) κα(τά)θεισι τῆς τιμίας ἐσθῆτος (αἰσθητός O) τῆς Θεομήτορος ἐν Βλαχέρναις 31 || In fine tituli: εὐ(λ)ό(γησον) La: κύριε εὐ(λ)ό(γησον) An H: εὐ(λ)ό(γησον) π(άτερ) Pb Vp; A Dc; O Vb: εὐ(λ)ό(γησον) δέσποτα Fa

1 1 τε An: om. tell. / 2 δῆλα - γενεῶν: δηλαδὴ - χρόνων A / ἐφανερῶθησαν: ἐφανερῶθη Va // 3 τηλαυγέστερον: transp. p. ἡμᾶς Vp / τε: om. Mo; A; Pa / τε καὶ ἐκτυπώτερον: om. 3; X // 4 θεοφύλακτον: add. καὶ H Fa / μεγαλόπολι: πόλιν X; Vb // 5 ὅσιον: add. οὔτε μὴν πρέπον ἐστίν An / λήθης: λίθοις Fa // 6 συγκαλύπτεσθαι: κατακρύπτεσθαι Mo / ἐστίν: om. Vb / τῶν: τούτων La / θείων: om. An Pb X; 3 // 8 ἄγνοϊαν: ἄνοιαν Pb / τῷ δὲ τοῦτο: τὸ δὲ τὸ Dc / κελεύσαντι: κελεύοντι Pc // 9 οἶδα: οἶα Mo / σμικροῦ: μικροῦ Fa // 10 ὁ: om. H // 10 - 11 τῇ - ἀμαθίᾳ: εἰς τὴν τοῦ λόγου σμικρότητα καὶ τὴν ἀμαθίαν Vp // 11 τῇ: om. B; Vb // 12 τὴν - ἀνθρώπων: τὴν θείαν δύναμιν διηγείσθαι τὰ θεία ὑπὲρ δύναμιν ὄντα τὴν ἀνθρώπινην Fa / δὲ ἠγεῖσθαι: διηγείσθαι Pb² // 12 - 13 κἂν - ἐφικέσθαι: κἂν (καὶ Pb² Fa) ὁ λέγων οὐκ ἰσχύει (ἰσχύει om. Fa) ἔχει (ἔχειν Fa Dc) δυνάμειος (δυνάμειος Pb²) ἰσχύον (ἰσχύι Fa) ἐφικέσθαι H Pb² Fa Dc // 13 δυνάμειος: δύναμιν ὡς La: add. ἰσχύον A1 // 14 λόγοι: λέγοντες Mo / γε: om. Pb²

2. Ἀλλά μοι Δέσποινα θειοτάτη καὶ παναγία Παρθένε, ἡ τὸν Θεὸν Λόγον, τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς συναΐδιον Υἱὸν τε καὶ Λόγον, τὴν οὐσιώδη σοφίαν γεννήσασα κατὰ σάρκα καὶ γαλουχήσασα, ἡ πάντας τοὺς θησαυροὺς τῆς γνώσεως ἐν τῇ ψυχῇ σου τῇ ἀκηράτῳ συνέχουσα, καὶ πάντα τῶν θείων μυστηρίων τὰ ῥήματα ἐν τῇ
5 καρδίᾳ σου τῇ καθαρᾷ καὶ ἀμολύντῳ συμβάλλουσα, διὰ τὴν τῶν πιστευόντων ὠφέλειαν, σὺ τὰ σὰ θεία μυστήρια, καθάπερ ἔχουσι τιμῆς τε καὶ δόξης, ἀχραντα διαφύλαξον· καὶ πάντας μὲν τοὺς τῶν θείων λογίων φιλοθεάμονας ἐπαξίως ὑμνεῖν τὰ σὰ μυστήρια διδάξον, τῇ ἀνοίᾳ μὴ ἀφορῶντας τοῦ γράφοντος. ἐμοὶ δὲ καὶ νῦν Ἰλαθι, δέομαι, τῷ ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην διάνοιαν τολμηρῶς ἐχειρήσαντι· σὰ γὰρ καὶ περὶ
10 σοῦ τὰ οὕτω πως νῦν χαμερπῶς τε καὶ ἀναξίως λεγόμενα. ἀλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι, καὶ τὸν εἶσω κόσμον ἄεισον· πρὸς ἔμμαντὸν ὁ γράφων ἐρῶ. τοῦτο δὴ καὶ ποιήσω, ὡς δὲ τοῦ λέγειν ἀρχόμενος.

3. Ἡ βασιλις αὕτη καὶ θεοφύλακτος πόλις (ἦν τῆς Θεοτόκου πόλιν ὁ λέγων ἢ γράφων ἐπανεθῆσεται) πολλοῖς μὲν καὶ εἰς ἄπειρον φερομένοις μέτρον, εἰ μὴ φορτικὸν τὸ λεγόμενον, θείοις ναοῖς κεκαλλώπισται· τούτων δὲ τὸ πλεῖστον μέρος καὶ ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον τῆς Θεομήτορος Παρθένου θείοι καθεστᾶσι ναοί. ἄλλος γὰρ ἄλλο τι μέρος
5 τῆς πόλεως διειλήφασιν· καὶ οὐκ ἂν εὔροι τις τόπον δημόσιον, ἢ οἶκον βασιλείου, ἢ εὐαγὲς καταγῶγιον, ἢ τῶν ἐν τέλει τινὸς ἐνδιαίτημα, ἐνθα μὴ πάντως ἐστὶ τῆς Θεοτόκου ναὸς ἢ εὐκτήριον. πανταχοῦ μὲν γὰρ γῆς, ὅπου τὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου κατηγγέλθη μυστήριον, ἢ τεκοῦσα τοῦτον Θεοτόκος ὑμνεῖται διαπαντὸς καὶ δοξάζεται, ὡς ὅλον συλλήβδην ἐν ἑαυτῇ περιέχουσα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως τὸ κεφάλαιον.
10 ἔχει δὲ τι παρὰ πάντα τόπον ἢ βασιλις αὕτη πόλις ἐξαίρετον, τὸ τοσοῦτοις ναοῖς τε καὶ εὐκτηρίοις τῆς Θεοτόκου λαμπρύνεσθαι, καὶ τιμὰν ἐνθῆως καὶ δοξάζειν εἰλικρινῶς τὸ πανάγιον αὐτῆς καὶ ἀχραντον ὄνομα, καὶ τοῦτο πάντως ἔχειν πάσης σωτηρίας τεῖχος καὶ πρόβολον. ἢ μὲν οὖν πόλις ἅπασα οὕτω λαμπρύνεται καὶ τούτῳ τῷ κάλλει σεμνύνεται· τούτων δὲ πάντων τῶν ναῶν τε καὶ εὐκτηρίων τῶν ἀνά πᾶσαν τὴν πόλιν
15 ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς Θεοτόκου δοξάζομένων καὶ τιμωμένων, κεφαλὴ τις ὡσπερ καθέστηκε καὶ μητρόπολις ὁ ἐν Βλαχέρναις αὐτῆς ὑπερένδοξος καὶ θείος ναός·

2 3 cf. Col. 2, 3 // 4-5 Iob 38,2; Lc. 2,19; cf. 2,51 // 10 Hom. θ 492; cf. Const. Porph. *Adm. imp.* 13,104; Obs. Av. 299,39; Georg. Pis. *Vita hum.* 23 // 3 1-2 cf. Obs. Av. 308,32-33 // 2-3 cf. Obs. Av. 311,20; 316,33 // 4 cf. Obs. Av. 301,36 // 5-6 cf. Obs. Av. 304,35

2 1 Θεόν: θείον Pb / 1 - 2 τὸν τοῦ Θεοῦ - Λόγον: καὶ υἱὸν συναΐδιον τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς Fa / 5 ἀμολύντῳ: ἀμωμήτῳ Vp / συμβάλλουσα: συμβαλοῦσα B Pb // 6 σὰ: om. Mo X; Fa; Fb / καθάπερ: καθὰ Fa / τε: om. C1 Fb // 7 λογίων: ὀργίων B1 (*glosse in margine*: μυστηρίων Pb); μυστηρίων A; C // 8 ἀφορῶντας: ἀφορῶντος B; ἀφορῶσα An; C; ἀφορῶν H Ma² Dc; ἀφορᾶν Fa // 9 Ἰλαθι: Ἰλάσθητι A / τολμηρῶς: om. Fa / ἐχειρήσαντι: ἐχηρήσαντι Mo; ἐχειρίσαντι Pb; Pc; C; ἐχειρήσαντι Dc; ἐπιχειρίσαντι Comb. / σὰ: ὅσα Fa // 10 περὶ: ὑπὲρ Mo / νῦν: σοι Mo; add. μὲν Pb; om. A1 / ἀλλ' ἄγε Fb; ἀλλά γε rell. / δὴ: om. La // 11 ἄεισον: πρὸς ἔμμαντὸν ὁ γράφων ἐρῶ: ἄ εἰς ὅσα πρὸς ἔμμαντὸν, ἄ γράφων ἐρῶ Fa / ὁ: ὁν Comb. / γράφων ἐρῶ: γὰρ φανερόν H; γράφων ἐρῶν Ma² / δὴ: δὲ An // 12 ὡς δὲ: οὐδε Comb. / τοῦ: τοῦτου C1

3 1 βασιλις: βασιλισσα Fa // 2 πολλοῖς: πολὺ Fa / φερομένοις: ἐπιφερομένοις Mo // 4 ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον: ἀριθμῶν ὑπερβαῖνων Pb; ἀριθμῶ ὑπερβαῖνον Fa / καθεστᾶσι: κατεστήθησαν La; καθεστήκασι Vp (transp. p. Θεομήτορος); A; C // 5 ἢ: om. H; καὶ Comb. // 6 βασιλείου: βασιλικὸν La / ἢ (1.): om. Fa / καταγῶγιον: add. ἐν H // 7 μὲν γὰρ: γὰρ μὲν Pb / Λόγου: om. Fa // 8 διαπαντὸς: διαπάντων A1 // 9 ἑαυτῇ: αὐτῇ An // 10 ἔχει - τόπον: ἔχει δὲ παρὰ πάντα τόπον τι Pb / α: om. H / ἐξαίρετον: transp. p. τόπον An / τὸ: om. Pb; A1 Fa / τε: om. Vb // 11 καὶ (1.): om. H Dc / εὐκτηρίοις: add. τοῖς A1 / ἐνθῆως: εὐθῆως Fa; add. ἢ A(-Dc); C1 Vb / καὶ (3.): om. O Fb // 12 αὐτῆς καὶ ἀχραντον: om. A; C / πάσης: τῆς A; C // 13 ἢ μὲν: ἢ μὲνοι Fa; ἡμῖν O / οὖν: om. A; C // 14 τούτων: τούτω Pc // 14 - 15 τῶν ἀνά πᾶσαν τὴν πόλιν: transp. p. πάντων Vp; A; C / ἀνά πᾶσαν: ἀνάπασιν Mo // 15 καὶ τιμωμένων: om. H Fa // 16 καὶ (1): om. Pb / ante Βλαχέρναις add. ταῖς Fa / θείος: add. αὐτῆς τῆς Θεοτόκου Fa //

πάντων ἀνέχων πάντων τε ὑπερλάμπων, καθάπερ πάντων ἀνέχει καὶ ὑπερλάμπει τῶν
κατ' οὐρανὸν ἀστέρων ὁ ἥλιος, ὡς περ γὰρ τι βασιλείον ἱερώτατον καὶ θειώτατον
καταγώνιον ὁ ἐν Βλαχέρναις ναὸς τῆς παναγίας εἶναι πιστεύεται. ὅθεν καὶ ἐν ἄλλαις
20 πλειοσι πόλεσι τῆς Θεοτόκου τινὲς τῶν εὐσεβῶν οἴκου ἀναδεικνύμενοι, Βλαχέρναις
τοῦς τόπους κεκλήκασι, ὡς λίαν ἐφηδομένης τῆς Θεομήτορος Βλαχερνῶν τῷ ὀνόματι.
ὄντως γὰρ ὄντως ἐφήδεται τῷ τόπῳ ἢ Ἄχραντος, ἢ πάντα τόπον ἅγιον τῇ δυνάμει τῇ
ἰδίᾳ φαδρύνουσα τε καὶ καταυγάζουσα. διὸ καὶ πάντες, ὡς εἰπεῖν, ἀρχιερεῖς τε καὶ
25 βασιλεῖς, καὶ ὅσοι τούτων ὑπήκοοι, τῶν τε ἐν τέλει καὶ ἀξιώμασι, καὶ ὅσοι τὸν
ἰδιωτικὸν βίον μετῴσασιν, παντὸς μὲν κοινῷ καὶ ἰδίου πράγματος φαιδροῦ, χαριστήρια
ἐν Βλαχέρναις τρέχοντες, Θεῶ καὶ τῇ Θεοτόκῃ προσάγουσι· παντὸς δὲ λυπηροῦ ἐν
Βλαχέρναις θαρροῦντες τὸ βάρος ἀποφορτίζονται. σιγῶ τῶν ἐκ ποικίλων νόσων
θεραπευομένων ἐκεῖ τὸν ἀριθμὸν τὸν ἀμέτρητον, ἵνα μὴ πάλιν σμικρύνω | τῇ ἀπορίᾳ
30 τοῦ λόγου τὰ μέγιστα. | ἔστιν οὖν, συνελόντι φάναι, ὁ ἐν Βλαχέρναις θεῖος τῆς
Θεοτόκου ναὸς πάσης ἐλπίδος ἡμῖν σωτηριώδους ἀπόθετον, ἐν ᾧ καὶ ἐξ οὗ πᾶν ὅτι
οὖν ἔστι τε καὶ ἔσται ἀγαθόν, εἰλήφαμεν καὶ ἠψόμεθα. καὶ Βηθλεὲμ μὲν ὄντως
ἠγίασται καὶ δόξη θεῖα δεδῶσται, ἐκεῖ γὰρ τὸν Θεὸν λόγον ἢ Θεοτόκος σαρκικῶς
ἄπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων γεγέννηκεν· ἐν τούτῳ δὲ τῷ θειοτάτῳ ναφ
καθ' ἐκάστην ὥραν τοῖς δεομένοις τίκει τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν τε καὶ
35 βοήθειαν. ἔστιν οὖν, καὶ πάλιν ἐρῶ, ὁ ἐν Βλαχέρναις θεῖος τῆς Θεοτόκου ναὸς τῆς
βασιλίδος ταύτης ἀκρόπολις, ἐν ᾧ καταφεύγοντες οἱ ἐν κινδύνοις ἅπαντες σώζονται
καὶ σωζόμεθα.

4. Καὶ ἦν μὲν τὸ εἰπεῖν, τίνα φασὶν αἰτίαν οἱ ἔξω τοῦ λόγου τῆς πίστεως,
καθ' ἣν καὶ δι' ἣν τὸ πρὶν φέκισθη Βυζάντιον, οὐκ ἐργώδες ὄλωσ' οὐδὲ ἐπίπνον. ὡς
Μεγαρεῖς ἐνταῦθα ἀποικίαν ἐστάλκασι Δεινίου τινὸς ταύτης ἐξάρχοντος, καὶ ὅσα
ἄλλα μυθώδη γεγράφασι. κάκεινοι γὰρ, ὡς λόγος, θαλαττίῳ χειμαζόμενοι κλύδωνι καὶ
5 ὅσον οὐπῶ ἐν ὕδασι ἀπολλύμενοι ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κέρατος καταφεύγουσι, καὶ τῆς
κτισθησομένης αὐτόθι θεμέλια κατεβάλλοντο πόλεως, ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀρχὴν ἀφελίς,

3 32 Hebr. 9,26 || 34 cf. Georg. Pis. *Bell. Av.* 7 || 34-35 cf. Obs. Av. 308,11-12 || 36 cf. Obs. Av. 299,33-34

17 πάντων - ὑπερλάμπων: πάντων ἀνέχων πάντων ὑπερλάμπων An Vp / C: πάντων ὑπερλάμπων H: πάντων τε ἀνέχων καὶ (καὶ om. Ma² Dc) πάντων ὑπερλάμπων A1 Dc: πάντων ὑπερέχων πάντων ὑπερλάμπων Fa / πάντων (3.): πάντως Comb. // 18 κατ' οὐρανόν: ἐν οὐρανοῖς Mo / ἀστέρων: om. Pb / γὰρ τι: τι γὰρ Pb: γὰρ τινα Ma² / βασιλείον: add. καὶ Pc^{sv} // 19 καὶ θειώτατον: om. Pb / Pc / ναὸς: transp. p. εἶναι H / τῆς παναγίας: om. A / C: add. θεοτόκου An // 20 ἐν: om. Mo / τινὲς: transp. p. εὐσεβῶν O // 21 Βλαχέρναις: add. τούτους A / C / τοῦς τόπους: om. Fa // 22 Ἄχραντος: πανάχραντος Fa / ἅγιον: om. Fb // 23 τῇ δυνάμει τῇ ἰδίᾳ: τῇ ἰδίᾳ παρουσίᾳ X / τῇ ἰδίᾳ H Dc: τῇ ἰδίᾳ δόξη A1 Fa / C / φαδρύνουσα: φαδρύνουσα Pb / τε: om. Comb. / καταυγάζουσα: add. χάριτι Dc // 24 ὅσοι: ὅσοι B / ὑπήκοοι: ὑπήκουσι Fa / τε (2.): γε A / C / ἀξιώμασι: ἀξιώματι X / A (-Fa) / C // 25 μετῴσασιν: διάγουσι Fa / μὲν: om. Pb / πράγματος φαιδροῦ: τήματατος φαιδρᾶ Fa // 26 Θεῶ: add. τῷ παμβασιλεῖ τῶν αἰῶνων An / καὶ: om. La // 27 ἀποφορτίζονται: ἀποφορτίζουσι La // 28 τὸν (1.): om. Mo / τὸν (2.): τὸ O / ἵνα: καὶ δέδοικα Pb // 29 συνελόντι: συνελόντα X / Fa // 29 - 30 τῆς Θεοτόκου: transp. p. ναὸς X / Fa // 30 ἀπόθετον: ἀπόθετος Fa / ἐξ οὗ: ἐκ σοῦ Pb // 31 οὖν: om. Fa / τε: om. Pb / μὲν: om. H / ὄντως: om. A // 32 ἠγίασται: ὑγίασται Fa // 33 ἐν τούτῳ - ναφ: καὶ ὡς Pb / θειοτάτῳ: θεῖον Fa: add. ταύτης Vp // 34 δεομένοις: βουλομένοις Mo // 35 ἔστιν: ἔτι Fa: add. γὰρ H / Βλαχέρναις: βραχέρνες H / θεῖος: om. H: transp. p. Θεοτόκου Fa // 36 ταύτης: add. ἔστιν Fa / καταφεύγοντες: καταφυγόντες H: ante καταφεύγοντες add. οἱ Vp / ἅπαντες: om. Dc // 37 καὶ αὐτὸν: καὶ σωζόμεθα La

4 1 ἦν: οἱ Fa / τὸν: om. Pb / φασὶν: φησὶν An / οἱ: οὐκ Pb // 2 καὶ δι' ἣν: καὶ δὴν H: καὶ δὴ Pc: δῆτα Fa / φέκισθη: add. τὸ Pb^{sv} / οὐκ: om. Vp / ὡς Μεγαρεῖς: ὡς με γὰρ εἰς Mo / H: ὡς μὲν γὰρ εἰς An Pb X / Pc // 3 ἀποικίαν: ἀποικίαν H / Δεινίου τινὸς: διην οὐτινος H // 5 ἀπολλύμενοι: ἀπολλόμενοι Pb: ἀπολούμενοι Vb // 6 κτισθησομένης: κτισθησομένης Fa / κατεβάλλοντο: καταβάλλοντο Mo / πόλεως: transp. p. αὐτόθι An

καθ' ἦν Δεινίας καὶ οἱ τούτου συνέμποροι τὸ ὕστερόν ποτε κληθὲν Βυζάντιον ἐπόλισάν τε καὶ ᾤκησαν, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῷ λόγῳ γενήσομαι, καθ' ἦν ὁ ἐν Βλαχέρνας θεϊότατος οἶκος τῆς Θεοτόκου, καὶ ὑφ' ὅτου βασιλέων τεθεμελιώται, τῆς ἱεράς ἐκείνης σκηπῆς, καθ' ἦν ἡ κιβωτὸς ἀπέκειτο, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης, καὶ ἡ στάμνος τοῦ μάγνα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρῶν ἡ βλαστήσασα, κατὰ πολὺ φανεῖς ἀγιώτερος.

5. Λέων ὁ μέγας κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὰ Ῥωμαίων εὐσεβῶς ἐκόσμη βασιλεία· ἀνὴρ, τῆς ἀμωμήτου πίστεως φύλαξ ἐπίσημος, βίῳ καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ σεμνύων τὴν ἀλουργίδα καὶ τὸ διάδημα. τούτου τοίνυν τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας διέποντος, δύο τινὲς στρατοπεδάρχαι ὑπῆρχον αὐτάδελφοι εἰς τὴν τῶν πατρικίων τάξιν ἀναφερόμενοι·

5 Γάλβιος θατέρῳ, Κάνδιδος δὲ τῷ ἐτέρῳ τὸ ὄνομα. ἐλέγοντο δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι προτερήμασι διαφανεῖς εἶναι καὶ ἀξιόλογοι, τῷ δὲ μεγίστῳ καὶ πρωτεύοντι λείπεσθαι. τῆς γὰρ λώβης Ἀρείου τοῦ ματαιόφρονος ἔρασταί καθειστήκεισαν ἕκ τινος πατρικῆς, ὡς ἔοικε, προειλημμένοι θεοστρυγῶς παραδόσεως. ἐλέγοντο γὰρ πρὸς ἐγγύτατον γένος συνάπτεσθαι τοῖς ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ τὰ βασιλεία τυραννήσασιν Ἀρδαβουρίῳ καὶ

10 Ἄσπαρι, οὗς τὰ Ἀρείου φρονεῖν ἀπόπτυστα δόγματα ἤλεγξεν ἡ ἀλήθεια. τὸν δὲ γε Γάλβιον καὶ σὺν ἐκείνῳ τὸν Κάνδιδον οὐκ εἶασεν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις τοῖς ἄλλοις ἅπασι κεκοσμημένους καὶ διαλάμποντας ἀφωπίστους εἶναι περὶ αὐτὸ τῆς σωτηρίας τὸ αἴτιον· ἀλλὰ μετέθηκε τούτους ἐκ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ζηλωτὰς τῆς ἀμωμήτου τούτους ἀναδέδειχε πίστεως, ὥστε πιστεύειν τε καὶ ὁμολογεῖν καὶ τοὺς ἄλλους πείθειν πρὸς δύναμιν, ὅτι τε ἡ τριάς ὁμοούσιος καὶ συνάναρχος, καὶ ὅτι τὸν Θεὸν λόγον τὸν τῷ Πατρὶ καὶ Θεῷ ὁμοούσιόν τε καὶ συναῖδιον ἡ παναγία Παρθένος καὶ Θεοτόκος κατὰ σάρκα γεγέννηκεν.

6. Τούτοις τοῖς θείοις λαμπρυνόμενοι δόγμασι καὶ τὴν ἀκίβδηλον ταύτην πίστιν οἱ περὶ Γάλβιον πλουτήσαντες, οὐκ ἔκριναν ὅσιον τὸν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς πλάνης αὐτοὺς ἀνασώσαντα κύριον καταλιπεῖν ἀγέραστον, καθόσον εἶχον δυνάμει. ἀλλὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀγνοίας, κατὰ Παῦλον εἰπεῖν, οὗς ὑπεριδῶν ὁ Θεὸς τῶν ἀνδρῶν τὰς ψυχὰς ἐκείνων ἀνεκαλέσατο· ἔλεψ' τῷ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς καὶ τοῖς εἰς πένητας

4 13-11 Hebr. 9,4 // 5 1058a 294⁴⁻¹² // 1058b 306³⁻⁹ // 1048 376³¹ - 377¹⁴ // 1058e 127¹⁶⁻²² // 8 Gal. 1,14 // 6 1058a 294¹³⁻¹⁹ // 1058b 306¹⁰⁻¹² // 1048 377¹⁴⁻²⁴ // 1058e 127²²⁻²⁷ // 4 Act. 17,30

7 ποτε: om. Vb // 8 ἐπόλισάν: ἐπόλισαν H; Va: ἐπόλησάν B An: ἐπόλησάν Mo Pb; Dc / ἐπόλισάν τε καὶ: ἐπολίσαντες Fa / ᾤκησαν: ὠκισαν ε; ὠκισαν La; O: ᾤκησαν Comb. / τῷ λόγῳ: τοῦ λόγου Comb. // 9 ὑφ' ὅτου: ὑφ' ὧν A: ἐφ' ὅτῳ Va / βασιλέων: βασιλέως Pb: ante βασιλέων add. τῶν Vb // 10 ἐκείνης: om. Pb / ἡ: om. A // 11 στάμνος: add. ἡ Fa / φανεῖς: φανείσα Comb. // 12 ἀγιώτερος: add. ἀρατέον δὲ ὧδε τοῦ διηγῆματος Vp

5 1 μέγας: add. τὸ Va / ἐκεῖνο καιροῦ: ἐκείνου καιροῦ Mo: ἐκείνῳ καιρῷ Fa / εὐσεβῶς: εὐσεβῶν H: om. Fa // 2 ἔργῳ καὶ λόγῳ: λόγῳ καὶ ἔργῳ Vp; Fa; Fb // 5 Κάνδιδος δὲ τῷ ἐτέρῳ: om. H / Κάνδιδος: κάντιδος Pb / τὸ: om. Pc / ἐλέγοντο: ἔλεγον Pc / μὲν: om. Pb / ἅπασι: πᾶσι Va // 7 καθειστήκεισαν Pb: καθειστήκεισαν An: καθειστήκεισαν Va: καθειστήκεισαν Mo: καθειστήκεισαν X; A(-Fa); ε: καθειστήκεισιν B; Fa // 8 προειλημμένοι: προειλημμένοι An: προειλημμένοι Comb. / πρὸς ἐγγύτατον: προσεγγέστατον Fa // 9 ἐν: om. An; Pa O / τῷ: om. Fa // 10 Ἄσπαρι: ἀσπαρίῳ Pb / οὗς: οὕτως An: τοὺς Pb / ante Ἀρείου add. τοῦ Vb / ἀπόπτυστα: ἀπιστα An / ἤλεγξεν: διήλεγξεν Vp: add. δὲ Pb^{9v} // 11 Γάλβιον: γάλβιον H / Κάνδιδον: κάντιδον Pb // 12 ἅπασι: add. κατορθώμασι An / κεκοσμημένους: καὶ κοσμημένους H / αὐτὸ: add. τὸ Pc // 13 μετέθηκε: μετέστη Fa // 14 τούτους: ταύτης Pc: om. Fa / ἀναδέδειχε: ἀνέδειξε Pc Dc; ε: om. H: δείκνυσα Fa / πίστεως: transp. p. ἀμωμήτου X; Fa / ὥστε: om. A; ε // πιστεύειν τε: πιστεύοντες Pb // 16 Πατρὶ καὶ Θεῷ: θεῷ καὶ πατρὶ An // 17 κατὰ σάρκα: om. Mo

6 1 λαμπρυνόμενοι: λαμπρυνόμενος An / λαμπρυνόμενοι δόγμασι: λόγῳις καὶ δόγμασι λαμπρυνόμενοι Vb // 2 βυθοῦ: βυθοῦς Comb. // 3 αὐτῶν: αὐτὸν Pc / δυνάμει: δύναμιν H // 4 Παῦλον: χάριν H: add. τὸν θεῖον An / οὗς: om. An / τῶν ἀνδρῶν: transp. p. τὰς ψυχὰς O: om. Vb // 5 τῷ: om. Fa

οικτιρμοῖς δεῖν πάντας ἀμείψασθαι. ταῦτα τοίνυν βουλευομένοις τοῖς περιδόξοις
 τούτοις ἀνδράσι καὶ τούτον τὸν ἱερὸν ἔχουσιν ἡμερον, ἢ παναγία μήτηρ τοῦ μεγάλου
 Θεοῦ, τὸ τῆς ἀφθαρσίας ὄντως ἀρχέτυπον ἀπεικόνισμα (τοῦτο γὰρ αὐτὴν ὑπάρχειν
 10 καὶ ἀναφαίρετον, ἐπὶ τὴν θέαν τοὺς ἀνδρας τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων τόπων
 γενέσθαι προυτρέψατο. ἐπιθυμίαν μὲν αὐτοῖς τῆς τῶν ἁγίων τόπων ἐκείνων
 ἐνσπείρασα προσκυνήσεως καὶ τῆς τῶν ὑπαρχόντων ἐπιμελοῦς διαδόσεως, αὐτὴ δὲ
 γνώσκουσα, ἐφ' ὅτῳ τοὺς ἀνδρας ἐκάλεσε, καὶ τίνων αὐτοὺς διακόνους μυστηρίων
 15 ἐχειροτόνησε. καὶ δῆτα τούτων ὑπ' αὐτῆς ὡδε διατεθέντων, τὴν ἐπὶ τὴν ἁγίαν πόλιν
 Ἱερουσαλήμ ὁδὸν οἱ ἀνδρες ἐστείλαντο, ἔχοντες τῶν φίλων καὶ οἰκείων ὄχλον οὐκ
 εὐαρίθμητον, Λέοντι τοῦτο καὶ τῇ Βηρίνῃ προσαναγαγόντες τοῖς βασιλεύουσιν.

7. Γενόμενοι δὲ ἐν τοῖς κατὰ Παλαιστίνην μέρεσι, τὴν κατὰ τὴν Γαλιλαίαν
 μάλλον ὁδὸν προετίμησαν, τῆς παραλίου μηδένα λόγον ποιησάμενοι τέρψεως, ἵνα καὶ
 τὴν Ναζαρεθ καὶ τὴν Καπερναοὺμ ἱστορήσωσιν. ὧν ἡ μὲν τῆς Θεοτόκου γέγονεν ἱερὸν
 οἰκητήριον, ἐν ἧ καὶ τὸν Θεὸν Λόγον ἡ Θεομήτωρ ἐξ αὐτῆς σαρκούμενον ἐδέξατο καὶ
 5 ἐχώρησεν· ἡ δὲ τοῦ ἐξ αὐτῆς τεχθέντος Θεοῦ ἐχημάτισε καταγῶγον. ἐν τούτοις
 τοίνυν τοῖς μέρεσι κατανήσαντες, μίαν κώμην καταλαμβάνουσιν. ἐσπέρα δὲ ἦν
 βαθεῖα, καὶ ὁ καιρὸς λοιπὸν οὐκ ἐπέτρεπε πορρωτέρω πορευέσθαι. καὶ τοῦτο δὲ
 πάντως ἐκ θείας τινὸς οἰκονομίας συμβέβηκεν· ἄλλο γὰρ ἦν, ἐφ' ὅπερ ὁ τε Θεὸς καὶ
 ἡ Θεοτόκος τοὺς ἀνδρας ἐκάλεσαν. τὴν δὲ γε κώμην ἐκείνην φκουν μὲν καὶ ἄλλοι,
 10 οἷα εἰκὸς εὐαρίθμητοι (μικρὰ γὰρ ἡ κώμη καὶ εἰς ὀλίγον συστελλομένη διάστημα),
 φκει δὲ καὶ ἐν θεοσεβῆς καὶ ἱερῶτατον γύναον πολιαῖς καὶ γῆρα τιμώμενον, Ἄννα
 τις ἄλλη τοῦ Φανουήλ θυγάτηρ προσδεχομένη τοῦ Ἰσραὴλ τὴν παράκλησιν, καὶ
 ἀνθομολογουμένη τῷ Θεῷ νύκτα τε καὶ ἡμέραν, οὐκ εἰς τὸ ἱερὸν, ὕπερ Σολομῶν
 ψωκοδόμησεν, ἀλλ' εἰς τὸ ἱερὸν τῆς καρδίας αὐτῆς ἐργαστήριον. πῶς γὰρ ἂν καὶ φύλαξ

7 1058a 294²⁰⁻²⁸ || 1058b 306¹²⁻¹⁷ || 1048 377²⁴ – 378⁹ || 1058e 127²⁸ – 128¹⁷ || 2-3 Mt. 4,13-15 || 11-13
 Lc. 2,25.36-38; cf. Obs. Av. 305,15 || 13-14 Act. 7,47; 3 Regn. 6,2 || 14 cf. Obs. Av. 319,31; Georg. Pis. Anast. 21
 (p. 54,28)

5 – 6 τοῖς – οἰκτιρμοῖς; τοὺς – οἰκτιρμοῦς A / εἰς; add. τοὺς Pb^{5V} // 6 οἰκτιρμοῖς; ὀφθαλμοῖς An / ταῦτα;
 πάντα Pb / βουλευομένοις; βουλομένοις Vp; Pc Fa // 7 τούτοις ἀνδράσι; ἀνδράσι τούτοις C3 / τούτον τὸν
 ἱερὸν ἔχουσιν; τούτων τῶν ἱερῶν ἔχουσιν Pc; ταύτην ἔχουσιν τὴν ἱερὰν Fa / ἡμερον; ἐπιθυμίαν ἡμερον Mo;
 ἐπιθυμίαν σήμερον H; ἐπιθυμίαν [.] ἡμερ(ῶν) Pc; ἐπιθυμίαν Fa; ἐπιθυμίαν ἡμερον O: **glossa in margine: ἐπιθυμίαν*
Ma Pa: [ἐ]πιθυμι(αν) πόδον Pb // 8 μεγάλου; om. H // 8-9 αὐτὴν ὑπάρχειν; ὑπάρχειν αὐτὴν C3 //
 9 θησαυρὸν ἐθέλουσα; οἱ θησαυρὸν ἐθέλοντες Pc // 10 ἁγίων; θείων Mo; ἱερῶν Comb // 11 γενέσθαι; om.
 Comb. / προυτρέψατο; προετρέψατο Pb; Pc Fa Dc; προσετριξεν H / ἐπιθυμίαν μὲν αὐτοῖς; om. Dc / τῆς; τοῖς
 X // 12 τῆς; τοῖς Vp / αὐτὴ δὲ; add. μόνη Vp // 13 ἐφ' ὅτῳ; ἐφ' ὅ Fa / αὐτοῦς; om. Fa // 14 τούτων; add. οὕτως
 Pc / ὡδε; οὕτω Fa / διατεθέντων; διατιθέντων Fb / τὴν (1.); om. La // 15 ὁδὸν; om. La / ἔχοντες; add. μεθ'
 ἑαυτῶν An / οἰκείων; οἰκίαν Comb. / ὄχλον; ὄχλων O: om. Fa // 16 εὐαρίθμητον; εὐαρίθμητους Fa / μεθ'
 τούτους Fa; τούτων Comb. / Βηρίνῃ; Βήρη H; βερνίκη Fa; βηρήνη Dc / προσαναγαγόντες; προσαγαγόντες Mo Vp;
 Fa; προσαναγόντες Comb. / βασιλεύουσιν; βασιλεύσιν H Fa; Vb

7 1 ἐν; om. Fa / τοῖς; ταῖς H / τὴν (2.); om. O // 2 ποιησάμενοι; ποιούμενοι Comb. // 3 Ναζαρεθ; Ναζαρεθ An
 ; A; C3; X / ἱστορήσωσιν; ἱστορήσουσιν Pb // 4 ἱερὸν; transp. p. οἰκητήριον Pb; om. Fa // 5 ἡ δὲ; καὶ ἡ ἑτέρα
 Fa / ἐχημάτισε; ἐχημάτη H // 6 τοίνυν; νῦν H; om. Fa / μέρεσι; add. διὰ Fa // 8 θείας; δυναμέως καὶ Fa /
 ὕπερ; ὕπερ A(-Fa) ; Fb / ὁ τε; ὅτι O: τε om. Vb // 9 τοὺς ἀνδρας; om. A; C / ἐκάλεσαν; ἐκάλεσεν B Mo ; Fa /
 Vb // 10 εὐαρίθμητοι; ἐναρίθμητοι La / ἡ κώμη; [...] ἡ κώμη B; ἦν ἡ κώμη Mo; ἡ πόλις Pc; ἦν κώμη Comb. //
 11 πολιαῖς; πολιᾶ An / γῆρα; γῆρει Fa // 11 – 12 Ἄννα τις ἄλλη; add. ὡς ἡ Vp; ἄλλη τις ἄννα Pc //
 12 Φανουήλ; add. ἐκείνη Vp / προσδεχομένη; add. καὶ αὐτὴ Vp // 13 νύκτα; νύκταν Mo / τε; om. An; Fa / καί;
 om. Vp / ἡμέραν; μεθημέραν Pc / ὕπερ; add. ὁ La; H; ὁ Comb. // 14 τὸ; add. τίμιον καὶ An / γὰρ; om. O /
 καί; om. Fa

15 θησαυροῦ τοιοῦτου ἐγένετο, εἰ μὴ ψυχῆς καὶ σώματος καθαρότητι τὸ θεῖον προεθεράπευσε; πλὴν Ἑβραία ἦν ἡ γυνή, φίλη γὰρ ἡ ἀλήθεια. καὶ τοῦτο δὲ ἴσως κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ συγχωρήσαντος, ἵνα πλείον ἐνετύθεν πιστευθῆ ἡ τὸ θεῖον μυστήριον φανερούμενον ὑστερον, ὡς παρ' Ἑβραία εὐρεθὲν φυλαττόμενον, κρύπτειν ἐθέλουσιν τὸν τοιοῦτον θησαυρὸν, καθόσον εἶχε δυνάμει.

8. Παρὰ ταύτη τοίνυν ξεναγωγούνται Γάβριος καὶ Κάνδιδος οἱ περίδοξοι, τῆς θείας αὐτοῖς ἐτοιμασάσης τὸ κατάλυμα χάριτος, καὶ ὁ μὲν οἶκος τῆς γυναικὸς εὐτελής ἦν τὸ φαινόμενον, ἀλλ' ὑπερένδοξος τὸ κρυπτόμενον. ὅτε δὲ τὰ πρὸς δεῖπνον ὑπὸ τῶν ὑπουργεῖν τεταγμένων τοῖς ἀνδράσιν ἠτοίμαστο, κατακλιθέντες ὁρῶσιν ἕτερον ἐνδότερον οἶκημα πολλῶ φωτὶ λυχνιαῖῳ ἐκλάμπον, θυμιάμασι τε καὶ μύροις περιπνεόμενον, καὶ πλῆθος ἀρώστων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων ἀνακειμένων ἐν τῷ οἴκῳ. καὶ ἐξ αὐτῆς τοίνυν τῆς θεᾶς ἱερὸν τι καὶ σεβάσμιον τὸ πρᾶγμα ἐπίστευον, οὐ μὴν εἶχον ὅτι τὸν λογισμὸν βεβαίως ἐρείσωσι. προτρέπονται τοίνυν πρὸς συνεστίασιν τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο γραῖδιον, ἔνθεν μαθεῖν ἐλπίσαντες τὴν ἀλήθειαν. ἡ δὲ τὴν σύντροφον εὐλάβειαν κρύπτειν ἐθέλουσα, τῷ εἶναι Ἑβραία ἐχρήσατο προκαλύμματι, κἀνετύθεν συμφαγεῖν τοῖς ἀνδράσιν ἔλεγε αὐτῇ ὑπάρχειν ἀδύνατον μὴ ἐσθίουσιν πάντως, ἐξ ὧν ἐκεῖνοι ἐσθίουσιν. οἱ δὲ τὸ σόφισμα τῆς γυναικὸς διαλύοντες, | παρακαλοῦσιν αὐτὴν ἀπαραχώρητον ἔνστασιν ἐνδειξάμενοι τὸ ἴδιον βρῶμα λαβοῦσαν ἐλθεῖν καὶ ἐξ αὐτοῦ μόνου μεταλαβεῖν, μόνον μὴ τὴν αἴτησιν αὐτῶν παρακρούσασθαι. πείθεται τούτοις τὸ γύναιον, καὶ ἐξελεθὼν τοῖς θεοφιλέσι συνεδείπνει ἀνδράσιν.

9. Ὅτε δὲ τροφῆς ἐπληρώθησαν, καὶ ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ οἴνου ἠϋφράνθη τὸ γύναιον, οὐ νεύσεν Αἴας Φοῖνικα νόησε δὲ ἄλλος ἀνὴρ, ἀλλ' οἱ δύο μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ γυναικὶ ἱκετείαν προσάγουσιν· εἰπεῖν αὐτοῖς, τίνα τὰ ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ οἴκῳ

8 1058a 296¹⁻²⁰ || 1058b 306¹⁷⁻²⁵ || 1048 378¹⁰⁻²⁸ || 1058e 128¹⁷⁻³³ || 10-12 cf. Gen. 43,12; Act. 11,3; Gal. 2,12 || 9 1058a 296²⁰⁻²⁴ || 1058b 306²⁵⁻²⁹ || 1048 378²⁹ - 379³¹ || 1058e 128³³ - 129¹³ || 2 Hom. 1,223

15 ἐγένετο: om. La: ἐγένετο Vp; Fa; C; καθαρότητι: om. Pb // 16 προεθεράπευσε: προεθεράπευε Fa / φίλη: φιλεῖ Dc // 17 πλείον: πλείων Mo / πιστευθῆ τὸ: πιστεύθη τὴν Comb. / θεῖον: om. Fa; C3 // 18 παρ': παρὰ X; A; C / Ἑβραία: ἑβραίας Fa / εὐρεθὲν: εὐρέθη Pb; transp. p. φυλαττόμενον O // 19 ἐθέλουσιν: ἐθέλουσι An; ἐθέλουσιν H: ἐθέλουσι (m.p. ἐθέλουσης) Fa

8 1 ταύτη: ταύτην Fa: ταῦτα O / τοίνυν: add. τῇ γυναικὶ An / ξεναγωγούνται: ξεναγούνται B1; C; X; / περίδοξοι: ἐνδοξοὶ Mo // 3 ὑπερένδοξος: ὑπερένδοξ(ον) Pc / τὰ: τὸ Fa / πρὸς: add. τὸν Pb; Pc // 4 ὑπουργεῖν τεταγμένων: ὑπουργῶν τεταγμένων Fa / κατακλιθέντες: κατακλιθέντες Mo B; H Dc: om. An // 5 ἕτερον: om. Vp; Fa / ἐνδότερον: ἐνδοξότερον Fa / λυχνιαῖῳ ἐκλάμπον: λυχνιαῖῳ ἐκλάμποντα Pa O; λυχνιαῖς ἐκλάμπων(v) Pb / μύροις: μυροῖς An // 6 ἀνδρῶν τε: om. Vb // 7 ἀνακειμένων: κατακειμένων Vp / καὶ (1.): om. Fa / τι: τε Mo; Fa / σεβάσμιον: add. εἶναι An; σεβάσμιον H // 8 μὴν: add. δὲ An / ἐρείσωσιν: ἐρείσουσιν Va X; C // 9 τοίνυν: add. τὸ γύναιον: A / πρὸς: πρὸ An / πρὸς - γραῖδιον: τὸ ἱερ(ὸν) ἐκεῖνο γραῖδιον πρὸς συνεστίασιν(v) Pc / συνεστίασιν: συνεστίασιν Fb / ἔνθεν: ἐν Mō; ἐνθα Pb; Fa / 9 - 10 ἔνθεν - ἀλήθειαν: om. Comb. // 10 τῷ: τῷ B1(-Pb) Mo Vp; C; H Dc // 12 αὐτῇ: transp. p. ὑπάρχειν X / ἐσθίουσιν: ἐσθίουσαν Fa / ἐκεῖνοι: αὐτοὶ C3 / ἐσθίουσιν: om. Comb. // 14 ἐνδειξάμενοι: ἐνδειξαμένην Fa // 15 μόνου: om. An / πείθεται: add. τοίνυν An / παρακρούσασθαι: παρασκευάσασθαι H; παρακρούσασθαι Fa Dc // 16 ἐξελεθὼν: ἐλθὼν Vp / συνεδείπνει: ἐδείπνει B; συνδειπνεῖ Dc

9 1 ἐπληρώθησαν: ἐκορέσθησαν An // 1 - 3 καὶ - προσάγουσιν: οὐ (om. Pc Pb²) νεύσεν (νεύσιν Vp) Αἴας Φοῖνικα νόησε δὲ ἄλλος ἀνὴρ, ἀλλ' οἱ δύο μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ γυναικὶ ἱκετείαν (i.e. τῇ γ. Vp) προσάγουσιν B1; H Pc Pb²; C; X; καὶ ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ οἴνου ἠϋφράνθη τὸ γύναιον, ἱκετείαν προσάγουσιν Mo: οἱ δύο ὁμοῦ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ γυναικὶ ἱκετηρίαν προσάγουσιν Fa: ἐνεύσεν ὁ εἰς τῷ ἐτέρῳ, καὶ οἱ δύο μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ γυναικὶ ἱκετείαν προσάγουσιν Dc // 2 ἀνὴρ: om. Comb. (sed Latine reddidit: "vir") // 3 τίνα: om. Fa / ἐν τῷ: om. An; Vb / οἴκῳ: οἴκηματι Vp

5 τελούμενα, Ἐβραϊκὸν γάρ τι σκιῶδες τῶν κατὰ νόμον ἀκούσιν ἐνόμιζον. ἡ δὲ τὴν
 πρώτην αὐτοῖς ἀλήθειαν κρύψασα, τὴν δευτέραν ἀλήθειαν ἐφανέρωσεν· «ὁράτε γάρ,»
 ἔφησεν, «ὦ θαυμάσιοι, τῶν ἀσθενῶν τὴν πληθύν; ὁ Θεὸς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἐκέλευσε
 10 δαίμονας ἀπελαύνεσθαι· τυφλοῖς τὸ βλέπειν χαρίζεται, χωλοὶ περιπατοῦντες ἔνθεν
 ἐξίασι, κωφοὶ καὶ ἄλλοι ὠδε λαλοῦσὶ τε καὶ ἀκουοῦσι, καὶ ἄλλα ποικίλα καὶ
 15 ἀνάτοιοι νόσοι θεῖα δύναμις ἐκ τῶν καταφευγόντων διώκονται.» οἱ δὲ τούτων
 ἀκούσαντες ἔφησαν πρὸς τὸ γύναιον· «καὶ πόθεν τὴν ἀρχὴν ὁ τόπος ἔλαβε τοῦ
 τοιοῦτου χαρίσματος; ἔστι παρ' ὑμῖν τοῖς Ἐβραίοις γραφή, δι' ἧς ὑμῖν παραδέδοται,
 20 ὅτι ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ὤφθη ὁ Θεὸς τῶν πατέρων τινι, ἐξ οὗ ἔλαβεν ὁ τόπος τὸ
 Pb² | Pb χάρισμα; | μὴ δὴ κρύψης ἀφ' ἡμῶν, ἱερώτατον γύναιον· διὰ μόνην γὰρ καὶ ἡμεῖς τὴν
 τοῦ θεοῦ προσκύνησιν καὶ τοῦ θαυμάζειν καὶ δοξάζειν τὰ θεῖα μυστήρια τὴν ἐπὶ
 15 τὴν Ἱερουσαλήμ πορείαν ποιοῦμεθα.» ἡ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀπεκρίνατο· «ἕτερον τι εἰπεῖν
 ὑμῖν οὐκ ἐπίσταμαι, ἢ ὅτι θείας χάριτος ὁ τόπος πεπλήρωται.» οἱ δὲ συνιέντες, ὅτι
 προσποιεῖται τὴν ἀγνοίαν, ἤρξαντο τὴν καρδίαν ὡς οἱ περὶ Κλεόπαν ὑφάπτεσθαι·
 ἀνέφλεγε γὰρ αὐτοὺς ἡ θέλουσα Βυζαντίοις δοῦναι θησαυρὸν ἀναφαίρετον. μικρὸν δὲ
 20 τοῖς συνοῦσιν ἐνδοῦνα κελεύσαντες, τῷ ἱερῷ λοιπὸν μονωθέντι γυναιῷ ὄρκους ἀντὶ
 μηχανῶν ἐτέρων προσήγαγον, δι' ὧν αὐτῆς ἐλεῖν ἐσπούδαζον τὴν ἀκρόπολιν καὶ
 φασιν· «ὄρκουμέν σε, ὦ θεοφιλέστατον γύναιον, κατ' αὐτῆς τῆς θείας δυνάμεως, ἢν
 25 ὑπάρχειν ἐν τῷ οἰκίματι τούτῳ πεπίστευκας, ἧς τὰ θαύματα ἄπερ τεθέασαι πάντα
 ὑπάρχειν τεθάρρηκας, ἀπαρακάλυπτον ἡμῖν πᾶσαν ἐξεῖπεν τὴν ἀλήθειαν. οὐδὲ γὰρ
 αὐτὴ λέγουσα βλαβήσῃ, μὴ γένοιτο, ἡμεῖς δὲ τὸν Θεὸν ἐπὶ πλεῖον δοξάσαιμεν. καὶ
 ἡμῶν γὰρ καὶ ὑμῶν εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὑπάρχει Θεός.»

10. Ἡ δὲ στενάξασα βύδιον καὶ σύνδακρυς γενομένη, κάτω βαλοῦσα τὸ
 πρόσωπον ἔφησεν πρὸς αὐτούς· «ὦ ἄνδρες αἰδέσιμοι (αἰδεσίμους γὰρ ὑμᾶς οἱ τε λόγοι

7 Mt. 11,5; Mc. 7,37; Lc. 7,21.22 || 17 cf. Lc. 24,32 || 20 cf. Plato *Aesp.* 560 b || 10 *1058a* 296²⁵⁻²⁹ || *1058b* 306³⁰⁻³³ || *1048* 379³¹ – 380⁷ || *1058e* 1291³⁻²³ || 1 Obs. Av. 307,16

4 Ἐβραϊκὸν – ἐνόμιζον: ἐνόμιζον γὰρ ἔβραϊκὸν τι – ἀκούσιν Vp / γὰρ τι: τι γὰρ Vb / νόμον: νόμων An / Fa / ἀκούσιν: ἀκούειν Mo / Fa / ἐνόμιζον: ἠλιπίον La // 5 αὐτοῖς: αὐτοῦς An / αὐτῆς Fa / κρύψασα: κρύψασαν H / κρύψασα – ἀλήθειαν: om. Fa / ἐφανέρωσεν: ἀνεφανέρωσεν Comb. / γὰρ: om. Vb // 6 θαυμάσιοι: add. ἄνδρες An / ἀσθενῶν: ἀσθενούντων Mo / ὁ Θεός: ὅθεν Fa / ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ: ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ B: ἐν τούτῳ τόπῳ Pb² // 7 ἐκέλευσε – ἀπελαύνεσθαι: ἀπελαύνεσθαι εἴωθε τὰ νοσήματα Fa / τυφλοῖς: add. γὰρ Fa / χαρίζεται: χαρίζεσθαι B Vp / Dc / ε / 8 ἔνθεν: ὅθεν Vp: om. Dc / ἐξίασιν: ἐξείασεν H / ἄλλα: add. πολλὰ An / ποικίλα: add. τε H // 9 νόσοι: om. Mo / ἐκ τῶν καταφευγόντων: add. ὠδε Vp: om. Comb. / τούτων: add. τῶν θαυμάτων Dc // 10 τὴν ἀρχὴν: transp. p. 11 χαρίσματος Va: transp. p. τόπος Fa // 10 – 11 τοῦ τοιοῦτου χαρίσματος: τὸ τοιοῦτον χάρισμα; ἡ δὲ ἔφησεν· Fa // 11 ante ἔστι add. ἀρὰ γε An / ὑμῖν (1. et 2.): ἡμῖν Fa / δι' ἧς ὑμῖν παραδέδοται: δηλοῦσα Vp / παραδέδοται: παραδίδοται Pc Fa Dc // 12 Θεός: κύριος Dc (in margine θεός) // 12 – 13 τὸ χάρισμα: τὴν χάριν. οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν· Fa // 13 δὴ: om. Mo / ante ἱερώτατον add. ὦ ε3 / διὰ μόνην γὰρ: διὰ γὰρ μόνην B: διὰ μόνον γὰρ Fa / ἡμεῖς: add. εἰς La // 14 θεοῦ: add. τάφου An: θεοῦ Pc / τοῦ (2.): τὸ An // 15 Ἱερουσαλήμ: add. τὴν θεῖαν Fa / ἀπεκρίνατο: ἀπεκρίνετο Comb. / εἰπεῖν: transp. p. 16 ὑμῖν An / Vb // 16 ὑμῖν: om. Pb / ἐπίσταμαι: ἔχω La / συνιέντες: συνέντες Va / Pc Dc / ε // 17 Κλεόπαν: κλεόπαν An / κλεόπαν Dc / ε(-Vb) / ὑφάπτεσθαι: δάκνεσθαι Fa // 18 αὐτοῦς: om. H / Βυζαντίοις: βυζαντίους Pb / θησαυρὸν: add. τὸν Comb. // 19 λοιπὸν: transp. p. γυναιῷ Fa / μονωθέντι γυναιῷ: μονωθέν τὸ γύναιον H: νομοθέτη γυναιῷ Fa // 20 ἐτέρων: om. Pb / αὐτῆς: αὐτοῖ Fa / ἐλεῖν: transp. p. ἐσπούδαζον Vp: ἐλθεῖν Fa // 21 φασιν: φησὶν Mo / ὦ: om. Vb // 22 ὑπάρχειν: transp. p. τούτῳ B Vp / A / ε / πεπίστευκας: πεπιστευκαμεν An / ἧς: εἰ Pc Dc // 22 – 23 πεπίστευκας – πάντα ὑπάρχειν: om. H // 23 οὐδὲ: οὐδὲν Fa // 24 βλαβήσῃ, μὴ: βλάβης ἡμῖν H / ante ἡμεῖς add. καὶ Fa / δέ: om. Fa / τὸν: om. La / ἐπὶ πλεῖον: transp. p. δοξάσαιμεν La / δοξάσαιμεν: δοξάσαμεν Fa / καὶ: om. Fa // 25 ἡμῶν: ἡμῖν Comb. / ἡμῶν – ὑμῶν: ὑμῶν – ἡμῶν Vb / γὰρ: om. Pb: transp. p. ὑμῶν Fa / ὁ: om. An

10 1 γενομένη: γενομένη A (-Fa): add. καὶ Vp / κάτω βαλοῦσα: transp. p. 2 πρόσωπον Vp // 2 ἔφησεν: ἔφη Mo / Fa

σημαίνουν και τὰ πράγματα), οὐδέπω μὲν μέχρι καὶ σήμερον τὸ θεῖον τοῦτο μυστήριον ἀνδρὶ πεφανέρωται. ὄρκῳ γὰρ κατὰ γενεὰν αἱ ἐμαὶ γενόμενα πρόγονοι μᾶ
 5 τοῦ γένους ἡμῶν γυναικί, παρθένῳ καὶ ταύτῃ, παραδίδοσθαι τοῦτο διεκελεύσαντο, ὅστε γυναικὰ γυναικὶ τὴν τοῦτου γνώσιν παραπέμψιν καὶ τήρησιν. ἀλλ' ἐπεὶ ἐμὰς θεοσεβεῖς ἀνδρας ὄρω, ἴν' εἶπω δὲ ὑμῖν καὶ ἄλλο ἀπόρητον. ἐπεὶ μὲν γὰρ ἐμοῦ τὰ
 10 τοῦ γένους ἡμῶν περιέστησαν γυναῖκα, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλη μετ' ἐμὲ παρθένος, ἢ τὴν γνώσιν ὑπ' ἐμοῦ διαδέχεται καὶ τὴν τήρησιν, ἐξαγγέλλω ὑμῖν, ὡς ἔχει ἀληθείας τὰ πράγματα (δῆλον γὰρ, ὅτι καὶ ὑμεῖς τὸν λόγον ἐν ἑαυτοῖς ἔχετε φυλαττόμενον): τῆς παναγίας Θεοτόκου Μαρίας, καθάπερ αἱ ἐμαὶ διήγγελλον πρόγονοι, θεῖα ἐσθὴς ἐνταῦθα ἀπόκειται.»

11. Ἐφριξαν Γάλβιος καὶ Κάνδιδος τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ἀκούσαντες, εἶτα εἶπεν ἡ γυνή: «ἐκ διαδοχῆς γὰρ ἀγράφῳ παραδόσει γυναικὲς γυναιξὶν ἐκ τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου μεταδεδώκασιν, ὅτι περ ἡ θεῖα καὶ παναγία Παρθένος καὶ Θεοτόκος ἐν
 5 τῷ καιρῷ τῆς θείας αὐτῆς μεταστάσεως δυοὶ γυναιξὶ παρθένους καὶ εὐλαβεῖς δύο αὐτῆς θεῖα ἱμάτια εἰς εὐλογίαν δεδώρηται: ὧν ἡ μία τοῦ ἐμοῦ γένους ὑπάρξασα πρόγονος, κομισαμένη τὸ δωρηθὲν αὐτῇ, ἐνετείλατο πάντως παρθένον εἶναι τὴν τοῦτο πιστευομένην τὸ θεῖον μυστήριον. ἐν κιβωτῷ δὲ μικρῷ τοῦτο ἀπέθετο. καὶ ἔστι τοῦτο ἐν ᾧ ὄρατε ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ οἰκήματι, δι' οὗ τὰ τοιαῦτα τεράστια γίνονται. οὗτος ὑμῖν, ὦ ἀνδρες, αὐτῆς ὡς ἔστιν ὁ τῆς ἀληθείας κατάλογος. ὑμεῖς δὲ παρ' ἑαυτοῖς
 10 τοῦτον φυλάξατε, καὶ μηδενὶ τοῦτον τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐξείπητε.»

12. Τοὺς δὲ ταῦτα ἀκούσαντας ἔλαβε *τρόμος καὶ ἔκστασις*, καὶ ἰδρῶς αὐτοῖς κατέρρει ψυχρότατος. ῥίψαντες τοῖνον ἑαυτοῦς πρὸς τοὺς πόδας τῆς γυναικὸς, τοῦτοις τοῖς λόγοις ἐχρήσαντο: «ὡς μὲν οὐδενὶ τὸ παράπαν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐξείποιμεν, ὦ δέσποινα, τὸ μυστήριον (δέσποιναν γὰρ λοιπὸν εἰκότως ἐροῦμέν σε, τὴν τοιοῦτο θεῖον

11 1058a 296³⁰ – 298³ || 1058b 306³³ – 308¹¹ || 1048 380⁸⁻¹⁸ || 1058e 129²⁴⁻³³ || **12** 1058a 298⁴⁻⁹ || 1058b 308¹²⁻²¹ || 1048 380¹⁹⁻³⁴ || 1058e 129³³ – 130⁸ || 1 Mc. 16,8 || 2 cf. Dep. v. 33,2; Georg. Pis. *Anast.* 13 (p. 43,18-19)

3 μὲν μέχρι καὶ: μέχρι La: τε μέχρι καὶ Vp: δὴ καὶ μέχρι Fa: μέχρι καὶ Fb // **3** – **4** τοῦτο μυστήριον ἀνδρὶ: τοῦ μυστηρίου τοῦτου πράγμα τινί Pc // **4** – **5** παραδίδοσθαι – γνώσιν: om. H / **4** ἐμαὶ: ἐμοὶ B: ἐμοῦ Va: ἐμὲ An / ἐμαὶ γενόμενα πρόγονοι: ἐμὲ γεννησάσαι προμήτορες Fa / γενόμενα: γενόμενοι Fb // **5** καὶ: om. An / διεκελεύσαντο: διεκελεύσατο Pb / O // τούτου: add. τοῦ μυστηρίου Fa // **7** ἀνδρας: transp. p. ὄρω B: transp. p. ὑμᾶς Vp: Pc Fa Dc: C: om. H / ἴν': ἴνα A: C / δέ: transp. p. ἴνα Pc: O: om. An: Fa: Vb / ὑμῖν: om. B / ἐπεὶ περ: ἐπεὶ καὶ Fa // μετ' ἐμὲ: μετ' ἐμοῦ Fa // **9** ἢ: ἦτις Vp: A: C / ὑπ' ἐμοῦ – τήρησιν: ἀπ' ἐμοῦ διαδέχεται τῆς τηρήσεως Fa / διαδέχεται: διδάζεται Pb / τὴν (2.): om. C3 / ἐξαγγέλλω: ἐξαγγελλῶ Va An // **10** ὅτι: ἔτι H Dc: C1: ἔστι C3 / ἐν ἑαυτοῖς: om. Vp // **11** παναγίας Θεοτόκου: παναγίας ἐνδόξου Θεοτόκου Vp: A: C: πανάγνου Mo // **11** αἱ ἐμαὶ διήγγελλον πρόγονοι: αἱ ἐμαὶ γενόμενα πρόγονοι μᾶ τοῦ γένους ἡμῶν γυναικὶ παρθένῳ κατὰ διαδοχὴν ἀχρις ἐμοῦ διήγγελλον Pc: ἐμὲ διήγγελλον Fa

11 1 Ἐφριξαν: ἐφριξεν B / τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου: τὸν λόγον τοῦτον Mo // **2** γὰρ: δὲ An / ἀγράφῳ: ἀγράφων B1(-Va) / Pc: ἀγράφου Mo / παραδόσει: παραδόσει(ων) ὡς εἴρηται Pc / γυναικὲς: γυναικὸς Mo B1 / **2** – **3** ἐκ τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου: ἐκ τοῦ ἡμετέρου γένους B // **3** μεταδεδώκασιν: παραδεδώκασιν Vp: Pc / παναγία: add. καὶ H / καὶ Θεοτόκος: Μάρια Mo: add. Μάρια An // **4** αὐτῆς μεταστάσεως: μεταστάσεως αὐτῆς A: C1: μεταστάσεως Pb / δυοὶ: δύο La // **5** εἰς: om. C3 / ὑπάρξασα: ὑπάρχουσα An // **6** παρθένον: παρθένος An / τὴν: τῆ Pb // **7** τὸ θεῖον: τὸ θεῖον O / ἀπέθετο: ἀπέκειτο B: ἀνέθετο C // **8** ἐν τῷ: om. X / τοιαῦτα: om. O // **9** αὐτῆς: om. An: Fa / ὁ: om. Mo: A: C / τῆς: om. Comb // **10** τούτον (2.): τοῦτο B: τοῦτο[ν] Va: τοῦ(ων) Pc Fa: om. Mo: Vb / τῶν: om. Fa

12 2 κατέρρει: κατέρρειεν Comb. / τῆς γυναικὸς: αὐτῆς Fa // **3** ἐχρήσαντο: ἐχρήσατο H / μὲν: μὴ ἐν Fa / παράπαν: add. τῶν Mo / ἐξείποιμεν: ἐξείποιμεν Vp // **4** λοιπὸν: transp. p. σε Fa / εἰκότως: om. An / τοιοῦτο: τοιοῦτον Mo B1(-Va) Vp: H Pc Dc // **4** – **5** τοιοῦτο – μυστήριον: τοιαῦτα θεῖα πιστευθεῖσαν μυστήρια Fa

5 πιστευθεῖσαν μυστήριον), αὐτὴν σοι μάρτυρα τὴν κοινὴν σωτηρίαν, τὴν Θεοτόκον
 προσάγομεν. Ἐν δὲ δεομένοις ἐπίνευσον· κέλευσον ἡμᾶς, ἔνθα τὸ θεῖον ἀπέκειται τοῦτο
 μυστήριον, τὴν νύκτα διατέλεσαι, ὡς αὐτόθι δὴθεν καθευδῆσαι παρακαλέσαντας,
 ὥστε ἡμᾶς μεθ' ἡσυχίας προσεύξασθαι.» ἡ δὲ ἐπένευσεν ἐτοιμότητα. διὰ τοῖς
 10 διακονοῦσιν αὐτοῖς οἱ περὶ Γάλβιον ἐπέτρεψαν εἰς ἐκεῖνο τὸ ἄγιον οἴκημα εἰσαγαγεῖν
 τὰς στρωμνὰς αὐτῶν. τοῦτου δὲ γενομένου ἡσυχίας νυκτερινῆς οἱ ἄνδρες λαβόμενοι,
 σὺν δάκρυσι μὲν καὶ προσευχαῖς τὴν νύκτα διέτελεσαν ἅπασαν, εὐχαριστήριον διὰ
 χειλέων τῇ Θεοτόκῃ θυσίαν προσάγοντες τῇ τοιούτων αὐτοῖς χαρισαμένη μυστηρίων
 προσκύνησιν.

13. Ὅτε δὲ τοὺς ἀσθενεῖς εἶδον ὑπνώσαντας, λαμβάνουσι τὰ πανταχόθεν μέτρα
 τῆς κιβωτοῦ, ἐν ἧ τὸ θεῖον ἀπέκειτο περιβόλαιον. αὐτῶν τε τὸ εἶδος τῶν ξύλων, ἐξ ὧν
 ἡ κιβωτὸς συνέκειται, περιέργως ἠκρίβωσαν. ἐξεληθόντες δὲ εἰς αὐτὸ τὸ περιόρθρον, τὴν
 5 ἱερὰν ἐκείνην γυναῖκα ἠσπάσαντο, καὶ εἶπερ ἐξ Ἱεροσολύμων δέοιτό τινων ἐπιτρέψαι
 παρακαλέσαντες, πάλιν γὰρ δι' αὐτῆς ἔλεγον ἐπανέρχεσθαι. ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα
 ἐπορεύθησαν ἐκείνης μηδὲν ἕτερον εἰπούσης, ἢ τῶν εὐχῶν αὐτῶν δέεσθαι, καὶ θέλειν
 αὐτοὺς αὐθις ἀσπάζασθαι χαίροντας.

14. Γενόμενοι δὲ Γάλβιος καὶ Κάνδιδος εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τὴν εὐχὴν αὐτῶν
 ἐκτέλεσαντες, πτωχοῖς τε καὶ ἐνδεεῖσι προθυμότερον ἐπαρέκσαντες, τεχνίτας ἐν
 μυστηρίῳ καλέσαντες διὰ πινος πιστοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα διακονεῖν εὐ καὶ ὡς ἔδει
 5 γινώσκοντος, ἐπιτάττουσι πρὸς ἅπερ εἰλήφεισαν μέτρα κιβώτιον, ξύλα οἷα εἶδον
 συμπήξαι προστάξαντες, παλαιὰ καὶ ταῦτα διὰ τὸ ἄγνωστον. τοῦ δὲ κιβωτίου
 καθ' ὅνπερ ἠθέλον αὐτοῖ τρόπον τετελεσμένου, βῆλον ἀπὸ χρυσοῦ, ὅπερ εἰς ἐσθήτα
 τεχνίται βιάζονται, τοῦ γενομένου κιβωτίου ἐσοφίσαντο λαβεῖν ἐπικάλυμμα, ἐκ τούτου
 5 θαρρήσαντες ἀνύειν τὸ μελετώμενον. ὅτε δὲ τὰ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς μεταδόσεως καλῶς
 ἔσχεν αὐτοῖς, λαβόντες τὸ ἐπινοηθὲν αὐτοῖς τέχνασμα, τὴν κώμην αὐθις
 10 καταλαμβάνουσι χαίροντες, θυμιάματα καὶ ἕτερα τινα ἀρώματα εἰς θεῖαν ἱερουργίαν
 ἀρμόδια τῷ ἱερῷ γυναίῳ κομίσαντες.

13 1058a 298¹⁰⁻¹⁸ || 1058b 308²¹⁻²⁶ || 1048 380³⁴ - 381⁹ || 1058e 1308⁸⁻¹² || 14 1058a 298¹⁹⁻²⁶ || 1058b 308²⁶⁻³¹ || 1048 381¹⁰⁻²² || 1058e 130¹³⁻¹⁹

5 πιστευθεῖσαν: transp. p. μυστήριον Pb // 6 δεομένοις: add. ἡμῖν Vp // 7 αὐτόθι: αὐτόθεν An / καθευδῆσαι: om. Fa // 8 παρακαλέσαντας: παρακαλέσαντες Mo / Dc / ὥστε: ὡς γε Va Pb / ἡμᾶς: transp. p. ἡσυχίας Fa // 10 γενομένου: add. καὶ Va // 11 λαβόμενοι: οὐβόμενοι Fa (omisso rubro) // 12 διὰ χειλέων: om. An: transp. p. Θεοτόκῃ Pc Fa / θυσίαν: om. Mo Fa // 13 τοιούτων: τοιοῦτον Pb

13 1 ἀσθενεῖς: ἀσθενοῦντας Vb / τὰ: ταύτης Fa: om. Pc // 2 τε: om. ε3 / X: δὲ Camb. / τὸ (2.): om. Mo B1(-An) / τὸ εἶδος: transp. p. 3 ξύλων Vb // 3 ante ἐξεληθόντες add. ὄρθρου δὲ γενομένου Vp // 3 - 4 δὲ - περιόρθρον: om. Vp // 4 περιόρθρον: περιόρθριον An / ἐκείνην: transp. p. γυναῖκα Va / ἠσπάσαντο: κατησπάσαντο Vb // 6 ἐπορεύθησαν: ἐπορεύοντο Vp / ἐκείνης: add. δὲ Fa Dc // 7 δέεσθαι: δεῖσθαι H / ἀσπάζασθαι: ἀσπάζσσαι H

14 1 γενόμενοι: γενόμενος Fa // 2 ἐκτέλεσαντες: εἰστέλεσαντες H // 2 - 3 πτωχοῖς - καλέσαντες: om. Fa // 3 πιστοῦ: add. τοῦ X: τοῦ ε3 / εὐ καὶ ὡς: εὐκαίρως H // 4 γινώσκοντος: γινώσκοντες B Pb: add. τεχνίτην ἐν μυστηρίῳ καλέσαντες Fa / εἰλήφεισαν B: εἰλήφεισαν Va An Pb: εἰλήφαι Mo X / A / C // 5 συμπήξαι προστάξαντες: συμπήξαντες Mo / H // 5 - 6 τοῦ - τετελεσμένου: τὸ δὲ κιβώτιον καθάπερ ἠθέλον αὐτοῖ τρόπον τετελεσμένου ἑωρακότες An // 6 αὐτοῖ: αὐτόν Camb. / τετελεσμένου: τετελεσμένου Pb / εἰς ἐσθήτα: om. An: ἐσθήτα Mo // 7 ante τεχνίται add. οἱ B / βιάζονται: add. κατασκευάσαι An / ἐπικάλυμμα: add. καὶ Fa // 8 θαρρήσαντες ἀνύειν: ἐθάρρησαν Fa / ἀνύειν: ἀνοίειν H: ἀνοίει Dc / τῆς (2.): τὰ Dc // 10 θυμιάματα: add. τε Pb / πνα: add. τῶν Vb / ἀρώματα: ἀρωμάτων B / A(-Fa) / C / ἱερουργίαν: λειτουργίαν Fa

15. Δέχεται τοίνυν τοὺς ἀνδρας περιχαρῶς ἢ γυνή, ὡς ἤδη συνήθεις καὶ μύστας λοιπὸν τοῦ παρ' αὐτῆς τηρουμένου θησαυροῦ. αἰτοῦσι δὲ πάλιν αὐτὴν συνεσιωμμένην αὐτοῖς, ἐπιτρέψαι καὶ αὐτοὺς διανυκτερεῦσαι αὐτοὺς ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ, ἔνθα τὸ θεῖον σέβας ἀπέκειτο. ἢ δὲ ἐπέτρεψε μηδὲν ὑποστελαιμένην τὸ σύνολον. αὐτοὶ δὲ, ἀδείας ἤσπερ ἐπόθουν λαβόμενοι, διὰ πάσης ὡς εἰπεῖν τῆς νυκτὸς δάκρυσιν τὸ ἔδαφος βρέχοντες, τὴν παναγίαν Θεοτόκον πρηνεῖς κείμενοι ἱκετεύον λέγοντες:

16. «Οὐκ ἀγνοοῦσιν οἱ δοῦλοι σου, θειοτάτη καὶ ὑπερένδοξε Δέσποινα, ὡς τῆς κατὰ νόμον κιβωτοῦ, ἧς καὶ ἀλλόφυλοι ἐτόλμησαν ἀνασθαι Θεοῦ συγχωρήσαντος, Ὁζᾶς περισπασθείσης ἀψάμενος τῷ τοῦ μόσχου σκιρτήματι, ἔλεινῳ καὶ συντόμῳ τὸ ζῆν θανάτῳ κατέστρεψε. πῶς οὖν ἡμεῖς οἱ τάλανες, σοῦ μὴ τοῦτο κελευούσης, 5 τολμήσαμεν τοῦ Θεοῦ τούτου θησαυροῦ ὅλως ἐφάψασθα; οὐδὲ γὰρ μόσχος ὁ περισπῶν, ἵνα ἔχωμεν ἀπολογίαν εὐλογον, οὐδὲ ἄλλος ἀνὴρ ἐθαρρήθη ποτὲ (ὅτι σὸν τὸ μυστήριον, ὅτι σὸς ὁ θησαυρὸς ὁ ἐντὸς ἀποκείμενος, ὡς ἔφησεν ἡ τῆς σῆς δουλείας διάκονος), ἀλλὰ μόναι γυναῖκες, παρθέναι κάκειναι. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ὀρώσι μόναι τὰ θαύματα. ἡμεῖς δὲ καὶ ἄνδρες καὶ ἁμαρτωλοὶ καθεστήκαμεν, καὶ οὐ μόνον ἀνασθαι χερσὶ βεβήλοισι τοῦ Θεοῦ τούτου μυστηρίου προπετῶς βεβουλεύμεθα, 10 ἀλλὰ καὶ τοῦτο μεταγαγεῖν, εἰπερ ἐπινεύσειας, Δέσποινα; καὶ τῇ τιμῶσι σε πασῶν πλείων τῶν πόλεων, ἐν ἧ καὶ τῶν Χριστιανῶν Ἰδρυται τὰ βασίλεια, δῶρον διακομίσεια εἰς ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν διαωνίζουσαν.»

17. Ταῦτα καὶ τούτοις ὅμοια πλείονα διὰ πάσης νυκτὸς προσευξάμενοι, καὶ τὸ ἔδαφος ἅπαν τοῖς ἰδίους διάβροχον ποιησάμενοι δάκρυσιν, θάρσους ἀθρόον πληροῦνται εὐλαβεῖα συγκεκριμένου. καὶ τῷ θεῷ κιβωτῷ, ἐν ᾧ τὸ πανάγιον μυστήριον τεθησαύριστο, τρέμοντες ἅμα καὶ χαίροντες ὁμοῦ καὶ δακρύνοντες τὰς 5 χεῖρας ἐπέβαλον, πάντων ὑπνούτων τῶν ὄντων ἐν τῷ οἴκηματι. καὶ τὸ μὲν ἄγιον ἐκεῖνο κιβώτιον ἔλαβον, διδούσης ὄντως ἧς ὑπῆρχε τὸ δώρημα. ἀντιθέασιν δὲ ὅπερ ἐτεκτῆναντο ἐν Ἱεροσολύμοις κιβώτιον, ἐπικαλύμματι τῷ ἐπινοηθέντι διαχρῶσιν βήλω χρησάμενοι, ὅπερ ἅπαν τὸ ἀντιτεθὲν κιβώτιον συνεκάλυπτεν.

15 1058a 298²⁷ – 300³ || 1058b 308³²⁻³⁶ || 1048 381²²⁻²⁷ || 1058e 301¹⁹⁻²² || 5-6 cf. Dep. v. 17,1-2; 32,6 || 16 1048 381²⁷ – 382⁴ || 1058e 130²²⁻²⁹ || 1 cf. Georg. Pis. Anast. 13 (p. 43,23) || 3 cf. 2 Regn. 6,6 sq; 1 Par. 13,9 sq || 12 cf. Obs. Av. 317,30 || 17 1058a 300³⁻¹⁰ || 1058b 308³⁶ – 310¹ || 1048 382⁴⁻¹⁴ || 1058e 130³⁰⁻³⁵ || 1-2 cf. Dep. v. 15,5-6; 32,6

15 2 αὐτὴν: om. An La // 3 αὐτοὺς: αὐτοῖς Dc // 4 θεῖον: om. La / ἢ: εἰ H // 4 – 5 αὐτοὶ – λαβόμενοι: om. Fa // 5 πάσης: add. δὲ Fa / ὡς: om. An / τῆς: om. B // 6 βρέχοντες: βρέξαντες A(-Fa); διαβρέχοντες Comb. / πρηνεῖς κείμενοι: om. Comb.

16 1 ἀγνοοῦσιν: ἀγνοοῦμεν Vp / ante θειοτάτη add. ᾧ Vp / ὑπερένδοξε: ὑπερένδοξος Comb. // 3 Ὁζᾶς: Ὁζᾶν An Pb; Pc Fa; C3; X / περισπασθείσης: περισπαθείσης Mo; Dc; C1(-Ma); περιπατούσης Pc // 4 μὴ: transp. p. τοῦτο An / κελευούσης: κελεύσαντος H // 5 τολμήσαμεν: τολμήσωμεν Fa / τούτου: om. Fa; Comb. // 6 ἀπολογίαν: add. εὐρωμέν γε ταύτην Fa / εὐλογον: ἀνεύλογον A / ἐθαρρήθη: ἐθάρρα La; Fb: ἐθάρρησέ Vp; Vb // 6 – 7 ὅτι σὸν τὸ: τὸ παρὸν σὸν Fa // 7 τὸ: om. Mo // 9 καὶ ἄνδρες καὶ ἁμαρτωλοὶ: καὶ ἄνδρες ἁμαρτωλοὶ Mo; Fa: ἁμαρτωλοὶ καὶ ἄνδρες B / καθεστήκαμεν: om. B / καὶ (3.): om. An // 10 τούτου: transp. p. μυστηρίου Fa / βεβουλεύμεθα: βουλεύόμεθα An; βουλόμεθα Fa // 11 εἰπερ: εἰπερ An / τῇ τιμῶσι: τῆς τιμῶσι A(-Fa); τοῖς τιμῶσι Fa // 12 πλείων: πλείω Pc / τῶν (1.): om. Mo / τῶν (2.): τὰ Fb / τὰ: transp. p. καὶ Pb; Fa // 13 ἀσφάλειαν: ἀφέλειαν Fa

17 1 καὶ: add. τὰ An Pb X; A; C / ὅμοια: add. καὶ Fa Dc; ἢ καὶ Vb / πλείονα: om. An X / πάσης: add. τῆς Va An Pb; A(-Fa); C / προσευξάμενοι: προεξάμενοι Pa // 3 πληροῦνται: add. καὶ Fb / τῷ θεῷ κιβωτῷ: τὸν θεῖον κιβώτιον H // 4 τεθησαύριστο (cf. 33,8 ἐπιτεθείκει): ἐθησαύριστο Va; ἐθησαύριστο Mo B1(-Va) La; τεθησαύρισται Pc // 5 ἐπέβαλον: ἐπέβαλον Fa / ὄντων: om. Pb Fa Comb. // 6 ὑπῆρχε τὸ δώρημα. ἀντιθέασιν: ὑπῆρχετο δωρήματι. τίθεασιν H // 7 ἐτεκτῆναντο: transp. p. Ἱεροσολύμοις Vp // 8 ἀντιτεθὲν: ἀντιθ(έν) Pc

18. Πρωΐας δὲ γενομένης τὴν μὲν ἱερὰν γυναῖκα κατησπάσαντο συντακτήρια, τοῖς δὲ εὐρεθεῖσι πτωχοῖς καὶ ἀσθενέσι παρέσχον τὰ δέοντα. ἔδειξάν τε καὶ τὸ ἐπισηθὲν σκεπαστήριον (συγκαλύπτρον δῆθεν τὸ ἀληθινὸν καὶ πρῶτον κιβώτιον, ὅπερ ἔδοξεν ἡ γυνή), ὡς εἰς τιμὴν τοῦ ἔνδου θεοῦ μυστηρίου προσαγοήχασιν. πλείστα δὲ 5 τὴν γυναῖκα παρακαλέσαντες, μὴ διαλιπεῖν ὑπὲρ αὐτῶν εὐχομένην καὶ μνημονεύουσαν, ἀπαίρουσι κατὰ τὸ Βυζάντιον σὺν ἀνεκλαλήτῳ χαρᾷ τὴν πορείαν ποιούμενοι.

19. Ὅτε δὲ ταύτην κατέλαβον τὴν πόλιν τὴν σὺν Θεῷ βασιλεύουσαν, οὐκ ἔκριναν εὐλογον, ἢ τοῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ βασιλεύουσιν, ἢ τῷ ἀρχιερατεύοντι ἐξελεῖν τὸ μυστήριον. ἐδεδοίκεσαν γὰρ, μὴ ποτε ἀφαιρεθεῖη ἐξ αὐτῶν ὁ ἄστυλος 5 θησαυρὸς, τῶν βασιλέων πάντως περιχαρῶς ἀποπιθεμένων τούτων εἰς τὰ βασίλεια. σπουδῆν γὰρ ἐτίθεντο ἐν ἰδίῳ κτήματι τὸν ἀκένωτον τούτον πλουτεῖν θησαυρὸν, τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ποιούμενοι ἴδιον. καὶ δὴ πολλὰ βουλευσάμενοι, πάντως δὲ αὐτούς καὶ πρὸς τούτο ἡ Θεοτόκος ᾠδήγησεν. ἐν ᾧ ἐκέκτηντο πρὸ τοῦ τείχους τοῦ ἄστεος καθαρωτάτῳ χωρίῳ, πλησίον τοῦ θαλασσίου κόλπου τοῦ Κέρατος (Βλαχέρναι δὲ καὶ 10 τότε ὁ τόπος ὠνόμαστο) εὐκτήριον οἶκον δευμάμενοι, ὃν διὰ τὸ λαθεῖν, ποῖον ἐν αὐτῷ μυστήριον ἀποτίθενται, Πέτρου τοῦ κορυφαίου καὶ Μάρκου τοῦ ἱεροῦ ἐπωνόμασαν. κατέθεντο ἐν αὐτῷ τὸ θεῖον τούτο μυστήριον, πᾶσαν ἐπιμέλειαν θέμενοι τοῦ ἅπανστον γίνεσθαι τὴν ἱερὰν ὑμνωδίαν, καὶ τὴν διὰ φῶτων λαμπρότητα, καὶ τὴν τῶν ἀρωμάτων θυμίασιν.

20. Οὕτω μὲν σὺν ἐφ' ἱκανοῦ χρόνου διάστημα διετέλεσαν, τὸ θεῖον τούτο μυστήριον ὑμνούντες καὶ κρύπτοντες. ἀλλ' ὁ κρατὴρ ὑπερρρῆ τῆς χάριτος, καὶ οὐκ εἶασεν ἔτι τοὺς περὶ Γάλβιον καὶ Κάνδιδον ἢ τῶν θαυματῶν τῶν γινομένων πληθὺς 5 τὸ κοινὸν ἀγαθὸν μέχρι παντὸς ποιήσασθαι ἴδιον. διὸ φόβῳ συνεχόμενοι πλείονι καὶ τί λοιπὸν δράσαι μὴ ἔχοντες, τοῖς βασιλεῦσιν ἐξ ἀνάγκης ἀνήγγειλαν πάντα τὸν τρόπον τῆς τοῦ θεοῦ τούτου θησαυροῦ φανερώσεως. οἱ δὲ τοσαύτης χαρᾶς

18 1058a 300¹¹⁻¹³ || 1058b 310¹⁻³ || 1048 382¹⁵⁻²¹ || 1058e 136³⁵⁻³⁷ || 1 Mt. 27, 1 || 3 cf. Hebr. 9,4 || 6 1Petr. 1,8 || 19 1058a 300¹³⁻¹⁹ || 1058b 310⁴⁻¹² || 1048 382²²⁻³⁵ || 1058e 131¹⁻¹¹ || 2 cf. Dep. v. 5,1; 6,16 || 8 cf. Dep. v. 4,4-5; Obs. Av. 308,12 || 20 1048 382³⁵⁻³⁸³ || 1058e 131¹²⁻²⁴ || 4 cf. Lc. 8,37

18 1 ἱερὰν: om. Mo / κατησπάσαντο: add. τὰ Fa // 2 παρέσχον: παρέχον ε // 3 καί: om. Comb. // 4 ἔνδου θεοῦ: ἔνδοθεν An Fa / προσαγοήχασιν Va / ε3: προσαγοήχασι An Vp / Dc: προσαγοήχασιν ε1: προσηγήχασι B Pb: προσηγήχασι H Pc: προσηγόχασι Mo: προσενηγόχασι Fa // 5 διαλιπεῖν: διαλείπειν A // 6 κατὰ: ἐπὶ Fa / ἀνεκλαλήτῳ: ἀλεικλαλήτῳ An / τὴν πορείαν ποιούμενοι: om. A: ε

19 1 ταύτην: αὐτὴν An // 2 ἢ (1.): εἶναι κ' A: ε / ἐκεῖνο: ἐκείνου Fa / βασιλεύουσιν ἢ τῷ ἀρχιερατεύοντι: βασιλεύουσιν ἢ τῷ ἀρχιερατεύοντι Fa // 3 ἐδεδοίκεσαν: ἐδεδοίκεσαν Mo Pb: H: O: ἐδεδοίκεσαν Pc: ἐδεδοίκεσαν Fa: ἐδιδόκεισαν Comb. / μή: μ(έν) Pc / ἀφαιρεθεῖη: ἀφαιρέθη Pc Fa // 4 ἀποπιθεμένων: πθεμένων Comb. / τούτων: τοῦτο Fa // 5 ἀκένωτων: add. πλούτων O / τούτων: om. Fa / πλουτεῖν θησαυρὸν: πλούτων θησαυρίσασθαι κ // κοινὸν: τῶν κοινῶν Fa // 7 ἐκέκτηντο: add. κ(αί) Pc / πρὸ - ἄστεος: om. ε3 / τοῦ (2.): om. Comb. // 8 καθαρωτάτῳ: om. Fa / θαλασσίου: θαλαττίου Pc Fa: Vp / Βλαχέρναι: ||]λαχέρναι Va // 9 τότε: add. καὶ An / δευμάμενοι: δημάμενοι A Pb / αὐτῷ: ἐαυτῷ An // 10 ἀποτίθενται: ἀποτίθεται B: H Pc: διατίθενται ε3 / ἱεροῦ: ἱερέως Va / ἐπωνόμασαν: add. καὶ Pb La: A: ε: [καί] Comb. // 11 μυστήριον: add. καὶ A / θέμενοι: ποιούμενοι Comb. // 12 γίνεσθαι: γενέσθαι A: ε / τὴν (2.): om. Vp / διὰ φῶτων: διαφώτων A(-Fa): διαφανῆ Fa // τὴν (3.): add. διὰ Vp // 13 θυμίασιν: θυμίασι]V Pc

20 1 οὕτω: om. A: ε / ἐφ' ἱκανοῦ: ἀφικανοῦ Mo // 2 ὑπερρρῆ: ὑπερρρῆ An Pb // 3 ἐπὶ τοὺς: ἐπὶ τοῖς An: τοὺς ἐπὶ Comb. / τῶν (2.): om. Fa / γινομένων: γενομένων Mo // 4 μέχρι παντὸς: om. Fa // 5 λοιπὸν: transp. p. δράσαι O / βασιλεύουσιν: βασιλεύουσιν An / ἐξ ἀνάγκης ἀνήγγειλαν: ἐξήγγειλαν Fa / πάντα: ἅπαντα B / τὸν: om. O // 5 - 6 τὸν τρόπον: om. Fa // 6 τοῦ: om. O / θεοῦ τούτου: om. Fa: θεοῦ τοσούτου Comb.

10 ἀκούσαντες ἐπληρώθησαν, ὡς τὸν Γάλβιον καὶ τὸν Κάνδιδον μακαρίους κρίνειν καὶ τιμαῖς τιμᾶν ὑπὲρ ἀνθρώπων τῷ θεῷ τούτῳ μυστηρίῳ διακονήσαντας. θεῖον δὲ οἶκον εὐθύς φοκδόμησαν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, τῷ ἀχράντῳ τῆς Θεοτόκου τούτου ὀνόματι

21. Καὶ Λέων μὲν καὶ Βηρίνα οἱ εὐσεβῶς βασιλεύσαντες ἔτι τε Γάλβιος καὶ Κάντιδος οἱ ἀείμνηστοι, ταύταις ἐστεμμένοι ταῖς πράξεσι καὶ τοιούτων γενόμενοι πραγμάτων διάκονοι, πρὸς τὴν ἀγήρω ζωὴν μετετέθησαν. ἔμεινε δὲ ἡ πόλις, ἣν ἐφύλαξεν ἑαυτῇ καὶ φυλάττει ἡ Θεοτόκος, εἰς δουλείαν ἐξαιρετο ταῖς ἐτησίαις εὐχαις

5 τε καὶ πανηγύρεσι, προσεπινοοῦσα ἕτερα μείζονα εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τοῦ παναγίου τούτου σεβάσματος. πᾶσα γὰρ ἐν θλίψεως καιρῷ ἱκετήριος αἴτησις καὶ πᾶσα χαρᾶς εὐχαριστήριος δέησις ἐν Βλαχέρναις τῷ Θεῷ διὰ τῆς Θεοτόκου προσάγεται.

22. Οὕτω τοίνυν τῆς ἱεράς ἡμῖν ταύτης φεροῦσης σοροῦ οὐ πλάκας τῇ τοῦ Μωσέως λαξευθείσας χειρὶ, ἀλλ' ἐσθῆτα θεῖαν, ἣν οὐ μόνον τὸ θεοδόχον τῆς Θεοτόκου καὶ ἀχράντον σῶμα περιεβάλετο, ἀλλ' ἐν ἧ, ὡς ἔστιν εἰπεῖν θαρροῦντα, καὶ αὐτὸν ἔτι νηπιάζοντα τὸν Θεὸν Λόγον ἐνεῖλησεν ἡ Θεοτόκος καὶ ἐγαλούχησεν, ὡς καὶ

5 σταγόνας ἔχειν ἐκείνου τοῦ θεοῦ καὶ ζωὴν τῷ κόσμῳ θρέψαντος γάλακτος, ἴδωμεν, εἰ μὴ καὶ τοῖς ἐτέροις τῆς κατὰ Μωσῆν σκηπῆς ἡ θεῖα σορὸς ὑπέρκειται τε καὶ ὑπερψώται. ῥάβδον εἶχεν ἐκείνη βλαστήσασαν κάρυα τῷ Ἄαρῶν τὴν ἀρχιερωσύνην κυρώσασαν. αὕτη τὸν σταυρὸν ἔχει, τὸ ἀήττητον τρόπαιον, ῥάβδον μὲν ὑπάρχοντα πατάξασαν τὸν διάβολον, βακτηρίαν δὲ τὸν αὐτὸν ὄντα πᾶσαν ἀσθένειαν

21 1048 383¹⁴⁻¹⁹ || 1058e 131²⁴⁻²⁸ || 22 1048 383²⁰⁻²⁶ || 1058e 131²⁹⁻³⁴ || 1-2 cf. Exod. 34,1 || 4 Mt. 15,46 || 7 cf. Num. 17,23 || 7-8 cf. Dep. v. 4,9-12 || 9 cf. Ps. 22,4

7 Γάλβιον: add. μὲν B (-Va) / τὸν (2.): om. Fa; Comb. // 8 τιμᾶν: add. ὡς Pb / ἀνθρώπων: add. ὡς Vp / τῷ θεῷ τούτῳ μυστηρίῳ: τῷ θεῷ τούτῳ καὶ φρικτῷ μυστηρίῳ An; τῷ θεῷ τοῦτο μυστήριον H Pb; τὸ θεῖον ὡς τοῦτο μυστήριον Fa / διακονήσαντας: διακονήσαντες Dc // 9 ἐν: om. A(-Fa); C(-Vb) / τῷ ἀχράντῳ - ὀνόματι: τῇ ἀχράντῳ Θεοτόκῳ, αὐτῆς τῷ ὀνόματι Fa // 10 χρυσοῦ καὶ ἀργύρου: χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου A(-Fa); C // 11 ἐκείνου: add. καὶ θαυμαστόν An // 12 παντί: πολλῶ An; Pc Fa; C / ὄσοις: om. Mo B; Fa // 13 τούτου: transp. p. οἴκον Vp; Vb / δώροις: add. τε B / ἀναθήμασιν: ἀναθέμασιν B Comb. : add. περιττόν ἐστί [...] λέγειν καὶ γράφειν An (cf. Ioḥ. 9,1)!

21 1 μὲν: add. ὁ μέγας An / Βηρίνα: Βηρήνη H Dc; Βηρίνη Pc; ἡ τούτου σύζυγος Fa / ante εὐσεβῶς add. καλῶς καὶ An / ἔτι τε: add. καὶ La // 2 οἱ: om. Mo B Pb La; H Pc; C(-Vb) / ταύταις: om. B; τοιαύταις Vb / ἐστεμμένοι: add. ταῖς χάρισι καὶ Pc / γενόμενοι: γινόμενοι Fa // 3 διάκονοι: διάδοχοι A / ἀγήρω: add. καὶ μακαρίαν An / μετετέθησαν: μεθετίθεσαν Comb. // 4 ἐφύλαξεν: add. ἐν An / ἑαυτῇ: ἑαυτῆν H; αὕτη Pb / καὶ φυλάττει: transp. p. Θεοτόκος Vp / ἐτησίαις: ἐτησίαις Comb. // 5 τε: om. Vb / πανηγύρεσιν: πανηγυρήσεσιν Comb. / προσεπινοοῦσα: ἐπινοοῦσα Pb; προσεπινοῦσα Pc // 6 παναγίου τούτου: om. Fa / αἴτησις: δέησις Pc // 7 χαρᾶς: om. H; χαρὰ Fa / δέησις: αἴτησις Pc / Βλαχέρναις: Βλαχέρναις Va / τῷ Θεῷ: om. Pb

22 1 ἡμῖν: om. An / φεροῦσης: φανεροῦσης Fa / σοροῦ: δῶρον H Dc; δῶρον Pc; τὸ δῶρον Fa // 1 - 2 τῇ - χειρὶ: τῆς - χειρὸς A // 2 Μωσέως: Μωύσεως Mo / τὸ θεοδόχον: om. An // 3 ante καὶ ἀχράντον add. τὸ τίμιον An / ἐν ἧ: ἐν ἧν Pb // 4 ἔπι: ἔστιν H / τὸν Θεὸν Λόγον: om. Mo; τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν Λόγον Vp / ἡ Θεοτόκος καὶ ἐγαλούχησεν: om. Vb // 5 ἐκείνου: om. An / θείου: om. H / γάλακτος: transp. p. θείου An / ἴδωμεν: εἶδωμεν An // 6 εἰ μὴ: εἰ Pc; om. Fa / ἐτέροις: ἐταίροις Pb; add. ὅτι Fa / τῆς: τοῖς An La; H Comb. / Μωσῆν: Μωύσῆν Mo An // 7 εἶχεν: ἔχειν Pc / βλαστήσασαν: βλαστήσα H / Ἄαρῶν: Ἀαρῶ Mo An; Fa / ἀρχιερωσύνην: ἱερωσύνην Vp // 8 κυρώσασαν: κυρώσασα Fa / αὕτη: add. δὲ An / ἔχει: ἔχειν Pc; om. Pb / τὸ ἀήττητον τρόπαιον: τὸ om. An; τὸ ἀκτιστὸν τρόπον H; τὸ ἀκτιστὸν τρόπαιον Pc; τὸ ἀμαχὸν τρόπαιον Fa; om. Comb. / ὑπάρχοντα: ὑπάρξασαν Mo // 9 πατάξασαν: παρατάξαντα An; add. δὲ Fa / δέ: τε Fa

- 10 ὑπερείδουσιν. ἔδει τοίνυν, ἔδει καὶ τρίτῳ τὴν παρ' ἡμῖν ἀγίαν ὑπερέχειν σορὸν. σταμόνος ἐκεῖ τὸ γόμορ τοῦ μάννα ἐφύλαττεν εἰς ἔλεγχον τοῦ τραφέντος ἐν τῇ ἐρήμῳ λαοῦ. ἐνταῦθα δὲ νῦν ὁ καθ' ἡμᾶς Μωσῆς τῷ πιστῷ βασιλεῖ συνεργάτῃ χρησάμενος, τὸν ἄρτον τὸν ζῶντα προτίθησι τοῖς πιστοῖς εἰς ἐστίασιν, αὐτὴν τὴν θείαν σορὸν εἰς ἀγιώτατον τυπώσας θυσιαστήριον. καὶ ἔστιν ὁρᾶν τὸ θεῖον τοῦτο καὶ παναγέστατον
- 15 τέμενος πᾶσαν, ὡς εἶπεν, συνέχον τὴν Χριστιανῶν μυσταγωγίαν καὶ δύναμιν. ἐν τούτῳ γὰρ ὄντως πᾶσα μὲν νόσος καὶ πᾶσα λύπη καὶ πᾶσα κατήφεια λαμβάνει τὴν ἴασιν, πᾶσα δὲ χαρὰ τε καὶ ἀγαλλίασις καὶ τῶν κρειττόνων ἐλπίς κομίζεται τὴν βεβαίωσιν.

23. (1.) Καὶ ταῦτα μὲν ἄπερ ἡ Θεοτόκος ἐν Βλαχέρνας ἐθησαύρισε τῇ πόλει μυστήρια. τίνα δὲ ἄπερ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ γεγόνασιν, ὧν αὐτόπται καὶ θεωροὶ καθεστήκαμεν ἅπαντες, ἐνθεν ἐρῶ.

- 24.** (2.) Ἦν ὅτε καλῶς ἡμῖν εἶχε τὰ πράγματα καὶ οὐδεὶς ἡμᾶς ἐξεφόβει πόλεμος· ἀλλ' ἡ εἰς ἄκρον εὐεξία, τὸ δὴ σὺτῶ λεγόμενον, ἐπὶ τὸ σφαλερὸν ἡμῖν ἐξ ἀπροσεξίας μετέπεσεν, οὐ γενομένοις ἱκανοῖς φυλάξαι τὴν εὐεξίαν ἀνόθευτον. διὸ ἐπὶ πλῆθος ἡμῖν
- 5 πολλαὶ μὲν δίκαιαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ διάφοροι μάλιστα πρὸς ἐπιστροφὴν ἡμᾶς καὶ τὴν κακῶν ἀνακακῆν προτρέπομεθα, μία δὲ καὶ φοβερὰ ἐστὶ λβωμένη ῥομφαία ἡμῖν ἐπελήλυθε, πᾶσαν ἐν ῥοπῇ τὴν οἰκουμένην ἐκτρίβει ἰσχύουσα. ἀλλὰ τίς ἐξείπει τὰς δυναστείας σου, κύριε, ἢ τίς ἀκουστάς σου τὰς αἰνέσεις ποιήσειεν; εἶπας γὰρ τῷ κινήθῃντι τότε κατὰ τοῦ λαοῦ σου κλύδωνι· «σιώπα, πεφίμωσο» καὶ, «μέχρι τούτου στήση, καὶ οὐχ ὑπερβήση, ἀλλ' ἐν σοὶ συντριβήσεται σου τὰ κύματα.» ἐδόκει δὲ, καὶ
- 10 οὕτω βασιλέα τὸν πιστότατον ἔπειθε τῶν ἐθνῶν ἐκείνων τῶν τοσοῦτων ὁ ἀφηγούμενος, ὡς ἐπὶ σπονδῶν εἰρηνικῶν βεβαιώσει κατὰ πρόσωπον αὐτὸν ἐθέλοι θεάσασθαι. τὰ δὲ ἐξῆς ἕτεροι βιβλίοι φερέτωσαν, ἐπ' ἄλλο γὰρ ὁ λόγος ἄνωθεν τὴν ὁρμὴν ἐποιήσατο.

11 Exod. 16,32; cf. Exod. 16,33 // **12** Obs. Av. 304,40-305,1; cf. Georg. Pis. *Anast.* 2 (p. 32,9); Dep. v. 29,2 // **13** cf. Ioh. 6,51 // **23** 2-3 cf. Dep. v. 1,3-4; 39,1; Obs. Av. 314,1; Georg. Pis. *Anast.* 26 (p. 61,24) // **24** 5 cf. P's. 7,13 // **6-7** cf. Ps 105,2 // **8** Mc. 4,39 // **8-9** Iob 38,11

10 ὑπερείδουσιν: ὑπερείδωσαν An; ὑπεριδοῦσαν A; ὑπερερείδουσιν Comb. / ἔδει (2.): om. Comb. / καί: om. Pb / τρίτῳ: τρίτον B; τρίτῳ ἀριθμῷ An; τῷ τοιοῦτῳ A(-Fa); C; τοιαύτην Fa / παρ' ἡμῖν: παρ' ἡμῶν H / ἀγίαν ὑπερέχειν: ὑπάρχειν ἀγίαν Fa // **11** ἐκεῖ τὸ: ἐκεῖτο Mo / τὸ γόμορ τοῦ μάννα: τοῦ γόμορ τὸ μάννα Va; Fa / γόμορ: γόμορ B X; C / ἐρήμῳ: add. τὸ μάννα Fa // **12** δὲ: om. An / Μωσῆς: Μωϋσῆς Mo / συνεργάτῃ: συνεργάτην Mo; [...]εργάτη An // **13** ἐστίασιν: ἐσθίασιν Fb // **14** τυπώσας: τυπώσασθαι Pb; C3; om. La2 / τὸ θεῖον τοῦτο: τὸν θεῖον τούτον Fa / παναγέστατον: πανάγιον Va; παναγιώτατον Pc // **15** τέμενος πᾶσαν: om. Fa / συνέχον τὴν Χριστιανῶν: om. Dc / ἐν: καὶ Mo // **16** μὲν νόσος: μαλακία Fa / καὶ (1.): om. Pc // **17** τε: om. Mo; Fa / ἀγαλλίασις: ἀγαλλίσις B / **17** - **18** πᾶσα - βεβαίωσιν: om. O

23 1 Βλαχέρνας: [...]λαχέρνας Va / ante τῇ πόλει add. ἐν Fa // **2** χρόνῳ: om. Fa / γεγόνασιν: add. ἄπερ μάλλον δὲ Fa / καὶ θεωροὶ: om. An

24 1 ἡμῖν: om. An; H Fa; ἡμῶν Dc / ἐξεφόβει: add. φόβος ἢ Fa // **2** ἡ: om. An La2; H Fa Dc / εὐεξία: εὐεξίας H Fa Dc / οὕτω: om. C // **4** πολλαὶ μὲν δίκαιαι: πολλὰ μὲν δίκαια Pb; μὲν om. Pc; πολλαὶ μὲν δίκαιαι Vr2; C (δίκαι[...]) Ma) / τοῦ: om. An / καὶ (1.): om. Pc Fa / καὶ (2.): om. Pb // **5** ἀνακακῆν: ἀνοχὴν Fa; ἀνατροπὴν Vb / ἡμῖν: om. La2 // **6** πᾶσαν ἐν ῥοπῇ: om. Fa / ἰσχύουσα: ἰσχύουσαν Pb / ἐξείπει: ἐξείπει Fb // **7** ἀκουστάς: ἐξακουστάς Comb. Lcp. / σου τὰς αἰνέσεις ποιήσειεν: τὰς αἰνέσεις σου ποιήσειεν Pb; ποιήσειεν τὰς αἰνέσεις σου Vr2 / εἶπας: ἢ πῶς H Fa Dc; εἶ πῶ Pc // **8** τότε: transp. p. σου Fa / κλύδωνι: add. ἔφης Fa / καί: om. Fa // **9** συντριβήσεται: συντριβήσονται B; A; C / σου: om. Fa // **10** οὕτω: τοῦτο A; C / τὸν: om. Comb. Lcp. / ἔπειθε: ὅπιθεν B An; ὅπισθε Va; add. ὡς C / τῶν ἐθνῶν ἐκείνων τῶν τοσοῦτων: τῶν τοσοῦτων ἐθνῶν ἐκείνων Fa // **11** ὡς: om. C / ἐθέλοι: ἐθέλει Dc; Fb; ἐθέλειν Fa // **12** δὲ ἐξῆς: δ' ἐξῆς Pc Fa / ἕτεροι: αἱ ἕτεροι Va Pb; ἕτεροι H Fa Dc; C; ἄλλοι Pc / ὁ λόγος: transp. p. ἄνωθεν A; C

25. (3.) Ὅτε τοίνυν ἅπαντα τὰ περίξ τοῦ ἄστεος ὁ βροῦχος ἐκεῖνος ὁ ἐπελθὼν ἐλυμῆνατο, βασιλεὺς μὲν ἔλιπε τὰ βασιλεία, καὶ χαμεύνης ἐν ἰδιώτου διαιωόμενος στήματι ἐν τῷ ναφῷ τῆς Θεοτόκου, ὃς Ἰερουσαλήμ ὀνομάζεται (ἐνδον δὲ τῆς πόλεως κείται, ἦν Χρυσὴν καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ πράγματος), ὅσα ἦν δυνατὸν, ἐπόνοι καὶ ἠγωνίζετο σὺν δακρῶν ἐκχύσεσιν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἱεράρχης τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λιπὼν καταγῶγον ἐν τῷ αὐτῷ ναφῷ νύκτα τε καὶ ἡμέραν εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν τῷ βασιλεῖ συνεστράτευεν. ἅπας δὲ ὁ ἐν τῷ ἄστει ἀπειλημμένος λαὸς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ ὅσοι τὴν ἡλικίαν ἀκμήν ἐνηπίαζον, λιτάς καὶ ὀλοφύρσεις ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον τόπον ἐποιοῦντο τῆς Θεοτόκου ναοῖς, τὸν ἐν ὀφθαλμοῖς φυγεῖν ἱκετεύοντες δλεθρον.

26. (4.) Οὐκ ἐπελήσθη δὲ τοῦ οἰκτειρῆσαι ὁ Θεὸς, οὐδὲ συνέσχεν ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπέστησε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀφ' ἡμῶν. ἀλλ' ἔδειξεν ἡμῖν, ὅτι τὰ σύμπαντα κέκτηται δοῦλα καὶ ὑποχείρια, καὶ πάντα ἄγει τῇ ῥοπῇ τοῦ ἰδίου θελήματος, ὅτε τοίνυν ἀρχὰς εἶχεν ἔτι ἢ τῆς φοβεράς ἐκείνης καὶ φθοροποιῦ νόσου ἀνάβασις, καὶ τις παρακμὴ ἀνθρωπίνως εἰπεῖν οὐκ ἠλπίζετο, ἅπαντα δὲ τὰ πρὸ τοῦ τείχους δηοῦντες κατέτρεχον οἱ πολέμοι ἱερά τε καὶ ἕτερα, ἔδοξέ τισι τῶν ἡμετέρων μὴ ὑπάρχειν ἀνεύλογον τοῦ ἐν Βλαχέρναις θείου ναοῦ τὸν ἐν χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ κόσμον προφθάσαντας ἀφελεῖν, μήποτε καὶ αὐτοῦ τολμήσαιεν καταδραμεῖν οἱ πολέμοι διὰ τὸ βαρβαρικὸν φιλοχρήματον.

27. (5.) Οἱ δέ γε τοῦτον ταχθέντες τὸν ἱερὸν κόσμον περιελεῖν στραπωτικώτερον τε καὶ θρασύτερον μάλλον, ἢ ὄνπερ ἔδει τρόπον ἐχρήσαντο· τὸν μὲν γὰρ ἄλλον ἅπαντα χρυσὸν τε περιεῖλον καὶ ἄργυρον ἀξίναις καὶ πέλυξι καὶ ἑτέροις τοιουτοσχήμοις κατεάξαντες σκευέσιν, ἐτόλμησαν δὲ καὶ τῆς θείας ἐφάψασθαι ταύτης σοροῦ, καὶ τὸ πᾶσι τέως ἀθέατον ἐν φανερωῷ τότε καταστήσαι μυστήριον. ἔσωθεν δὲ τῆς ὀρωμένης ἀγίας σοροῦ, ἦτις ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἔχει τὴν ποιήσιν, σορὸς

25 4 Obs. Av. 312,40-313,1 II 9 cf. Obs. Av. 319,6 II 26 5 cf. Georg. Pis. *Bon. patr.* 162; Georg. Pis. *Hex.* 133,665 II 9 cf. Obs. Av. 301,13-14; 317,28 II 27 3 cf. Hom. O 711

25 1 Ὅτε: add. δὲ An / ἅπαντα: om. Mo / ὁ (2.): om. A; C // 2 χαμεύνης: χαιμευνήης Dc / ἐν: ἐξ Lcp. // 2 - 3 ἐν - στήματα: om. Fa: διαιωόμενος transp. p. στήματι Va Vp2 // 3 δὲ: τε Pc // 4 ἦν: add. καὶ An / Χρυσήν: transp. p. καλοῦσιν B / καλοῦσιν: καλοῦσιν Va / ὅσα ἦν: ὃς ἂν ἦν Mo / ἐπόνοι: ἐπενοί Fa: add. τε Vp2 // 6 αὐτῷ: om. Dc / ἡμέραν: ἡμέρα An Pb // 7 τῷ ἄστει: τῇ πόλει An: τῷ ἀστείφ Fa / 8 ἀκμήν ἐνηπίαζον: νήποι ἐτύγγανον ὄντες Vb / λιτάς καὶ ὀλοφύρσεις: λιταῖς καὶ ὀλοφύρσειν B: ληταῖς καὶ ὀλοφύρσεις Va // 9 τόπον: τόποις Fa / ἐποιοῦντο: ἐποδοῖ An: transp. p. ναοῖς Vp2 / τῆς Θεοτόκου: τοῖς Θεοτόκου B Vp2 / Pc: om. Vb / δλεθρον: θάνατον Pc

26 1 ἐπελήσθη: ἐπελήθη Lcp. // 2 ἀπέστησε: ἐπέστησε An // 3 ἡμῖν: add. ἐναργῶς An / κέκτηται: transp. p. δοῦλα Vp2 // 4 εἶχεν: transp. p. ἔτι B / ἦ: om. Pb // 5 τις: τῆς H / παρακμὴ: παρακμῆν H: σπαραγμὸς Fa: σπαρακμὴ O: παρασκευὴ Comb. Lcp. // 6 τοῦ: om. Mo B An; H Fa Dc; εἰ Fb / δηοῦντες: διούντες Mo; Πα O: δειλοῦντες B; διηλοῦντες Vp2: δηόντες An (*Glossa in margine*: ληζόμενοι): διόντες Fa / κατέτρεχον: transp. p. πολέμοι Mo / ἕτερα: add. σκευὴ ἀφαρπάζοντες An // 7 Βλαχέρναις: Βλαχέρναις Va // 7 - 8 τὸν - κόσμον: τῷ - κόσμῳ Pc // 8 προφθάσαντας: προφθάσαντες An La2; Fa Dc / μήποτε: μήπως Pc / καὶ αὐτοῦ: add. κατὰ Mo: καὶ αὐτὸν A: transp. p. τολμήσαιεν Vp2; C / 8 - 9 τολμήσαιεν καταδραμεῖν: καταδραμεῖν om. Mo: τολμήσαιεν καταδραμεῖν H Dc: τολμήσαιεν ἀφελεῖν καταδραμόντες Pc: τολμήσαι ἐγκαταδραμεῖν Fa // 9 βαρβαρικὸν φιλοχρήματον: βαρβαρικὸν φύλον φιλοχρήματον εἶναι An: βαρβαρικὸν om. Pb: βαρβαρικὸν καὶ φιλοχρήματον A; C

27 1 κόσμον: add. προφθάσαντας H // 2 ὄνπερ: ὄπερ Pb / ἔδει: add. τὸν Pc / ἄλλον: add. κόσμον Fa // 3 ἅπαντα: πάντα Fa / τε: om. Mo: add. καὶ Dc / περιεῖλον: om. B: transp. p. ἄργυρον An Vp2 / πέλυξι: πέλεξι Fa // 4 τοιουτοσχήμοις: τοιούτοις σχιμοῖς H: τοιούτοις χυμοῖς Fa: τοιούτοις La2 (p. corr.) Vp2 / ἐφάψασθαι: ἀψασθαι An: transp. p. ταύτης Fa: transp. p. 5 σοροῦ ε3 / ταύτης: transp. p. 5 σοροῦ H // 5 τὸ: τὸν Va / τέως: om. Vp2 / τότε: τε ἐν H: τε Fa / μυστήριον: add. ὄθεν An / δὲ: om. An // 6 ἀγίας: om. Comb. Lcp. / χρυσοῦ: add. τε Fa //

εὐρέθη λίθου σπιλβούσης λαμπρότητα, καὶ ταύτης ἔνδον πρὸς τῷ μέρει τῷ κατὰ ἄρκτον ὁ θεῖος θησαυρὸς ἡύρηται κείμενος, ἐν ἑτέρῳ σορίῳ μικρῷ φυλαττόμενος.

28. (6.) Οἱ μὲν οὖν τὸν κόσμον τὸν ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ τοῦ θεῖου ναοῦ κατεάξαντες, τὸ ἅγιον τοῦτο σορίον προπετώσας ἀνοίξεια τολμήσαντες μύρων μὲν εὐθὺς εὐωδίας πολλῆς ἀντελάβοντο, ὥστε καὶ τὸν οἶκον ἅπαντα ἐξ αὐτῆς πληρωθῆναι. ὁρῶσι δὲ βασιλικῆς ἀλουργίδος μέρος ἐλάχιστον, ὅπερ τῆς Θεοτόκου ἐνόμισαν εἶναι τὸ περιβόλαιον. τάχα δὲ τάχα καὶ τῆς ἀλουργίδος μέρος ἀπέκοψαν, ἀγασμοῦ δῆθεν, ὡς
5
φόντο, κλοπὴν ἐργασάμενοι. ὅτε δὲ εἰς τὰς ἱεράς ἦλθε τοῦ ἱεράρχου χεῖρας τοῦτο τὸ θεῖον ἀγίασμα, εὐθὺς μὲν τῷ πιστῷ βασιλεῖ τὰ περὶ τοῦτου ἀνέθετο. ὁ δὲ δραμῶν σὺν φόβῳ πολλῷ ἔξωθεν περιφύς προσεκύνησεν, τὸν ἱεράρχην δὲ ἤτησεν αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν τελέσαι τὰ πρόσφορα. ὁ δὲ σφραγίδας ἀσφαλεῖς ἐπιθείς, τὸ ἅγιον τοῦτο σορίον
10 ἀπέθετο ἐν τῷ ἱερῷ τῶν σκευῶν ταμείῳ τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Καθολικῆς Ἐκκλησίας σὺν τιμῇ τῇ δεούσῃ καὶ φόβῳ τῷ πρέποντι.

29. (7.) Ὅτε δὲ λοιπὸν τὴν ἐπελθοῦσαν ἔλυσε χάλαζαν ἀνατείλας ἡμῖν τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ὁ ἥλιος, πάλιν λαβῶν συνεργάτην τὸν βασιλέα ἡμῶν τὸν πιστότατον ὁ ἱεράρχης ὁ τίμιος, ἅπαντα μὲν τὸν ἅγιον τόπον ἐπιμελείας ἐπλήρωσε
5 μείζωνος, πάντα δὲ τὸν ἐνδεχόμενον κόσμον ἀνέθετο· τακτὴν δὲ τινα, μάλλον δὲ κλειτὴν ἀγίαν ὀρίσας ἡμέραν (καθ' ἣν τὸν ἅγιον ἀποθέσθαι θησαυρὸν ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ καλῶς ἐδοκίμασεν), μεθ' ὕψηλῳ συγκαλεῖται κηρύγματος ἄπασαν τῶν ἀρχιερέων τὴν σύνοδον, κληρὸν τε καὶ λαὸν, ὅσος ἐν ἀνδράσι καὶ ὅσος ἐν γυναιξίν, ὅσος ἐν τέλει, καὶ ὅσος ἐν ἀξιώμασι, καὶ ὅσος ἐν ἰδιωτικῷ βιοτεύει τῷ σχήματι· δεῦτε, λέγων, ἴδετε, ἱερεῖς καὶ λαοὶ, τὰ μεγαλεῖα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. δεῦτε, θησαυρὸν τὸν ἕως
10 νῦν κεκρυμμένον θεάσασθε. δεῦτε, προσκυνήσατε δῶρον πανάγιον, ὅπερ ἡ Θεοτόκος εἰς σωτηρίαν τῇ πόλει δεδώρηται.

30. (8.) Ὅτε δὲ ἡ προκεκηρυγμένη κλειτὴ ἡμέρα ἐπέφωσεν, ἄπανστον μὲν διὰ νυκτὸς ἀπάσης τὴν ἱεράν ὑμνωδίαν ἐν τῷ ἁγίῳ τούτῳ τεμένει τετέλεκε, ταῦτο δὲ τοῦτο

29 1 cf. Obs. Av. 305,37; Georg. Pis. *Bon. patr.* 52 || 2 cf. Dep. v. 22,12 || 3 Obs. Av. 320,10 || 6 Prov. 9,3 || 8-9 Mt. 28,6; Ioh. 4,29 || 10 Obs. Av. 303,22 || 30 1 cf. Lc. 23,54

7 εὐρέθη: add. ἑτέρα An; ἡύρηθη H / σπιλβούσης: στήλβουσα Pb / λαμπρότητα: λαμπρότητα Vp2 / τῷ μέρει τῷ κατὰ: τὰ μέρη τὰ πρὸς τὰ Fa: τὸ μέρος τὸ κατὰ C2 / ὁ θεῖος θησαυρὸς: transp. p. κείμενος A; C / θεῖος: add. καὶ πάντιμος An / ἡύρηται: εὔρηται An; Fa Dc; C

28 1 οὖν: om. Pb / ἐν: ἐκ H / τοῦ θεῖου ναοῦ: om. C3 || 2 κατεάξαντες: add. καὶ An / εὐθὺς: om. Fa || 3 εὐωδίας πολλῆς: πολλῆς om. Mo: πολλὴν εὐωδίαν Fa || 4 δὲ: add. καὶ An / ὅπερ: add. καὶ H || 5 δὲ: δὴ Z / τάχα (2.): om. An || 6 χεῖρας: transp. p. ἱεράς Vb || 7 περὶ: add. τοῦ Mo || 8 σὺν φόβῳ πολλῷ: σὺν πολλῷ φόβῳ La2 C3: σὺν πολλῷ τῷ φόβῳ Vp2 / περιφύς: παρ' εὐθὺς Fa / αὐτὸν: αὐτῷ Fa || 9 τελέσαι: τελέσας Fa / σφραγίδας: σφραγίσας Fa: σφραγίδας *Comb.* / ἐπιθείς: περιθείς Pb / τὸ ἅγιον: om. Fa || 10 ἀπέθετο: ἀπέθετο Dc / ταμείῳ B(-An) / Pc Fa: ταμίῳ H Dc / Καθολικῆς: om. C || 10-11 ταμείῳ - Ἐκκλησίας: τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας καθολικῆς ταμείῳ Fa

29 1 Ὅτε: ὅτι Fa / ἐπελθοῦσαν: ὑπελθοῦσαν Dc; C1 La2 Fb / ἡμῖν: ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς An || 2 συνεργάτην: συνεργὸν Fa || 3 ὁ τίμιος: ὁ om. *Comb. Lop.* / ἅγιον: om. Fa / τόπον: add. ἐκεῖνον Pb || 4 ἐνδεχόμενον: om. Fa: ἐκδεχόμενον O / ἀνέθετο: ἀντέθετο Fa || 5 ὀρίσας: transp. p. ἡμέραν Vp2 / τὸν - θησαυρὸν: τὸ - θησαύρισμα An / ἀποθέσθαι: transp. p. θησαυρὸν H || 5-6 ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ: om. Mo || 6 συγκαλεῖται: συγκαλεῖ τοῦ Fa / ἄπασαν: πᾶσαν Dc || 7 καὶ (2.): om. Fa || 8 ἀξιώμασι: ἀξιωματι An; Pc: add. ἀλλὰ Vb || 9 λαοὶ: λαὸς Pc; Vp2 / Χριστοῦ: om. Fa / δεῦτε (2.): add. ἴδετε Fa || 10 νῦν: add. ἡμῖν Fa / θεάσασθε: θεάσασθαι Mo B An; H; *Comb. Lop.*: transp. p. δεῦτε et add. καὶ Fa / προσκυνήσατε: προσκυνήσωμεν B / πανάγιον: ποθοῦμενον Vp2 || 11 δεδώρηται: δέδωκεν *Comb. Lop.*

30 1 ἐπέφωσεν: ἐπέφασκεν Fa / διὰ: add. τῆς Vp2 || 2 ἁγίῳ: ἱερῷ Vp2 / τεμένει: om. Pb / ταῦτο: τὸ αὐτὸ A; C

γενέσθαι καὶ ἐν τῷ ναῷ Λαυρεντίου τοῦ ἱερωτάτου παρεσκεύασε μάρτυρος. ἐκεῖ γὰρ ἡλίου δύνοντος πρὸ μιᾶς τῆς ἑορτῆς ἡμέρας τὸν ἅγιον θησαυρὸν ἅπασι προῦθηκεν εἰς
5 προσκύνησιν, κεκαλυμμένον δηλαδὴ καὶ ὀφθαλμοῖς ἀνθρώπων ἀθέατον. καὶ πᾶσα μὲν ἡλικία καὶ πᾶν γένος ἀνθρώπων τῶν οἰκούντων ταύτην τὴν μεγαλόπολιν τῆς τοιαύτης διὰ τῆς νυκτὸς ἀπάσης ἤξιώται προσκυνήσεως.

31. (9.) "Ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ὁ ἥλιος ταῖς ἀκτῖσι τὸν ἀέρα κατηύγασε, λαβὼν ἐν ἀγκάλαις ὁ καθ' ἡμᾶς Συμεὼν τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ, σὺν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ τῷ τῆς ἐκκλησίας πληρώματι τὸν ἐν Βλαχέρναις θεϊότατον τῆς Θεοτόκου καταλαμβάνει ναόν, παντὸς λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ
5 τῶν ἀρχιερέων συλλόγου προάγοντος καὶ ἀκολουθοῦντος, ὡς καὶ κίνδυνον ὀλίγου δεῖν ἐλπισθῆναι ἐκ τοῦ συνωθισμοῦ τῆς συνδραμούσης πληθύς, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἡ Θεοτόκος φιλανθρώπως δωρησαμένη, ἀπαθεῖς τοὺς συνδραμιόντας διεφύλαξεν ἅπαντας.

Pb I.

32. (10.) "Ὅτε δὲ μόλις σὺν κινδύνῳ πολλῷ ὁ ἱεράρχης, φέρων ἐν χερσὶ τὸ θεῖον μυστήριον, ἔνδον τοῦ παναγίου οἴκου γεγένηται, ἐν ᾧ καὶ νῦν ἡ θεία ἴδρυται σορός (ὁ γὰρ λαὸς οὐκ ἐδίδου, προστρέχων καὶ συνέχων καὶ σπᾶσαι θέλων ἐκ τοῦ μυστηρίου ἀγιασμὸν, εὐχερῇ τῷ ἱεράρχῃ τὴν δίοδον), εὐθύς μία καὶ συμμιγῆς ἦρθη ἐφ' ἱκανὴν
5 ὥραν βοή τοῦ λαοῦ τὸ «Κύριε ἐλέησον» κράζοντος, τῶν δὲ δακρῦν ἢ ἔκχυσις, ὡς ἀπὸ τινος ὄμβρου, τὸ τοῦ ἁγίου τόπου κατέβρεξεν ἔδαφος.

33. (11.) Τότε τοίνυν ὁ ἱεράρχης ὄν μὲν ἐβάσταζε θεῖον θησαυρὸν ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ κεκαλυμμένον ἀπέθετο. βίψας δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν ὄλον εἰς τὸ ἅγιον ἔδαφος, καὶ ὅσα ἔδει καὶ ὅσα νοῦς ποιεῖ, προσλαλεῖν τῷ Θεῷ ἡξιωμένος τε καὶ δυνάμενος, ἐπιθειάσας καὶ προσευξάμενος σὺν δακρῦν ἐκχύσει. τοῦ λαοῦ παντὸς τὸ «Κύριε ἐλέησον» ἔπι βοῶντος, ἀναστὰς ἐκ τῆς προσευχῆς καὶ τὰς χεῖρας ἄρας εἰς οὐρανὸν, καὶ
5 πάλιν ἄλλην ἱκετείαν προσαγαγὼν τε καὶ ποιησάμενος, τρεμούσας τὰς χεῖρας, ἰδρῶτι περιρρεόμενος, τῷ ἁγίῳ ἐκεῖνφ μυστηρίῳ ἐπέβαλεν. ἀνοιξας τε ἄς αὐτὸς ἐν ἀρχαῖς

31 1 cf. Obs. Av. 305,25; 304,6-7; Georg. Pis. *Anast.* 26 (p. 61,28-29) || 1-2 cf. Lc. 2,28; Obs. Av. 304,7-8 ||

32 4-5 cf. Georg. Pis. *Anast.* 22 (p. 55,19-20); 6 cf. Dep. v. 15,5-6; 17,1-2; Corippus *Iust.* 1,161-162; 3,44-45 ||

33 2 cf. Dep. v. 12,2; Georg. Pis. *Anast.* 13 (p. 43,18-19) || 7-8 cf. Apoc. 5,9; 6,1.3.5.7.9.12; 8,1

3 Λαυρεντίου τοῦ ἱερωτάτου: Λαυρεντίου τοῦ ἁγιωτάτου Vp2: τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου Vb / μάρτυρος: om. Vb // **4** ἡλίου: transp. p. δύνοντος B / δύνοντος: δύναντος An / Fa / ἅπασι: om. An / Fa // **6** οἰκούντων: κατοικοῦντων Fa / ταύτην τὴν: τοιαύτην ε3 // **7** διὰ τῆς: om. Fa: τῆς διὰ *Comb. Lop.* / ἀπάσης: om. An / H Fa / ἤξιώται: ἤξιώσαι An

31 1 ὁ An Pb / Vp2: om. tell. / 2 Συμεὼν - καθ' ἡμᾶς: om. H / χάριν: χάρι An / καθ' ἡμᾶς (2.): ἡμῶν Vb // **2** - 3 τῇ - γενεᾷ: τῆν - γενεάν Mo // **4** τῆς Θεοτόκου: om. Pc / καταλαμβάνει: καταλαμβάνειν Dc / παντὸς: add. τοῦ H Fa / λαοῦ καὶ: om. Pb / Pc: λαοῦ τε καὶ Vb / τοῦ (2.): om. Fa // **5** τῶν ἀρχιερέων: τοῦ ἀρχιερατικοῦ Vp2 // **6** συνωθισμοῦ: add. καὶ Fa / τοῦτο: transp. p. 7 Θεοτόκος Fa

32 1 πολλῷ: add. καὶ H // **2** οἴκου: ναοῦ *Comb. Lop.* / γεγένηται: γέγονεν A / ε / νῦν ἡ θεία: συνθηεῖα Mo / ἴδρυται: transp. p. σορός B // **3** - 4 ὁ γὰρ λαὸς - δίοδον: in parenthesis posui *Ughváry*: aliquid excidisse vel constructionem confusam esse susp. *Cameron Byzantion* 1979 p. 52 n. 47 // **3** ἐδίδου: ἐνεδίδου A / ε / προστρέχων: προτρέχων Pc // **4** εὐχερῇ: εὐχαριστεῖ Fa / δίοδον: εἰσοδον H / εὐθύς μία: εὐθυμίαν A (add. ἐνεποιεῖ Dc) / **5** κράζοντος: κράζοντες Fa / **6** ἔκχυσις: χύσις Va / ὄς: ὡσπερ An

33 1 Τότε: τὸ H: ὅτε Fa / θεῖον: om. *Comb. Lop.* // **2** ἑαυτὸν: transp. p. ὄλον Pc / ὄλον: om. An / Fa // **3** προσλαλεῖν: προσλαλεῖ H / ἡξιωμένος: ἐξιώμενος H: ἀξιώμενος Dc // **4** ἐπιθειάσας: ἐπιθειας H / σὺν δακρῦν ἐκχύσει: σὺν δακρῦν ἐκχύσει A / ε1: μετὰ δακρῦν πολλῶν La2 Vb Fb (a. corr.): σὺν δακρῦσι πολλοῖς Vp2 // **5** ἔπι βοῶντος: ἐπιβοῶντος Mo: transp. ἔπι p. 4 παντὸς A / ε / ἄρας: transp. p. οὐρανὸν Fa: om. O / ante οὐρανὸν add. τὸν A / ε // **6** ἄλλην: om. A / ε / ἱκετείαν: add. τε Mo / προσαγαγὼν: προσάγων H Fa / ποιησάμενος: προσελξάμενος Pc / τρεμούσας τὰς χεῖρας: τρεμούσας ταῖς χεῖραις Fa / τρεμούσας add. δὲ Dc / χεῖρας: add. καὶ Pc // **7** ἐκεῖνφ: transp. p. μυστηρίῳ Fa / τε ἄς: δὲ A

ἐπιτεθείκει σφραγίδας, εὐρίσκει τὴν βασιλικὴν ἀλουργίδα μύροις περιελημμένην καὶ
 10 ἄλλοις ἀρώμασιν. ἐκείνην δὲ ἀνελήσας εὗρε τὴν ἐσθῆτα τῆς ὄντως ἀληθινῆς
 βασιλίδος τῆς Θεομήτορος, τὴν ἰδίαν ἀποστίλβουσαν χάριν καὶ δύναμιν.

34. (12.) Καὶ θεὰ μοι τοῦ Θεοῦ Λόγου τὰ θεῖα τεράστια. ἐνταῦθα γὰρ ἐφάνη
 μάλιστα τὸ ἀνευδὲς τοῦ μυστηρίου, καὶ τῆς Θεοτόκου ἡ πρόδηλος δύναμις. ἡ μὲν γὰρ
 ἀλουργίς ἢ βασιλικὴ ὅλη διερρῦη καὶ ἐφθάρτο, καίπερ τῆς ἐκ σηρῶν ἐσθῆτος ἐχούσης
 5 μᾶλλον τὸ μόνιμον· ἡ δὲ ἐσθῆς ἢ θεῖα ἐξ ἐρίων εὐφθάρτων ἐξυφασμένη (καὶ ὁ
 στήμων γὰρ καὶ ἡ κρόκη ἐρίον ἐστὶν τὸ αὐτὸ ὁμοειδὲς καὶ ὁμόχροον), διαφθορὰν τὸ
 σύνολον οὐχ ὑπέμεινε, ἀλλ' ὅλη ἐστὶν ἀπαθῆς, ὅλη συνεστῶσα καὶ ἀδιάφθορος, τὸ
 ἀδιάφθορόν τε καὶ ἀπαθὲς τῆς ἀμφιασαμένης ὑποσημαίνουσα καὶ μάλα εἰκότως.

35. (13.) Ἔδει γὰρ, ἔδει τὴν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ λογισμὸν καὶ ἦθος καὶ
 λόγον καὶ τρόπον καὶ αὐτὴν τὴν ἐνθύμησιν καθαρὰ κεκτημένην καὶ ἀδιάφθορα,
 5 ρύπου παντὸς ἀνεπίδεκτα καὶ πάσης κηλίδος ἐλεύθερα, μεταδοῦναι καὶ τῇ ἰδίᾳ ἐσθῆτι
 τὸ ἀδιάφθορον. εἰ γὰρ ἡ σιαὶ τοῦ Πέτρου, σουδάριά τε καὶ σμικίνθια τοῦ χρώτος
 τοῦ Παύλου μεταλαμβάνοντα πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐκ τῶν νοσοῦντων
 - 1 Pb ἀπήλανον, πόσης εἰκὸς | ὑπῆρχε μεταλαβεῖν τῆς χάριτος ταύτης τὴν θείαν καὶ
 παναγίαν ἐσθῆτα, ἦν οὐ μόνον αὐτὴν πεπιστεύκαμεν ἡμφιεσθαι τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου
 μητέρα, ἀλλ' ἐν ἧ καὶ αὐτὸν πάντως ἔπι νήπιον ὄντα τὸν Θεὸν Λόγον ἐδέξατό τε καὶ
 10 ἐγαλούχησεν; ὅθεν εἰκότως ἢ θεῖα αὕτη καὶ βασιλικὴ πρὸς ἀλήθειαν ἐσθῆς οὐ μόνον
 ὑπάρχει πάσης ἀσθενείας ἐλάτεια, ἀλλὰ γὰρ καὶ δικαίως ἔχει τὸ ἀπαθὲς τε καὶ
 ἀδιάφθορον, τὴν ἀφθαρσίαν τε καὶ ἀπάθειαν τῆς ἀμφιασαμένης κηρύττουσα.

36. (14.) Ταῦτα τοίνυν ὁ ἱεράρχης ἅπαντα τῷ τε νοὶ καὶ τοῖς αἰσθητοῖς
 θεασάμενος ὄμμασι, καὶ ὡσπερ ἐνθους ὑφ' ἡδονῆς γενόμενος, οὐκ ἔκρυσεν ἐν ἑαυτῷ
 τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος· οὐκ ἀφήκεν ἀμάρτυρον τὸ μυστήριον ἐν ἑαυτῷ μόνῳ
 5 περιλαβῶν τούτου τὴν δύναμιν, ἀλλὰ παντὶ τῷ πληρώματι τῆς ἐκκλησίας τὴν χάριν
 ὑπέδειξεν, τρέμων μὲν ὄλος καὶ δακρῶν πηγὰς ἀφιεῖς, τρεμούσας δὲ ταῖς χερσὶ τὴν
 ὕψωσιν τοῦ μυστηρίου ποιούμενος, τοῦ λαοῦ καὶ αὐθις ὀλολυγμοῖς καὶ βοαῖς ἀσήμεῖς
 συμμιγνόντος ἀπαύστως τὸ «Κύριε ἐλέησον».

35 4 Act. 5,15 // 4-5 Act. 19,12; cf. Georg. Pis. *Anast.* 24 (p. 58,24-25) // 5 Mt. 4,23; 9,35; 10,1

8 ἐπιτεθείκει σφραγίδας: om. A / ἐπιτεθείκει C (cf. 17,4 τεθησαύριστο): ἐπιτεθήκει B An: ἐπιτεθείκει Va: ἐπεθήκει Mo / τὴν: om. Comb. *Lap.* / μύροις: μυρῖος Dc // 9 περιελημμένην: περιελημμένην Fa / δέ: add. πάλιν An / ἀνελήσας: ἀνευκύσας Fa / τὴν: add. ἀγίαν An // 10 τῆς: καὶ An / ἀποστίλβουσαν: ἀποστίλβουσα Mo: ὑποστίλβουσαν Fa

34 1 τεράστια: μυστήρια An; Pa // 2 ἡ: om. Dc // 3 ἡ: om. Comb. *Lap.* / ἐφθάρτο: διέφθαρτο An; Fa / καίπερ: καὶ περὶ H / τῆς: om. O // 4 ἐχούσης: om. Fa / μᾶλλον τὸ μόνιμον: om. An // 5 ὁμοειδὲς: ὁμοιοειδὲς H; Vb // 7 ὑποσημαίνουσα: ὑπογράφουσα Mo / καὶ μάλα εἰκότως: om. Pc; C2: καὶ μεγάλα εἰκότως Pa

35 1 καὶ (1.): om. A; C // 2 ἐνθύμησιν: ἐνθύμιασιν Comb. *Lap.* / καθαρὰ: καθαρὰν Va An; H Pc Dc / ἀδιάφθορα: ἀδιάφθορον O // 3 ρύπου: add. τε Pc; Vb / ἰδίᾳ: οἰκείᾳ Vb // 5 χρώτος: χρώματος An / μεταλαμβάνοντα: om. Vb // 6-7 θείαν καὶ παναγίαν: παναγίαν καὶ θείαν Dc // 7 ἡμφιεσθαι: ἡμφιάσθαι Fa // 8 ἔπι νήπιον ὄντα τὸν: ἔστιν εἰπεῖν, τὸν ὄντα Pb // 9 τε: om. Pb / εἰκότως: εἰκώς Pb / βασιλικῆ: add. καὶ C1(-Ma): [καὶ] Comb. : <καὶ> *Lap.* // 10 ἐλάτεια: ἐλατήρ A / γὰρ: om. Fa; Vb // 11 τε (1.): om. Mo / ἀμφιασαμένης: ἀμφιεσαμένης B; Pc

36 1 Ταῦτα: ταύτην Pb // 2 ἐν: om. Fa // 2-3 ἐν ἑαυτῷ-μυστήριον: om. O // 3 οὐκ: οὐτε μὴν An / ἐν ἑαυτῷ: transp. p. ἀφήκεν B // 4 τούτου: transp. p. τὴν (1.) Vp2 // 5 τρέμων: τρέμων An / ἀφιεῖς: ἀφείς B; Comb. *Lap.* / 5-6 τὴν ὕψωσιν: transp. p. μυστηρίου Pc // 6 μυστηρίου: μαρτυρίου Vb // 7 συμμιγνόντος: συμμιγνοῖς B / ἀπαύστως: add. τε H

37. (15.) Ὅτε δὲ τὰ τῆς θείας ἐκείνης καὶ φοβερᾶς ὥρας τε καὶ θέας ἀρκούντως κατὰ τάξιν καὶ κατὰ μέτρον ἐγένετο, πάλιν ἐπ' ὄψεσι τῶν ἱερέων κλήρου τε καὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῷ μέρει τῆς βασιλικῆς ἀλουργίδος τὴν θεϊαν ἐσθῆτα ὁ ἱεράρχης ἐνείλησεν, καὶ κατὰ τὸ πρότερον σχῆμα ἐν ᾧ ὑπῆρχε σορίφ κατὰ τὸ ἀρκτῶον μέρος τῆς ἀγίας 5 σοροῦ ἐναπέθετο.

38. (16.) Τούτων δὲ οὕτω τετελεσμένων ἡ πανιέρος λοιπὸν γέγονε σύναξις, τῶν τε θείων λογίων ἢ συνήθης ἀνάγνωσις καὶ τῆς πανιέρου μυσταγωγίας ἡ θεία ἀνάρρησις. προθέντος αὐθις τοῦ ἱεράρχου ἐν τῷ παναγεστάτῳ τῆς σοροῦ θυσιαστηρίῳ, ὃ αὐτὸς ἐκαινούρησέ τε καὶ καθηγίασεν, τὰ πανάγια τε καὶ ζωοποιὰ τῆς ἀναμιάκτου θυσίας 5 μυστήρια, ὧν αὐτουργὸς κατὰ τὸ θεῖον γενόμενος λόγιον, μεταλαβὼν τε τούτων καὶ ἅπασι μεταδοῦς, ἔτι τε τὴν εἰρήνην τῷ λαῷ ἐπευξάμενος, ἀπέλυσεν ἅπαντας, τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ τὴν ἀνείκαστον ὑμνουῦντας καὶ ἐξαγγέλλοντας, κλειτὴν τε ταύτην ἑορτὴν ὥρισε γίνεσθαι πρὸς ταῖς λοιπαῖς ταῖς ἐτήσιαις ταῖς ἐν Βλαχέρναις τελουμέναις τῇ Θεοτόκῳ ἑορταῖς τε καὶ πανηγύρεσιν.

39. (17.) Οὗτος ὑμῖν, ὧ τῶν θείων μυστηρίων αὐτόπται τε καὶ αὐτήκοοι, ὁ τῆς ἐμῆς πενιχρᾶς λόγος δυνάμεως, μεγάλων μὲν ὑμῖν ἀγαθῶν ὕλην ἔχων ἐν ἑαυτῷ καὶ ὑπόθεσιν, ἅπας δὲ διαρρέων καὶ ἀδρανῆς καὶ ἐξίτηλος τὴν διάνοιαν τηλευγῶς ὑποδηλῶν τοῦ γεγραφότος καὶ τὴν προπέτειαν. ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τὰ θεῖα μυστήρια 5 σμικρυνθήσονται, ἢ τῆς οἰκείας ἐλάττονα περιωπῆς νομισθήσονται· μεγάλα δὲ μένουσι καὶ δυσδιήγητα, καθάπερ ἔχουσι φύσεως, τοῦ ἰδίου ὕψους μηδαμῶς ἐξιστάμενα, κἂν ὀστρακίνῳ σκεύει, τῇ τοῦ γράψαντος νῦν ἀσθενεῖα καλύπτωνται. ἔσται γὰρ πάντως ἕτερος ὁ χρυσουργεῖν λόγον καλῶς ἐπιστάμενος, καὶ δυνήσεται τὸν Βεσελεὴλ ἐκεῖνον μμούμενος σκηπὴν ἀγίαν γράψαι, τὰ θεῖα ταῦτα μυστήρια χωροῦσαν καὶ φέρουσαν.

29 1 cf. Dep.v. 1,3-4; 23,2-3; Obs. Av. 314,1; Georg. Pis. *Anast.* 26 (p. 61,24) || 6 cf. Sap. 17,1 || 7 2Cor. 4,7 || 8 Exod. 31,2; 35-39; cf. Georg. Pis. *Anast.* 3 (p. 34,6) || 7-8 cf. Georg. Pis. *Anast.* 2 (p. 33,6-7)

37 2 ἀρκούντως: ἀρκούντος An: ἀρκούντας O / ἐγένετο: ἐγένετο Fa / ἐπ' ὄψεσι: ὑπ' ὄψεσι O / ἱερέων: ἱερώων H Pc Dc / κλήρου: κλήρους Fa // 3 τοῦ: om. An / ἔσθῆτα: add. καὶ παναγίαν Pb / ἱεράρχης: ἱερεὺς Mo // 4 ὑπῆρχε: add. ἐν Pc / σορίφ: σ(ωτη)ρίον Fa: σορεῖον La2: τὸ σορεῖον Vp2: σορίον Fb

38 1 οὕτω: οὕτως A / τετελεσμένων: τελουμένων B / ἡ: om. Fa // 2 τῆς: add. σεπτῆς καὶ An // 3 ἀνάρρησις: ἀνάγνωσις Pc: ἀνάρρυσις Fa / αὐθις: πάλιν A / παναγεστάτῳ: παναγίῳ Va: παναγεγεστάτῳ Fa / τῆς σοροῦ: om. Fa // 4-5 ὃ αὐτὸς - μυστήρια: om. Fa // 4 ante θυσιαστηρίῳ add. θεῖῳ Vp2 / τὰ: om. Pc // 5 κατὰ: καὶ An // 6 τούτων: τούτους Fa / ἅπασι: πάσι Va / ἔτι τε: αἰτεῖται Pb / λαῷ: add. καὶ s.v. Pb // 8 τε: om. Mo / ταύτην: add. ἡμέραν καὶ Pc: αὐτὴν Comb. Lop. / ἑορτῆν: add. ἑορτῶν H Pc Dc: add. ante ἑορτὴν Fa / ἔ / γίνεσθαι: γένεσθαι B / Fa / Vb // 9 λοιπαῖς: λοιπαῖς Mo / ταῖς (1.): τε H Pc Dc: om. Fa / ἔ / ἐτήσιαις: ἐτήσιαις transp. p. Βλαχέρναις Fa / τῇ Θεοτόκῳ: τῆς Θεοτόκου B: om. Mo // 9-10 τε καὶ πανηγύρεσιν: transp. p. ἐτήσιαις Mo

39 1 ὑμῖν: ἡμῖν A / ἔ (ὑμῖν Comb. Lop.) / ᾧ B Va: οἱ Mo: ὁ rell. / θείων: add. ᾧ Vb / μυστηρίων: add. ᾧ A / ἔ (-Vb) / τε: om. B / Fa Dc / ὁ: om. Fa // 2 μεγάλων: μεγάλην Fa / ὑμῖν: om. Mo / Fa / ἔχων: ἔχωμεν Fa / ἑαυτῷ: ἑαυτοῖς Fa: αὐτῷ Dc // 3 δὲ: add. ἔστι Fa / διαρρέων: add. εἰμί (εἰ μή ?) Fa / καὶ (2.): om. An / διάνοιαν: ἄνοιαν An // 4 ὑποδηλῶν: add. ὃ τε λόγος καὶ Fa / γεγραφότος: γραφέντος Fa / καὶ: om. Pc Fa / Vb // 5 ἢ - νομισθήσονται: om. Fa / δὲ: μὲν An: om. Fa // 6 μένουσι: μὲν οὖτοι H Fa // 7 τῇ - ἀσθενεῖα: τῆς - ἀσθενείαν H: τῆς - ἀσθενείας Fa Dc // 8 ὁ: οὐ An / ἔ3 / δυνήσεται: add. κατὰ An: add. καλῶς Fa // 9 Βεσελεὴλ: Βεσελεὴλ Comb. Lop. / μμούμενος: om. An / γράψαι: γράψας ἔ: γράψαι con. Comb. / ταῦτα: ταύτης An

Pb | Pb2

- 40.** (18.) Ἄλλ' ὦ | Δέσποινα πάναγνε καὶ ἄφθορε καὶ ἀκήρατε, ἦν ὁ Πατὴρ καὶ Θεὸς ἠγάσέ τε καὶ ἐξελέξατο, καὶ ἀξίαν ἔκρινε τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι τὸν συναϊδιον αὐτῷ Λόγον καὶ ὁμοούσιον, ἦν ὁ Θεὸς Λόγος ὁ τῷ Πατρὶ συνάναρχος μητέρα κυρίως κατὰ σάρκα πεποιῆται, ἐν ἣ τὸ ἄγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα ἐσκήνωσεν. ἀναφαίρετόν σου τὴν χάριν τῇ πόλει σου διαφύλαξον. καὶ μὴ ἐπίδοι λοιπὸν ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου θείας ἐκκλησίας βεβήλωσιν ἢ τῆς δουλικῆς σου ταύτης ἐρήμωσιν πόλεως. πάντα τε βάρβαρον ἐξ οἰουδήποτε ἔθνους ὑπάρχοντα, πολέμιόν τι κατ' αὐτῆς βουλευόμενον, ἀπόστρεψον ἀπ' αὐτῆς, ἐμφανῶς δεικνύσα, ὅτι τῇ σῆ ἢ πόλις δυνάμει τειχίζεται. ὅσαι δὲ ψυχαὶ τε καὶ πόλεις ὑπὸ βαρβάρων ἤδη κεκράτηνται, ἀνακάλεσαι ταύτας καὶ ἐξαγόρασον, ὡς πάντα ἰσχύουσα. δώρησαι δὲ καὶ εἰρήνην σταθερὰν τοῖς οἰκοῦσι τὴν πόλιν σου, πάσαν ταραχὴν ἐμφύλιον ἐξ αὐτῆς ἀπελαύνουσα. λιμοῦ τε καὶ λοιμοῦ ταύτην λύτρωσαι, Δέσποινα, πυρὸς τε καὶ σεισμοῦ καὶ παντὸς ἑτέρου πράγματος βλάπτειν ἰσχύοντος, πλουσίαν αὐτῇ διαπαντὸς τὴν παρὰ σοῦ δωρουμένη βοήθειαν. τοῖς πιστοῖς βασιλευσιν ἡμῶν εἰρηνικὸν παράσχου καὶ πολυχρόνιον τὸ βασιλείον. τὸν ὄσιον ἱεράρχην ἐπὶ μήκος βίου φωτίζοντα τὸν λαὸν διαφύλαξον. πᾶσι δὲ ἡμῖν κοινῶς δεομένοις καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἰδίως καθικετεύουσιν, ὡς πηγὴ ζωῆς, ὡς θησαυρὸς σωτηρίας, τὰς σὰς εὐεργεσίας καὶ ζῶσι καὶ θνήσκουσι δώρησαι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

40 5 cf. loh. 1,14 || 10 Obs. Av. 305,38-39

40 1 – 2 καὶ Θεός: om. Fa // **2** ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι: σαρκωθῆναι ἐκ σοῦ Vp2 // **3** αὐτῷ: αὐτοῦ Fa / ὁμοούσιον: ὁμοῦσιον O // **4** πεποιῆται: πεποίηκεν Pb² / καὶ ζωοποιόν: transp. p. Πνεῦμα B // **5** ante ἀναφαίρετόν add. ἄφθορον καὶ An / ἐπίδοι: ἴδοι Pb² // **6** ante ὀφθαλμὸς add. ὁ Fa / ἀνθρώπων: ἀνθρώπων Pb²: om. Fa / ante θείας add. τῆς Fa // **7** τε: δὲ Pb² // **7** – **8** πολέμιόν – βουλευόμενον: πόλεμον κατὰ ταύτης τί βουλευόμενοι Fa (e codice Pd) // **8** βουλευόμενον: βουλόμενον B / δεικνύσα: δεικνύουσα Mo / Pc Pb² Fa / τῇ: om. O // **9** ἢ πόλις δυνάμει: δυνάμει ἢ πόλις Vb: δυνάμει ἢ πόλις αὐτῇ Vp2 / ante βαρβάρων add. τῶν Vp2 // **10** κεκράτηνται: κεκράτηντο Va / ἀνακάλεσαι: ἀνακάλεσον Pb²: Vp2 / ταύτας: τούτους Fa // **11** καί: om. Fa / σταθερὰν: σταθῆρὰν Va / A / Vp2 / τὴν πόλιν: τῇ πόλει An // **12** τε (1.): om. A (-Pb²) / E / λύτρωσαι: ἐκλύτρωσαι Fa / καὶ (2.): om. O // **13** ἑτέρου: ἔργου καὶ Fa / πράγματος βλάπτειν: πειρασμοῦ πλάττειν Mo / ἰσχύοντος: ἰσχύοντος B / αὐτῇ: αὐτῇ An / H // **14** δωρουμένη: δωρουμένη An Mo / H / Vb // **14** – **16** τοῖς πιστοῖς – διαφύλαξον: om. Fa // **15** ὄσιον: σὸν An: τῆς ἡμέρας Vp2 // **16** post διαφύλαξον add. τῇ μικρῇ σου ταύτῃ καὶ ἐλαχίστῃ ποίμνῃ, εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας πάσας ἀναθεμένη καὶ σὲ προστάτην πλουτουσίᾳ, ἔνθεν μὲν τὴν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην καὶ ἀγάπην βράβευσον· ἐκεῖθεν δὲ τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ. Vp2 / ἡμῖν: add. te Fa: ἡμῶν Vp2 / δεομένοις: δεομένους Fa / ἑαυτῶν: αὐτῶν Fa / *Comb. Lap.* // **17** καθικετεύουσιν: καθικετεύοντες Fa / ὡς πηγὴ ζωῆς, ὡς ὡ πηγῆς ζωῆς, ὡ Mo // **18** post δώρησαι: νῦν – ἀμήν Mo: om. B // εἰς αἰῶνας αἰώνων, ἀμήν Va // καὶ τῶν αἰώνων τοῦ χριστοῦ ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν καθικετεύουσιν, ἐν χριστῷ ἴησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. τέλος τῆς τιμίας ἐσθῆτος. An // παρρησίαν ἔχουσα πρὸς τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα (τεχθέντα Vp2) χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ ἡ (om. ἢ Pb² Vp2) δόξα πρέπει (add. σὺν H Pb² Dc) τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγῷ (add. καὶ ἀγαθῷ Pc) καὶ ζωοπιῷ πνεύματι νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. A(-Fa) / E // παρρησίαν ἔχουσα πρὸς τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. Fa

- Ἄαρών 4,11; 22,7
 Αἴας (Held in der Ilias) 9,2
 Ἄννα (Prophetin) 7,11
 Ἄρδαβούριος 5,9
 Ἄρειος (Häretiker) 5,7; 5,10
 Ἄσπαρ 5,10
 Βεσελεήλ (Erbauer des Heiligtums) 39,8
 Βηθλεέμ 3,31
 Βηρίνη (Kaiserin, Frau von Leo I.) 6,16;
 Βηρίνα 21,1
 Βλαχέρναι T 3; 3,16; 3,19; 3,20; 3,21;
 3,26; 3,27; 3,29; 3,35; 4,8; 19,8; 21,7;
 23,1; 26,7; 31,3; 38,9
 Βυζάντιον 4,2; 4,7; 18,6
 Βυζάντιος 8,10
 Γάλβιος (Patrizier) 5,5; 5,11; 6,2; 8,1; 11,1;
 12,9; 14,1; 20,3; 20,7; 21,1
 Γαλιλαία 7,1
 Δεινίας (Anführer der megarischen
 Kolonisten, die Byzanz gründeten) 4,3;
 4,7
 Ἑβραῖος 7,16; 7,18; 8,10; 9,11
 Θεόδωρος (der vermeintliche Autor der
 Homilie) T 1
 Ἱεροσόλυμα 6,10; 11,10; 12,3; 13,4; 13,5;
 14,1; 17,7
 Ἱερουσαλήμ 6,15; 9,15; – Marienkirche in
 Kpel 25,3
 Ἰσραήλ 7,12
 Κάνδιδος (Patrizier) 5,5; 5,11; 8,1; 11,1;
 14,1; 20,3; 20,7; 21,2
 Καπερναοῦμ 7,3
 Κέρας (die Bucht "Goldenes Horn") 4,5;
 19,8
 Κλεόπας 9,17
 Λαυρέντιος (Heiliger) 30,3 (Kirche nach
 ihm benannt)
 Λέων (Kaiser Leo I.) 5,1; 6,16; 21,1
 Μαρία (Muttermutter) 10,11
 Μάρκος (Märtyrer) 19,10 (Kirche nach ihm
 benannt, s. noch Πέτρος)
 Μεγάλη Ἐκκλησία (Hagia Sophia) T 1;
 Μεγάλη Καθολική Ἐκκλησία
 28,10
 Μεγαρεύς 4,3
 Μωσῆς 22,2; 22,6; ὁ καθ' ἡμᾶς – (der
 Patriarch Sergios) 22,12
 Ναζαρέθ 7,3
 Ὀζᾶς 16,3
 Παλαιστίνη 7,1
 Παῦλος (Apostel) 6,4; 35,5
 Πέτρος (Apostel) 19,10 (Kirche nach ihm
 benannt, s. noch Μάρκος); 35,4
 Ῥωμαῖος 5,1
 Σολομών 7,12
 Συμεών: ὁ καθ' ἡμᾶς – (der Patriarch
 Sergios) 31,2
 Φανουήλ 7,12
 Φοῖνιξ (Held in der Ilias) 9,2
 Χριστιανός 16,12; 22,15
 Χρυσή (das Goldene Tor in Kpel) 25,4

- ἀγαθός
τὸ ἀγαθόν 3,31; 19,6; 20,4; 39,3
- ἀγαλλίασις 22,17
- ἄγε 2,10
- ἀγέραστος 6,3
- ἀγήρως 21,3
- ἀγάζω 3,32; 40,2
- ἀγίασμα 28,7
- ἀγιασμός 28,5; 32,4
- ἄγιος 3,22; 6,10.11.14; 12,9; 17,5; 20,11;
22,10; 27,6; 28,2,9; 29,3.5(bis); 30,2,4; 32,6;
33,1.2.7; 37,4; 39,9; 40,4
ἀγιώτερος 4,11
ἀγιώτατος 22,14
- ἀγκάλη 31,2
- ἀγνοέω 16,1
ἀγνοήσας 1,8
- ἄγνοια 1,8; 6,4; 9,17
- ἄγνωστος
τὸ ἄγνωστον 14,5
- ἄγραφος 11,2
- ἄγω 26,3
- ἀγωνίζομαι 25,5
- ἄδεια *Furchtlosigkeit* 15,5
- ἀδιάφθορος 34,6; 35,2
τὸ ἀδιάφθορον 34,7; 35,4.11
- ἄδρανής 39,3
- ἄδύνατος 8,12
- αἰίδω 2,11
- αἰμνηστος 21,2
- ἄηρ 31,1
- ἀήττητος 22,8
- ἀθέατος 27,5; 30,5
- ἄθρόος
ἄθρόον (Adv.) 17,2
- αἰδέσιμος 10,2 (bis)
- αἴνεσις 24,7
- αἰρέω 9,20
- αἶρω 32,4
ἄρας 33,5
- αἰσθητός 36,1
- αἰτέω 15,2; 28,8
- αἵτησις 8,14; 21,6
- αἵτια 4,1
- αἵτιον 5,13
- αἰών 3,33
- * ἀκένωτος 19,5
- ἄκήρατος 2,4; 40,1
- ἄκιβδηλος 6,1
- ἄκμην (Adv.) 25,8
- ἀκολουθέω
ἀκολουθῶν 31,5
- ἀκουστός 24,7
- ἀκούω 9,4,8
ἀκούσας 9,10; 11,1; 12,1; 20,7
- ἄκριβόω 13,3
- ἄκρον 24,2
- ἄκρόπολις 3,36; 9,20
- ἄκτις 31,1
- ἄλαλος 9,8
- ἀλήθεια 5,10.13; 7,16; 8,10; 9,5 (bis).23;
10,9; 11,9; 35,9
- ἀληθινός 18,3; 33,9
- ἄλλά 1,10; 2,1.10; 4,6; 5,13; 6,3; 7,14; 8,3;
9,2; 10,6; 16,8.11; 20,2; 22,2.3; 24,2.6.9;
25,5; 26,2; 31,6; 34,6; 35,8.10; 36,4; 39,4;
40,1
- ἄλλος 3,4(bis).19; 4,4; 5,5.11.15; 7,8.9.12;
9,2.8; 10,7.8; 16,6; 20,12; 24,12; 27,2;
33,6.9
- ἄλλοφυλος 16,2
- ἄλουργίς 5,3; 28,4.5; 33,8; 34,3; 37,3
- ἄμα (Adv.) 1,9; 17,4
- ἀμαθία 1,7.11
- ἀμαρτυρος 36,3
- ἀμαρτωλός 16,9
- ἀμείβομαι 6,6
- ἀμέτρητος 3,28
- ἀμόλυντος 2,5
- ἀμφιάζω / ἀμφιέζω / ἀμφιέννυμι
ἀμφιασάμενος 34,7; 35,11
ἠμφιέσθαι 35,7

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- ἀμώμητος 5,2,14
 ἄν 3,5; 7,14
 ἀνά (Präp. m. Akk.) 3,14
 ἀνάβασις 26,5
 ἀναγγέλλω 20,5
 ἀνάγκη 20,5
 ἀνάγνωσις 38,2
 ἀναδείκνυμι 5,14
 ἀναδέμω
 ἀναδειμάμενος 3,20
 ἀνάθημα 20,13
 ἀναίμακτος 38,4
 ἀνακαλέω 6,5; 40,10
 ἀνάκειμαι
 ἀνακείμενος 8,7
 ἀνακωχή 24,5
 ἀνάξιος
 ἀναξίως 2,10
 ἀνάρρησις 38,2
 ἀνασφάζω
 ἀνασώσας 6,3
 ἀνατέλλω 29,1
 ἀνατίθημι 28,7; 29,4
 ἀναφαίρετος 6,10; 9,18; 40,5
 ἀναφέρω
 ἀναφερόμενος 5,4
 ἀναφλέγω 9,18
 ἀνείκαστος 38,7
 ἀνειλέω *auswickeln*
 ἀνειλήσας 33,9
 ἀνεκλάλητος 18,6
 ἀνεπίδεκτος 35,3
 *** ἀνεύλογος 26,7
 ἀνέχω 3,17
 ἀνέχων 3,17
 ἀνήρ 5,2; 6,4,7.10.13.15; 7,9; 8,4.6.11.16; 9,2;
 10,2.4,7; 11,9; 12,10; 15,1; 16,6.9; 25,7;
 29,7
 ἀνθομολογέομαι
 ἀνθομολογούμενος 7,13
- ἀνθρώπινος 2,9
 ἀνθρωπίνως 26,5
 ἄνθρωπος 1,12; 20,8; 30,5.6; 40,6
 ἀνιάτος 9,9
 ἀνίστημι
 ἀναστάς 33,5
 ἀνόθεντος 24,3
 ἄνοια 2,8
 ἀνοίγνυμι
 ἀνοιξαι 28,2
 ἀνοιξας 33,7
 ἀντί (Präp. m. Gen.) 9,19
 ἀνπλαμβάνω 28,3
 ἀντιτίθημι 17,6
 ἀντιτεθείς 17,8
 ἀνύω 14,8
 ἄνωθεν 24,12
 ἀξίνη 27,3
 ἀξιόλογος 5,6
 ἄξιος 40,2
 ἀξιόω 30,7
 ἡξιωμένους 33,3
 ἀξιώμα
 οἱ ἐν ἀξιώμασιν 3,24
 ἄσος ἐν ἀξιώμασιν 29,8
 ἀπάθεια 35,11
 ἀπαθής 31,7; 34,6
 τὸ ἀπαθές 34,7; 35,10
 ἀπαίρω 18,6
 ἄπαξ 3,33
 ἀπαρακάλυπτος
 ἀπαρακάλυπτον (Adv.) 9,23
 ἀπαραχώρητος 8,13
 ἄπας 1,4; 3,13.36; 5,5.12; 6,9; 12,11; 17,2.8;
 23,3; 25,1.7; 26,5; 27,3; 28,3; 29,3.6;
 30,2.4.7; 31,7; 36,1; 38,6(bis); 39,3
 ἄπαντος 19,12; 30,1
 ἀπαύστως 36,7
 ἀπεικόνισμα 6,8
 ἄπειρος *unendlich* 3,2
 ἀπελαύνω 9,7; 35,6
 ἀπελαύνων 40,12

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- ἀπήχημα 1,10
 ἀπό (Präp. m. Gen.) 9,13; 14,6; 25,4; 26,2;
 32,6; 40,8
 ἀπόθετος
 (τὸ) ἀπόθειον 3,30
 ἀποικία 4,3
 ἀπόκειμαι 10,12; 12,6; 13,2; 15,4
 ἀποκείμενος 16,7
 ἀποκόπτω 28,5
 ἀποκρίνω 9,15
 ἀπολαμβάνω
 ἀπειλημμένος 25,7
 ἀπόλλυμι
 ἀπολλύμενος 4,5
 ἀπολογία 16,6
 ἀπολύω 38,6
 ἀπόπτυστος 5,10
 ἀπορία 3,28
 ἀπόρρητος
 (τὸ) ἀπόρρητον 10,7
 ἀποστίβω
 ἀποστίβων 33,10
 ἀποστρέφω 40,8
 ἀποτίθημι 11,7; 19,10; 28,10; 29,5; 33,2
 ἀποτιθέμενος 19,4
 ἀποφορτίζομαι 3,27
 ** ἀπροσεξία *Achtlosigkeit* 24,2
 ἄπτω 16,2.10
 ἄψάμενος 16,3
 ἄργυρος 20,10; 26,8; 27,3.6; 28,1
 ἀριθμός 3,3.28
 ἀρκούντως 37,1
 ἄρκτος *Norden* 27,8
 ἀρκτικός *nördlich* 37,4
 ἀρμόδιος 14,11
 ἄρρωστος 8,6
 ἄρτος 22,13
 ἀρχέτυπος 6,8
 ἀρχή 1,15; 4,6.8; 9,10; 11,1
 Plur.: 26,4; 33,7
 ἀρχιερατεύω
 ἀρχιερατεύων 19,2
 ἀρχιερεύς 3,23; 29,6; 31,5
 ἀρχιερωσύνη 22,7
 ἀρχω 9,17
 ἀρχόμενος 2,12
 ἄρωμα 14,10; 19,13; 33,9
 ἄσημος 36,6
 ἀσθένεια 22,9; 35,10; 39,7
 ἀσθενής 9,6; 13,1; 18,2
 ἀσπάζομαι 13,4.7
 ἀστήρ 3,18
 ἄστυ 19,7; 25,1.7
 ἄσυλος 6,9; 19,3
 ἀσφάλεια 16,13
 ἀσφαλής 28,9
 αὐθις 13,7; 14,9; 15,3; 36,6; 38,3
 αὐτάδελφος 5,4
 αὐτήκοος 39,1
 αὐτόθι 4,6; 12,7
 αὐτόπτης 1,3; 23,2; 39,1
 αὐτός 3,12.16; 5,12; 6,3.8.11.12.13.14; 7,4.
 5.14; 8,2.7.11.13.14.15; 9,5.15.18.20.21.24;
 10,2; 11,4.5.6.9; 12,1.5.6.9.10.12; 13,2.3.5.
 6.7; 14,1.6.9(bis); 15,2(bis).3(bis).4; 18,5;
 19,3.6.9.11; 20,11; 22,4.13; 24,11; 25,5(bis);
 26,2(ter); 28,3.8; 33,2.7; 35,2.7.8; 38,3.7;
 40,2.3.8(bis).11.13
 ὁ αὐτός 9,3.25; 22,9; 25,6; 34,5
 ταυτό 30,2
 αὐτοῦ (Adv.) 26,8
 αὐτουργός 38,5
 ἀφαιρέω 19,3; 26,8
 ἀφηγούμενος 24,11
 ἀφθαρσία 6,8; 35,11
 ἄφθωρος 40,1
 ἀφίημι 36,3
 ἀφίεις 36,5
 ἀφείς 4,6
 ἀφίστημι 26,2
 ἀφοράω
 ἀφορῶν 1,10; 2,8

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- ἀφάπτιστος 5,12
 ἄχραντος 2,6; 3,12; 20,9; 22,3
 * Ἀχραντος 3,22
 ἀψευδής
 τὸ ἀψευδές 34,2

 βαθύς 7,7
 βακτηρία 22,9
 βάλλω
 βαλῶν 10,1
 βαρβαρικός 26,9
 βάρβαρος 40,7,9
 βάρος 3,27
 βασιλείος 3,5,18
 βασιλεία 5,3
 τὸ βασιλείον 40,15
 τὰ βασιλεία 5,1,9; 16,12; 19,4; 25,2
 βασιλεύς 3,24; 4,9; 19,4; 20,5; 22,12; 24,10;
 25,2,6; 28,7; 29,2; 40,14
 βασιλεύω
 βασιλεύων 6,16; 19,1,2
 βασιλεύσας 21,1
 βασιλικός 28,4; 33,8; 34,3; 35,9; 37,3
 βασιλῖς (Subst.) 3,36; 33,10
 (Adj.) 3,1,10
 βαστάζω 33,1
 βέβαιος
 βεβαίως 8,8
 βεβαίως 22,18; 24,11
 βέβηλος 16,10
 βεβήλωσις 40,6
 * βῆλον (Lat. *velum*) 14,6; 17,7
 βιάζω 14,7
 βίβλος 24,12
 βίος 3,25; 5,2; 40,15
 βιοτεύω 29,8
 βλέπω 9,24; 40,13
 βλαστάνω
 βλαστήσας 4,11; 22,7
 βλέπω
 τὸ βλέπειν 9,7

 βοάω
 βοῶν 33,5
 βοή 32,5; 36,6
 βοήθεια 3,35; 40,14
 βουλευομαι 16,10
 βουλευόμενος 6,6; 40,8
 βουλευσάμενος 19,6
 βρέχω
 βρέχων 15,6
 βροῦχος 25,1
 βρώμα 8,14
 βύθιος
 βύθιον (Adv.) 10,1
 βυθός 1,5; 6,2

 γάλα 22,5
 γαλουχέω 22,4; 35,9
 γαλουχήσας 2,3
 γενεά 1,2; 10,4; 31,3
 γεννάω 3,33; 5,17
 γεννήσας 2,2
 γένος 5,8; 10,5,8; 11,2,5; 30,6
 γῆ 3,7
 γῆρας
 γῆρα (Dat.) 7,11
 γίνομαι 1,2,4; 4,8; 6,11; 7,3,15; 9,24; 11,8;
 19,12; 23,2; 30,3; 31,1; 32,2; 37,2; 38,1,8
 γινόμενος 20,3
 γενόμενος 7,1; 10,1,4; 12,10; 14,1,7; 18,1;
 21,2; 24,3; 36,2; 38,5
 γνώσκω
 γνώσκων 6,13; 14,4
 γνώρισμα 1,1
 γνώσις 2,3; 10,6,9
 *** γόμορ (LXX: *Hohlmass, ca. 4 Liter*) 22,11
 γραῖδιον 8,9
 γραφή 9,11
 γράφω 4,4; 39,9
 ὁ γράφων 2,8,11; 3,2
 ὁ γράψας 39,7
 ὁ γεγραφώς 39,4
 γύναιον 7,11; 8,15; 9,2,10,13,19,21; 10,8;
 14,11

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- γυνή 7,16; 8,2.6.13; 9,3; 10,5.6 (bis);
11,2(ter).4; 12,2; 13,4; 15,1;16,8; 18,1.4.5;
25,7; 29,7
- δαίμων 9,7
- δάκρυ 12,11; 15,5; 17,2; 20,12; 25,5; 32,5;
33,4; 36,5
- δακρύω
δακρύων 17,4
- δέησις 21,7; 25,6
- δείδω 19,3
- δείκνυμι 18,2; 26,2
δεικνύς 40,8
- δειπνον 8,3
- δέμω
δειμάμενος 19,9
- δέσποινα 12,4(bis)
Δέσποινα 2,1; 16,1.11; 40,1.12
- δεῦτε 29,8.9.10
- δεύτερος 9,5
- δέχομαι 7,4; 15,1; 35,8
- δέω *nōtig*, impers.:
ἔδει 14,3; 22,10(bis); 27,2; 33,3; 35,1(bis)
δεῖν 6,6; 31,5
δέουσα 28,11
τὰ δέοντα 18,2
- δέομαι *benötigen* 13,4.6
beten 2,9
δεόμενος 3,34; 12,6; 40,16
- δή 1,8; 2,10.11; 9,13; 19,6; 24,2
- δήθεν 12,7; 18,3; 28,5
- δηλαδὴ 30,5
- δήλος 1,2; 10,10
- δηλώω 1,14
- δημόσιος 3,5
- δήτα 6,14
- δηῶ
δηῶν 26,6
- διά (Präp. m. Akk.) 2,5; 4,2; 14,5; 19,9; 26,9
s. noch διό
(m. Gen.) 9,11.20; 11,8; 12,11; 13,5; 14,3;
15,5; 17,1; 19,12; 21,7; 30,1.7
s. noch διαπαντός
(m. Akk.+Gen.) 9,13
- διάβολος 22,9
- διάβροχος 17,2
- διαγγέλλω 10,11
- διαδέχομαι 10,9
- διάδημα 5,3
- διάδοσις 6,12
- διαδοχή 11,2
- διαθήκη 4,10
- δαιτάω
δαιτώμενος 25,2
- δαιωνίζω
δαιωνίζων 16,13
- διακελεύομαι 10,5
- διακομίζω 16,12
- διακονέω 14,3
διακονῶν 12,9
διακονήσας 20,8
- διάκονος 6,13; 21,3
διάκονος 16,8
- διαλαμβάνω 3,5
- διαλάμπω
διαλάμπων 5,12
- διαλείπω 18,5
- διαλύω
διαλύων 8,13
- διάνοια 2,9; 39,3
- διανυκτερεύω 15,3
- διαπαντός 3,8; 40,13
- διαρρέω 34,3
διαρρέων 39,3
- διάστημα 7,10; 20,1
- διατελέω 12,7.11; 20,1
- διατίθημι
διατεθείς 6,14
- διαφανής 5,6
- διαφθορά 34,5
- διάφορος 24,4
- διαφυλάσσω 2,7; 31,7; 40,5.16
- διάχρυσος 17,7
- διδάσκω 2,8

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- δίδωμι 9,18; 32,3
 διδούς 17,6
 δοθεῖς 31,2
 διέπω
 διέπων 5,3
 δίκαιος 24,4
 δικαίως 35,10
 διό 1,6; 3,23; 12,8; 20,4; 24,3
 δίοδος 32,4
 διώκω 9,9
 δόγμα 5,10; 6,1
 δοκέω 18,4; 24,9; 26,6
 δοκιμάζω 29,6
 δόξα 2,6; 3,32; 21,5; 38,7
 δοξάζω 3,8.32; 9,24
 τὸ δοξάζειν 3,11; 9,14
 δοξαζόμενος 3,15
 δουλεία 16,8; 21,4
 δουλικός 40,6
 δοῦλος (Subst.) 16,1
 (Adj.) 26,8
 δράω 20,5
 δύναιμι 39,8
 δυνάμενος 33,3
 δύναιμις 1,13; 3,22; 5,15; 6,3; 7,19; 9,9.21;
 22,15; 33,10; 34,2; 36,4; 39,2 40,9
 δυναστεία 24,7
 δυνατός 25,4
 δύνω
 δύνων 30,4
 δύο 5,3; 11,4(bis)
 οἱ δύο 9,2
 δυσδιήγητος 39,6
 δωρέομαι 11,5; 29,11; 40,10.18
 δωρούμενος 40,14
 δωρησάμενος 31,7
 τὸ δωρηθέν 11,6
 δώρημα 17,6
 δῶρον 16,12; 20,13; 29,10

 ἐαυτοῦ 3,9; 10,10; 11,9; 12,2; 21,4; 28,9; 33,2;
 36,2.3; 39,2; 40,16
 ἐάω 5,11; 20,3
 * fehlt im LSJ
 ** fehlt im Lampe
 *** fehlt in beiden Lexica
 ἐγγότατος 5,8
 ἐγγειρέω
 ἐγγειρήσας 2,9
 ἐγώ 2,1.8; 4,6; 10,7.8.9; 34,1
 ἔδαφος 15,5; 17,2; 32,6; 33,2
 ἐθέλω
 ἐθέλων 6,9; 7,19; 8,10
 θέλων 9,18; 32,3
 θέλειν 13,6
 ἤθελον 14,6
 ἐθέλοι 24,11
 ἐθνός 24,10; 40,7
 εἰ 3,2; 35,4
 εἰ μή 7,15; 22,5
 εἶδον 13,1; 14,4; 22,5
 εἶδος 13,2
 εἶκω
 ὡς εἰκεν 5,8
 οἷα εἰκός 7,10
 εἰκός 35,6
 εἰκότως 12,4; 34,7; 35,9
 εἰλικρινής
 εἰλικρινῶς 3,11
 εἰμί 1,6.14; 3,6.19.29.31(bis).35; 4,1; 5,6.12;
 7,6.8.16; 8,3.10; 9,11; 10,8; 11,6.7.9;
 22,3.14; 24,1; 25,4; 28,4; 34,5.6; 39,7
 ὦν 17,5; 22,9; 35,8
 εἶπερ 13,4; 16,11
 εἶπον 1,7; 6,4; 9,3.15; 10,7; 11,2; 15,5;
 22,3.15; 24,7; 26,5
 εἰπών 13,6
 τὸ εἰπεῖν 4,1
 εἰρήνη 28,6; 40,11
 εἰρηνικός 24,11; 40,14
 εἰς 3,2; 5,4; 6,5; 7,13.14; 11,5; 12,9; 13,3;
 14,1.6.10; 16,13; 18,4; 19,4; 21,4.5;
 22,11.13; 24,2; 28,6; 29,11; 30,4; 33,2; 33,5
 εἰς 9,25
 μία 7,6; 9,2; 10,4; 24,5; 30,4; 32,4
 ἡ μία 11,5
 ἐν 7,11; 12,6
 εἰσάγω 12,9
 εἶσω 2,11
 εἶτα 11,1

- ἐκ, ἐξ 3,27.30; 5,7.13; 6,2; 7,4.5.8; 8,7.12.14;
9,1.9.12; 11,2(bis); 13,4; 14,7; 19,3; 20,5.10;
24,2; 27,6; 28,3; 31,6; 32,3; 33,5; 34,3.4;
35,5; 40,2.7.11
- ἐκαστος 3,34; 25,8
- ἐκεῖ 3,28.32; 22,11; 30,3
- ἐκείνος 4,9; 5,1.9.11; 6,5.11; 7,9; 8,9.12; 12,9;
13,4.6; 17,6; 19,2; 20,9.11; 22,5.7; 24,10;
25,1; 26,4; 33,7.9; 37,1; 39,8
- ἐκκλησία 31,3; 36,4; 40,6
- ἐκλάμπω
ἐκλάμπων 8,5
- ἐκλέγω 40,2
- ἐκστασις 12,1
- ἐκτελέω
ἐκτελέσας 14,2
- ἐκτρίβω 24,6
- ἐκτυπος
ἐκτυπώτερον (Adv.) 1,3
- ἐκφροβέω 24,1
- ἐκχυσίς 20,12; 25,5; 32,5; 33,4
- ἐλάτεια 35,10
- ἐλαχύς
ἐλάττων 39,5
ἐλάχιστος 28,4
- ἐλεγχος 22,11
- ἐλέγχω 5,10
- ἐλεεινός 16,3
- ἐλεέω
τὸ Κύριε ἐλέησον 32,5; 33,4–5; 36,7
- ἐλεος (τό) 6,5; 26,2
- ἐλεύθερος 35,3
- ἐλπίζω 26,5; 31,6
ἐλπίσας 8,9
- ἐλπίς 3,30; 22,17
- ἐμαντοῦ 2,11
- ἐμός 10,4.11; 11,5; 39,2
- ἐμφανής
ἐμφανῶς 40,8
- ἐμφύλιος 40,11
- ἐν 2,3.4; 3,9.16.19(bis).26(bis).29.30.33.35.
36(bis); 4,5(bis).8; 5,9; 6,10; 7,1.4.5; 8,7;
9,3.6.12.22; 10,10; 11,3.7.8(bis).10.123;
13,2; 14,2; 15,3; 16,12; 17,3.5.7;
19,5.7.9.11; 20,9.11; 21,6.7; 22,3.11.15;
23,1.2; 24,6.9; 25,2.3.6.7.9; 26,1.7(bis);
27,5.8; 28,1.10; 29,5.7(ter).8(bis); 30,2.3;
31,2.3; 32,1.2; 33,1.7; 36,2.3; 37,3.4; 38,3.9;
39,2; 40,4
s. noch τέλος, ἀξίωμα
- ἐνανθρώπησις 3,9
- ἐναποτίθημι 37,5
- ἐνδεής (Subst.) 6,5; 14,2
- ἐνδείκνυμι
ἐνδειξάμενος 8,13
- ἐνδέχομαι
ἐνδεχόμενος 29,4
- ἐνδιαίτημα 3,6
- ἐνδίδωμι 9,19
- ἐνδόν (Adv.) 18,4
(Práp. m. Gen.) 25,3; 27,7; 32,2
- ἐνδότερος 8,5; 9,3; 11,8
- ἐνειλέω 22,4; 37,3
- ἐνθα 3,6; 12,6; 15,3
- ἐνθεν 1,15; 8,9; 9,7; 23,3
- ἐνθους 36,2
ἐνθέως 3,11
- ἐνθύμησις 35,2
- ἐνσπείρω
ἐνσπείρας 6,12
- ἐνστασις 8,13
- ἐνταῦθα 4,3; 10,12; 22,12; 34,1
- ἐντέλλομαι 11,6
- ἐντεῦθεν 7,17
- ἐντός (Adv.) 16,7
- ἐξαγγέλλω 10,9
ἐξαγγέλλων 38,8
- ἐξαγοράζω 40,10
- ἐξάιρετος 3,10; 21,4
- ἐξάρχω
ἐξάρχων 4,3
- ἐξεμι (ἐξιέναι) 9,8
- ἐξεῖπον 9,23; 11,10; 12,3; 19,3; 24,6

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- ἐξέρχομαι
 ἐξελθών 8,15; 13,3
 ἐξῆς
 τὰ ἐξῆς 24,12
 ἐξίστημι
 ἐξιστάμενος 39,6
 ἐξίτηλος 39,3
 ἐξυφαίνω
 ἐξυφασμένος 34,4
 ἔξω (Präp. m. Gen.) 4,1
 ἔξωθεν 28,8
 ἐορτή 30,4; 38,8,9
 ἐπαινέω 3,2
 ἐπαίρω
 τὸ ἐπιρμένον 1,12
 ἐπανέρχομαι 13,5
 ἐπάξιος 1,10
 ἐπαξίως 2,7
 ἐπάρκέω
 ἐπαρκέσας 14,2
 ἐπειδὸν 40,5
 ἐπείπερ 10,6,7
 ἐπέρχομαι
 ἐπήλθον 24,3
 ἐπελήλυθα 24,6
 ἐπελθών 25,1; 29,1
 ἐπεύχομαι
 ἐπευξάμενος 38,6
 ἐπί (Präp. m. Akk.) 4,8; 6,10,14; 7,8; 9,14,24;
 13,5; 20,1; 24,2,12; 32,4; 40,15
 (m. Dat.) 3,15,33; 6,13; 24,11; 37,2
 ἐπιβάλλω 17,5; 33,7
 ἐπιθειάζω
 ἐπιθειάσας 33,4
 ἐπιθυμία 6,11
 ἐπικάλυμμα 14,7; 17,7
 ἐπικίνδυνος 1,9
 ἐπλήθω 26,1
 ἐπλασθόμενος 1,7
 ἐπιμέλεια 19,11; 29,3
 ἐπιμελής 6,12
 ἐπινεύω 12,6,8; 16,11
 ἐπινοέω
 ἐπινοηθεῖς 14,9; 17,7; 18,3
 ἐπίπικτος 4,2
 ἐπίσημος 5,2
 ἐπίσταμαι 9,16
 ἐπιστάμενος 39,8
 ἐπιστροφή 24,4
 ἐπισφαλής 1,9
 ἐπιτάττω 14,4
 ἐπιτίθημι
 ἐπιθεῖς 28,9
 ἐπιτεθείκει (!) 33,8
 ἐπιτρέπω 7,7; 12,9; 13,4; 15,3,4
 ἐπιφώσκω 30,1
 ἐπονομάζω 19,10
 ἐραστής 5,7
 ἐργάζομαι
 ἐργασάμενος 28,6
 ἐργαστήριον 7,14
 ἔργον 5,2
 ἐργώδης 4,2
 ἐρεῖδω 8,8
 ἔρμος () 22,11
 ἐρήμωσις 40,7
 ἔριον 34,4,5
 ἔρχομαι
 ἦλθον 28,6
 ἔλθειν 8,14
 ἐρῶ (Fut.) 2,11; 3,35; 12,4; 23,3
 ἐσθής 10,11; 14,6; 20,11; 22,2; 33,9; 34,3,4;
 35,3,7,9; 37,3
 ἐσθίω 8,12
 ἐσθίων 8,12
 ἐσπέρα 7,6
 ἐστίασις 22,13
 ἔσωθεν *im Inneren* (Präp. m. Gen.) 27,5
 ἕτερος 5,5; 8,4; 9,15,20; 13,6; 14,10; 21,5;
 22,6; 24,12; 26,6; 27,3,8; 39,8; 40,13
 ἐτήσιος 21,4; 38,9
 ἔτι 20,3; 21,1; 22,4; 26,4; 33,5; 35,8; 38,6

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- ετοιμάζω 8,4
 ετοιμάσας 8,2
 ετοῖμος
 ετοιμότητα (Adv.) 12,8
 εὖ 14,3
 εὐαγής 3,6
 εὐαρίθμητος 6,16; 7,10
 εὐεξία 24,2,3
 εὐεργεσία 40,17
 εὐθύς 20,9; 28,2,7; 32,4
 εὐκτήριον 3,7.11.14
 εὐκτήριος 19,9
 εὐλάβεια 8,10; 17,3
 εὐλαβής 11,4
 εὐλογία 11,5
 εὐλογος 16,6; 19,2
 εὐρίσκω 3,5; 27,7; 28,8; 33,8,9
 εὑρεθεῖς 7,18; 18,2
 εὐσεβής 3,20
 εὐσεβῶς 5,1; 21,1
 εὐτελής 8,2
 εὐφθαρτος 34,4
 εὐφραίνω 9,1
 εὐχαριστήριος 12,11; 21,7
 εὐχερής 32,4
 εὐχή 13,6; 14,1,8; 21,4; 25,6
 εὐχομαι
 εὐχόμενος 18,5
 εὐωδία 28,3
 ἐφάπτομαι 16,5; 27,4
 ἐφήδομαι 3,22
 ἐφηδόμενος 3,21
 ἐφικνέομαι 1,13
 ἔχω 8,8; 10,9.10; 16,6; 22,5.7.8; 26,4; 27,6
 mit Gen. 1,13; 2,6; 6,3; 7,19; 39,6
 mit Acc. 3,10.12; 35,10
 ἔχων 6,7.15; 20,5; 34,3; 39,2
 καλῶς ἔσχεν 14,9
 καλῶς εἶχε 24,1
 ἔως (Präp. m. Gen.) 29,9
 ζηλωτής 5,13
 ζῶ
 ζῶν 22,13; 40,17
 τὸ ζῆν 16,4
 ζωή 21,3; 22,5; 40,17
 ζωοποιός 38,4; 40,4
 ἦ oder 3,1,5 (bis).6.7; 24,7; 39,5; 40,6
 ἦ ... ἦ 19,2
 als 9,16; 13,6; 27,2
 ἡγέομαι 1,12
 ἦδη 15,1; 40,9
 ἡδονή 36,2
 ἦθος 35,1
 ἡλικία 25,8; 30,6
 ἥλιος 3,18; 29,2; 30,4; 31,1
 ἡμεῖς 3,30; 9,13 (bis).23.24.25; 10,5.8; 12,6.8;
 16,4.9; 22,1.10; 24,1 (bis).2.3.4.5; 26,2.3;
 29,1.2.10; 40,14.16
 s. noch καθ' ἡμᾶς
 ἡμέρα 7,13; 25,6; 29,5; 30,1,4; 31,1
 νύκτα τε καὶ ἡμέραν 7,13; 25,6
 ἡμέτερος 1,2; 11,3
 οἱ ἡμέτεροι 26,6–7
 ἡσυχία 12,8.10
 θαλάττιος 4,4
 θαλάσσιος 19,8
 θάνατος 16,4
 θαρρέω 9,23; 16,6
 θαρρῶν 3,27; 22,3
 θαρρήσας 14,8
 θάρσος 17,2
 θάτερος 5,5
 θαῦμα 9,22; 16,9; 20,3
 θαυμάζω
 τὸ θαυμάζειν 9,14
 θαυμάσιος 9,6
 θεά 6,10; 8,7; 37,1
 θεάομαι 9,22; 24,12; 29,10
 θεασάμενος 36,2
 θεάω
 θέα (Imperat.) 34,1

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

θεῖος 1,1.5.6.12.14; 2,4.6.7;
3,3.4.9.16.29.32.35; 6,1; 7,8.17; 8,2;
9,9.14.16.21; 10,3.11; 11,3.4.5.7; 12,4.6;
13,2; 14,10; 15,4; 16,5.10; 17,3; 18,4; 19,11;
20,1.6.8(bis).11.12; 22,2.5.6.13.14; 26,7;
27,4.6.8; 28,1.7; 32,1.2; 33,1; 34,1.4; 35,6.9;
37,1.3; 38,2(bis).5; 39,1.4.9; 40,6
θειότατος 2,1; 3,18.33; 4,9; 16,1; 31,4
τὸ θεῖον 7,15; 9,14
τὰ θεῖα 1,12

θέλημα 26,4

θέλω s. ἐθέλω

θεμέλια (Plur.) 4,6

θεμελιώω 4,9

θέμις

οὐ θέμις 1,5

* θεοδόχος 22,2

θεομήτωρ 3,4.21; 7,4; 33,10

θεός 1,1; 2,2; 3,26.34; 5,11.16; 6,4.8;
7,5.8.13.17; 9,6.12.24.25; 15,3; 16,2; 19,1;
21,7; 24,4; 26,1; 28,10; 29,2.9; 33,3; 38,7;
40,2

θεοσεβής 7,11; 10,7

θεὸς Λόγος 2,1; 3,7.32; 5,16; 7,4; 22,4; 34,1;
35,7.8; 40,3

θεοστυγής 5,8

θεοτόκος 3,1.7.8.11.15.20.26.30.32.35; 4,9;
5,17; 7,3.9; 10,11; 11,3; 12,5.12; 15,6; 19,7;
20,9; 21,4.7; 22,2-3.4; 23,1; 25,3.9; 28,4;
29,10; 31,4.7; 34,2; 38,9

θεοφιλής

θεοφιλέστατος 9,21

θεοφύλακτος 1,4; 3,1

θεραπεύω

θεραπευόμενος 3,28

θεωρός 1,3; 23,2

θησαυρίζω 20,11; 23,1

τεθησαύριστο (!) 17,4

θησαυρός 2,3; 6,9; 7,15.19; 9,18; 15,2; 16,5.7;
19,4.5; 20,6; 27,8; 29,5.9; 30,4; 33,1; 40,17

θλίψις 21,6

θνήσκω

θνήσκων 40,17

θρασύς

θρασύτερος 27,2

θυγάτηρ 7,12

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

θυμίαμα 8,5; 14,10

θυμίασις 19,13

θυσία 12,12; 38,4

θυσιαστήριον 22,14; 33,2; 38,3

ἴσις 22,17

ἴδιος 1,8; 3,23.25; 8,14; 17,2; 19,5.6; 20,4;
26,4; 29,5; 33,10; 35,3; 39,6
ἰδίως 40,16

ιδιώτης 25,2

ιδιωτικός 3,25; 29,8

ιδρώω 16,12; 32,2

ιδρώς 12,1; 33,6

ιεράρχης 25,5; 28,6.8; 29,3; 32,1.4; 33,1; 36,1;
37,3; 38,3; 40,15

ιερεύς 29,9; 37,2

ιερός 4,9; 6,7; 7,3.14; 8,7.9; 9,19; 13,4; 14,11;
18,1; 19,10.12; 20,12; 22,1; 25,5; 26,6; 27,1;
28,6.10; 30,2

ιερώτατος 3,18; 7,11; 9,13; 30,3
τὸ ἱερόν 7,13

ιερουργία 14,10

ικανός 1,14; 20,1; 24,3; 32,4

ικετεία 9,3; 33,6

ικετεύω 15,6

ικετεύων 25,9

ικετήριος 21,6

ἰλάσκομαι 2,8

ἰμάτιον 11,5

ἕμερος 6,7

ἵνα 7,2.17; 10,7; 16,6

ἵνα μή 3,28

ἴσος

ἴσως 7,16

ἴσσημι 24,9

ἱστορέω 7,3

ἰσχύω

ἰσχύων 24,6; 40,10.13

καθαγιάζω 38,4

καθάπερ 2,6; 3,17; 10,11; 39,6

- καθαρός 2,5; 35,2
καθαρώτατος 19,8
- καθαρότης 7,15
- καθεύδω 12,7
- καθ' ἡμᾶς 1,3; 22,12; 23,2; 31,2(bis)
- καδικετεύω
καδικετεύων 40,16
- καθίστημι 3,4.16; 5,7; 16,9; 23,3; 27,5
- καθόσον 1,6; 6,3; 7,19
- καθυβρίζω 1,11
- καινουργέω 38,4
- καίπερ 34,3
- καιρός 5,1; 7,7; 11,4; 19,2; 21,6
- κάκεινος 4,4; 16,8
- κακός
τὸ κακόν 24,5
- καλέω 3,21; 6,13; 7,9; 25,4
καλέσας 14,3
κληθεῖς 4,7
- κάλλος 3,13
- καλλωπίζω 3,3
- καλός
καλῶς 14,8; 24,1; 29,6; 39,8
- καλύπτω 1,5; 39,7
κεκαλυμμένος 30,5; 33,2
- κἄν 1,12.14; 39,6
- κάντεϋθεν 8,11
- καρδία 2,5; 7,14; 9,17
- κάρυον 22,7
- κατά (Präp. m. Akk.) 2,2; 3,18.34;
4,2.7.8.10.11; 5,1.17; 6,4; 7,1 (bis).17; 9,4;
10,4; 14,6; 16,2; 19,2; 22,6; 24,11; 25,8;
28,8; 29,5; 37,2(bis).4(bis); 38,5; 40,4
s. noch καθ' ἡμᾶς, καθόσον, καθάπερ
(m. Gen.) 9,21; 24,8; 40,8
- καταβάλλω 4,6
- καταβρέχω 32,6
- καταγγέλλω 3,8
- καταγώγον 3,6.19; 7,5; 25,6
- κατακλίνω
κατακλιθεῖς 8,4
- καταλαμβάνω *einen Ort erreichen, an-
kommen* 7,6; 14,10; 19,1; 31,4
- καταλείπω 6,3
- κατάλογος 1,15; 11,9
- κατάλυμα 8,2
- καταντάω
καταντήσας 7,6
- καταρρέω 12,2
- κατασκευάζω
κατασκευάσας 20,10
- κατασπάζομαι 18,1
- καταστρέφω 16,4
- καταπίθηναι 19,11; 20,11
- κατατρέχω 26,6.8
- καταυγάζω 31,1
καταυγάζων 3,23
- καταφεύγω 4,5
καταφεύγων 3,36; 9,9
- κατεάσσω
κατεάξας 27,4; 28,2
- κατήφεια 22,16
- κάτω 10,1
- κειμαι 25,4
κείμενος 15,6; 28,8
- κελεύω 9,6; 12,6
κελεύων 16,4
κελεύσας 1,8; 9,19
- κεφάλαιον 3,9
- κεφαλή 3,15
- κηλῖς 35,3
- κήρυγμα 29,6
- κηρύττω
κηρύττων 35,11
- κιβώπιον 11,7; 14,4.5.7; 17,3.6.7.8; 18,3
- κιβωτός 4,10; 13,2.3; 16,2
- κίνδυνος 3,36; 31,5; 32,1
- κινέω
κινηθεῖς 24,8
- κλειτός 29,5; 30,1; 38,8
- κλήρος 29,7; 31,4; 37,2
- κλοπή 28,6

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- κλύδων 4,4; 24,8
 κοινός 3,25; 12,5; 19,6; 20,4
 κοινῶς 40,16
 κόλπος 4,5; 19,8
 κομίζω 22,17
 κομίσας 14,11
 κομισάμενος 11,6
 κορυφαῖος 19,10
 κοσμῶ 5,1
 κεκοσμημένος 5,12
 κόσμος 2,11; 22,5; 26,8; 28,1; 29,4
 κράζω
 κράζων 32,5
 κρατέω 40,10
 κρατήρ 20,2
 κρείττων 22,17
 κρίνω 6,2; 19,2; 20,7; 40,2
 κρίνας 1,9
 κρίση 34,5
 κρύπτω 7,18; 8,10; 9,13; 36,2
 κρύπτων 20,2
 κρύψας 9,5
 κεκρυμμένος 29,10
 τὸ κρυπτόμενον 8,3
 κτάομαι 19,7; 26,3
 κεκτημένη 35,1-2
 κτήμα 19,5
 κτίζω
 κτισθησόμενος 4,6
 κύμα 24,9
 κύριος
 κυρίως 40,4
 Κύριος 6,3; 24,7
 τὸ Κύριε ἐλέησον 32,5; 33,4-5; 36,7
 κυρώω
 κυρώσας 22,8
 κάμη 7,6.9.10; 14,9
 κωφός 9,8

 λαλέω 9,8
 λαμβάνω 1,15; 3,31 (bis); 9,10.12; 12,1; 13,1;
 14,4.7; 17,6; 22,16
 λαβών 8,14; 14,9; 29,2; 31,2
 λαβόμενος (m. Gen.) 12,10; 15,5
 λαμπρότης 19,12; 27,7
 λαμπρύνω 3,13
 λαμπρυνόμενος 6,1
 τὸ λαμπρύνεσθαι 3,11
 λανθάνω
 τὸ λαθεῖν 19,9
 λαξεύω
 λαξευθεῖς 22,2
 λάος 22,12; 24,8; 25,7; 29,7.9; 31,4; 32,3.5;
 33,4; 36,6; 37,3; 38,6; 40,15
 λέγω 5,5.8; 8,11; 13,5
 λέγων 9,24; 15,6; 29,8
 ὁ λέγων 1,11.12; 3,1
 τὸ λεγόμενον 2,10; 3,3
 τὸ δὴ λεγόμενον 1,8; 24,2
 τὸ λέγειν 2,12
 λείπω 5,6; 25,2
 λιπών 25,5
 λήθη 1,5
 λίαν 3,21
 λίθος 27,7
 λιμός 40,12
 λιτή 25,8
 λόγιον 2,7; 38,2.5
 λογισμός 8,8; 35,1
 λόγος 1,10.11.14; 3,29; 4,1.8; 5,2; 7,2;
 10,2.10; 11,1; 12,3; 24,12; 35,1; 39,2.8
 Λόγος 2,2; 40,3
 ὡς λόγος 4,4
 λοιμός 40,12
 λοιπός 16,8; 20,5; 38,8
 λοιπόν (Adv.) 7,7; 9,19; 12,4; 15,2; 29,1;
 38,1; 40,6
 λυμαίνομαι 25,2
 λύπη 22,16
 λυπηρός 3,26
 λυτρῶω 40,12
 λυχνιαῖος 8,5
 λύω 29,1
 λώβη 5,7

 μακάριος 20,7
 μάλα 34,7

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- μαλακία 35,5
 μάλιστα 34,2
 μάλλον 7,2; 27,2; 29,4; 34,4
 μανθάνω 8,9
 μάννα 4,11; 22,11
 μάρτυς (ή) *Zeugin* 12,5
 (ὁ) *Märtyrer* 30,3
 μάστιξ 24,4
 ματαιόφρων 5,7
 μεγαλείος
 τὰ μεγαλεῖα 29,9; 38,7
 μεγαλόπολις 1,4; 30,6
 μεγαλύνω
 μεγαλύνας 20,10
 μέγας 1,1; 6,7; 39,2,5
 Λέων ὁ μέγας 5,1
 μέγεθος 1,14
 μέγιστος 5,6
 τὰ μέγιστα 3,29
 μείζων 21,5; 29,4
 μελετάω
 τὸ μελετώμενον 14,8
 μένω 21,3; 39,5
 μέρος 3,3,4; 7,1,6; 27,7; 28,4,5; 37,3,4
 μετά (Präp. m. Akk.) 10,8
 (m. Gen.) 12,8; 29,6
 μεταβαίνω 2,10
 μετάγω 16,11
 μεταδίδωμι 11,3; 35,3
 μεταδοῦς 38,6
 μετάδοσις 14,8
 μεταλαμβάνω 8,14; 35,6
 μεταλαμβάνων 35,5
 μεταλαβών 38,5
 μεταπίπτω 24,3
 μετάστασις 11,4
 μετατίθημι 5,13; 21,3
 μέτρον 3,2; 13,1; 14,4; 37,2
 μέχρις (Adv.)
 μέχρι καὶ σήμερον 10,3
 (Präp. m. Gen.) 10,7; 20,4; 24,8
 μή 1,8,14; 2,8; 3,2,6,28; 7,15; 8,12,14;
 9,13,24; 16,4; 18,5; 20,5; 22,6; 26,7; 40,5
 μηδαμῶς 39,6
 μηδεὶς 1,10; 7,2; 11,10
 μηδέν 13,6; 15,4
 μήκος 40,15
 μήποτε 19,3; 26,8
 μήτηρ 6,7; 35,8; 40,4
 μητρόπολις 3,16
 μηχανή 9,20
 μικρός 7,10; 11,7; 27,8 (s. noch σμικρός)
 μικρόν (Adv.) 9,18
 μιμέομαι
 μιμούμενος 39,9
 μνημονεύω
 μνημονεύων 18,6
 μόλις 32,1
 μόνιμος 8,14; 9,13
 τὸ μόνιμον 34,4
 μόνος 8,14; 9,13; 16,8,9; 36,3
 μόνον (Adv.) 8,14
 οὐ μόνον...ἀλλὰ καὶ 16,10—11; 22,2—3;
 35,7—8; 35,9—10
 μονόω
 μονωθεὶς 9,19
 μόσχος 16,3,5
 μυθώδη 4,4
 μύρον 8,5; 28,2; 33,8
 μυσταγωγία 22,15; 38,2
 μυστήριον
 (Sing.) 3,8; 7,18; 10,4; 11,7; 12,4,5,7; 14,3;
 16,7,10; 17,4; 18,4; 19,3,10,11; 20,2,8,11;
 27,5; 32,2,3; 33,7; 34,2; 36,3,6
 (Plur.) 1,1,5,7,15; 2,4,6,8; 6,13; 9,14;
 12,12; 23,2; 38,5; 39,1,4,9
 μύστις 15,1
 ναός 3,3,4,7,10,14,16,19,30,33,35; 25,3,6,9;
 26,7; 28,1; 30,3; 31,4
 νεύω 9,2
 νηπιάζω 25,8
 νηπιάζων 22,4
 νήπιος 35,8
 νοέω 9,2

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

νομίζω 9,4; 28,4; 39,5
νόμος 9,4; 16,2
νοσέω
νοσῶν 35,5
νόσος 3,27; 9,9; 22,16; 26,5; 35,5
νοῦς 33,3
(Dat.) νοῖ 36,1
νυκτερινός 12,10
νῦν 2,8.10; 20,10; 22,12; 29,10; 32,2; 39,7
νύξ 7,13; 12,7.11; 15,5; 17,1; 25,6; 30,2.7
νύκτα τε καὶ ἡμέραν 7,13; 25,6

ξεναγωγέω 8,1
ξύλον 13,2; 14,4

ὀδηγέω 19,7
ὀδός 6,15; 7,2
ὄθεν 3,19; 35,9
οἶδα 1,9
οἰκεῖος 1,7; 6,9; 39,5
ὁ οἰκεῖος 6,15
οἰκέω 1,4; 4,8; 7,9.11
οἰκῶν 30,6; 40,11
οἰκημα 8,5.7; 9,22; 11,8; 12,9; 17,5
οἰκητήριον 7,4
οικίζω 4,2
οικοδομέω 7,14; 20,9
οικονομία 7,8.17
οἶκος 3,5.20; 4,9; 8,2; 9,3; 20,8.13; 28,3; 32,2
οἰκουμένη 24,6
οἰκτειρέω
τὸ οἰκτειρῆσαι 26,1
οἰκτιρμός 6,6; 26,2
οἶμαι 28,6
οἶνος 9,1
οἶος 14,4
οἶόν τέ ἔστιν 1,6
οἶα εἰκός 7,10
οἰοσδήποτε 40,7
ὄλεθρος 25,9

* fehlt im LSJ
** fehlt im Lampe
*** fehlt in beiden Lexica

ὀλίγος 7,10
ὀλίγου δεῖν 31,5
ὀλολυγμός 36,6
ὄλος 3,9; 33,2; 34,3.6(bis); 36,5
ὄλως 4,2; 16,5
ὀλόφυρσις 25,8
ὄμβρος 32,6
ὄμμα 36,2
ὀμοειδής 34,5
ὀμοῖος 17,1
ὀμολογέω 5,14
ὀμοούσιος 5,15.16; 40,3
ὀμοῦ 17,4
ὀμοχρoος 34,5
ὄνομα 3,12.15.21; 5,5; 20,9
ὀνομάζω 19,9; 25,3
ὄντως 3,22 (bis); 31; 6,8; 17,6; 22,16; 33,9
ὄπη 8,8
ὄπου 3,7
ὄρα 8,4; 9,5; 10,7; 11,8; 16,9; 28,4
ὄρώμενος 27,6
ἔστιν ὄραν 22,14
εἶδον 13,1
ἴδετε 29,9
ᾠφθην 9,12
ὄργή 26,1
ὀρίζω 38,8
ὄρισας 29,5
ὄρκος 9,19; 10,4
ὀρκῶ 9,21
ὄρμη 24,13
ὄς 1,3; 3,1.30 (bis); 36; 4,2 (bis); 7.8.10; 5,10;
6,4; 7,3.4; 8,12; 9,11.12.20.21.22; 10,8;
11,5.8(bis); 13,2(bis); 16,2.12; 17,3.6;
19,7.9; 21,3; 22,2.3; 23,2; 25,3.4; 29,5; 32,2;
33,1.7; 35,7.8; 37,4; 38,3.5; 40,1.3.4
ὄσιος 40,15
οὐχ ὄσιον 1,5; 6,2
ὄσος 1,4; 3,24 (bis); 4,3; 20,12; 25,8;
29,7(ter).8(bis); 33,3(bis); 40,9
ὄσον οὐπω 4,5
ὄσα 25,4
ὄσπερ 7,8.13; 9,22; 14,4.6(bis); 15,5; 17,6.8;
18,3; 23,1.2; 27,2; 28,4; 29,10

- ὄστις 3,30; 20,10; 27,6
(Gen.) ὄτου 4,9
(Dat.) ὄτω 6,13
- ὄστράκινος 39,7
- ὄτε 8,3; 9,1; 13,1; 14,8; 19,1; 24,1; 25,1; 26,4;
28,6; 29,1; 30,1; 31,1; 32,1; 37,1
- ὅτι 1,9; 5,15 (bis); 9,12.16 (bis); 10,10; 16,6.7;
26,3; 40,8
- ὅτιπερ 11,3
- οὐδεὶς 12,3; 24,1
- οὐδέπω 10,3
- οὖν 3,13.29.31.35; 16,4; 20,1; 28,1
- οὕτω
ὅσον οὕτω 4,5
- οὐρανός 3,18; 33,5
- οὐσιώδης 2,2
- οὗτος 1,2.4.5.8.15; 2,11;
3,1.3.8.10.12.13.14.24.33.36; 4,3.7;
5,3.13.14; 6,1 (bis).6.7 (bis).8.14.16;
7,5.7.16; 8,1.15; 9,6.9.12.22; 10,3.5 (bis).6;
11,6.7(bis).8.10(bis); 12,1.2.6.10; 14,5.7;
16,4.5.10.11; 17,1; 19,1.4.5.7.11;
20,1.6.8.9.13; 21,2.6; 22,1.8.14.16; 23,1;
24,8; 27,1.4.7; 28,2.6.7.9; 30,2(bis).6; 31,6;
35,6.9; 36,1.4; 38,1.5.8; 39,1.4.9; 40,6.10.12
- οὕτω(ς) 1,6.11; 2,10; 3,13; 20,1; 22,1; 24,2.10;
38,1
- ὀφθαλμός 25,9; 30,5; 40,6
- ὄχλος 6,15
- ὄψις 37,2
- παῖδιον 8,6
- παλαιός 14,5
- πάλιν 3,28.35; 13,5; 15,2; 29,2; 33,6; 37,2
- παναγής
παναγέστατος 22,14; 38,3
- πανάγχιος 2,1; 3,12; 5,16; 6,7; 10,11; 11,3;
15,6; 17,3; 21,5; 29,10; 32,2; 35,7; 38,4
Παναγία 3,19
- πάναγνος 40,1
- πανήγυρις 21,5; 38,9
- πανίερος 38,1.2
- πανταχόθεν 13,1
- πανταχοῦ (m. Gen.) 3,7
- πάντως 3,6.12; 6,6; 7,8; 8,12; 11,6; 19,4.6;
35,8; 39,7
- παρά (Präp. m. Akk.) 3,10; 39,4
(m. Gen.) 15,2; 40,13
(m. Dat.) 7,18; 8,1; 9,11; 11,9; 22,10
- παραδίδομι 9,11; 10,5
- παραδοσις 5,8; 11,2
- παρακαλέω 8,13
παρακαλέσας 12,7; 13,5; 18,5
- παρακλήσις 7,12
- παρακμή 26,5
- παρακρούω 8,15
- παράλιος 7,2
- παράπαν
τὸ παράπαν 12,3
- παραπέμπω 10,6
- παρασκευάζω 30,3
- παρέχω 18,2; 40,14
- παρθένος 10,5.8; 11,4.6; 16,8
Παρθένος 2,1; 3,4; 5,16; 11,3
- πᾶς 2,3.4.7.9;
3,10.12.14(bis).17(ter).22.23.25.26.30 (bis);
9,22.23; 15,5; 16,8.11; 17,1.5; 19,11;
20,4.5.12; 21,6(bis); 22,9.15.16(ter).17; 24,6;
26,3; 27,5; 29,4; 30,5.6; 31,4; 33,4;
35,3(bis).5(bis).10; 36,4; 40,7.10.11.13.16
- πατάσσω
πατάξας 22,9
- πατήρ 9,12
Πατήρ 2,2; 5,16; 40,1.3
- πατρίκιος 5,4
- πατρικός 5,7
- πείθω 5,15; 8,15; 24,10
- πειράω 1,7
- πέλυξ 27,3
- πένης 6,5
- πεινιχρός 39,2
- περί (Präp. m. Akk.) 5,12; 6,2; 9,17; 12,9; 20,3
(m. Gen.) 1,6; 2,9; 28,7
- περιαιρέω 27,1.3
- περιβόλλα 22,3
- περιβόλαιον 13,2; 28,5
- περίδοξος 6,6; 8,1

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- περίεργος
περιέργως 13,3
- περιέχω
περιέχων 3,9
- περίστημι 10,8
- περιλαμβάνω
περιειλημμένος 33,8
περιλαβών 36,4
- πέριξ 25,1
- περίορθρον 13,3
- περιπατέω
περιπατών 9,7
- περιπνέω
περιπνεόμενος 8,6
- περιρρέω
περιρρεόμενος 33,7
- περισπάω
περισποισθείς 16,3
περισπών 16,6
- περιφύω
περιφύς 28,8
- περιχαρής
περιχαρῶς 15,1; 19,4
- περιωπή 39,5
- πηγή 36,5; 40,17
- πιστεύω 3,19; 5,14; 6,9; 7,17; 8,8; 9,22; 35,7
ὁ πιστεύων 2,5
πιστευόμενος 11,7
πιστευθεῖς 12,5
- πίστις 4,1; 5,2.14; 6,1
- πιστός 14,3; 22,12; 28,7; 40,14
πιστότατος (βασιλεύς) 24,10; 29,3
ὁ πιστός 22,13
- πλάνη 5,13; 6,2
- πλάξ 4,10; 22,1
- πλείστος 3,3; 20,12
πλείστα (Adv.) 18,4
- πλείων 3,20; 17,1; 20,4
πλείον (Adv.) 7,17; 16,12
ἐπὶ πλείον 9,24
- πλήθος 8,6
- πληθός 9,6; 20,3; 31,6
- πλήν 7,16
- πληρώω 9,1.16; 17,3; 20,7; 28,3; 29,3
- πλήρωμα 31,3; 36,4
- πλησίος
πλησίον (Adv. m. Gen) 19,8
- πλούσιος 40,13
- πλουτέω 19,5
πλουτήσας 6,2
- πλούτος 36,3
- Πνεῦμα 40,4
- πόθεν 9,10
- ποθέω 15,5
- ποιέω 2,11; 9,15; 20,4; 24,7.13; 25,9; 33,3;
40,4
ποιούμενος 18,7; 19,6; 36,6
ποιησάμενος 7,2; 17,2; 33,6
ποιεῖσθαι 9,15
- ποίησις 27,6
- ποικίλος 3,27; 9,8
- ποιός 19,9
- πολέμιος 26,6.9; 40,7
- πόλεμος 24,1
- πολιά 7,11
- πορίζω 4,8
- πόλις 3,1(bis).5.10.13.14.20; 4,6; 6,9.14;
16,12; 19,1; 21,3; 23,1; 29,11;
40,5.7.9(bis).11
1,4(v.l.)
- πολύς 1,2; 3,2; 4,11; 8,5; 19,6; 24,4; 28,3.8;
32,1
- πολυχρόνιος 40,15
- πονέω 25,4
- πορεία 9,15; 18,6
- πορεύω (Pass.) 7,7; 13,6
- πόρρω
πορρωτέρω 7,7
- πόσος 35,6
- ποτε 1,13; 4,7; 16,6
- πούς 12,2
- πράγμα 1,10.13.14; 3,25; 8,8; 10,3.10; 21,3;
24,1; 25,4; 40,13
- πράξις 21,2
- πράσσω 1,8

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- πρέπω
 τὸ πρέπον 1,13
 πρέπων 28,11
 πρηνής 15,6
 πρίν
 τὸ πρίν 4,2
 πρό (Prār. m. Gen.) 1,2; 19,7; 26,5; 30,4
 προάγω
 προάγων 31,5
 πρόβολον 3,13
 πρόγονος 10,4.11; 11,6
 πρόδηλος 34,2
 προθεραπεύω 7,16
 πρόθυμος
 προθυμότερον (Adv.) 14,2
 προκάλυμμα 8,11
 προκηρύττω
 προκεκηρυγμένος 30,1
 προλαμβάνω
 προειλημμένος 5,8
 προπέτεια 39,4
 προπετής
 προπετῶς 16,10; 28,2
 πρὸς (Prār. m. Akk.) 2,11; 5,8.13.15; 6,5;
 8,3.9; 9,10.15; 10,2; 12,2; 14,4; 19,7; 21,3;
 24,4; 35,9
 (Dat.) 27,7; 38,8
 προσάγω 3,26; 9,3.20; 12,6; 18,4; 21,7
 προσάγων 12,12
 προσαγαγών 33,6
 προσανάγω
 προσαναγαγών 6,16
 προσδέχομαι
 προσδεχόμενος 7,12
 προσεπινοέω
 προσεπινοῶν 21,5
 προσευχή 12,11; 15,3; 33,5
 προσεύχομαι 12,8
 προσευξάμενος 17,1; 33,4
 προσκυνέω 28,8; 29,10
 προσκύνησις 6,12; 9,14; 12,13; 30,5.7
 προσλαλέω 33,3
 προσποιέω 9,17
 προστάτω
 προστάξας 14,5
 προστρέχω
 προστρέχων 32,3
 πρόσφορος
 τὰ πρόσφορα 28,9
 πρόσωπον 10,2; 24,11
 προτέρημα 5,6
 πρότερος 37,4
 προτίθημι 22,13; 30,4
 προθείς 38,3
 προτιμάω 7,2
 προτρέτω 6,11; 8,8
 προτρεπόμενος 24,5
 προφθάνω
 προφθάσας 26,8
 πρώϊα 18,1
 πρωτεύω
 τὸ πρωτεύον 5,6
 πρώτος 9,5; 18,3
 πτωχός 14,2; 18,2
 πύλη 25,3
 πῦρ 40,12
 πως
 οὕτω πως 1,6; 2,10
 πῶς 7,14; 16,4
 ῥάβδος 4,11; 22,7.8
 ῥήμα 2,4
 ῥίπτω
 ῥίψας 12,2; 33,2
 ῥομφαῖα 24,5
 ῥοπή 24,6; 26,3
 ῥύπος 35,3
 σαρκικός
 σαρκικῶς 3,32^{*}
 σαρκῶ
 σαρκούμενος 7,4
 σαρκωθῆναι 40,2
 σάρξ
 κατὰ σάρκα 2,2; 5,17; 40,4

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- σέβασ 15,4
σέβασμα 21,6
σεβάσμιος 8,7
σεισμός 40,12
σεμνύω 3,14
σεμνύων 5,2
σημαίνω 10,3
σήμερον
μέχρι και σήμερον 10,3
σήρ 34,3
σιγάω 3,27
σιγή 1,5
σιμικίνθιον 35,4
σιωπάω 24,8
σκεπαστήριον 18,3
σκευή 28,10
σκεύος 27,4; 39,7
σκηνή 4,10; 22,6; 39,9
σκηνώω 40,5
σκήπτρον 5,3
σκιά 35,4
σκίρτημα 16,3
σκιάδης 9,4
σ μικρός 1,9
s. ποσὴ μικρός
σ μικρότης 1,11
σ μικρύνω 1,13; 3,28; 39,5
σόριον 27,8; 28,2.9; 37,4
σορός 20,10; 22,1.6.10.13; 27,5.6(bis); 32,2;
37,5; 38,3
σός 2,6.8.9; 16,6.7(bis); 40,8.17
σουδάριον 35,4
σοφία 2,2
σοφίζω 14,7
σόφισμα 8,12
σπάω
σπάσαι 32,3
σπονδή
σπονδαί 24,11
σπουδάζω 9,20
σπουδή 19,5
σταγών 22,5
σταθερός 40,11
στάμιος 4,10; 22,11
σταυρός 22,8
στέλλω 4,3; 6,15
στενάζω
στενάξας 10,1
στέφω
έστεμμένος 21,2
στήμων 34,5
στιλβόω
έστιλβωμένος 24,5
στιλβών 27,7
στρατιωτικός
στρατιωτικώτερος 27,1
στρατοπεδάρχης 5,4
στρωμνή 12,10
σύ 2,4.5.6.10; 9,21; 12,4.5; 16,1.4.11;
24,7(bis).8.9(bis); 40,5(bis).6.11.14
συγκαλέω 29,6
συγκαλύπτω 1,6; 17,8
συγκαλύπτων 18,3
σύνκειμαι 13,3
συγκεράννυμι
συγκεκραμένος 17,3
συγχαρῶω
συγχαρήσας 7,17; 16,2
συλλήβδην 3,9
σύλλογος 31,5
συμβαίνω 7,8
συμβάλλω
συμβάλλων 2,5
συμμιγής 32,4
συμμίγνυμι
συμμιγνός 36,7
σύμπας
τά σύμπαντα 26,3
συμπήγνυμι
συμπήξαι 14,5

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- σύν (Präp. m. Dat.) 5,11; 12,11; 18,6; 19,1;
20,11; 25,5; 28,8.11; 31,3; 32,1; 33,4
- συναΐδιος 2,2; 5,16; 40,3
- συναίρεώ
συνελόντι φάναι 3,29
- συναξίς 38,1
- συνάναρχος 5,15; 40,3
- συνάπτω 5,9
- *σύνδακρυς 10,1
- συνδειπνέω 8,16
- σύνειμι
συνών 9,19
- συνέμπορος 4,7
- συνεργάτης 22,12; 29,2
- συνεσθίω
συμφαγεῖν 8,11
- συνεστίασις 8,9
- συνεστιάω
συνεστιώμενος 15,2
- συνέχω 26,1
συνέχων 2,4; 22,15; 32,3
συνεχόμενος 20,4
- συνήθης 15,1; 38,2
- συνήμι
συνιείς 9,16
- συνίστημι
συνεστώς 34,6
- σύνοδος 29,7
- σύνολος
τὸ σύνολον (Adv.) 15,4; 34,5—6
- συντακτήριος 18,1
- συντέλεια 3,33
- σύντομος 16,3
- συντρέχω
συνδραμών 31,6.7
- συντριβή 24,9
- σύντροφος 8,10
- συνωθισμός 31,6
- συστέλλω
συστελλόμενος 7,10
- συστρατεύω 25,7
- σφαλερός
τὸ σφαλερόν 24,2
- σφραγίς 28,9; 33,8
- σχεδόν 1,4
- σχῆμα 25,3; 29,8; 37,4
- σφῆζω 3,36.37
- σῶμα 7,15; 22,3; 35,1
- σωτηρία 3,12; 5,12; 12,5; 16,13; 29,11; 40,17
- σωτηριώδης 3,30
- τακτός 29,4
- τάλας 16,4
- ταμειῖον 28,10
- τάξις 5,4; 37,2
- ταραχή 40,11
- τάσσω
ὁ τεταγμένος 8,4
ὁ ταχθεὶς 27,1
- τάχα
τάχα δὲ τάχα 28,5
- τειχίζω 40,9
- τείχος 3,13; 19,7; 26,6
- τεκταίνομαι 17,7
- τελέω 30,2
τὰ τελοῦμενα 9,4
τελούμενος 38,9
τετελεσμένος 14,6; 38,1
τελέσαι 28,9
- τέλος
οἱ ἐν τέλει 3,6.24
ὅσος ἐν τέλει 29,8
- τέμενος 22,15; 30,2
- τεράστιον 11,8; 34,1
- τέρψις 7,2
- τέχνασμα 14,9
- τεχνίτης 14,2.7
- τέως 27,5
- τηλαυγής
τηλαυγέστερον (Adv.) 1,3
τηλαυγῶς 39,3
- τηρέω
τηρούμενος 15,2

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- τήρησις 10,6,9
 τίθημι 19,5
 θέμενος 19,11
 τίκτω 3,34
 τεκών 3,8
 τεχθείς 7,5
 τιμάω 20,12
 τιμών 16,11
 τιμώμενος 3,15; 7,11
 τὸ τιμᾶν 3,11
 τιμαῖς τιμᾶν 20,8
 τιμή 2,6; 18,4; 21,5; 28,11
 τιμαῖς τιμᾶν 20,8
 τίμιος 29,3
 τίς 4,1; 6,13; 9,3; 20,5; 23,2; 24,6,7
 τίς 1,1,9; 3,4,5,6,10,15,18,20; 4,3; 5,4,7;
 7,8,12; 8,7; 9,4,12,15; 13,4; 14,3,10; 26,5,6;
 29,4; 32,6; 40,7
 τοῖνον 5,3; 6,6; 7,6; 8,1,7,9; 12,2; 15,1;
 22,1,10; 25,1; 26,4; 33,1; 36,1
 τοιοῦτος 7,15,19; 9,11; 11,8; 12,4,12; 21,2;
 30,6
 τὰ τοιαῦτα 14,3
 τοιουτόσχημος 27,4
 τολμάω 16,2,5; 26,8; 27,4
 τολμήσας 28,2
 τολμηρός
 τολμηρῶς 2,9
 τόπος 3,5,10,21,22 (bis); 6,10,11; 9,6,10,12
 (bis),16; 19,9; 20,9; 25,9; 29,3,6; 32,6
 τοσοῦτος 3,10; 20,6; 24,10
 τότε 19,9; 24,8; 27,5; 33,1
 τρέμω
 τρέμων 17,4; 33,6; 36,5(bis)
 τρέφω
 θρέψας 22,5
 τραφεῖς 22,11
 τρέχω
 τρέχων 3,26
 δραμών 28,7
 τριάς 5,15
 τρίτος 22,10
 τρόμος 12,1
 τρόπαιον 22,8
 τρόπος 14,6; 20,6; 27,2; 35,2
- τροφή 9,1
 τυπῶω
 τυπώσας 22,14
 τυραννέω
 τυραννήσας 5,9
 τυφλόσ 9,7
 ὕδωρ 4,5
 Υἱός 2,2
 ὕλη 39,2
 ὕμεις 9,11 (bis),16,25; 10,2,6,7,9,10; 11,9(bis);
 39,1,2
 ὕμνέω 2,7; 3,8
 ὕμνων 20,2; 38,7
 ὕμνος 31,3
 ὕμφοδία 19,12; 30,2
 ὑπακούω 1,9
 ὑπάρχω 5,4; 6,8; 8,11; 9,22,23,25; 17,6; 26,7;
 35,6,10; 37,4
 ὑπάρχων 22,8; 40,7
 ὑπάρξας 11,5
 τὰ ὑπάρχοντα 6,12
 ὑπέρ (Präp. m. Akk.) 1,12; 2,9; 20,8
 (m. Gen.) 18,5; 40,16
 ὑπερβαίνω 24,9
 ὑπερβαίνων 3,4
 ὑπερεῖδω
 ὑπερείδων 22,10
 ὑπερένδοξος 3,16; 8,3; 16,1
 ὑπερέχω 22,10
 ὑπέρκειμαι 33,5
 ὑπερλάμπω 3,17
 ὑπερλάμπων 3,17
 ὑπεροράω
 ὑπεριδῶν 6,4
 ὑπερρύω 20,2
 ὑπερυψῶω 22,7
 ὑπήκοος 3,24
 ὑπνώω
 ὑπνῶν 17,5
 ὑπνώσας 13,1
 ὑπό (Präp. m. Gen.) 4,9; 6,14; 8,3; 10,9; 24,4;
 36,2; 40,9

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

- ὑποδείκνυμι 36,5
 ὑποδηλώω
 ὑποδηλῶν 39,4
 ὑπόθεσις 1,15; 39,3
 ὑπομένω 34,6
 ὑποσημαίνω
 ὑποσημαίνων 34,7
 ὑποστέλλω
 ὑποστειλάμενος 15,4
 ὑπουργέω 8,4
 ὑποχείριος 26,3
 ὕστερος
 ὕστερον (Adv.) 4,7; 7,18
 ὑφάπτω 9,17
 ὑψηλός 29,6
 τὸ ὑψηλόν 1,11
 ὕψος 39,6
 ὕψωσις 36,6

 φαιδρός 3,25
 φαιδρύνω
 φαιδρύνων 3,23
 φαίνω 1,10; 34,1
 φανείς 4,11
 τὸ φαινόμενον 8,3
 φανερός
 ἐν φανερωῖ 27,5
 φανερώω 1,2; 9,5; 10,4
 φανερούμενος 7,18
 φανερωθεὶς 1,6
 φανέρωσις 20,6
 φέρω 24,12
 φέρων 22,1; 32,1; 39,9
 φερόμενος 3,2
 φεύγω 25,9
 φημί 4,1; 9,6.10.21; 10,2; 16,7
 συνελόντα φάνα 3,29
 φθείρω 34,3
 φθοροποιός 26,4
 φιλανθρωπία 1,1; 3,34; 29,2
 φιλάνθρωπος
 φιλανθρώπως 31,7
 φιλοθεάμων 2,7
 * fehlt im LSJ
 ** fehlt im Lampe
 *** fehlt in beiden Lexica

 φίλος 6,15; 7,16
 φιλοχρήματος
 τὸ φιλοχρήματον 26,9
 φιμώω 24,8
 φοβερός 24,5; 26,4; 37,1
 φόβος 20,4; 20,11; 28,8.11
 φορτικός 3,2
 φρίσσω 11,1
 φρονέω 5,10
 φύλαξ 5,2; 7,14
 φυλάττω 11,10; 21,4(bis); 22,11; 24,3
 φυλαττόμενος 7,18; 10,10; 27,8
 φύσις 39,6
 φῶς, τὸ 8,5; 19,12
 φωτίζω
 φωτίζων 40,15

 χαίρω
 χαίρων 13,7; 14,10; 17,4
 χάλαζα 29,1
 χαμερπής
 χαμερπῶς 2,10
 χαμεύνης 25,2
 χαρά 18,6; 20,6; 21,6; 22,17
 χαρίζομαι 6,9; 9,7
 χαρισάμενος 12,12
 χάρις 5,11; 8,2; 9,16; 20,2; 31,2; 33,10; 35,6;
 36,3.4; 40,5
 χάρισμα 9,11.13
 χαριστήριον 3,25
 χεῖλος 12,12
 χειμάζω
 χειμαζόμενος 4,4
 χεῖρ 16,10; 17,5; 22,2; 28,6; 32,1; 33,5.6; 36,5
 χειροτονέω 6,14
 χράομαι (Dat.) 8,11; 12,3
 (Acc.) 27,2
 χρησάμενος (Dat.) 17,8; 22,12
 χρηματίζω 7,5
 χρόνος 1,3; 5,9; 6,4; 20,1; 23,2
 χρυσίον 14,6

- χρυσός 20,10; 26,7; 27,3.7; 28,1
 χρυσοουργέω 39,8
 χρώς 35,4
 χωλός 9,7
 χωρέω 7,5
 χωρών 39,9
 χωρίον 19,8

 ψαλμός 31,3
 ψυχή 2,3; 6,5; 7,15; 35,1; 40,9
 ψυχρός 12,2

 ὦ 9,6.21; 10,2; 11,9; 12,3; 39,1; 40,1
 ὦδε 2,11; 6,14; 9,8
 ὦρα 3,34; 32,5; 37,1
 ὡς 3,9.21; 4,2.4; 5,8; 7,18; 9,17; 10,9; 11,9;
 12,3.7; 14,3; 15,1; 16,1.7; 18,4; 20,7; 22,4;
 24,11; 28,5; 31,5; 32,5.6; 40,10.16.17
 ὡς εἰπεῖν 15,5; 22,15
 ὡς ἔστιν εἰπεῖν θαρροῦντα 22,3
 ὡσπερ 3,15.18; 36,2
 ὡστε 5,14; 10,6; 12,8; 28,3
 ὠφέλεια 2,6

* fehlt im LSJ

** fehlt im Lampe

*** fehlt in beiden Lexica

Theodórosnak, a Nagy Templom presbyterosának és synkellosnak a beszéde, amely megmutatja, hogy mely helyen, mely időben és milyen módon került elő az Istenszülő ruhája, amely a Blachernaiban imádtott szentséges ereklyetartóban van elhelyezve.

1. Igazán isteni és nagy misztériumok, Isten emberszeretetének ismertető jelei váltak szemmel láthatóvá néhány nemzedékkal előttünk. Ragyogóbban és nyilvánvalóbban mutatkoztak meg viszont a mi korunkban azok a misztériumok, amelyeknek szemtanúi és bámulói lettünk szinte valamennyien, ahányan csak ezt az istenővta nagyvárost lakjuk. Bűnös dolog, hogy ezeket hallgatás borítsa, mert törvény ellen való, hogy az isteni misztériumokat a feledés mélységei fedjék. Ezért, amennyire lehetséges, megkísérlem elbeszélni az eképpen megmutatkozott isteni misztériumokat, egyfelől mintegy elfeledvén saját képzetlenségemet és nem ismervén saját – már közmondásos – tudatlanságomat, másfelől azt kockázatos és egyszersmind igen veszélyes dolognak ítélvén, hogy ne engedelmeskedjem annak, aki ezt megtenni parancsolta. Tudom, hogy az elbeszélés az események halk visszhangjával sem érhet fel, de senki ne gúnyolódjék – az elbeszélés silányságát és az elbeszélő képzetlenségét látva – az oly magasztos és fenséges dolgok jelentőségén. Az isteni dolgokat isteninnek és emberfelettinnek tartsa akkor is, ha az elbeszélőnek nincs tehetsége, hogy a méltó szintet elérje. Mert nem csökken az események nagysága, még ha a szavak nem is képesek arra, hogy az eseményeket megvilágítsák. Ezeknek az isteni misztériumoknak a tárgyalása innen kezdve az eredet elmondását foglalja magában.

2. Nos hát, legistenibb Úrmóm és szentséges Szűz; aki az Isten Igéjét, az Istennel és Atyával együtt örökkévaló Fiút és Igét, a lényegi bölcsességet test szerint szülte és szoptattad; aki a tudás minden kincsét sértetlen lelkedben hordozod, és az isteni misztériumok minden szavát tiszta és szeplőtlen szívedben forgatod a hívők hasznára; isteni misztériumaidat, mivel azok tiszteletre méltóak és dicsőségesek, te őrizd meg sértetlenül; és taníts meg mindenkit, aki szívesen csodálja az isteni kinyilatkoztatásokat, hogy méltó módon dicsérje a te misztériumaidat, és ne az író tudatlanságát nézze. Hozzám pedig légy kegyes most is, kérlek, amikor minden emberi értelmet meghaladó munkába kezdek merészen: mert a tied és rólad szól, amit most ennyire silányan és hozzád méltatlanul mondok. "De most már új tárgyra térj át és a belső díszet énekel", ezt fogom mondani magamnak, miközben írok; ezt márteszem is, így kezdve az elbeszélést.

3. Ezt a császári és istenővta várost (dícsérni fogják azt, aki az Istenszülő városának mondja vagy írja) sok és – ha nem otromba a kifejezés – mérhetetlen mennyiségű isteni templom díszíti; de ezeknek legnagyobb, minden számot felülmúló részét a Szűz Istenanya isteni templomai teszik ki. Mert a város minden egyes részére jut egy: nem található olyan közterület, császári épület, szent hajlék vagy a magas tisztségviselő akármelyikének lakhelye, ahol egyáltalán ne volna az Istenszülőnek temploma vagy imaháza. A földkerekségen ugyan mindenütt, ahol Isten Igéjének a misztériumát hirdették, az őt világrahozó Istenszülőt szüntelenül magasztalják és dicsőítik, mert magában foglalja – röviden szólva – az isteni megtestesülés egész lényegét. De az összes ilyen helyen túlmenően magának a császári városnak van valami különlegessége, mégpedig az, hogy az Istenszülő ennyi templomával és imaházával ékeskedik, isteni ihlettel eltelve tiszteli és tiszta szívvel dicsőíti is a legszentebb nevet, és azt teljesen biztonságára védőfalának és védőpajzsának tartja. Az egész város így ékeskedik és ezzel a dísszel büszkélkedik. Azonban a szerzte az egész városban lévő összes templomnak és imaháznak, amelyeket az Istenszülő neve miatt dicsőítenek és tisztelnek, mintegy a feje és fővárosa az ő Blachernaiban álló legdicsőbb és isteni temploma. Mindegyiket felülmúlja, mindegyiket túlragyogja, miként felülmúlja és túlragyogja az összes égi csillagot a Nap. Mivel a Blachernaiban álló templom – úgy hiszik – egy császári, igen szent és igen isteni hajlék, ezért több más városban is bizonyos hívek, akik házakat emeltek az Istenszülőnek, Blachernainak nevezték el ezeket a helyeket abban a meggyőződésben, hogy az Istenanya a Blachernai elnevezésnek igazán örül. Igaz ami igaz, örömet is leli az ilyen helyben: Tisztaságos, aki minden szent helyet saját hatalmával tesz boldoggá és fényessé. Ezért, hogy úgy mondjam, minden főpap és császár, összes tisztséget viselő és rangos alattvalóik és mindahányan, akik

egyszerű polgárként élnek, ha boldog esemény történik, legyen az közügy vagy magánügy, Blachernaiba sietve hálaadó ünnepet tartanak Istennek és az Istenszülőnek; ha pedig szomorú esemény történik, ennek terhét Blachernaiban bátran leteszik. Hallgatók a különféle betegségekből ott kigyógyulók mérhetetlen számáról, nehogy a beszéd szegényességével újra kicsinyítsem a legnagyobb dolgokat. Tehát, hogy röviden szóljak, az Istenszülő Blachernaiban álló temploma számunkra minden üdvözítő remény kincstára, amelyben és amelyből minden jelen és jövőendő jót kaptunk és kapni fogunk. Betlehemet is méltán tisztelik és isteni dicsőséggel dicsőítik, mert ott az Istenszülő az Isten Igéjét az idők beteljesedésekor egyszer testté szülte; ebben a templomban viszont a könyörgőknek minden órában szüli Isten emberszeretetét és segítségét. Tehát, és ezt ismét elmondom, az Istenszülő Blachernaiban álló isteni temploma ennek a császárvárosnak a fellegvára, ahol mindenki, aki veszélyben menedéket keres, menedékre talál, és így mi is megmenekülünk.

4. Hogy a hit tanításán kívül lévők milyen okot említenek, aminek folytán és következtében egykor Bizánc elkezdett benépesülni, egyáltalán nem lenne nehéz és fáradságos elmondani: hogy a megariakai gyarmatosokat küldtek ide egy bizonyos Deinias vezetésével; meg ahány más mesés dolog írásba van foglalva. Mert ők is, ahogy mondják, tengeri hullámveréstől hanyattva és kis híján a tengerbe veszve az Aranyszarv-öbölben kerestek menedéket, és ott rakták le a majdan felépülő város alapjait. Én azonban azt a kezdetet, amikor Deinias és társai elkezdték felépíteni és lakni a később Bizáncnak nevezett várost, elhagyom, és áttérek a beszédben ahhoz a kezdethez, amelynek során a császárok egyike által meg lett alapítva az Istenszülő Blachernaiban álló legistenibb lakhelye, amely annál a szent sátmárnál, amelyben a frigyláda volt, a szövetség táblái, a manna-tartalmazó edény és Áron kivirágzott vesszeje, sokkal szentebbnek mutatkozik.

5. Nagy Leó kormányozta abban az időben a rómaiak birodalmát istenfélően, egy olyan férfi, aki a tiszta hit kiváló őreként életével, tetteivel és szavával tette dicsővé a császári bíbort és a koronát. Tehát amikor az ő kezében volt a császárság kormánypálcája, élt két hadseregarancsnok, édestestvérek, akiket a patríciusok rangjára emeltek: az egyiknek Galbios, a másiknak pedig Kandidos volt a neve. Azt mondták róluk, hogy ugyan minden más erényben híresek voltak és kitűntek, de a legfőbb és legelső erényben hátramaradtak: ugyanis az ostoba Areios káromló tanításának követői voltak, úgy látszik, valamilyen istennek gyűlöletes családi hagyománytól befolyásolva. Mert azt tartották, hogy a legszorosabb rokonság fűzte őket az abban az időben a birodalomban zsarnokoskodó Ardaburioshoz és Asparhoz, akiket szegyenbe hozott az az igazság, hogy Areios elvetendő tanait hitték. De Isten kegyelmese nem engedte, hogy Galbios és vele együtt Kandidos, akik minden másban ékeskedtek és ragyogóak voltak, az üdvösség okának tekintetében sötétben maradjanak, hanem áthelyezte őket a tévelygésből az igazság útjára, és a tiszta hit követőivé tette őket: hogy higgyenek és vallják meg hitüket, és másokat győzzenek meg arról tehetségük szerint, hogy a Szentháromság egylényegű és kezdet nélkül való, és hogy az Isten Igéjét, aki az Atyával és Istennel egylényegű és örökkévaló, a szentséges Szűz és Istenszülő szülte test szerint.

6. Galbios és társai, akik ezekben az isteni dogmákban kitüntették magukat és ezzel a hamisítatlan hittel lettek gazdagabbak, úgy ítélték meg, hogy istentelen dolog lenne erejükhez mért ajándék nélkül hagyni az Urat, aki őket a tévelygés mélyéből kimentette. Hanem, Pál szavaival szólva, az Isten figyelmen kívül hagyván a tudatlanság időszakát e férfiaknak a lelkét emlékeztette: ezt a nélkülözők iránti könyörülettel és a szűkölködők iránti irgalommal kell teljesen jóvátenni. Miközben tehát ezt fontolgatták ezek a kiváló férfiak és ez volt a vágyuk, a nagy Isten legszentebb anyja, a romlatlanságnak valóban elsőként formált képmása (mert mindannyian hisszük, hogy ő az) saját városának kincset akarván ajándékozni, sérthetelent és elvehetétlent, a jeruzsálemi szent helyek megtekintésére vette rá a férfiakat. Bár e szent helyek imádásának és vagyonuk gondos szétosztásának a vágyát ültette el bennük, de ő maga tudta, hogy mi célból szólította el a férfiakat és mely misztériumok szolgálóinak választotta ki őket. És miután így elrendezte a Szűz ezeket a dolgokat, a férfiak útnak indultak a szent városba, Jeruzsálembe, barátaik és szolgálók megszámlálhatatlan sokaságával; hírül adván az ügyet Leónak és Verinának, az uralkodóknak.

7. Mikor pedig megérkeztek Palesztina vidékére, mulatozással nem törődve inkább a Galileán át vezető utat választották, mint a tengerpartit, hogy felkereshessék Názáretet és Kafarnaumot is. Ezek egyike az Istenszülő szent lakhelye volt, ahol az Istenanya az általa testté lett Isten Igéjét is magába fogadta és helyet adott neki, a másik pedig a tőle született Isten szállása volt. Tehát erre a vidékre jutva egy faluhoz értek. Sűrű sötét volt az este, és különben sem kínálkozott alkalom arra, hogy tovább menjenek. Kétségkívül ez is isteni elrendelésből történt: mert más volt az, amire Isten és az Istenszülő a férfiakat elszólította. A falut ugyan mások is lakták (természetesen csak kevesen, mert kicsiny volt a falu és kis területre korlátozódott a határa), de lakott benne egy istenfélő és igen szentéletű asszony, aki ősz haja és kora miatt állt tiszteletben; mint egy másik Anna, Fánuel lánya, aki várja Izrael vigasztalását és hálát ad Istennek éjjel és nappal, de nem abban a templomban, amelyet Salamon épített, hanem szíve szent műhelyében. Mert hogyan is lehetett volna eme kincs őrzője, ha nem kötelezte volna el magát lelke és teste tisztaságával az istenségnek? Persze zsidó volt az asszony, mert bizony ez az igazság. De valószínűleg ezt is Isten engedte meg abból a megfontolásból, hogy annál nagyobb hite legyen ezáltal a később majd híressé váló isteni misztériumnak: mert azt egy zsidó asszony őrizetében találták meg, aki rejteni akarta az oly nagy kincset, amennyire csak erejéből tellett.

8. Nos ennél az asszonynál talált vendéglátásra a jeles Galbios és Kandidos, miután az isteni kegy szállást készített számukra. És az asszony háza látszatra ugyan szerény volt, viszont felettebb dicsőséges annak okán, amit magában rejtett. Amikor a szolgálata rendeztek az étkezéshez szükséges dolgokat előkészítették a férfiak számára, ők asztalhoz telepedve egy másik, beljebb eső szobát láttak: bőséges lámpafény világította meg, füstölőszerek és drága olajok illata töltötte be a levegőt, és beteg férfiak, nők és gyermekek sokasága feküdt a szobában. Maga a látvány valami szentséges és tiszteletet parancsoló dolog hitét ébresztette bennük, de nem tudtak a megértéséhez szilárd támpontot nyerni. Ezért arra kísérelték meg rávenni ezt az idős szent asszonyt, hogy velük étkezzék, mert azt remélték, hogy így megtudják az igazságot. Ő azonban a veleszületett óvatosságot rejteni akarván azzal az ürüggyel élt, hogy zsidó, ezért számára lehetetlen, mondotta, hogy a férfiakkal együtt étkezzék: hiszen azokból az ételekből, amelyeket ők fogyasztanak, maga egyáltalán nem eszik. A férfiak az asszony okoskodását megfejtve, elszánt kitartást tanúsítva kérték: saját ételét magával hozva jöjjön és csakis azt fogyassza, de a kérésüket ne utasítsa el. Ezeknek az érveknek engedett az asszony és kijöve együtt étkezett a férfiakkal.

9. Miután étellel elteltek, és az asszony jókedvre derült a zsidó bortól, nem az történt, hogy "Aias Phoinixnak intett, de" egy másik férfi "vette észre," hanem ők ketten egy és ugyanazon kérelmet adták elő az asszonynak: mondja meg nekik, hogy mik történnek a belső helyiségben. Azt gondolták ugyanis, hogy amit hallani fognak, az valami zavaros zsidó ügy a törvényük által előírtak közül. Az asszony azonban az eredeti igazságot előlük elrejtve a látszólagos igazságot fedte fel: "Látjátok-e – mondta –, ó csodálatra méltó férfiak, a betegeknek eme sokaságát? Az Isten azt rendelte, hogy ezen a helyen démonok üzessenek ki: a vakoknak a látás jut ajándékkul, a sánták innen járva távoznak, a süketek és némák itt beszélnek és hallanak; és mindenféle más gyógyíthatatlan betegséget isteni hatalom kerget ki a gyógyulást keresőkből." Ezt hallván a két férfi így szólt az asszonnyhoz: "És honnan kapta eredetileg a hely ezt az oly nagy kegyet? Van nálatok zsidóknál olyan írás, amely tradícióként közli veletek, hogy ezen a helyen az atyák valamelyikének megjelent az Isten, és ezáltal kapta a hely a kegyet? Ne titkold el előlünk, szentséges asszony. Hiszen mi is egyedül azért tesszük meg az utat Jeruzsálembé, hogy az istenséget imádjuk, hogy csodáljuk és dicséreljük az isteni misztériumokat." Az asszony azonban ezt válaszolta nekik: "Nem tudok semmi mást mondani nektek, mint azt, hogy a hely isteni kegyelemmel van telve." Ők pedig megértvén, hogy az asszony csak tettei a tudatlanságot, szívükben elkezdtek lángra lobbanni, mint Kleofásék; mert Ő gyűjtötte meg őket, Ő, aki a bizánciaknak elvehette a kincset akart adni. A körülöttük lévőeknek megparancsolván, hogy egy kicsit menjenek odébb, a magára maradt szent asszonynak más hadicselek helyett eskü letévését javasolták: fellegvárát ezzel igyekeztek bevenni, tehát így szóltak: "Megesketünk téged, ó Isten előtt legkedveltebb asszony, arra az isteni hatalomra, amely hited szerint jelen van ebben a helyiségben, és amelynek bizodalma szerint a műve az összes csodatevés, amit csak láttál: mondd el nekünk leplezetlenül a teljes igazságot. Magadnak ugyanis, ha elmondod,

semmi károd nem lesz ebből – távol legyen! – mi pedig az Istent még inkább magasztalnánk. Mert nekünk és nektek egy és ugyanaz az Istenünk."

10. Az asszony mélyet sóhajtva és könnyekre fakadva, arcát lefelé fordítva ezt mondta nekik: "Ó tiszteletre méltó férfiak – mert tiszteletre méltónak mutatnak benneteket mind szavaitok, mind tetteitek –, egészen a mai napig ez az isteni misztérium férfi számára nem vált ismertté. Mert származás szerinti női elődeim esküvel parancsolták, hogy ez a misztérium hagyományként szálljon nemzetségünk egy nőtagjára, aki maga is szűz, hogy nő nőnek adja tovább ennek ismeretét és őrzését. De mivel titeket istenfélő férfiaknak látlak, így elmondok nektek egy másik titkot is. Mivel az én időmben nemzetségünknek kevesebb nőtagja lett, és így utánam nincs egy másik szűz, aki tőlem majd átveszi ennek ismeretét és őrzését, feltárom előttetek a tényleges igazságot. Hiszen nyilvánvaló, hogy szavamat ti is meg fogjátok őrizni magatokban: ahogy elődeim hagyományozták, a szentséges és dicső Istenszülő, Mária isteni ruhája van itt eltéve."

11. Megborzongott Galbios és Kandidos a beszéd elejét hallva. Ezután ezt mondta az asszony: "Az egymás után nemzetségünkben származó asszonyok íratlan hagyomány szerint egymásnak adták tovább, hogy az isteni és szentséges Szűz és Istenszülő isteni eltávozása idején két ruháját ajándékba adta két szűz és jámbor nőnek. Ezek egyike, aki nemzetségem elődje volt, magánál tartva az ajándékot megparancsolta, hogy feltétlenül szűz legyen az, akire ezt az isteni misztériumot rábízák. Ez van a kis ládikóban elhelyezve. A ládikó pedig abban a belső helyiségben van, amit láttok, és általa történnek ezek a nagy csodák. Ezzel, ó férfiak, elmondtam nektek a teljes igazságot. Ti pedig ezt őrizétek meg magatoknak, és a jeruzsálemiek közül senkinek fel ne fedjétek."

12. Ezt hallván a férfiakat remegés és elragadtatás fogta el, és jéghideg veríték csorgott végig rajtuk. Azután az asszony lába elé vetve magukat ilyen szavakkal szóltak: "Hogy Jeruzsálemben senkinek, semmiképpen nem fedjük fel, ó úrnő, ezt a misztériumot (mert a jövőben méltán szólítunk úrnőnek téged, akire ily nagy isteni misztérium van bízva), arra neked magát a közös üdvösséget; az Istenszülőt állítjuk tanúnak. Kérünk, hogy egy dologba egyezzz be: engedd meg az éjszakát ott eltöltenünk, ahol ez az isteni misztérium van eltéve, hogy – amennyiben alszanak ott a könyörgők – mi nyugodtan imádkozhassunk." Az asszony készségesen beleegyezett. Ezért Galbiosék utasították a nekik szolgálókat, hogy fekhelyeiket vigyék be abba a szent helyiségbe. Miután pedig ez megtörtént, a férfiak nyugovóra térve az egész éjszakát könnyek közt és imádkozással töltötték, ajkukkal mutatván be hálaadó áldozatot az Istenszülőnek, aki őket ily nagy misztériumok imádásával ajándékozta meg.

13. Amikor pedig látták, hogy elaludtak a betegek, méretet vettek az isteni ruhadarabot tartalmazó láda minden részéről. Még magukat a fajtákat is nagy pontossággal megvizsgálták, amelyekből a láda készült. Már a hajnali szürkületbe kimenve köszöntötték azt a szent asszonyt, arra buzdítván őt, hogy ha Jeruzsálemből valamire szüksége lenne, bízva rájuk. Ugyanis, mondták, visszafelé ismét őt érintve jönnek. Miután az asszony azt mondta, hogy semmi másra nincs szüksége, mint imáikra, és hogy szeretné őket örvendezve ismét üdvözölni, elmentek Jeruzsálem irányába.

14. Miután pedig Jeruzsálembé értek és fogadalmukat teljesítették s a koldusoknak és szűkölködőknek buzgón adakoztak, egy megbízható emberük által, aki az efféle szolgálatokban is kellően járatos volt, titokban mestereket hívtak. Megbízák őket egy a levett méretek szerinti ládikó elkészítésével, meghagyván nekik, hogy az általuk látott fajtákból rakják össze, még hozzá régiékből, nehogy felismerhető legyen. Miután pedig a ládikó az általuk megkívtán kivitelben elkészült, azt eszelték ki, hogy egy arany leplet, amelyet mesteremberek ruhává formálnak, az újonnan készült ládikó leplezésére használják; azt remélték, hogy szándékukat így tudják véghezvinni. Miután pedig imádkozási és adakozási dolgaikat elrendezték, a cselhez kieszelt kellékekkel mentek újra a faluba örvendezve, füstölőszereket és más, az istentisztelethez való illatos fűszereket vívén ajándékba a szent asszonynak.

15. Nos nagyon nagy örömmel, szinte mint rokonait és azonfelül a nála őrzött kincs beavatottjait fogadta az asszony a férfiakat. Ismét megkérték a velük étkező asszonyt, engedje meg nekik, hogy újra

Istenhez való imádkozással tölthessék az éjszakát ott, ahol az isteni fenséges tárgy van eltéve. Ő semmit sem gyanítva megengedte ezt. A férfiak pedig, amint a kívánt biztonságban érezték magukat, úgyszólván egész éjszaka könnyeikkel áztatván a padlót a szentséges Istenszülőhöz arcra borulva e szavakkal könyörögtek:

16. "Nagyon is jól tudják a te szolgálád, legistenibb és felettebb dicső Úrnő, hogy amikor Uza megérintette az ökor megugrása miatt félrecsúszott frigyládát (amelyet Isten engedelmeivel még idegen törzsbeliék is meg mertek érinteni), szánalmat keltő és hirtelen halállal végezte be életét. Hát akkor hogyan is mernék mi nyomorultak baj nélkül megérinteni ezt az isteni kincset, ha ezt nem te parancsolod? Hiszen sem ökor nem húzza – hogy legyen jól hangzó mentségünk –, de más férfi sem vette soha magának a bátorságot (mert tied a misztérium, mert tied a benne eltett kincs, ahogy hódolatos szolgálóleánya elmondta), hanem csakis asszonyok, akik maguk is szüzek. Mindenki más pedig csak a csodákat látja. Mi azonban férfiak is meg bűnösök is vagyunk, és nemcsak azt határoztuk el merészen, hogy tisztátalan kézzel megérintjük ezt az isteni misztériumot, hanem hogy magunkkal is visszük, ha beleegyezel, Úrnő. És annak a városnak, amely téged az összes többinél jobban tisztel, amelyben a keresztények birodalmának a székhelye is van, annak oltalmára és örökös üdvére visszük el ajándékként."

17. Miután egész éjszaka ezt és több ehhez hasonló imádságot mondtak el, és a padlót teljesen átáztatták könnyeikkel, egyszer csak óvatossággal vegyes merészség szállta meg őket. És az isteni ládára, amelyben a misztérium volt őrizve, remegve és örvendve és egyszersmind könnyezve kezüket rátették, amikor már mindenki aludt, aki a helyiségben volt. És azt a szent ládikót elvették: de valójában az adta azt ajándékkul, akie volt. Helyére pedig odatették a Jeruzsálemben csináltott ládikót, beborítván azzal az általuk kitervelt, arannyal átszótt lepellettel, amely a kicserélt ládikót egészen elfedte.

18. Mikor pedig reggel lett, a szent asszonynak búcsúcsókot adtak, az ott található koldusoknak és betegeknek pedig a szükséges módon adakoztak. Megmutatták az általuk kitervelt takarót is, mint amit a bent lévő isteni misztérium tiszteletére ajánlottak fel (és ami persze most teljesen elfedi az igazi és eredeti ládikót, hitte az asszony). Miután pedig leginkább arra kérték az asszonyt, hogy ne szűnjék értük imádkozni és róluk megemlékezni, Bizáncba indulnak, kimondhatatlan örömmel menvén útjukon.

19. Mikor pedig megérkeztek ebbe az Isten segítségével uralkodó városba, úgy ítélték meg, hogy nem tanácsos sem az abban az időben uralkodóknak, sem a főpapi méltóságot viselőnek felfedni a titkot. (Mert attól féltek, hogy elveszik tőlük a sérthetetlen kincset, mivel ezt a császárok nagyon is szívesen viszik el a palotába.) A férfiak ugyanis azon fáradoztak, hogy a közös javat eltulajdonítván a saját birtokukban tartsák ezt a kimeríthetetlen kincset. És bár sokat tanakodtak, kétségkívül az Istenszülő vezette őket ebben az esetben is. A városfal előtt, a Szarv-öböl partján lévő legülsőbb területen, ami a tulajdonukban volt (már akkor is Blachernai volt a hely neve), imaházat építettek, és azt – hogy titokban maradjon, milyen misztériumot őriznek benne – Péterről, az apostolfejedelemről és Szent Márkról nevezték el. Elhelyezték benne ezt az isteni misztériumot, igen nagy gondot fordítván arra, hogy ne szűnjék a szent himnuszok éneklése, a fényes ragyogása és az illatos fűszerek füstje.

20. Így dicsérték és tartották titokban elég hosszú ideig ezt az isteni misztériumot. De a kegyelem kelyhe túlsordult, és a megtörtént csodák sokasága nem engedte, hogy Galbios és Kandidos ezt a közös javat továbbra is magántulajdonban tartsa. Ezért félelemtől szorongatva és nem tudván mást mit tenni, kénytelenek voltak eme isteni kincs előkerülésének minden körülményét elmesélni az uralkodóknak. Ők pedig ennek hallatán oly nagy örömmel teltek el, hogy Galbiost és Kandidost, akik ennek az isteni misztériumnak szolgálói voltak, boldoggá nyilvánították és nagyobb tisztelettel tisztelték, mint ami embernek jár. Azon a helyen pedig tüstént isteni lakhelyet építettek, az Istenszülő tisztaságos nevével téve azt naggyá. Egy ereklyetartót is készítettek aranyból és ezüsből, amelyik ezt a szentséges misztériumot most is magában rejti. Ebben helyezték el az isteni ruhát nagy félelem és könnyhullatás közepette, ezt az isteni lakhelyet pedig a lehető legtöbb adománnyal és más szentséges fogadalmi ajándékkal becsülték meg.

21. Eltávozott az örök életre Leó és Verina, akik kegyesen uralkodtak, valamint az örök emlékeztető és ezen tettek által megkoronázott Galbios és Kandidos is, akik ily nagy ügyeket szolgáltak. A város azonban, amelyet megvédett magának és most is véd az Istenszülő, megmaradt különleges szolgálatra, az évenkénti könyörgések és ünnepek mellé még más nagyobbakat is kigondolva eme szentséges imádott tárgy dicsőségére és tiszteletére. Mert minden, a szorongattatás idején mondott könyörgő kérés és minden hálaadó örömmimádság Blachernaiban az Istenszülő közvetítésével jut el az Istenhez.

22. Nos, mivel így ez a szentséges ereklyetartó számunkra nem a Mózes keze véste törvénytáblákat tartalmazza, hanem az isteni ruhát (amelyet nemcsak az Istenszülő Istent befogadó és tisztaságos teste viselt magán, hanem amelybe – ez bátran elmondható – az Istenszülő az akkor még kisdéd Isten Igéjét begöngyölte és amelyben szoptatta, úgyhogy annak az isteni és a világnak életet adó tejnek cseppjei is rajta vannak), lássuk, vajon a mózesi sátor többi tárgyánál az isteni ereklyetartó nincs-e fölényben és nem múlja-e felül azokat. Abban a diót termett vessző volt, amely Áronnak a főpapi méltóságot biztosította. Ezen a kereszt van, a győzhetetlen győzelmi jel, amely vesszőként az ördögöt veri, botként pedig minden gyengeségben támaszt nyújt. Illenék bizony, úgy illenék, hogy a harmadik tárgy esetében is a mi szent ereklyetartónk legyen fölényben. Ott egy edény egy gomor mannát őrzött annak bizonyosságául, hogy mivel táplálkozott a nép a sivatagban. Itt pedig most a mi Mózesünk a hívő császár segítő közreműködésével az élő kenyeret szolgálja fel a híveknek úrvacsorára, miután magát az isteni ereklyetartót alakította át szent oltárrá. Látható tehát, hogy ez az isteni és legszentebb templom úgymond a keresztények minden tanítását és erejét magában foglalja. Mert benne valóban minden betegség, minden bánat és minden szomorúság gyógyulást talál; minden öröm és ujjongás és a jobb sors reménye pedig megkapja megerősítését.

23. Ezek azok a misztériumok, amiket az Istenszülő Blachernaiban a város számára kincsként elhelyezett. Hogy melyek azok, amelyek a mi időnkben történtek, amelyeknek szemtanúi és bálulói lettünk mindannyian, innen kezdve mondom el.

24. Volt idő, hogy jól mentek dolgaink és háború sem tartott minket rettegésben. De a csúcsára jutott jólét, ahogy mondani szokták, bizonytalanságra változott gondatlanságunk következményeként, nem lévén képesek megőrizni tisztán jólétünket. Ezért egyrészt sok igazságos és többfajta Istentől küldött ostorcsapás ért minket, hogy megjavulásra és bűneink elhagyására sarkalljon, másrészt ellenünk támadt egy félelmetesen kifényesített kard is, amely ereje folytán képes a döntő pillanatban az egész világot kiirtani. De "Ki tudná elmondani hatalmas tetteidet, Uram, vagy ki tehetné hallhatóvá dicsőségedet?" Mert azt mondtad a néped ellen akkor megindított áradatnak: "Hallgass el! Némulj meg!" és "Eddig jöjj és ezt ne lépd át, hanem magadban törjenek meg hullámaid." Azt a látszatot keltette (és ezzel vezette félre a leghívőbb császárt) azoknak az oly hatalmas népeknek a vezetője, hogy békeszerződés megerősítésére kívánja őt szemtől-szemben látni. Az ezután történeteket azonban mondják el más könyvek, beszédem ugyanis kezdettől fogva más irányba indult.

25. Mikor tehát ez a sáska, amelyik ránk tört, a város körül mindent elpusztított, a császár elhagyta a palotát, és egyszerű polgári ruházatban a földre borulva az Istenszülő Jeruzsálem nevű templomában (ez azon a kapun belül van, amelyet Arany-kapunak neveznek, mivel tényleg abból van) erejéhez mérten harcolt és küzdött könnyei hullatásával. De maga a pátriárka is, otthagván szent hajlékát, ugyanezen templomban éjjel és nappal imákkal és könyörgésekkel segítette a császár harcát. A városban körülzárt egész nép, férfiak, nők és akik még csak gyermekéveiket élték, imákat és sirámokat mondtak az Istenszülő mindenfelé található templomaiban, könyörögve, hogy megmeneküljenek a szemük előtt lebegő gyászos végettől.

26. Nem feledkezett meg azonban az Isten megkönyörülni, nem tartotta vissza irgalmát az ő haragjában, sem kegyelmét nem távolította el tőlünk. Hanem megmutatta nekünk, hogy minden őt szolgálja és neki van alávetve, és mindent saját akarata súlyával irányít. Nos, mikor még a kezdeténél tartott ennek a félelmetes és pusztító betegségnek a kifejlődése, és csillapodására emberileg szólva semmi

remény nem volt, az ellenség pedig dűlva rohant le mindent a falak előtt, legyen az szent hely vagy egyéb, a mieink közül néhányan úgy ítélték meg, hogy nagyon is ésszerű lenne megelőzőképpen a Blachernaiban lévő isteni templom arany és ezüst díszzeit elhozni, nehogy ott is lerohanást merészljen végrehajtani az ellenség barbár pénzéhségtől hajtva.

27. Akik pedig azt a feladatot kapták, hogy ezt a szent díszítést szereljék le, harciasabb és vakmerőbb módszert alkalmaztak, mint szükséges lett volna. Ugyanis nemcsak az összes többi aranyat és ezüstöt szedték le úgy, hogy bárdokkal és fejszékkel valamint más hasonló szerszámokkal darabokra törték, hanem ehhez a szent ereklyetartóhoz is hozzá mertek nyúlni, és az addig mindenki számára láthatatlan misztériumot napfényre merték hozni. A látható, aranyból és ezüstből készült szent ereklyetartó belsejében egy fényt sugárzó kőből készült ládát találtak, ennek a belsejében pedig északi irányban megtalálták az isteni kincset, ami egy másik, kis ládikóban volt őrizve.

28. Tehát az arany és ezüst díszítést miután darabokra törték, azt a szent ládikót pedig meg gondolatlanul fel merték nyitni, illatos olajoknak nyomban oly erős illatát kezdték érezni, hogy az egész templom megtelt vele. Látják pedig a császári bíbor egy kicsinyke részét, amit az Istenszülő ruhájának vélték. Talán-talán a bíborból egy részt le is vágtak, természetesen – úgy gondolták – a szent ereklyéből lopva. Mikor pedig a főpap szent kezébe került ez a szent ereklye, a róla való gondoskodás feladatát tüstént a hívő császár vállára tette. Az uralkodó pedig odafutván, nagy félelemmel szinte kívülről körbefonta azt és így fejezte ki hódolatát, a főpapot pedig arra kérte, hogy ő maga tegye meg a szükséges lépéseket. Az pedig biztos pecsétet téve rá, azt a szent ládikót elhelyezte az Isten Nagy. Katolikus Temploma kellékeinek szent kincstárában kellő tisztelettel és illő félelemmel.

29. Amikor pedig végül a ránk szakadt jégverést szétoszlatta Isten emberszeretetének felkelő Napja, munkájához ismét társul vévén leghívőbb császárunkat a tiszteletre méltó főpap, az egész szent helyet még nagyobb gondoskodással halmozta el, minden lehetséges díszítés terhére magára vállalta. Miután pedig meghatározott egy konkrét, pontosabban egy nevezetes szent napot (alapos vizsgálat után vélte jónak, hogy ezen napon kell elhelyezni a szent kincset eredeti helyén), egy fennkölt hirdetményben összehívja a főpapok gyűlését, a klérust és a népet, minden férfit és nőt, az összes tisztséget és rangot viselőt és az egyszerű polgárokat, ezt hirdetvén: "Gyertek, lássátok, papok és emberek, Krisztusnak, a mi Istenünknek nagy tetteit! Gyertek, csodáljátok az egészen eddig rejtőzködött kincset! Gyertek, imádjátok a szentséges ajándékot, amelyet az Istenanya a városnak az üdvösség zálogául adományozott!"

30. Amikor pedig a meghirdetett nevezetes nap beállóban volt, az ő szolgálatával zajlott le az egész éjszaka szünet nélkül tartó szent himnuszéneklés ebben a megszentelt épületben, de arról is gondoskodott, hogy ugyanez a legszentebb Laurentios mártír templomában is történjék meg. Ott ugyanis egy nappal az ünnep előtt, napnyugtakor a szent kincset kihelyezte, hogy mindenki imádhassa, természetesen lefedve, és az így emberi szem számára láthatatlan volt. Ily módon az összes, bármilyen korú vagy származású ember, aki csak ezt a nagyvárost lakja, érdemesült arra, hogy az egész éjszakán át tartó imáadásban részt vegyen.

31. Amikor pedig kivilágosodott és a Nap sugaraival a levegőget bevilágította, a mi Simeonunk a mi nemzedékünknek adott kegyes ajándékot karjába véve, zsoldárok és himnuszok éneklésével és az egész templomi gyülekezet kíséretében az Istenszülő Blachernaiban lévő legistenibb templomához érkezik. Az egész nép és a klérus, valamint a főpapok gyülekezete részint előtte, részint mögötte vonult úgy, hogy ne kelljen veszélyre számítani az odaözönlő tömeg tolongása miatt. De emberszerető módon az Istenanya ezt is ajándéku adta: sértetlenül őrzött meg mindenkit, aki a tömegben volt.

32. Amikor pedig sok veszélyen át, kezében vívén az isteni misztériumot, a főpap végül a szentséges templomnak, amelyben ma is ott van az isteni ereklyetartó, a belsejébe megérkezett (a tömeg ugyanis, amely ott tolongott és körbefogta, és a szent ereklyéből egy darabot szakítani akart, nem engedett könnyű áthaladást a főpapnak), tüstént egy egységes és sok torokból szóló kiáltás szállt hosszu

időn keresztül a magasba: "Uram, irgalmazz!" kiáltotta a tömeg. A könnyek hullása pedig, mint egy felhőszakadás, a szent hely padlóját eláztatta.

33. Akkor azután a főpap a kezében tartott letakart isteni kincset letette a szent oltárra. Magát pedig teljesen a szent padlóra vetvén (mélto is volt rá és el is tudta mondani Istennek, amit illik és amit az ész mondat), ihlet szállta meg és imádkozott, miközben könnyei hulltak. Míg az egész tömeg még mindig az "Uram, irgalmazz!"-t kiáltotta, felállván imájából és kezét az ég felé emelvén és ismét más könyörgést előadván és elmondván, miközben előntötte az izzadság, remegő kezeit rátette arra a szent misztériumra. Feltörvén a pecséteket, amelyeket ő maga tett rá eredetileg, megtalálja a császári bíbort, amely körbe volt véve illatos olajokkal és más fűszerekkel. Azt pedig kigöngyölvén megtalálta a tényleg valódi uralkodó, az Istenanya ruháját, amely az ő kegyelmét és erejét sugározta magából.

34. És lásd az Isten Igéjének isteni csodáját! Mert leginkább itt mutatkozott meg a misztérium hamisítatlan volta és az Istenszülő nyilvánvaló hatalma. Ugyanis a császári bíbor teljesen szétesett és elromlott, habár a selyemből készült ruhának nagyobb a tartóssága. De a könnyen tönkremenő gyapjúból font isteni ruha (a láncc- és vetülékfonal is ugyanaz a fajta gyapjú és ugyanolyan színű) egyáltalán semmiféle romlást nem szenvedett, hanem teljesen sértetlen, teljesen egyben van és romlatlan: annak a romlatlanságát és sértetlenségét jelezve, aki viselte, és ezt teljes joggal.

35. Mert illik, bizony úgy illik, hogy az, akinek lelke is, teste is, értelme is, jelleme is, szava is, életmódja is és maga a gondolata is tiszta és romlatlan, nem fogad be semmi szennyet és mentes minden hibától, saját ruhájának is átadja a romlatlanságot. Ha ugyanis Péter árnyéka, a Pál testének kisugárzását átvevő kendők és kötények minden betegséget és bajt kiűztek a betegekől, mennyivel inkább volt valószínű, hogy ezen kegyben részesült ez az isteni, és szentséges ruha, amelyet – hisszük – nem csak hogy maga az Isten Igéjének anyja viselt magán, hanem amelyben magát az akkor még egészen kised Isten Igéjét keblére vette és szoptatta. Emiatt ez az isteni és igazán uralkodói ruha jogosan nem csak minden betegség elűzője, hanem méltán hordozza a sértetlenséget és romlatlanságot, egykori viselőjének romlatlanságát és sértetlenségét hirdetve.

36. Nos, a főpap mindezt értelmével felfogva és lelki szemeivel látva, és a gyönyörtől mintegy önkívületi állapotba kerülve nem rejtette el magában a kegyelem gazdagságát. Nem hagyta, hogy tanú nélkül maradjon a misztérium és egyedül ő vegye magához ennek az erejét, hanem az egész templomi gyülekezetnek megmutatta, egész testében remegve és könnyfolyamokat hullatva, remegő kezekkel végezve a misztérium felmutatását. Ezenközben a nép ismét örömmujongásokkal és érthetetlen kiáltásokkal keverten szünet nélkül zengte az "Uram, irgalmazz!"-t.

37. Amikor pedig ennek az isteni és félelmetes órának és látványnak a történései rend és előírás szerint kielégítően lezajlottak, a főpapok, a klérus és a nép szeme láttára a főpap ismét begöngyölte a császári bíborba az isteni ruhát, és ugyanabban a ládikóban, amelyikben eredetileg is volt, a korábbi fekvése szerint a szent ereklyetartó északi részére helyezte el.

38. Mindezek befejezése után szent istentisztelet következett és a szent iratok szokásos olvasása és a szent hálaadás isteni recitálása. Maga elé téve a főpap ismét az ereklyetartó legszentebb oltárára (amelyet ő maga újított meg és szentelt fel) a vértelen áldozat szentséges és életet adó misztériumait (amelyeknek elvégzője ő lett az isteni kinyilatkoztatás szerint), ezeknek részesévé vált és másokat részesített bennük; végül békét kérve a népek mindenkit elbocsátott. A távozó Isten nagyszerű tetteit és az ő hasonlíthatatlan dicsőségét dicsérték és hirdették. Úgy határozott a főpap, hogy ez a nevezetes ünnep kerüljen be az Istenanyának a többi, Blachernaiban megült évenkénti ünnepei és megemlékezési körébe.

39. Ez tehát, ő isteni misztériumok szem- és fültanúi, az én nektek szóló szegényes erejű beszédem. Veletek történt nagy jótéteményeknek a tárgyalása és elmondása van benne, de az egész szétfolyó és erőten és silány, világosan mutatván az írójának célját és sietségét. De ezáltal nem lesznek kisebbek az isteni misztériumok, sem a saját nagyszerűségüknél csekélyebbnek nem fogják őket tartani, hanem nagyok maradnak és nehezen leírhatók, mivel ilyen a természetük. Saját fenségességükből semmit

sem veszítenek, még ha egy közönséges cserépedénybe – az író mostani erőtlenségébe – vannak is rejtve. Bizonyára lesz majd valaki, aki beszédet bearanyozni jól tudván, és azt a bizonyos Becaleelt utánozván képes lesz majd tollal megépíteni egy méltó szent sátor, amely ilyen isteni misztériumokat tartalmaz és hord magában.

40. De ó, szentséges és romlatlan és érintetlen Úrnő, akit az Atya és Isten szentelt meg és választott ki, és tartott méltónak arra, hogy általad testesüljön meg a vele együtt öröktől való és egylényegű Ige; akit az Isten Igéje, aki az Atyával együtt öröktől fogva van, helyesen tett meg testi szerinti anyjává; akiben a szent és életet adó Lélek vett szállást, őrizd meg városodnak elvehetetlen kegyelmedet; ne lássa emberi szem soha isteni egyház megszenteltelenítését, sem pedig ennek a neked szolgáló alázatos városnak a pusztulását. És minden barbárt, bármely népből is legyen, ha ellenséges szándékot forgat fejében, fordítsd el városunktól, nyilvánvalóvá téve, hogy a várost a te hatalmad védi falként. Ahány lélek és város már eddig a barbárok hatalmába került, hívd vissza és váltsd ki őket, hiszen mindenhez van erőd. Adományozz szilárd békét is városod lakóinak, elűzvé minden belviszályt. Éhínségtől és járványtól szabadítsd meg, Úrnőm, a várost, de tüztől, földrengéstől és minden más ártalmas csapástól is, neki ajándékozván örökösen tartó bőkezű segítségedet. Hívó császárainknak adj békés és hosszú uralkodást. Szent főpapunkat, aki egész életében a népet tanítja, tartsd meg. Nekünk pedig mindnyájunknak, akár közösen könyörgünk, akár egyenként saját magunkért mondunk imát, mint az élet forrása, mint az üdv kincsestára, adományozd jótéteményeidet éltünkben és holtunkban egyaránt.

APPENDIX

SZÁDECZKY-KARDOSS SAMU TANULMÁNYAI

THEODÓROS SYNKELLOS

KONSTANTINÁPOLY AVAR OSTROMÁT TÁRGYALÓ
SZENTBESZÉDÉRŐL

ZUR TEXTÜBERLIEFERUNG DER «HOMILIA
DE OBSIDIONE AVARICA CONSTANTINOPOLIS
AUCTORE UT VIDETUR THEODORO SYNCELLO»

Dem Andenken meines Meisters Aurel Förster (1876—1962), der — ein hervorragender Herausgeber aristotelischer Werke (De anima, De sensu, De memoria) — mich einst in die griechische Paläographie eingeführt und gelehrt hatte, die Kodikologie und Textkritik als die Grundlage aller philologischen Arbeit zu schätzen und betreiben.

1. Als Nicolaus de la Torre seinen handgeschriebenen Katalog verfaßte, befand sich derjenige griechische Kodex noch in der Bibliothek des Escorial, der nebst einer Schrift des Iohannes «Climax», drei Arbeiten des heiligen Iohannes Chrysostomus und einem Werke des Nectarius Constantinopolitanus auch die folgende Rede enthielt: *Λόγος διαλαμβάνων περι τῶν ἀθέων Ἀβάρων καὶ Περσῶν κατὰ τῆς Θεοφυλάκτου πόλεως καὶ ὅπως φιλανθρωπία Θεοῦ ἐξήρῳσθη ἀναχωρησάντων αὐτῶν μετ' αἰσχύνης.*¹ Der Titel zeigt eine weitgehende Übereinstimmung mit der Überschrift jener Homilie, die in den nächstens zu erörternden zwei Handschriften vom Vatikan bzw. von Paris auszugsweise respektive vollständig erhalten geblieben ist. Demnach enthielt also der genannte Codex Escorialensis höchstwahrscheinlich eine Textversion derselben Homilie, die auch der Vaticanus und der Parisinus bewahrt. Eine volle Gewißheit kann man in dieser Hinsicht deshalb nicht erzielen, weil die betreffende Handschrift des Escorial verschwand, bevor eine gedruckte Ausgabe oder eine Kopie von der darin befindlichen Schrift entstanden wäre, welche die awarische Belagerung von Konstantinopel im Jahre 626 behandelt hatte.

Angelo Mai veröffentlichte 1853 auf Grund der ff. 41^v—74^r des Codex Vaticanus Graecus 1572² im Druck mit lateinischer Übersetzung die folgendermassen betitelte hagiographische Schrift: *Περὶ τῶν ἀθέων Ἀβάρων τε καὶ Περσῶν κατὰ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως μανιώδους κινήσεως καὶ τῆ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς Θεοτόκου μετ' αἰσχύνης ἀναχωρήσεως.*³

¹ E. MILLER (Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque de l'Escorial Paris 1848, p. 377 n. 691) berichtet uns über jene Blätter (ff. 119^v, 120^r) des Katalogs von NICOLAUS DE LA TORRE, die hierhergehören; siehe L. STERNBACH: Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział filologiczny. Ser. II. t. XV. Cracoviae 1900. 205, 297, 354. Es sind einstweilen unzugänglich für mich: CH. GRÁUX: Essai sur les origines du fonds grec de l'Escorial. Paris 1880; P. A. REVILLA: Catálogo de los Códices Griegos de la Biblioteca de El Escorial I. Madrid 1936 (und der II. Band desselben Katalogs vorbereitet von G. A. MARTINEZ).

² Hagiographi Bollandiani et P. FRANCHI DE CAVALIERI: Catalogus codicum hagiographicorum Graecorum Bibliothecae Vaticanae, Bruxellis 1899. N° 1572; Bybliothecae Apostolicae Vaticanae codices manu scripti... Codices Vaticani Graeci 1485—1683. Recensuit C. GIANNELLI. Vatican 1950. N° 1572.

³ A. MAI(US): Nova patrum bibliotheca. VI 2. Roma 1853, pp. 423—437 (am Seitenrand ist überall angegeben die Nummer des Foliurns, an dem in der Handschrift die betreffende Textpartie sich befindet).

Die vatikanische Handschrift hat nach den Seiten- und Zeilenzahlen des von Sternbach edierten (und im Buch von Makk neugedruckten) Textes⁴ die folgenden Partien aufbewahrt: 298 (2), 1 *Περὶ* — 298 (2), 11 *ἐφθέξατο* (= p. 423, 23—423, 36 ed. Mai); 300 (4), 7 *Πάλαι* (*διὸ πάλαι* Mai) — 308 (12), 40 *κομίσασα* (= p. 423, 36—432, 15 ed. Mai); 310 (14), 37 *Καιρὸς* — 314 (8), 17 *Ἰσραήλ* (= p. 432, 16—435, 32 ed. Mai); 318 (22), 21 *Καλὸν* — 320 (24), 29 *Ἀμὴν* (= p. 435, 33—437, 37 ed. Mai). Über die Textüberlieferung des Codex Vaticanus gibt bis heute lediglich Mai's Ausgabe der wissenschaftlichen Welt Bescheid, wie es weiter unten besprochen werden wird.

Im ersten Jahre unseres Jahrhunderts publizierte L. Sternbach in seinem dem Schaffen des Georgius Pisida gewidmeten Studienband unter dem Titel «*Analecta Avarica*»⁵ drei solche byzantinischen Schriften, die den gleichen Gegenstand, wie das «*Bellum Avaricum*» des Dichters, also die awarische Belagerung von Konstantinopel im Jahre 626^v behandelten. Die erste und umfangreichste der Erzählungen ist an den Folien 32^v — 53^r des Pergamentkodex «*Parisinus Graecus Suppl. 241* (saec. X)»⁶ vollständig erhalten geblieben und ihre Partien sind, wie es darauf bereits im vorigen Absatz hingewiesen wurde, in einer vatikanischen Handschrift ebenfalls zu finden. Sternbach hat die Pariser Leithandschrift selber kollationiert. Den vatikanischen Kodex hat er dagegen nicht eingesehen; er gab sich damit zufrieden, was die Publikation von Mai über diesen Zweig der Textüberlieferung mitgeteilt hatte.⁷ Im Codex Parisinus trägt das Werk diesen Titel: *Περὶ τῆς τῶν ἀθέων βαρβάρων καὶ Περσῶν κατὰ τῆς θεοφυλάκτου ταύτης πόλεως μανιόδου (sic!) κινήσεως καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ θεοῦ διὰ τῆς θεοτόκου μετ' αἰσχύνης ἐκείνων ἀναχωρήσεως*.⁸

⁴ Die Seitenzahlen des griechischen Textes in dem Sonderabdruck (s. unten Anm 5) stehen hier in Klammern.

⁵ *Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział filologiczny. Ser. II. t. XV* (Cracoviae 1900) 297—365; auch Sonderabdruck mit selbständiger Paginierung (S. 1 bis 69): *Analecta Avarica composuit L. STERNBACH. Cracoviae 1900.* (Seorsum impressum ex tomo XXX *Dissertationum Philologicarum Academiae Litterarum Cracoviensis*).

⁶ F. HALKIN: *Manuscripts grecs de Paris: Inventaire hagiographique.* Bruxelles 1968. N° 241 Suppl.; H. OMONT; *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale et des autres bibliothèques de Paris et des Départements.* III. Paris 1888. N° 241 Suppl.

⁷ In der Edition von MAI gibt es viele Druckfehler, Verschreibungen und Verlesungen. Einige von diesen erkannte schon L. STERNBACH auf Grund der Abweichungen, die sich zwischen dem fehlerhaften griechischen Text und der korrekten lateinischen Übersetzung von MAI zeigten. Übrigens ist auch STERNBACHS Apparatus criticus von Fehlern nicht gänzlich frei. Z. B. gibt er ad p. 311,4 als Lesung des Vaticanus (E) *πεπλήρωται* an, obzwar an dieser Textstelle MAI richtig *πεπλήρωτο* schreibt und *πεπλήρωται* in Wirklichkeit die Variante des Parisinus (F) ist. Andersmal verschweigt STERNBACH die *Lectio varia* von E, die bei MAI richtig abgedruckt wurde (*διὸ πάλαι* statt *πάλαι* p. 300,7; *τέθηκας* statt *τέθεικας* p. 302, 40).

⁸ Vor diesem Titel steht der Tag (7. August), an dem das Wunder der heiligen Jungfrau die Kaiserstadt von dem Awariensturm befreite und an dem so eine Mariafeier begangen wurde: *Μηρὶ Ἀγούστῳ ζ'.*

F. Makk brachte 1975 im ganzen auf Grund des Textes von Sternbach die erste vollständige Übersetzung der Homilie zustande,⁹ die hinsichtlich der Interpretation des Werkes von bahnbrechender Bedeutung ist. An neun Stellen fand er es so, daß sich aus Sternbachs Kontext kein befriedigender Sinn erschließen läßt; diese Sätze übertrug er emendiert ins Französische. Die ganze Rede zerteilte er in zweiundfünfzig Kapitel und dadurch ermöglichte er die bequemere Anführung der einzelnen Partien des Werkes. Sein Kommentar wies zahlreiche bisher gar nicht beachtete biblische Vorbilder der Predigt nach, was mancherorts der Verbesserung der Textrekonstruktion zugute kommt.

Was die Entstehung der Homilie betrifft, eines leuchtet klar und unmißverständlich aus dem Text hervor: der Autor und sein Publikum erlebten in der jüngsten Vergangenheit die im Jahre 626 zwischen dem 29. Juli und 7. August stattgefundene awarische Belagerung der Kaiserstadt.¹⁰ Dergestalt besteht die Wahrscheinlichkeit der verbreiteten Annahme, wonach uns eine Festrede vorliegt, die vom Redner auf den ersten Jahrestag der Befreiung der Stadt verfertigt wurde.¹¹

Bezüglich der Person des Verfassers dürfte nur eine einzige Hypothese Probabilität für sich beanspruchen.¹² Diese stützt sich darauf, daß die Osterchronik (Chronicon Paschale) die byzantinischen Großen dem Namen nach aufführt, die sich während der Belagerung zwecks Verhandlungen zum Kha-

⁹ F. MAKK: Traduction et commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège avaro de Constantinople en 626. (Opuscula Byzantina III = Acta Antiqua et Archaeologica XIX). Szeged 1975. Die früheren Übersetzungen waren nicht vollständig. MAI übertrug nur jene Partien der Homilie ins Lateinische, die im Vaticanus zu lesen sind. Die serbische Übersetzung von F. BARIŠIĆ (Fontes Byzantini historiarum populorum Jugoslaviae spectantes I. Beograd 1955. 159–168) und die bulgarische Übertragung von G. CANKOVA-PETKOVA (Fontes Graeci historiae Bulgaricae III. Sofia 1960. 41–55) enthalten nur ausgewählte Textstellen. Auch A. KOLLAUTZ gibt nur Auswahl in seiner deutschen Übersetzung, die im Druck nicht erschienen ist (Quellenbuch zur Geschichte der Awaren [maschinengeschriebene Dissertation]. Prag 1943/44. S. 147–162).

¹⁰ Die neuesten ausführlichen Bearbeitungen des Ereignisses sind (mit Hinweisen auf das frühere Schrifttum): F. BARIŠIĆ: Le siège de Constantinople par les Avars et les Slaves. Byzantium 24 (1954) 371–395; A. N. STRATOS: Byzantium in the Seventh Century. I. Amsterdam 1968. 173–196; vgl. S. SZÁDECZKY-KARDOSS: Ein Versuch zur Sammlung und chronologischen Anordnung der griechischen Quellen der Awarengeschichte nebst einer Auswahl von anderssprachigen Quellen. Mitarbeiterin des Buches T. OLAJOS (Opuscula Byzantina I. = Acta Antiqua et Archaeologica XVI.). Szeged 1972. 91–92, 137; J. L. VAN DIETEN: Geschichte der Patriarchen von Sergios I. bis Johannes VI. (610–715). Amsterdam 1972. 12–21.

¹¹ I. E. Καραγιαννόπουλος: Πηγαί τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας. Θεσσαλονίκη 1971, 162; Gy. MORAVCSIK: Byzantinoturcica I. Berlin 1958. 294.

¹² Als sicher oder höchstwahrscheinlich betrachten es die Folgenden, daß Theodoros Synkellos der Verfasser der fraglichen Homilie sei: KARAYANNOPOULOS: a. a. O.; MORAVCSIK: a. a. O.; KOLLAUTZ: a. a. O. (s. oben Anm. 9); BARIŠIĆ: a. a. O. (s. oben Anm. 10), wo man die eingehende Besprechung der Autorschaft findet; DIETEN: a. a. O. (s. oben Anm. 10); STRATOS: a. a. O. (s. oben Anm. 10); A. PERTUSI: Giorgio di Pisidia, Poemi I. Panegirici epici. Ettal 1960, passim; F. HALKIN: Bibliotheca Hagiographica Graeca. III. Bruxelles 1957, p. 134, 265 (no. 1061).

gan der Awaren begaben.¹³ Unsere Homilie (c. XX) erwähnt gleichfalls die am fünften Tage der Awarennot aufbrechende Gesandtschaft. Sie weiß von insgesamt vier Abgesandten, gedenkt dann aber in Parallele mit den zeitgenössischen Unterhändlern nur dreier biblischen Persönlichkeiten, hinzufügend: «den Vierten lasse ich absichtlich außer Acht»¹⁴ (τὸν γὰρ τέτατον ἐκὼν ὑπερβήσομαι).¹⁴

Da sich unter den im Chronicon Paschale angeführten Sendboten nur ein einziger Kleriker befindet, und da nur ein Geistlicher als Autor des Sermons in Betracht kommen kann,¹⁵ dürfte der Verfasser Theodoros Synkellos sein, der vielleicht anlässlich der Erwähnung der zum Khagan bestimmten Gesandten mit einem Anflug von Bescheidenheit die Hervorhebung seiner eigenen Person zu vermeiden wünschte. Die den Autor betreffende, soeben mitgeteilte Folgerung wurde 1900 von Sternbach als sein eigener Einfall vorgelegt.¹⁶ Ebendermassen ließ auch Vasilievskij 1896 die Annahme der Verfasserschaft des Theodoros Synkellos als die Frucht eigener Ermittlungen gelten.¹⁷ Deswegen fällt es auf, daß A. Mai in jahrzehntelangem Abstand vor Vasilievskij und Sternbach eine — von sich selbst freilich abgelehnte — Ansicht zu kennen scheint, wonach der Name des Homileten Theodoros gewesen wäre («... subsequens de obsidione Byzantii sub Heraclio imp. narratio anonyma est, ideoque ad nullum Theodorum referri potest» — schreibt er im kurzen Vorwort seiner Ausgabe).¹⁸ Wo mochte der gelehrte Leiter der vatikanischen Bibliothek im Jahre 1853 einer die Autorschaft des Theodoros aufwerfenden Meinung begegnen? Diese Frage zu beantworten bleibt die Aufgabe der Zukunft.

Eines steht immerhin fest: ob die Homilie von Theodoros Synkellos herrührt, was eben wahrscheinlich ist, oder von einem andern unbekanntem Verfasser, wir haben eine Quelle von unschätzbarem Wert vor unsern Augen. Neben dem Bericht der Osterchronik¹⁹ gibt nämlich dies Werk die detaillierteste, vom Zeitgenossen und Augenzeugen stammende Schilderung über ein besonders kritisches Moment der oströmischen Reichsgeschichte. Kaiser Herakleios kämpft mit den Kerntruppen seiner Streitmacht fern von seiner Hauptstadt gegen das sassanidische Stammland, als am asiatischen Ufer des Bosporos, zu Chalkedon ein persisches Heer drohend Stellung bezieht. Sodann am

¹³ Chronicon Paschale p. 721, 4–722, 14 (rec. L. DINDORFIUS. Bonnae 1832. Vol. I.).

¹⁴ Siehe p. 306, 23–24 ed. STERNBACH.

¹⁵ Dieser Umstand wurde in der bisherigen mir zugänglichen Fachliteratur nicht gebührend betont.

¹⁶ L. STERNBACH: *Analecta Avarica, Cracoviae 1900*, S. 37 = *Rozprawy usw.* (s. oben Anm. 5) S. 333.

¹⁷ *Византийский Временник* 3 (1896) 90–92.

¹⁸ A. MAI: a. a. O. (s. oben Anm. 3) S. 423.

¹⁹ Vol. I p. 716, 9–726, 10 (rec. L. DINDORFIUS. Bonnae 1832). — Georgios Pisides war ebenfalls Zeitgenosse und Augenzeuge, aber er schrieb als Poet und nicht als Historiker. Seine «*Bellum Avaricum*» betitelte Dichtung gibt deshalb ein geschichtlich verschwommenes Bild der Belagerung (Giorgio di Pisidia, *Poemi I. Panegirici epici a cura di A. PERTUSI. Ettal 1960. 176–224*).

29. Juli des Jahres 626 erscheint die mit bulgarischen, gepidischen und hauptsächlich slawischen Hilfsvölkern verstärkte furchterregende Armee des awarischen Khagans unter den Zinnen der Kaiserstadt, damit sie mit den Persern gemeinsam operierend das Goldene Byzanz in ihre Gewalt bringe. Zehn Tage lang dauert der Ansturm der Landstreitkräfte gegen die festen Mauern, gleichzeitig mit dem Versuch der wendigen slawischen Einbäume vom Meerbusen des Goldenen Hornes her in die Stadt einzudringen. Endlich am 7. August — nach dem frommen Glauben der christlichen Bewohnerschaft dank dem wunderbaren Einschreiten der Heiligen Jungfrau — vernichten die byzantinischen Galeeren die feindlichen Einbäume und dieser Schlag erschüttert dem Nomadenfürsten gegenüber die Bundestreue (oder vielleicht mit treffenderem Wort die Untertanentreue) der slawischen Hilfstruppen. Und ohne das Standhalten der Slawen verflüchtigen sich die Siegeshoffnungen des Khagans: er tritt den Rückzug an. Konstantins befreite Stadt atmet erleichtert auf.

2. Den Gesagten gemäß ist die «Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis» eine Geschichtsquelle von großer Bedeutung. (Außerdem besitzt sie als ein charakteristisches Erzeugnis des byzantinischen Homilien-Gattung aus dem VII. Jahrhundert für die Literaturgeschichte ebenfalls einiges Interesse.) Trotz ihrer Wichtigkeit wurde die Erschließung der uns zur Verfügung stehenden handschriftlichen Überlieferung bis heute nur mangelhaft durchgeführt.

Vom Text des «Escorialensis deperditus» ist nur der Titel bekannt. Dieser bekräftigt die auch an sich wahrscheinliche Feststellung, daß der Gebrauch des Volksnamens 'Αβάρων in der Überschrift als originell gelten kann, da er im Vaticanus ebenfalls zu lesen ist, und die varia lectio βαρβάρων im Parisinus als ein Abschreibungsfehler betrachtet werden muß. Der awarische Volksname war dem Kopisten sicherlich schon völlig unbekannt; das sinnlos anmutende Wort ersetzte er durch das naheliegende, leidlich gleichlautende Beiwort.

Die Lesungen des Parisinus Graecus Suppl. 241 werden von Sternbach ziemlich genau und zuverlässig in seiner Textausgabe und ihrem kritischen Apparat registriert. Davon konnte ich mich überzeugen, als mir die Bibliothèque Nationale mit dankenswertem Entgegenkommen die Photokopien der Folien 32^v—53^r zugesandt hat und ich diese mit dem Druck stichprobenartig verglich.²⁰

Die Sache verhält sich ganz anders mit dem auf den Folien 41^v—74^r des Vaticanus Graecus 1572 befindlichen Text. Dieser wurde von A. Mai übereilt, sorglos kollationiert beziehungsweise publiziert. Der mir durch die Ver-

²⁰ Kleinere Verschreibungen und Druckfehler, die in den Corrigenda nicht berichtet wurden, finden sich auch bei STERNBACH. Deshalb ist eine neue Kollation des Parisinus (F) nicht gänzlich unnötig, doch ist sie viel weniger dringend als die neue Rezension des Vaticanus (E). So beginnen wir in diesem Artikel mit der Revision der Lesungen von E unsere Arbeit an der Neugestaltung des Theodoros-Synkellos-Textes.

bindlichkeit der Bibliotheca Vaticana zur Verfügung stehende Lichtabdruck erweist die Fortlassung von Wörtern, sogar Zeilen und die unrichtige Lesung einiger Textpartien. Und Sternbach nimmt im fünfundneunzig Prozent der Fälle die Fehlinformationen Mai's für bare Münze und gibt nur mitunter an ein paar Stellen seinem Verdacht Ausdruck, daß der Herausgeber dort den Kontext der vatikanischen Handschrift vermutlich fehlerhaft reproduziert hat.

Im folgenden beabsichtige ich ein genaues Bild von der im Vaticanus aufbewahrten Textüberlieferung unserer Homilie zu entwerfen. Ich führe also jede solche Stelle an, wo der auf dem Lichtabdrucke des Kodex befindliche Text von der Veröffentlichung Mai's abweicht. Ich übergehe geflissentlich jene Unterschiede, die in der Anwendung der Minuskeln und Majuskeln, in der Zusammenschreibung und Getrennschreibung der Wörter, in dem Gebrauch der Akzentzeichen und der Aspirationszeichen sowie in der Interpunktion zu finden sind. Da handelt es sich nämlich im allgemeinen nicht um die das Wesentliche des Textes berührenden, sondern nur um die aus der herkömmlichen Ausstattungsweise des mittelalterlichen Kodex respektive des modernen Buches stammenden Differenzen. Ebenso unterlasse ich den Sachverhalt von Fall zu Fall zu registrieren, daß der Hersteller der Handschrift in seiner Kopie kein *iota subscriptum* (beziehungsweise *adscriptum*) verwendet, wogegen Mai in seiner Publikation diesen stummen Buchstaben konsequent gebraucht. Zuletzt bleiben die sogenannten itazistischen Textvarianten (statt *ι* ein *η*, *υ*, *ει*, *οι* oder umgekehrt) bei mir unbeachtet, insofern die derartigen orthographischen Schreibfehler des Kodex im Druck mit der einzig und allein einwandfrei erscheinenden Korrektur zu lesen sind. Die beigefügte Tabelle gibt also mit den oben angeführten Ausnahmen sämtliche Unterschiede zwischen dem Vaticanus und der Edition von Mai an.²¹

3. Die ersten zwei Kolumnen der Tabelle geben die Stelle der betreffenden Textpartien nach den Seiten- und Zeilenzahlen der Sternbachschen Edition und des Neudruckes von F. Makk an.²² In der dritten Spalte wird die entsprechende Seite und Zeile des Codex Vaticanus Graecus mit der Lesung ange-

²¹ Eine Hand, die für spät zu erachten ist, machte am Seitenrand bzw. im Text selbst nachträgliche Eintragungen. Diese sind gänzlich belanglos, sie können nicht als nützliche Scholien betrachtet werden. Diese Eintragungen habe ich im allgemeinen außer Acht gelassen, weil sie weder die Textrekonstruktion noch die Interpretation fördern können. Wenn wir von den formlos erscheinenden Tintenflecken, die sich an der Photokopie zeigen, absehen, finden wir an folgenden Stellen des Kodex nachträgliche Eintragungen: f. 41^v (nach dem letzten Wort des Titels *ἀναχωρήσεως*, p. 298, 4); neben dem Ende der Zeile f. 43^v 5 (nach dem Wort *ἀπὸν*, p. 300, 21) am Seitenrand; Marginaleintragung neben dem Zeilenende von f. 43^v 2 (neben dem Wort *Προσαίς*, p. 300, 28); am Seitenrand von f. 43^v, wo die Zeilen 15 (Anfangswort *ἐμπιπρῶν*) und 16 (Anfangsilbe [*βασιλ*]κᾶ) beginnen (p. 300, 34); in f. 50^v 3 wurde der Name *Γαί* willkürlich mit der Endung *δεων* ergänzt, die über der Zeile zu lesen ist (p. 303, 38; der biblische Name Gai war für den «Korrektor» offensichtlich fremd und deshalb vertauschte er ihn mit der bekannteren Benennung Gedeon).

²² Die Zeilenummerierung innerhalb der einzelnen Seiten ist identisch bei Makk und Sternbach.

geben, die sich nach der Aussage der Photokopie in der Handschrift tatsächlich befindet. In der vierten Kolumne ist der Text zu lesen, den A. Mai ungenau als die Lesung der Handschrift hinstellt. In der fünften Kolumne endlich wird auf diejenigen Ausnahmefälle hingewiesen, bei denen L. Sternbach auf Grund der lateinischen Übersetzung oder anderswie bereits erkannt hat, daß der gedruckte Text des vatikanischen Bibliothekars infolge von Druckfehlern, Verschreibungen oder Fehllesungen ein falsches Bild von der handschriftlichen Überlieferung gibt (+).

Editio Sternbachiana (pagina, versus)	Reimpressio apud Franciscum Makk	Codicis Vaticani Graeci 1572 lectio vera		Lectio apud Angelum Mai
300 (4), 11	76, 11	42 ^v 4	ἐξέστη	ἐξέπη
300 (4), 14	76, 14	42 ^v 11—12	Ἀσούριοι	Ἀσούριοι
300 (4), 22	76, 22	43 ^r 8	χίμαιραν	χίμαιραν
300 (4), 29	76, 29	43 ^v 4	περικέθητο	περικέθητο
300 (4), 37	76, 37	43 ^v 21	μισαρώτατον	βαρβαρώτατον
300 (4), 38	76, 38	44 ^r 3	τείχεσιν	τοιχείσιν
301 (5), 3	77, 3	44 ^r 13	ἢ γλώσσα	γλώσσα
301 (5), 14	77, 14	44 ^v 17	βδέλλαν	βδέλλαν
301 (5), 17	77, 17	45 ^r 1	ἐμπροσθεν	ἐμπροσθε
301 (5), 23	77, 23	45 ^r 15	ἐδουλώσαντο	ἐδουλεύσαντο
301 (5), 23	77, 23	45 ^r 16	σμικρὸν	μικρὸν
301 (5), 25	77, 25	45 ^r 19	ἀλώπηξ	ἀλώπηξ
301 (5), 25	77, 25	45 ^r 20	ὄφελόν γε	ὄφελόν γε
301 (5), 28	77, 28	45 ^v 7	ἔοικε	ἔοικεν
301 (5), 29	77, 29	45 ^v 8	ἰσχύων	ἰσχύον
302 (6), 2	78, 2	46 ^r 19	βδέλλαν	βδέλλαν
302 (6), 6	78, 6	46 ^v 6	οὐδὲ	οὐδ'
302 (6), 17	78, 17	47 ^r 9—10	γραμμασιν	γραμμασι
302 (6), 23	78, 23	47 ^r 2	τὴν θάλασσαν	θάλασσαν
302 (6), 24	78, 24	47 ^v 5	τετειχικεν	τετειχικεν
302 (6), 25	78, 25	47 ^v 6	δορυάλωτον	δορυάλωτον
302 (6), 30	78, 30	47 ^v 17	ἐποιεῖτο	ποιεῖτο
302 (6), 32	78, 32	47 ^v 20—21	γνώστα	γώστα
302 (6), 40	78, 40	48 ^r 19	παρακαταθηκῶν	παρακαθηκῶν
303 (7), 1	79, 1	48 ^v 1	παρακατατιθέμενα	παρακατιθέμενα
303 (7), 7	79, 7	48 ^v 13	τὰ βασίλεια	βασίλεια
303 (7), 10	79, 10	48 ^v 19—20	δέσπονα	δέσποτα
303 (7), 14	79, 14	49 ^r 9	προσερπίζοντας	προσερπίζοντας
303 (7), 15	79, 15	49 ^r 12—13	στρατολογεῖν	στατηγεῖν
303 (7), 22	79, 22	49 ^v 7—8	καὶ προσπέσωμεν τῷ μονογενεῖ	τῷ μονογενεῖ
303 (7), 25	79, 25	49 ^v 13	πλήθη	πλήθει
303 (7), 30	79, 30	50 ^r 4	πλήρη	πλήρει
303 (7), 37	79, 37	50 ^r 21	πεποιθήσιν	πεποιθέσιν
303 (7), 38	79, 38	50 ^r 2	τῷ Νανῆ	τοῦ Νανῆ
303 (7), 38	79, 38	50 ^v 3	τῆς Γαι δεῶν (δεῶν supplevit manus posterior)	τῆς γῆς
304 (8), 1	80, 1	50 ^v 9	πολεμικῆν	τὴν πολεμικῆν
304 (8), 3	80, 3	50 ^v 14	ἀπὸν	〈δι'〉 αὐτῶν
304 (8), 15	80, 15	51 ^r 19—20	ὀφθαλμῶν	ὀφθαλμῶν
304 (8), 18	80, 18	51 ^v 6—7	Σκύλλα	Σκύλλαν
304 (8), 24—25	80, 24—25	51 ^v 22	Ἀμαλῆκ	Ἀμαλέκ
304 (8), 34	80, 34	52 ^v 1	ἐνεπύρισαν	ἀνεπύρισαν

Editio Sternbachiana (pagina, versus)	Reimpressio apud Franciscum Makk	Codicis Vaticani Graeci 1572 lectio vera	Lectio apud Angelum Mai	
305 (9), 18	81, 18	53 ^v 11	ἐν ὀλίγοις	ἐν
305 (9), 22	81, 22	53 ^v 21	ἐξίστη	ἐξέστη
305 (9), 33	81, 33	54 ^r 6	ἐπαίδευσε	ἐπαίδευσεν
305 (9), 37	81, 37	54 ^v 14	κεραμοῖς (sive κεραμοῖς)	κερανοῖς
305 (9), 38	81, 38	54 ^v 14	τείχεσι	τείχεσω
306 (10), 10	82, 10	55 ^v 2-3	ἐμβάλλουσα	ἐμβάλλουσα
306 (10), 17-18	82, 17-18	56 ^r 2	συνεκόμεσεν	συνεκόμεσεν
306 (10), 19	82, 19	56 ^r 5	τῷ θυμῷ	θυμῷ
306 (10), 29	82, 29	56 ^v 7	εἶδη	εἶδει
306 (10), 31	82, 31	56 ^v 13	Σαλμωνεύς	Σαλμωνεύς
306 (10), 34	82, 34	56 ^v 20	τύρανος	τύρανος
306 (10), 39	82, 39	57 ^r 9-10	κελεύω δέ	κελεύω
307 (11), 1	83, 1	57 ^r 14	δέ τι	δ' ἔτι
307 (11), 6	83, 6	57 ^r 6	σταλῆναι τὰ	σταλῆναι
307 (11), 8	83, 8	57 ^r 11-12	τὰ τῶν πρέσβων ῥήματα στρατῶν δὲ παρὰ Περσῶν	τὰ Περσῶν
307 (11), 23	83, 23	58 ^v 7	χερουβῆμι	χερουβιμ
307 (11), 39	83, 39	59 ^v 4	ὁ στρατηγός, ἡ πό- λις	ἡ πόλις
308 (12), 7	84, 7	59 ^v 20-21	μίαν τὴν ὥραν	τὴν ὥραν
308 (12), 15	84, 15	60 ^r 20	κατὰ γῆν	κατὰ τὴν γῆν
308 (12), 21	84, 21	60 ^v 13-14	ἔτοιμοι	ἔτοιμοι
310 (14), 38	86, 38	61 ^v 19	καθὰ	καθάπερ
310 (14), 40	86, 40	62 ^r 3	κατὰ γῆν	κατὰ τὴν γῆν
311 (15), 8	87, 8	62 ^v 2	ὀπλήτας	ὀπλίτας
311 (15), 32	87, 32	63 ^v 14-15	ἡμετέροι (sic)	ἡμετέροις
312 (16), 6	88, 6	64 ^v 5	συνκόπω	σὺν κόπῳ
312 (16), 22	88, 22	65 ^v 19	μεῖζων	μεῖζον
312 (16), 28	88, 28	65 ^v 13	ἐδόκει	ἐδόκει
312 (16), 37	88, 37	66 ^r 17	μέρη	μέρει
313 (17), 1	89, 1	66 ^v 3	πράγματος καὶ τὸ πῦρ	πράγματος
313 (17), 3	89, 3	66 ^v 9	δεξιὰ σου χεῖρ	δεξιὰ σου
313 (17), 4	89, 4	66 ^v 11-12	ὁ ὑπεναντίους	ὑπεναντίους
313 (17), 14	89, 14	67 ^r 12-13	γειτωνί	γειτονί
313 (17), 16	89, 16	67 ^r 17	μηδέποτε	μηδέποτε
313 (17), 18	89, 18	67 ^v 1-2	οἰώμενος καταλέ- λυσθαι	οἰώμενος καταλα- βέσθαι
313 (17), 22	89, 22	67 ^v 11-12	Καλιχρόνη	Καλιχρόνη
313 (17), 24	89, 24	67 ^v 16	δήλαιος	δείλαιος
313 (17), 32	89, 32	68 ^r 14	Ταβηθλ	Ταβήθλ
313 (17), 40	89, 40	68 ^v 11	κατ' ἐκεῖνο καιροῦ	κατ' ἐκενοκαιροῦ
314 (18), 4	90, 4	68 ^v 19	συνεκκεντήσασα	συνεκκεντήσας
314 (18), 4	90, 4	68 ^v 20-21	τούτων τε	τούτων δέ
314 (18), 9	90, 9	69 ^r 10-11	ἐξίσαν	ἐξίσχυσαν
318 (22), 28	94, 28	70 ^r 3	ἐφ' ὀδῶ	ἐφ' ὠδῶ
318 (22), 30	94, 30	70 ^r 6-7	δικαιοσύνας	δικαιοσύνης
318 (22), 32	94, 32	70 ^r 12	πάσης παρθενικῆς	παρθενικῆς
319 (23), 11	95, 11	71 ^r 12	πασχόντων	πασχόντων
319 (23), 19-20	95, 19-20	71 ^v 11	προσησώμεθα	προσησώμεθα
319 (23), 23	95, 23	71 ^v 18-19	κύριος ὁ θεός	κύριος
319 (23), 31	95, 31	72 ^r 15	κεκτιμένος	κεκτημένος
319 (23), 40	95, 40	72 ^r 13	κτίσεως	κτίσεως
320 (24), 3	96, 3	72 ^r 21	ἐκτρέφεται	ἐκτρέφεται
320 (24), 17	96, 17	73 ^r 10-11	τὴν τε	τὴν
320 (24), 19	96, 19	73 ^r 15	ταύτης τῆς	ταύτης
320 (24), 21	96, 21	73 ^r 19	τῆ τε πρὸς τὸ	τῆ πρὸς τὸ

Edictio Sternbachiana (pagina versus)	Reimpressio apud Franciscum Makk	Codis. Vaticani Graeci 1572 lectio vera	Lectio apud Angelum Mai
--	--	---	-------------------------

In photographia codicis minus certe legi possunt loci hi:

305 (9), 30	81, 30	54 ^r 19	τῶ (?) εἶναι ναί	τὸ εἶναι
305 (9), 35	81, 35	54 ^v 11	ἀναιδούς (?) ?)	ἀναιδῶς
318 (22), 36	94, 36	70 ^r 21	λαὸς ὧν (?)	λαὸς ὧν

4. Die im obigen dargelegte neue Kollation des Codex Vaticanus Graecus 1572 (E) bedeutet den ersten Schritt auf dem Wege, worauf ich weitergehend zur Verfertigung einer kritischen Ausgabe der «Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis» gelangen möchte. Als weitere Schritte sind die Folgenden vorgesehen: eine Rezension des im Codex Parisinus Gr. Suppl. 241 (F) befindlichen Textes;²³ die Untersuchung des zur Zeit der Entstehung der Homilie gebräuchlichen Prosarhythmus²⁴ und seine fallweise Zuhilfenahme bei der Festlegung des Textes;²⁵ die Verwertung des Sprachgebrauchs der wahrscheinlich gleichfalls von Theodoros Synkellos herrührenden «Homilia de depositione pretiosae vestis Deiparae in Blachernis»²⁶ bei der Wiederherstellung des Textes

²³ Siehe oben Anm. 20. — Auch zwei weitere Handschriften werde ich noch kollationieren, auf die mich Pater F. Halkin dankenswürdigerweise aufmerksam gemacht hat; es sind: Athous Batopedi 84 (f. 63^r—68^r) und Hierosolymitanus S. Sabae 704 (f. 1^r—2^v).

²⁴ Bei den Prosaschriftstellern des Zeitalters von Kaiser Herakleios (610—641) war die meist — wenn auch nicht allein — gebrauchte Clausula die doppel-daktylische. (In dieser Spätzeit bildete natürlich die regelmäßige Wechselfolge von betonten und unbetonten Silben den Prosarhythmus, nicht aber, wie in den klassischen Jahrhunderten, das gesetzmässige Nacheinander von Längen- und Kürzen.) In Bezug auf Theophylaktos Simokattes, der ein Zeitgenosse des Theodoros Synkellos war, siehe: Teofilatto Simocata, Questioni naturali a cura di L. MASSA POSITANO. Napoli 1965, pp. LXXVII—LXXXVII. Was den Patriarchen von Alexandrien Ioannes Eleemon (612—617) und den Patriarchen von Jerusalem Sophronios (634—644) betrifft, siehe H. USENER: Der heilige Tryphon (Sonderbare Heilige I.). Leipzig 1907. 61—73. Es sei noch in diesem Zusammenhang auch auf den alexandrinischen Patriarchen Eulogios (581—608) und auf seinen Protegè den alexandrinischen Rhetor Ioannes hingewiesen: USENER: a. a. O. 73—75.

²⁵ Daß der Gebrauch der didaktylischen Clausula bei dem Verfasser unserer Homilie gang und gäbe war, kann uns die Untersuchung einer einzigen Seite (p. 308 [12] ed. STERNBACH) klar beweisen. In den vierzig Zeilen finden wir nämlich die folgenden unbestritten auf Doppeldaktylus ausgehenden Kolonendungen: 2 πρὸς ἀλλήλους ἀπέστειλλον. 3—4 πολεμῆν οὐκ ἐπαύσαντο 4 πολλῶ σπουδαζόμενον. 6 ἐξαρτίσαι μονόβυλα, 8 τῆς πόλεως πόλεμον. 9 μονόβυλος ἐχέρωσεν, 10 δὲ ὁ κατάρατος, 11 πείρα μεμάθηκεν, 12 τῆς Θεομήτορος, 13 οἰκόντας φυλάττοντα, 15 λέγεσθαι θάλασσαν. 16 ἐξήρτην πόλεμον, 16—17 θωρακηφόρος ἐπίλεκτον, 17 γέγονε μέρεσι, 19 δμοια ἐπραττεν, 21 νομίζοντες θήραμα. 22 ἡμέρα κατέλαβε, 23 συνεβράγη ὁ πόλεμος, 25 γεγόνασιν ἐνιοι 25 πόλεμον ἐπανσεν, 26 ἀμφοτέρωθεν κάματον 29 ἡμέρα κατέλαβε. 30—31 κεκλήρασιν Ἀγρονστον, 31 τὰ τότε θανάμια, 33—34 φιλανθρωπίας μυστήρια 35 ἐναργῶς ἀποδέδεικται, 36 τέρατα δείξασα 37 θείας πληρώσασα, 37 γίνεταί πόλεμος. 39 τέλειον ἔχουσα, 40 ἐλευθερίαν κομίσασα.

²⁶ FR. COMBERIS: Historia haeresis monothelitarum (Novum auctarium II.). Parisiis 1648. 751—786 (neue Ausgabe der zweiten Hälfte der Homilie von HR. LOPAREV: Vizantijskij Vremennik 2 [1895] 592—612). Daß der Verfasser der Homilie Theodoros Synkellos war, beweist VASILIEVSKI: a. a. O. (s. oben Anm. 17); vgl. BARIŠIĆ: a. a. O. (s. oben Anm. 10) S. 374.

S. SZÁDECZKY-KARDOSS: ZUR TEXTÜBERLIEFERUNG

unserer Predigt; letztens, aber nicht in letzter Linie, die Ausbeutung der Aufschlüsse der durch F. Makk neuerdings ermittelten biblischen Parallelstellen bei der Rekonstruktion des Wortlautes von Theodoros Synkellos.²⁷ Auf Grund all dessen kann diese Geschichtsquelle von hervorragender Bedeutung, die zugleich auch als Literaturdenkmal Beachtung verdient, in einer des innewohnenden Wertes würdigen neuen Form der gelehrten Welt vorgelegt werden.

Szeged.

²⁷ Die Lösung dieser Aufgabe hat schon F. Makk selbst begonnen. Er ergänzte zum Beispiel die Lakune in Zeile 4 von Seite 300 (ed. STERNBACH) auf Hand des Psalmes 65 (§ 16) folgendermaßen: διηγήσομαι ὑμῖν <δσα ἐποίησεν> διὰ τῆς Θεοτόκου μεγαλεῖα ὁ τῶν δυνάμεων κύριος.

EINE UNKOLLATIONIERTE HANDSCHRIFT DER HOMILIE
ÜBER DIE PERSISCH-AWARISCHE BELAGERUNG VON
KONSTANTINOPEL

(CODEX ATHOUS BATOPEDI 84, FOL. 63^r—68^r)

Die Geschichte der Sassaniden, die für die Iranisten, auch für den Gefeierten dieses Bandes ein sehr wichtiges Forschungsgebiet bedeutet, steigt vor dem Untergang noch einmal in die Höhe: mit der Besetzung Syriens, Ägyptens und eines Teils von Kleinasien erlangt das Reich der Dynastie, wenn auch nur für eine flüchtige Zeit, seine größten Ausmaße und zuletzt schlagen die iranischen Truppen ihr Lager auch im Herzen des oströmischen Imperiums, in Kalchedon auf, also innerhalb der Sichtweite Konstantinopels, des jahrhundertalten Rivalen. Gleichzeitig bestürmt ihr Verbündeter, der Kagan der Awaren mit seinem schreckenserregenden Heer auf der europäischen Seite der Meerenge die Mauern der Kaiserstadt. Die von einem Augenzeugen stammende Beschreibung dieses kritischen geschichtlichen Augenblicks ist in der Homilie enthalten, deren Textrekonstruktion ich mit Benützung von bisher unpubliziertem handschriftlichem Material im nachfolgenden fördern möchte.

Einleitung

-Aus der die Belagerung Konstantinopels im Jahre 626 behandelnden Predigt, die heute die Mehrzahl der Fachleute als ein Werk des Theodoros Synkellos betrachtet, publizierte zuerst A. Mai 1853 einige Partien nach einem vatikanischen Manuskript (Cod. Vaticanus Gr. 1572 saec. XI—XII, fol. 41^r—74^r).¹ Während dieser Vaticanus nur Exzerpte der Homilie bewahrte, veröffentlichte L. Sternbach 1900 den vollständigen Text der Kanzelrede nach einem ein Augustmenologium beinhaltenden Pariser Kodex (Cod. Parisinus Gr. Suppl. 241 saec. X, fol. 32^v—53^r).² Zur Anfertigung der Ausgabe kollationierte er selber die Pariser Handschrift, die Lesungen des Vaticanus übernahm er aber aus der Edition von Mai. 1975 veröffentlichte F. Makk die erste vollständige Übersetzung der Predigt mit einem Kommentar. Seine Arbeit gründete

¹ A. MAI: Nova patrum bibliotheca, VI 2. Romae 1853, pp. 423—437.

² L. STERNBACH: *Analecta Avarica* (Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Filologiczny. Serya II. Tom XV. Krakow 1900. pp. 297—365); darin der Text der Homilie mit kritischem Apparat: pp. 298—333 und die «Corrigenda»: p. 365.

sich im allgemeinen auf den von Sternbach hergestellten Text, den er im Anhang nachdrucken ließ. Allerdings hat er den Text nicht ohne Veränderungen übernommen, sondern er emendierte ihn an neun Stellen und des leichteren Zitierens wegen teilte er ihn in 52 Kapitel auf.³ Ich meinerseits kollationierte aufs neue sowohl den Vaticanus (in dessen Rezension bzw. Reproduktion bei Mai hier und dort Fehler unterliefen)⁴ als auch den Parisinus (den Sternbachs Edition an einigen Stellen ungenau widerspiegelt).⁵ Andererseits beschaffte ich mir die Fotokopien zweier unkollationierter Kodizes, von denen mich die dankenswerte briefliche Information des Bollandisten F. Halkin in Kenntnis setzte. Der eine (Cod. Hierosolymitanus Gr. Patriach. S. Sabae 704, fol. 1^r—2^v, saec. X) beinhaltet auf zwei zerrissenen Blättern beschädigte Fragmente aus der uns beschäftigenden Homilie.⁶ Der andere bis heute, unbenützte Kodex ist nichts anderes, als ein verstümmeltes Menologium aus dem IX—X. Jahrhundert über die letzten vier Monate (Mai—August) des byzantinischen Kirchenjahres in der Bibliothek des Athosklosters Vatopedi.⁷ Wir untersuchen hier die den 7. August betreffende Notiz der letztgenannten Handschrift, die ähnlich dem Vaticanus lediglich Exzerpte der Homilie enthält, und zwar die folgenden Partien: cap. I—XIII p. 298, 1 *περὶ τῆς τῶν* — 303, 30 *προσδράμωμεν*; cap. LII p. 320, 10 *Ὁ δὲ ἱεράρχης* — 320, 29 *τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

Bestätigung einer Konjektur

Als Sternbachs Edition erschien, war der eine Satz der Homilie (cap. VI p. 300, 3—4) ausschließlich aus dem Parisinus bekannt. In dem dort befindlichen Text zeigte sich zweifellos eine Lacune: *δεῦτε τοῖνυν ἀκούσατε, καὶ διηγῆσομαι ὑμῖν διὰ τῆς Θεοτόκου ὁ τῶν δυνάμεων κύριος*. Sternbach empfahl auf Grund eines Bruchstücks vom Lustspieldichter Menandros die Textergänzung *ἃ διαπέπρακται* («p. 300, 4 *post ὑμῖν lacunam indicavi; exci-*

³ F. MARK: Traduction et commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège de Constantinople en 626. Appendice: *Analecta Avarica* de L. Sternbach (*Acta Antiqua et Archaeologica* XIX = *Opuscula Byzantina* III), Szeged 1975; darin pp. 74—109: Neudruck des Textes von Sternbach samt kritischem Apparat; p. 5 berichtet über die konjekturalen Abweichungen von dem Sternbachschen Text.

⁴ S. SZÁDECZKY-KARDOSS: Zur Textüberlieferung der «Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis auctore, ut videtur, Theodoro Syncello». *Acta Antiqua Hung.* 24 (1976), 297—306.

⁵ Über einige wichtigeren Ergebnisse der Kollation berichtet S. SZÁDECZKY-KARDOSS in: «Bemerkungen über die Pariser Handschrift der die awarische Belagerung von Konstantinopel behandelnden Predigt des Theodoros Synkellos» (ungarisch). *Opuscula Classica Mediaevaliaque in honorem J. Horváth* (*Klasszika-Filológiai Tanulmányok* III. Szerk. BOLLÓK J.), Budapest, 1978, 453—465.

⁶ A. I. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ—ΚΕΡΑΜΕΥΣ: *Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη ἤτοι κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ . . . πατριαρχικοῦ θρόνου Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων Ἑλληνικῶν κωδίκων*. II. Sankt Petersburg 1894, N° 704.

⁷ Darüber zuletzt A. EHRLARD: Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche, I. Leipzig 1937, 358—362.

*disse videtur: ἡ διαπέπρακται, cf. Menander fr. 393 vol. III p. 112 Kock v. 2 sq. οὐκ οἶδ' ὅ τι οὗτος μεγαλεῖόν ἐστι διαπέπρακμένους⁸).*⁸

F. Makk verwarf den Vorschlag Sternbachs und empfahl zum Ausfüllen der Lacune folgendes: *ἄσα ἐποίησεν*. Er tat es deshalb, weil er hier ebenso, wie auch an so vielen anderen Stellen der Predigt jenen biblischen Passus erkannte, der dem kirchlichen Redner zum Vorbild diente, der aber Sternbachs Aufmerksamkeit entgangen war. Die 16. Strophe des 65. Psalmes lautet nach der Septuaginta: *δεῦτε ἀκούσατε καὶ διηγῆσομαι ὑμῖν ἄσα ἐποίησεν τῇ ψυχῇ μου*. Wenn wir die Frage aufwerfen, was konnte die Ausdruckweise einer byzantinischen Predigt eher beeinflussen, ein Psalm von David oder eine neuattische Komödie, mag die Antwort zweifelsohne nur folgendermaßen lauten: als Vorbild des Predigers kommt vielmehr ein Passus der Heiligen Schrift in Betracht als ein Satz eines antiken Lustspiels. Besonders besteht diese Feststellung für eine solche Rede, in der sich die biblischen Zitate und Reminiszenzen so anhäufen, wie in unserer Homilie. Die Behebung der Lacune auf Grund des 65. Psalms ist also schon für sich als ein gut fundiertes Verfahren zu betrachten.

Doch jetzt nach der Kollation des vorliegenden Kodex von Athos können wir über dies hinaus noch mehr sagen: die handschriftliche Überlieferung bestätigt nachträglich, daß die Konjektur von Makk ein Volltreffer war. In unserem Manuskript (fol. 264^v col. II v. 3—8) kann nämlich der fragliche Satz gelesen werden, wie folgt: *δεῦτε τοῖνυν ἀκούσατε καὶ διηγῆσομαι ὑμῖν ἄσα ἐποίησεν ἡμῖν διὰ τῆς Θεοτόκου μεγαλεῖα* (Cod.: *μεγαλία*) *ὁ τῶν δυνάμεων κύριος*. Der Schreiber des Parisinus oder dessen Vorbildes hat die Worte *ὑμῖν* und *ἡμῖν*, deren Aussprache in Byzanz vollständig identisch war, während des Kopierens verwechselt: er verübte eine Haplographie, nach *ὑμῖν* schrieb er das, was in seiner Vorlage tatsächlich erst nach *ἡμῖν* folgte und so ließ er die dazwischenliegenden Worte *ἄσα ἐποίησεν ἡμῖν* aus.

Ein biblisches Zitat in unserer Homilie

Das neukollationierte Manuskript wirft auch an einer anderen Stelle der Predigt auf eine Haplographie Licht, die der im vorhergehenden Abschnitt behandelten Verschreibung ähnelt. An dieser Stelle (cap. IV p. 299, 13—26) wird eine lange Partie aus dem Buche Isaias (7, 1—7) angeführt, doch derart, daß sich im Vergleich mit dem Text der Septuaginta in dem wahrscheinlich nach dem Gedächtnis niedergeschriebenen Zitat kleinere Auslassungen und Abweichungen zeigen. Als noch allein der Parisinus für die Grundlage der Textherstellung galt, konnte der Herausgeber (Sternbach) mit Recht daran denken, daß das Ende des ersten Paragraphen im Bibelzitat vom Verfasser

⁸ STERNBACH: a. a. O. p. 322.

der Predigt beim Anführen ausgelassen wurde. Das Fehlen des erwähnten kurzen Satzes macht nämlich den Text nicht sinnlos. Jetzt bezeugt aber der Kodex von Vatopedi, daß nicht der kirchliche Redner selbst diesen Satz übergang, sondern nur der Schreiber des Parisinus oder dessen Vorbildes ließ ihn aus, womit er einen Fehler im Kopieren beging. In der Septuaginta lautet das Ende des betreffenden Paragraphen folgendermaßen: . . . ἐπὶ Ἱεροσολήμῃ πολεμῆσαι αὐτήν καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν πολιορκῆσαι αὐτήν. Die Pariser Handschrift enthält den mit dem Bindewort καὶ beginnenden Teil nicht. Offenbar ist das Auge des von der Arbeit ermüdeten Abschreibers vom ersten Vorkommen des Wortes αὐτήν zum zweiten übersprungen und somit hat er die dazwischenliegenden Worte ausgelassen.

Die Handschrift von Athos unterstützt die Emendationen der früheren Herausgeber

Bei der Veröffentlichung des vatikanischen Kodex von A. Mai und in der sich an den Vaticanus und Parisinus stützenden Ausgabe L. Sternbachs wurden mehrmals kleinere Korrekturen an der handschriftlichen Überlieferung vorgenommen. So stimmte der gedruckte Text an den betreffenden Stellen mit der Lesung keines Manuskripts überein, er stützte sich lediglich auf die Divination des Herausgebers. Der jetzt kollationierte Athous hat die Emendationen in einigen Fällen bestätigt. Demzufolge können heute schon die folgenden Lesungen der Sternbachschen Ausgabe als handschriftlich bezeugt gelten: cap. I p. 298, 18 προφητικός; cap. II p. 298, 4 αὐτὰ (codex Athous: αὐτὰ[ς], littera ultima a librario deleta); cap. III p. 299, 9 ἐξῶσαι; cap. IV p. 299, 15 ἀνηγγέλη; cap. IV p. 299, 21 ἀσθενέτω; cap. V p. 299, 31 ἀπειθεῖ; cap. V p. 299, 37 δι' ὧν;; cap. VI p. 299, 39 ἐπανακτέον; cap. VI p. 300, 14 Ἀσσύριοι; cap. X p. 301, 25 ὄφελόν γε; cap. X p. 301, 28. ἔοικεν; cap. XIII p. 302, 29 Βόνος.

Textkorrekturen auf Grund der neukollationierten Handschrift

Die Sternbachsche Textrekonstruktion, die sich auf die Lesungen von *F* (= Parisinus) und *E* (= Vaticanus) gründete, kann bzw. muß in Kenntnis von *A* (= Athous) an einigen Stellen richtiggestellt werden.

In den Kontext von III p. 299, 4 paßt ἀπνως (Lesung von *A*) besser, als ἀπνον (Lectio von *F*). Der Patriarch Sergios vermittelt stets mit Wachsamkeit und nüchterner Seele (νήφοντι πνεύματι) zwischen den Gläubigern und Gott, besagt der Text.

In cap. X p. 301, 40 schreibt Sternbach auf Grund von *F* εἴληφεν ὄλωσ (cod.: εἴληφε ὄλωσ). Doch bietet hier *A* in Übereinstimmung mit *E* die Lesung εἴληφε δὲ ὄλωσ und das fügt sich in den gegebenen Kontext organischer ein als die andere Lectio.

Der Sternbachsche Text vom cap. X p. 302, 3 charakterisiert den trotz den zahlreichen Begünstigungen (Jahrgeld, Geschenke) sich feindlich benehmenden Kagand der Awaren mit dem Hauptwort ἀπιστίας (genit., in *F*: ἀπιστίας). Im Kodex *A* steht ἀπληστίας, im *E* ἀδικίας καὶ ἀπληστίας an dieser Stelle. Dem Textzusammenhang entspricht hier die «Unersättlichkeit» des Nomadenfürsten besser als seine «Unzuverlässigkeit». Und nachdem auch an anderen Stellen der Predigt Hinweise auf die Unersättlichkeit des Kagans vorkommen, paßt hier unbedingt ἀπληστίας (und nicht ἀπιστίας) in den Kontext. Außerdem ist es wahrscheinlich, daß ἀδικίας in *E* keine nachträgliche Interpolation ist; es kann nämlich auch an anderen Stellen beobachtet werden, daß in der von *A* und *F* repräsentierten Überlieferung so etwas ausgefallen ist, was in *E* unversehrt erhalten blieb. Die Stichhaltigkeit der vorangehenden Behauptung beweist am schlagendsten die handschriftliche Tradition von cap. VII p. 300, 22, wo die Lesungen der Kodizes sind, wie folgt:⁹ Χίμαιραν δρῶν οὐ τρικέφαλον, ἀλλὰ πολυκέφαλον *E*: Χίμαιραν δρῶν οὐ τρικέφαλον *FA*. So ist die richtige Lesung des jetzt besprochenen Textteiles: ἀδικίας καὶ ἀπληστίας.

Das Wort ἐνόπλων (die Lesung von *F E*) stammt aus einem Adjektiv mit der Grundbedeutung «bewaffnet», obzwar der Textzusammenhang es klar beweist, daß der Prediger hier über die Anfertigung von «Waffen» spricht. So müssen wir die Lectio von *A* d. h. τε ὅπλων bevorzugen.

Endlich muß ich bei Sternbach auf zwei als Druckfehler zu betrachtende Lesungen hinweisen, die weder der Herausgeber in den Corrigenda richtigstellte, noch bis jetzt irgendein anderer korrigierte. In der gedruckten Ausgabe der Homilie liest man in VI p. 300, 15 ἀπάνθρωπων. Doch läßt schon der Akzent der Antepaenultima vermuten, daß es sich hier um einen Druckfehler handelt. Obendrein bieten alle drei Kodizes (*F E A*) an dieser Stelle ἀπάνθρωπον und das fügt sich auch in den Kontext offensichtlich gut ein; eine Emendation ist also unbegründet. — In cap. X p. 301, 28 steht bei Sternbach ἐπεδείξαντο, obzwar alle drei Manuskripte übereinstimmend¹⁰ ἐπεδείξατο enthalten. Das Subjekt des vorangehenden Fragesatzes ist im Singular βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος. Mit diesem Satz ist jene Frage sowohl dem Sinne nach, wie auch strukturell völlig parallel, deren Prädikat wir jetzt behandeln und die nur aus dem vor ihr stehenden Fragesatz mit einem Subjekt ergänzt werden kann. Solcherweise paßt lediglich ἐπεδείξατο im Singular dem Kontext an, nicht aber ἐπεδείξαντο im Plural, wie es bei Sternbach zu lesen ist.

⁹ Die Orthographie des am Beginn des Zitates stehenden mythologischen Namens ist in den drei Manuskripten uneinheitlich.

¹⁰ Der Sternbachsche Apparatus criticus (ad locum: op. cit. p. 323) gibt nicht an, daß man in den Handschriften *F E* anderes liest, als im abgedruckten Text.

Die vollständige Kollation der Handschrift von Athos

In der folgenden Tabelle stehen an erster Stelle mit römischen Ziffern bezeichnet die Nummern der Kapiteleinteilung von F. Makk. An zweiter Stelle folgen die Nummern jener Seiten und Zeilen der Sternbachschen Ausgabe, die den betreffenden Passus enthalten. An dritter Stelle befindet sich der bei Sternbach abgedruckte Text und an vierter Stelle die varia lectio aus der Handschrift von Athos. Nachdem der Schreiber unseres Kodexes das Iota subscriptum nirgends angibt und auch die Interpunktion, die Akzentuierung und die Bezeichnung der Aspiration nur inkonsequent durchführt, schreiben wir den fraglichen stummen Vokal und die erwähnten Schriftzeichen überall laut des heutzutage üblichen Gebrauchs. In der Handschrift ist manchmal selbst die Worttrennung nicht folgerichtig vollzogen, doch wäre es nicht der Mühe wert, diese Tatsache in unserer Kollation von Fall zu Fall anzumerken.

I	298,1	<i>Βαρβάρων</i>	<i>Ἄβάρων τε</i>	
	298,2	<i>καὶ τῆς</i>	<i>καὶ τῆ</i>	
	298,3	<i>τοῦ θεοῦ</i>	<i>θεοῦ</i>	
	298,8	<i>ἰσχύι</i>	<i>ἰσχύει</i>	
	298,11	<i>ἐνθέως</i>	<i>εὐθέως</i>	
	298,16	<i><διὰ> τὴν</i>	<i>τὴν</i>	
	298,17	<i>μαιεύσεται</i>	<i>μαιεύσεται</i>	
	298,19	<i>ἐλλάμψεως</i>	<i>ἐλάμψεως</i>	
	II	298,20	<i>προθεώμενος</i>	<i>προθεόμενος</i>
		298,20	<i>σύ μοι</i>	<i>σοί μοι</i>
298,21		<i>τόν λόγον</i>	<i>τῷ λόγῳ</i>	
298,22		<i>καὶ τὸ τῆς</i>	<i>καὶ τῆς</i>	
298,23		<i>τόν θρόνον τοῦ θεοῦ</i>	<i>τοῦ θεοῦ τὸν θρόνον</i>	
298,23		<i>Σεραφεῖμ</i>	<i>Σεραφίμ</i>	
298,24		<i>ἐγένετο</i>	<i>ἐγγενέσθαι</i>	
298,25		<i>διαζωγράφησον</i>	<i>διαζογράφησον</i>	
298,26		<i>τῆς πάλαι</i>	<i>τῆ πάλαι</i>	
298,29		<i>ἐβασίλευε</i>	<i>ἐβασίλευσεν</i>	
298,29—30	<i>λεπρωθέντος</i>	<i>λεπρωθέντος</i>		
298,31	<i>δ' Ἀχαζ</i>	<i>* Ἀχαζ</i>		
298,36	<i>ἀπειθείας</i>	<i>ἀπειθίας</i>		
298,36	<i>βοῶντος μέχρι</i>	<i>μέχρι βοῶντος</i>		
III	298,37	<i>ἐβασίλευεν</i>	<i>ἐβασίλευε</i>	
	298,38	<i>τούτῳ</i>	<i>τοῦτο</i>	
	299,1	<i>προσανατιθέμενος</i>	<i>προσαντιθέμενος</i>	
	299,4	<i>ἄπνον</i>	<i>ἀπνως</i>	
	299,6	<i>διαζωγράφησον</i>	<i>διαζογράφησον</i>	

	299,7	ἐβασίλευεν	ἐβασίλευε
	299,8	Σαμάρεια	Σαμαρία
	299,12	ἐπόφει (vel ἐπ' ὄφει)	ἐπόφει (vel ἐπ' ὄφει)
IV	299,14	Ῥασίν	Ῥασῶν
	299,14—15	βασιλεὺς <Ἀράμ καὶ Φακεὲ υἱὸς Ῥομελίου βασιλεὺς >	βασιλεὺς
	299,15	αὐτήν	αὐτήν καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν πολιορκῆσαι αὐτήν
	299,16	λέγων	λέγοντες
	299,20	γναφέως	κναφέως
	299,21	ξύλων τῶν δαλῶν	ξύλων
	299,24	ἀναστρέφωμεν	ἀναστρέφωμεν
V	299,29	ἐξέχεεν	ἐπεξέχεεν
	299,29	ἔλεον	ἔλαιον
	299,29	ὄρα γὰρ	ὁ γὰρ
	299,30	σπέρματι	σπέρματι
	299,31	τὴν κολυμβήθραν	κολυμβήθρα
	299,32	γναφέως	κναφέως
	299,35	ἀγωγῆς	ἀγωγοῖς
	299,38	πορείας	πορίας
VI	299,39	νύσαν	νύσαν
	300,2	καὶ οἱ υἱοὶ	καὶ υἱοὶ
	300,3	θείας	θέας
	300,4	ὕμιν . . .	ὕμιν ὄσα ἐποίησεν ἡμῖν
	300,4	μεγαλεῖα	μεγαλία
	300,5	γέγονεν	γέγονε
	300,8	Ῥασίν	Ῥασῶν
	300,13	ἀκούσατε	ἠκούσατε
	300,13	εὐσεβεῖ	εὐσεβῆ
	300,14	γονεῖ	γονῆ
	300,14	οἱ ἄνωθεν	οἶα ἄνωθεν
	300,14	κατ' ἀνατολήν	κατὰ ἀνατολήν
	300,15	ταχινὸν	ταχεινὸν
	300,15	ἀπάνθρωπων	ἀπάνθρωπον
	300,16	ἰσχύϊ	ἰσχύει
	300,16	βοώμενον	βοώμενοι
	300,16	λυσσώδης	λυσσώδης
	300,17	οἴκουσι	οἴκουσιν
	300,18	ὁ ἀριθμὸς	ἀριθμὸς
	300,19—20	ἐκύκλωσαν	ἐκύκλωσαν
VII	300,22	ἐκδηώσασι	ἐκδιώσασι
	300,22	χίμαιραν	χείμερραν

	300,22	οὐ τρικέφαλον, ἀλλὰ πολυκέφαλον	οὐ τρικέφαλον
	300,23	Βαβυλώνιον	Βαβυλώνοον
	300,26	λιπῶν	λείπων
	300,29	ἄρμασιν	ἄρμασι
	300,30	θεός	ὁ θεός
	300,35	ἅπαν	πάν
VIII	300,38	ἔθνη	ἔθνῶν
IX	301,11	θεοῦ	τοῦ θεοῦ
	301,12	πᾶσι	πᾶσιν
	301,16	τις λύμη	τῆς λύμης
	301,18	ἡμφίασαν	ἄμφιασαν
	301,20	τῆς τοῦ πατρὸς	τοῦ πατρὸς
	301,22	ληστρικῆς	λιστρικῆς
X	301,26	ἐπενόησε	ἐπενόησεν
	301,26	τί δέ	καὶ τί δέ
	301,28	ἐπεδείξαντο	ἐπεδείξατο
	301,32	ἐξελήλυθε	ἐξελήλυθεν
	301,32	τείχεσι	τείχεσιν
	301,33	ἐπίνοιαν	ἐπίνοιαν
	301,37	τούτου	τοῦτο
	301,38	ἠπέλει	ἠπέλη
	301,39	ἐν αὐτῇ	ἐξ αὐτῆ
	301,39	μοῖραν	μίραν (vel μόραν)
	301,40	εἴληφεν ὄλωσ	εἴληφε δὲ ὄμωσ
	302,1	Βριάρεω	Βιάρεω
	302,2	μετέβαλον	μετάβαλον
	302,2	Φιλάριδος	Φιλάριδος
	302,3	ἀπιστίας	ἀπληστίας
	302,5	παρ' αὐτῶ	παρ' αὐτῶν
	302,5	τὰ τῶν σπονδῶν ἐπιστώσατο	ἐπιστώσατο
	302,6	δοκοις	δοκοις
XI	302,9	θεοῦ τῶν	θεοῦ τὸν
	302,11	κατέλιπεν	κατέλειπεν
	302,11	ἀλλὰ	ἀλλὰ καὶ
	302,16	φρόνημος	φρόνημος
	302,21	ἐνόπλων	τε ὄπλων
	302,22	τὸν διέκπλουν	τῶν διέκπλουν
	302,24	ἔτεκταίνοντο	ἔτεκτένοντο
	302,24	τετέλιγχε	τετίγχει
	302,25	τῶ θηρὶ δορυάλωτον	τὸ θηρὶ δορυάλωτον
XII	302,29	δημοσίων	τῶν δημοσίων
	302,32	ἀσπόρως	ἀσπόρῳ

	302,35	<i>ἐντρέπειν</i>	<i>εὐτρέπειν</i>
	302,37	<i>πεποιθότος</i>	<i>πεποιθότας</i>
	302,40	<i>περὶ παρακαταθηκῶν</i>	<i>περὶ καταθηκῶν</i>
	302,40	<i>τέθεικας</i>	<i>τέθηκας</i>
	303,3	<i>ισχύϊ</i>	<i>ισχύει</i>
XIII	303,7	<i>μεταιχμίῳ</i>	<i>μετεχμίῳ</i>
	303,9	<i>παρθενίαν</i>	<i>παρθενειαν</i>
	303,9	<i>εἰώδους</i>	<i>εὐώδους</i>
	303,10	<i>δάκρυσι</i>	<i>δάκρυσιν</i>
	303,11	<i>οικέτας</i>	<i>ικέτας</i>
	303,13	<i>διασπόντων</i>	<i>διασπόντων</i>
	303,15	<i>πανύχοις</i>	<i>πανύχοις</i>
	303,17	<i>πάσης</i>	<i>πᾶσιν</i>
	303,18	<i>οικήτορσι</i>	<i>οικήτωρσι</i>
	303,19	<i>ιερεῦσι</i>	<i>ιερεῦσιν</i>
	303,22	<i>θήμασι</i>	<i>θήμασιν</i>
	303,22	<i>προσκυνήσωμεν</i>	<i>προσκυνίσωμεν</i>
	303,24	<i>ἔστι</i>	<i>ἔστιν</i>
	303,26	<i>ταύτην</i>	<i>ταύτην</i>
	303,27—28	<i>κυρίου θεοῦ ἡμῶν</i>	<i>κυρίου</i>
	303,29	<i>ἔσται</i>	<i>ἔστιν</i>
	303,30	<i>πλήρει</i>	<i>πλήρη</i>
LII	320,12	<i>πορίζεται</i>	<i>πωρίζεται</i>
	320,12	<i>ἀσφάλειαν, ἀλλ'</i>	<i>ἀσφάλειαν, ἀλλὰ</i>
	320,13	<i>σωτηρίου</i>	<i>σωτηρίους</i>
	320,13	<i>τῷ ἐν</i>	<i>τὸν ἐν</i>
	320,20	<i>διὰ Δαβιδ</i>	<i>διὰ Δα(βι)δ (per compendium)</i>
	320,21	<i>τῆ τε εὐσεβεία</i>	<i>τῆς τε εὐσεβεία</i>
	320,22	<i>νίκαις</i>	<i>νίκες</i>
	320,22	<i>καθὰ τὸν</i>	<i>καθὰ καὶ τὸν</i>
	320,22	<i>Δαβιδ</i>	<i>Δα(βι)δ (per compendium)</i>
	320,22	<i>στεφανώσοι</i>	<i>στεφανώσει</i>
	320,27	<i>θήμασι</i>	<i>θήμασιν</i>
	320,27	<i>σῶσαι</i>	<i>ἔωσαι (sed σ littera deleta esse videtur)</i>
	320,27	<i>ἀμαρτάνοντας</i>	<i>ἀμαρτάνοντα (?)</i>
	320,28	<i>καταφεύγοντας, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος</i>	<i>καταφεύγοντας, αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκόνησις νῦν καὶ αἰεὶ</i>
	320,29	<i>εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων</i>	<i>εἰς τοὺς ἑξῆς καὶ ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων</i>

Szeged.

MEGJEGYZÉSEK THEODOROS SYNKELLOS KONSTANTINÁPOLY
AVAR OSTROMÁT TÁRGYALÓ SZENTBESZÉDÉNEK PÁRIZSI
KÉZIRATÁRÓL

A Magyarországon megtelepedett avarság és Bizánc történetének egyaránt egyik legdrámaibb pillanata az a tíz nap /626 jul. 29–aug. 7/,¹ amidőn a kagán szláv, bulgár és gepida segédcsapatokkal óriásira duzzasztott serege az európai oldalról támadja Konstantinápolyt, a Bosporos ázsiai partján pedig II. Chosroes generálisa, Sarbaraz táborozik készen a nomád fejedelemmel való fegyveres együttműködésre; ugyanakkor a keletrómai hadak virága élén Hérakleios császárral messze-messze jár a halálos veszedelemben forgó fővárostól, hogy a Sassanida birodalom szívébe nyomuljon. A sorsdöntő napoknak két kortárs szemtanútól származó prózai leírása maradt ránk:² az egyik a Husvét-krónika /*Chronicon Paschale*/ ismeretlen nevű szerzőjétől való,³ a másik pedig Theodoros Synkellostól, aki személyesen vett részt a kagánhoz küldött békéltető követségben, s aki alighanem az ostrom visszaverésének egy esztendő évfordulójára /627 aug. 7-re/ írta homiliáját, hogy a császárváros megmenekülését az Istenanya csodájának tulajdonító polgárok jámbor hitét élessze.⁴

A képrombolás előtti korai bizánci prédikációirodalom eme jellegzetes és történeti forrásként különösen jelentős darabját két kézirat őrizte meg napjainkig.⁵ Mindkettőnek csak egy-egy kollációja áll a tudományos világ rendelkezésére. A „Codex Vaticanus Graecus 1572 saec. XI–XIII”⁶ válogatott részleteket tartalmaz a homiliából s olvasatairól A. Mai felületes publikációja nyújt tájékoztatást.⁷ A „Codex Parisinus Graecus suppl. 241 saec. X. a homilia teljes szövegét fenntartotta”⁸ s ennek lectioit L. Sternbach gondos, de néhány helyt mégis korrekcióra szoruló szövegkiadása tárja elénk.⁹ A Mai-féle közlés hibáit egy sajtó alatt lévő cikkben kísérlem meg helyesbíteni.¹⁰ Azokból a tanulságokból pedig, amelyek Sternbach kollációjának a felülvizsgálatából a szövegmegállapítást illetően adódnak, itt nyújtok első ízben némi mutatványt.

Előljáróban két megjegyzést szükséges tennem. A párizsi Bibliothèque Nationale szívességéből rendelkezésemre álló fotókópián revideálhattam Sternbach kollációját. Ám ez a kópia csak akkor jutott kezünkhöz Szegeden, amidőn Makk Ferenc francia fordítása és kommentárja¹¹ már nyomtatás alatt állott: így az *Opuscula Byzantina III.* kötete még nem használhatta az itt következő megállapításokat.

A IX–X. caput a történész számára kiemelkedő fontosságú. Ez az egyetlen kútfő, amely megbízhatónak tekinthető tájékoztatást nyújt a honfoglaló avar fejedelem, Baján két közvetlen utódjának a rokonai kapcsolatairól /Bajánt előbb egy idősebb, majd egy fiatalabb gyermeke követte a trónon s az utóbbi vezette Bizánc 626-os ostromát/.¹² Ebbe a részbe /X. caput/ tartozik két szónoki kérdés: mit meg nem tett /persze hiába/ a bizánci kormányzat a barbár uralkodó megbékéltetésére? A görög szöveg Sternbachnál így fest /p. 301, 26–28/: τί δὲ οὐ πέπραχε βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος

τῆν ἐκείνου κακίαν κατευνάσαι βουλόμενος; ποῖον εἶδος εὐεργεσίας εἰς τὸν κύνα τοῦτον οὐκ ἐπεδείξαντο;

Minthogy az apparatus criticus /és a Corrigenda/ semmi megjegyzést nem fűz az utolsó szóhoz, azt kell hinnünk, hogy Sternbach a párizsi kézirat /F/ olvasatának tudta az ἐπεδείξαντο alakot. Ám a kódex fotókópiája /fol. 35^v col.II. v.26/ félreismerhetetlenül ἐπεδείξατο lectiot mutat s ez egybehangzik a Vaticanus /E/ textusával /mint ezt Mai kiadása és saját ellenőrző kollációm bizonyítja/. A szöveg hagyomány tehát egyértelműen az egyes számú állítmány mellett szól. S ugyanezt támogatja a grammatika is. A két szónoki kérdés közül az elsőben a bizánci császár /βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος/ az alany. A második kérdésben nincs kitéve alany, ami legsimábban úgy érthető, hogy itt is az előző modatbelivel azonos a cselekvő személy. A többes harmadik személyű igével bekövetkező alanyváltás, ha minden kötél szakad, megmagyarázható lenne persze úgy, hogy itt már nem csak magáról a császárról, hanem kormányának tagjairól vagy éppen általában a bizánciakról is megállapítja a békés jószándékot a prédikátor. Ám ez utóbbi magyarázat amolyan erőszakolt problémamegoldás, amelyre csak akkor fanyalodhatnánk, ha a szöveg hagyomány egybehangzóan ἐπεδείξαντο volna. Ennek azonban, láttuk feljebb, éppen az ellenkezője az igaz. Végül a kézirati tradíció és a grammatikán túl a szövegösszefüggés logikája is az ἐπεδείξατο mellett szól. Az idézett két szónoki kérdésben s az azt megelőző és követő mondatokban nem az avar népnek, hanem fejedelmének az összeférhetetlenségéről olvasunk. A természetes így az, ha a barbár uralkodó békeellenességével a keresztény uralkodó /tehát a császár/ békeszeretetét állítja szembe Theodoros. S ez annál kézenfekvőbb, mert a basileus abszolút hatalmára épülő keletrómai államban a monarcha személyének az előtérbe helyezése önmagában véve is közkeletű jelenség, s ehhez képest a mi homiliánkban is mindig visszatér a császár dicsérete.

A XIV. caput elején arról szól a szerző, hogy Bonos patrícius, akire Hérakleios távozásakor fővárosa ügyeinek intézését bízta, buzgó tevékenységbe fogott az avarperzsa fenyegetés elhárítására. Ehhez kapcsolódik az a megállapítás, hogy az isten előtt az kedves, ha a hozzá oltalomért forduló nem tehetetlenkednek, hanem erélyesen, talpraesetten cselekszenek. Mindjárt bibliai példákkal is igazolja állítását a szentbeszéd írója: lám így történt ez akkor is, amidőn az Úr megparancsolta Józsuának, hogy cselet vetve induljon Ai városának az elfoglalására. Sternbach edíciójában /p. 303, 37–38/ a megfelelő mondat így hangzik: Οὕτω καὶ Ἰησοῦ τῷ Ναυῆ ἔνεδρα θέσθαι κατὰ τῆς Γαὶ πρῶτερον ἐνετειλατο.

Minthogy sem az apparatus criticus emendációról sem a Corrigenda sajtóhibáról nem szól a passzussal kapcsolatosan, abból indulhatunk csak ki, hogy a mondat elejét a párizsi kéziratból /F/ származónak tekintette a kiadó. A Parisinus fotókópiáján azonban mást találunk: Οὕτω γὰρ οὕτω καὶ /fol. 38^r col.I v.3/, s ez megegyezik a vatikáni E kódex szöveg hagyományával. A tradíció tehát teljes súlyával a hosszabb összehasonlító kifejezés mellett szól. S szövegjavítás itt nem lehet indokolt. Hiszen a szóismétléssel történő nyomatékosítás a homilia nyelvhasználatának egyik jellegzetes vonása. Példák: ὅτε δὲ ὅτε /L, p. 319,33/; τότε δὴ τότε /XXXIV, p. 312,16/; stb.

A szentbeszéd gyakran említi a Sarbaraz vezette perzsa sereget mint keletről-, a kagán avar hadát mint nyugatról érkező ellenséget. Ilyen összefüggésben olvassuk Sternbach publikációjában /XVII, p. 304,31/: Πρῶτος δὲ τοῦ πυρπολεῖν ὁ ἐκ ἀνατολῶν ἀπήρξατο βάρβαρος.

Mint hogy sem a kritikai apparátus, sem a hibajavítás az ἐκ ἀνατολῶν kifejezéssel nem foglalkozik, bizonyosra vehetjük, hogy a tudós kiadó azt F olvasataként iktatta szövegébe. Ám a Parisinus /fol. 38^v col. II v.2/ fotómásolatán jól olvashatóan ἐξ ἀνατολῶν áll /ugyanígy az E kéziratban is/. S homiliánk nyelvhasználata azt is világosan mutatja, hogy magánhangzó előtt Theodoros Synkellos a praepositiot következetesen ἐξ /és nem ἐκ alakban írta: ἐξ Ἀσίας ... ἐξ Εὐρώπης /XXIV, p.308,20/; ἐξ ἀνατολῶν /XXX, p. 310, 17/; ἐξ ἀνατολῶν, ἐκ δυσμῶν /XVI, p. 304,17/; stb. így tehát a feljebb idézett helyen a Parisinus valódi olvasata ἐξ írandó nem pedig ἐκ.

A XXXII. caputban a kagánnak az ostrom tizedik napján megindított általános – egyidejűleg szárazföldi és vízi – támadásáról hallunk. Ebben az összefüggésben olvasható Sternbachnál /p. 311,4/: αἶ τε γὰρ σάλπιγγες τὸ πολεμικὸν πανταχόθεν ἐσήμαινον καὶ βοῆς καὶ κραυγῆς ἢ πᾶσα πόλις κύκλῳ πεπλήρωτο. A kritikai apparátus szerint a Vaticanus olvasata πεπλήρωται következőképpen a szövegben lenyomatott igealak a Parisinusból való volna. A fotókópiák azonban ennek a tényállásnak éppen a fordítottját mutatják: az E lectioja πεπλήρωτο az F kódexé /fol. 44^v col.I v.4/ pedig πεπλήρωται. Bár homiliánk szövegmegállapításánál általános érvénnyel nem mondható ki, hogy ahol E és F eltér, mindig az utóbbit kell előnyben részesíteni, az adott helyen Theodoros Synkellos nyelvhasználatának a tanúsága feltétlenül ilyen eljárást sugall. Persze F valódi szövegére és nem a Sternbachtól tévesen neki tulajdonított lectiora gondolunk, amikor ezt mondjuk. Először is meg kell állapítanunk, hogy a szentbeszédíró az augmentum syllabicumot szabályosan használja minden megfelelő igealaknál, így a mediális és passzív praet.perf. esetében is /például: XXX, p. 310,21 ἐπετέπραπτο; XXXVI, p. 313,17 ἐπέπληστο. Tehát πεπλήρωτο alaktanilag elfogadhatatlan olvasat, azt legfeljebb emendálva ἐπεπλήρωτο formában vehetnénk számításba. Persze teljesen felesleges és indokolatlan az emendáció kiújtját keresni az adott esetben. Homiliánkban gyakran fordul ugyanis elő praeteritum imperfectummal vagy aoristi indicativusszal párhuzamosan múltbeli történés vagy cselekvés jelölésére a praes.perf.; például πέπτωκε Βῆλ καὶ συνετρίβη Δραγῶν /XLVIII, p. 318,34/; πρῶφῆτα sc. Isaia ... θεότοκον ... τοῖς τοῦ νοός ὀφθαλμοῖς προτεθέασαι καὶ τοῖς προεκήρυξας ῥήμασι /LII, p. 320,26–27/; stb. így semmi akadály, hogy a párizsi kódex πεπλήρωται igealakját fogadjuk el a hiteles szöveg hagyományának.

A szentbeszéd írója utal arra a jámbor hiedelemre, miszerint a bizánci matrózok Szűz Mária akaratából húzódtak visszafelé, hogy az ellenséges csónakok éppen az ő /az istenanya/ blachernai templománál süllyedjenek el, semmisüljenek meg: ez is bizonyítsa, hogy kinek a csodás beavatkozása mentette meg a császárvárost a halálos veszedelemtől. Ebben az összefüggésben olvassuk Sternbach kiadásában /XXXIII, p. 311, 31–35/: ἡ παρθένος αὐτὴ τὴν οἰκονομίαν δεῖξαι βουλομένη τοῦ θαύματος, τὴν

ὑποχώρησιν τοῖς ἡμετέροις ἐκέλευσε ποιήσασθαι. ... ὥστε τοὺς βαρβάρους κατὰ τὸν θεῖον ναὸν αὐτῆς ... τὰ παντελεῖς ὑποστῆναι ναυάγιον.

Sem az apparatus criticus sem a Corrigenda nem jelez a κατὰ τὸν θεῖον αὐτῆς részlethez varia lectiot. Pedig a kódexek fotokópiái világosan mutatják, hogy csak E-ben áll a fenti szöveg, F /fol. 45^r col.I v.21/ ezzel szemben így szól itt: κατ' αὐτὸν τὸν θεῖον ναὸν αὐτῆς. Minthogy a szövegösszefüggés hangsúlyozni kívánja e ponton Blachernai Mária-templomát, mint a szláv fatörzscsónakok végső pusztulásának a színhelyét, az αὐτὸν nyomósító szó feltétlenül jól illik a kontextusba, sőt azt is megkockáztathatjuk, hogy egyenesen szükséges a mondanivaló megfelelő kifejezéséhez. Ehhez képest kell tehát Sternbach szövegét a Parisinus általa itt figyelmen kívül hagyott olvasata szerint kiegészíteni.

Az eddigiekben, úgy véljük, sikerült a párizsi kézirat új kollációjának a segítségével a Konstantinápoly avar ostromáról szóló szentbeszéd néhány részletének a szövegmegállapítását az egyetlen teljes kiadásnál, Sternbachénál kielégítőbben elvégeznünk. A most utolsóként megtárgyalandó esetben ennél többről van szó: Sternbach textusa grammatikailag teljességgel elfogadhatatlan, értelmetlen és pedig úgy, hogy még anakoluthiáról /nyelvtanilag következetlen, de lélektanilag megmagyarázható szerkesztésről/ sem beszélhetünk. A szónok egy fő témájától messze elkanyarodó kitérést tesz. Mivel a barbár hadak Mária csodatételének tulajdonított veresége az ostrom tizedik-, augusztusnak pedig a hetedik napján teljesedett be s a római augusztus a zsidók ötödik /ab nevű/ havával esett egybe, hosszadalmasan foglalkozik az 5, 7, 10 számok misztikus jelentőségével; ezenkívül Jeruzsálem egykori bukásainak /a babiloniak ill. Titus seregei által történt elfoglalásának/ a dátumait idézi fel és hozza kapcsolatba az avar támadás visszaverésének az időpontjával. Ez utóbbi fejtegetései közepette elismeri, hogy mindez csak elkalandozás az igazi témától; ez az elismerés azonban Sternbach kiadásában egy magában álló /főmondat nélküli/ s így nyelvtanilag torzó megengedő mellékmondat alakját ölti fel, az olvasóban bosszantó logikai hiányérzetet kelt /XXX, p. 310,11/: Ταῦτα γὰρ εἰ παρεκβατικώτερον εἴρηται s ezzel vége a mondatnak, a szöveg folytatása ide közvetlenül nem kapcsolódik.

Mindjárt logikussá, jól érthetővé válik azonban az idézett részlet, ha azt az öt szót is hozzávesszük, ami a Parisinusban /fol. 43^r col.II vv.5–6/ ott áll, de amit Sternbach /feltehetőleg a két εἴρηται miatt ugorva egyet az olvasásban/ kihagyott: οὐκ ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἴρηται. A mondat e kiegészítéssel a szövegösszefüggésnek jól megfelelően ezt az értelmet hordozza: „Ha ezeket kitérésszerűen mondtam is el, nem mondtam szükségtelenül /tehát feleslegesen/”.

Ennyit mutatványul a „Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis auctore Theodoro Syncello” készülő új kiadásának a szövegmegállapításából, amelynek egyik bázisa a kézirati hagyomány revíziója lesz.¹³

JEGYZETEK

1. Az események történetének legkorszerűbb megbeszélései: *A. N. Stratos*: Byzantium in the Seventh Century I. 602–634, Amsterdam 1968, 173–196; *P. Barišić*: Le siège de Constantinople par les Avars et les Slaves en 626: Byzantion 24 /1954/ 371–395; *V. Grumel*: La défense maritime de Constantinople du coté de la Corne d’Or et le siège des Avars: Byzantinoslavica 25 /1964/ 217–233; vö. *I. L. van Dieten*: Geschichte der Patriarchen von Sergios I. bis Johannes VI. /610–715/, Amsterdam 1972, 13–21. Az események topográfiájához korszerű tájékoztatást ad: *R. Janin*: Constantinople byzantine, Paris 1964; *R. Janin*: Le siège de Constantinople et la patriarcat oecuménique /La géographie ecclésiastique de l’Empire Byzantin. Première partie/. Tome III. Les églises et les monasteres, Paris 1969.
2. Georgios Pisides „Bellum Avaricum” című elbeszélése szintén szemtanú alkotása, de költői mű lévén az írói fantázia a tényszerű adatközlés rovására érvényesül benne; kiadása olasz fordítással és részletes történelmi kommentárral: Giorgio di Pisidia, Poemi I. Panegirici epici a cura di *A. Pertusi*, Ettal 1960, 176–224.
3. Chronicon Paschale rec. L. Dindorfius, Bonnae 1832, vol. I pp. 716–726 /görög szöveg/, vol. II 491–493 /jegyzetek/. A szöveg legújabb francia fordítását adja Makk F. a lejjebb 11. jegyzetben szereplő kötet 59–66. oldalain.
4. A szerzőre vonatkozóan lásd: I. E. Καραγιαννόπουλος, Πηγαί Βυζαντινῆς Ἱστορίας, Θεσσαλονίκη 1971, 162; *Gy. Moravcsik*: Byzantinoturcica I., Berlin 1958, 294; *F. Barišić*: Fontes Byzantini historiam populorum Jugoslaviae spectantes I., Beograd 1955, 159–168; *G. Cankova –Petkova*: Fontes Graeci historiae Bulgaricae III., Sofia 1960, 41–55; *A. Kollautz*: Quellenbuch zur Geschichte der Awaren, Prag 1943/44 /gépírásos doktori disszertáció/, 147–162; B. Васильевский: Византийский Времниик 3 /1896/, 83–95; teljesen elhibázott, amit *H.–G. Beck* ír Theodoros Synkellosról: Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich, München 1959, 545.
5. Egy harmadik kódexről is hírt ad Nicolaus de la Torre kézzel írt katalógusa, amelyet az Escorial könyvtárának kéziratairól összeállított, de ez a kötet elveszett, mielőtt még belőle szentbeszédünk kiadására sor kerülhetett volna; vö. *E. Miller*: Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque de l’Escorial, Paris 1848, 377 /n. 691/.
6. Leírását adják: Hagiographi Bollandiani et P. Franchi de Cavalieri, Catalogus codicum hagiographicorum Graecorum Bibliothecae Vaticanae, Bruxellis 1899, N° 1572; Bibliothecae Apostolicae Vaticanae codices manu scripti... Codices Vaticani Graeci 1485–1683. Recensuit *C. Giannelli*, Vatican 1950, N° 1472.
7. *A. Mai/us*: Nova patrum bibliotheca VI 2., Roma 1853, 423–437; a kiadás feltünteteti a margón, hogy melyik részlet a kódexnek mely foliumán /41^v – 74^r/ található.
8. Hagiographi Bollandiani et *H. Omont*: Catalogus codicum hagiographicorum Graecorum Bibliothecae nationalis Parisiensis, Bruxellis 1896, N° 241 Suppl.; *H. Omont*: Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale et

- des autres bibliothèques de Paris et des Départements III., Paris 1888, Bibl.Nat. N° 241 Suppl.
9. Rozprawy Akademii Umiejetnosci. Wydzial filologiczny. Ser.II. t. XV /Cracoviae 1900/ 297–334, vö. 343–365. Ebből a kiadványból különlenyomat önálló paginálassal is készült: *Analecta Avarica composuit L. Sternbach*, Cracoviae 1900 /Seorsum impressum ex tomo XXX Dissertationum Philologicarum Academiae Litterarum Cracoviensis/ 1–38, vö. 47–69. Reimpresszióját hozza függelékben Makk F., vö. lejjebb 11. jegyzettel.
 10. S. Szádeczky-Kardoss: Zur Textüberlieferung der «Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis auctore ut videtur Theodoro Syncello»: *Acta Antiqua Acad. Scient. Hung.*, nyomtatás alatt.
 11. F. Makk: Traduction et commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège de Constantinople en 626... Appendice: *Analecta Avarica de I. Sternbach. /Acta Antiqua et Archaeologica XIX = Opuscula Byzantina III/*, Szeged 1975. Ez a szentbeszéd első és egyetlen teljes fordítása kommentárral és a Sternbach-féle görög szöveg reimpressziójával. A teljes homilia caputokra /I–LII/ osztása is Makktól származik. A. Kollautz, F. Barišić és G. Cankova-Petkova /feljebb 4. jegyzet/ német, szerb illetve bolgár fordítása csak válogatott szemelvényeket tartalmaz; *Mai* latin interpretációja /feljebb 7. jegyzet/ pedig csak a vatikáni kéziratban fellelhető részleteket adja vissza.
 12. Vö. Olajos T.: Theophylaktos Simokattes és a Baján-dinasztia kronológiája: *Antik Tanulmányok* 20 /1973/ 60–64; T. Olajos: La chronologie de la dynastie avare de Baïan: *Revue des Études Byzantines* 34 /1976/, sajtó alatt.
 13. Az új szövegmegállapítás további alapjaiul szolgálnak a Makk F. kommentárjában /vö. feljebb 11. jegyzet/ újonnan feltárt bibliai párhuzamos helyek, Theodoros Synkellos másik ráánk maradt beszédjének /lásd F. Halkin: *Bibliotheca hagiographica Graeca* III., Bruxelles 1957, 132 N° 1058/ a nyelvhasználata és a szerző korában divatos /leggyakrabban didaktikus klauzulát alkalmazó/ prózaritmus számításba vétele /vö. H. Usener: *Sonderbare Heilige I. Der heilige Typhon*, Leipzig 1907, 61–75; *Teofilatto Simocata: Questioni naturali a cura di L. Massa Positano*, Napoli 1965, p. LXXVII–LXXXVII; lásd még a feljebb 10. jegyzetben idézett cikk 25-ös lábjegyzetét/.

TEXTKRITISCHE BEMERKUNGEN

ZUR «HOMILIA DE OBSIDIONE AVARICA CONSTANTINOPOLIS
AUCTORE THEODORO SYNCELLO»

(ANHAND DER NEUEN KOLLATION DES PARISER MANUSKRIPTES)

I. Die im nachfolgenden zu behandelnde Homilie hat aller Wahrscheinlichkeit nach der Kleriker Theodoros Synkellos verfaßt. Der Anlaß war vermutlich der erste Jahrestag der Befreiung der Kaiserstadt von dem drohenden Awarensturm, die die frommen Byzantiner der wunderbaren Einmischung der Heiligen Jungfrau zuschrieben.¹ Der Autor war Augenzeuge, ja Teilnehmer der dramatischen Ereignisse der zehntägigen awarischen Belagerung (29. Juli—7. August 626). Er besuchte das Quartier des Awarenkhanen am 2. August 626, als Mitglied der oströmischen Gesandtschaft, die sich umsonst bemühte, einen friedlichen Ausgleich mit dem Nomadenherrscher herbeizuführen.² Die Kanzelrede ist neben der Osternchronik (*Chronicon Paschale*)³ die wichtigste Geschichtsquelle der äußerst kritischen Tage von Konstantinopel im Sommer 626.⁴ Theodoros Synkellos scheint auf das Gedicht («*Bellum Avaricum*») anzuspielen, in dem Georgios Pisides die awarische Belagerung besang.⁵ In einer anderen Homilie⁶ berührte Theodoros Synkellos auch eine

¹ F. HALKIN: *Bibliotheca Hagiographica Graeca* Nr. 1061, III, Bruxelles 1957, S. 134, *Novum Auctarium*, Bruxelles 1984, S. 296; J. KARAYANNOPOULOS—G. WEISS: *Quellenkunde zur Geschichte von Byzanz (324—1453)*. Wiesbaden 1982. Nr. 151 S. 83, 312; M. GEERARD: *Clavis Patrum Graecorum* Nr. 7936. III. Brepols-Turnhout 1979, S. 494; Gy. MORAVCSIK: *Byzantinoturcica* I. Berlin 1958, S. 294. Siehe noch die unten in den Anm. 3, 4, 5, 6 angeführten Schriften von F. BARIŠIĆ, N. BAYNES, A. CAMERON, E. KURTZ, F. MAKK, L. STERNBACH, V. VASIL'EVSKIJ, A. WENGER.

² *Chronicon Paschale* . . . recensuit L. DINDORF (IUS), Bonnæ 1832, I p. 721, 9.

³ I p. 716, 9—726, 10 (Text), II p. 491—493 («Notæ»), rec. L. DINDORF; vgl. die französische Übersetzung von F. MAKK: *Traduction et commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège de Constantinople en 626*. Appendice: *Analecta Avarica de L. Sternbach* (*Opuscula Byzantina* III = *Acta Antiqua et Archaeologica* XIX). Szeged 1975, S. 59—66.

⁴ Für diese Ereignisse siehe u. a. A. N. STRATOS: *Byzantium in the Seventh Century* I. 602—634. Amsterdam 1968, S. 173—196, 370—375; F. BARIŠIĆ: *Le siège de Constantinople par les Avars et les Slaves en 626*. *Byzantion* 24 (1954) S. 371—395; J. L. DIETEN: *Geschichte der griechischen Patriarchen von Konstantinopel von Sergios I. bis Johannes VI.* Amsterdam 1972. S. 10—21; *Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa*. Serie B: Griechische Namen bis 1025 I., Wiesbaden 1980. Herausgegeben von J. FERLUGA, M. HELLMANN, H. LUDAT, K. ZERNACK. Redaktion A. A. FOURLAS, A. A. KATSANAKIS, S. 10—200, 295—302 (passim).

⁵ XVI p. 304, 18—19 ed. L. STERNBACH—F. MAKK: L. STERNBACH: *Analecta Avarica*. *Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Filologiczny. Serya II. Tom XV.*, Krakow 1900 (F. MAKK: *Traduction et commentaire* [s. oben Anm. 3] besorgte einen

etwas frühere Episode der awarisch-byzantinischen Verbindungen, die sogenannte awarische Überraschung («the Avar Surprise»), in deren Verlauf der Kaiser Herakleios vom Awarenkhanen beinahe gefangengenommen wurde.⁷

Als Grundlage der Textrekonstruktion der uns hier beschäftigenden Homilie dienen die folgenden Kodizes:⁸

A⁹ = Codex Graecus Athous Batopedi 84 saec. IX—X, fol. 63^r—68^r.

B¹⁰ = Codex Graecus Vaticanus 1572 saec. XI—XII, fol. 41^r—74^r.

F¹¹ = Codex Graecus Parisinus Suppl. 241 saec. X, fol. 32^v—53^r.

H¹² = Codex Hierosolymitanus Sancti Sabae 704 in Bibliotheca Patriarchali fol. 1^r—2^v.

S¹³ = Codex Graecus Scorialensis deperditus.

Neudruck der Textausgabe von STERNBACH mit nachträglicher Kapiteileinteilung, die er durch römische Ziffern bezeichnete) ~ Georgius Pisida, Bellum Avaricum 204—206: *Giorgio di Pisidia, Poemi I. Panegirici epici a cura di A. PERTUSI, Ettal 1959 [1960], S. 185 vgl. 215.*

⁶ (F.) COMBEFIS: *Novum Auctarium Bibliothecae Patrum II.* Parisiis 1648, p. 751—786 (die einzige Edition des ganzen Textes); HR. LOPAREV: *Старое свидетельство о половецком разе Богородицы во Влакернах новом истолковании применительно к нашествию Русских на Византию в 860 году*, Византийский Временник 2 (1895) S. 581—628 (S. 592—612: griechischer Text und altslawische Übersetzungen der zweiten Hälfte des Werkes); V. VASIL'EVSKIJ, *Авары, а не Русские, Теодор, а не Георгий*. Виз. Врем. 3 (1896) S. 83—85; E. KURTZ: *Byzantinische Zeitschrift* 5 (1896) S. 569—570, 639—640; N. BAYNES, *The Date of the Avar Surprise*. *Byzantinische Zeitschrift* 21 (1912) S. 110—128; V. GRUMEL: *Les registres du Patriarcat de Constantinople I. Les actes des patriarches*. Fasc. 1., Chalcedon (—Paris) 1932, Nr. 280 S. 113; BARIŠIĆ *a. a. O.* (s. oben Anm. 4); derselbe: *Fontes Byzantini Historiam Populorum Jugoslaviae Spectantes I.*, Beograd 1955, S. 159—168; A. WENGER: *L'assomption de la T. S. Vierge dans la tradition Byzantine du VIe au Xe siècle*. Paris 1955. S. 111—136; A. CAMERON: *The Virgin's Robe: An Episode in the History of Early Seventh-Century Constantinople*. *Byzantion* 49 (1979) S. 42—56. — Hier ist kein Platz, die Argumente vorzuführen, warum ich die Anknüpfung der Schrift an die awarische Belagerung des Jahres 626 (so z. B. DIETEN *a. a. O.*) oder an die russische Belagerung des Jahres 860 (so z. B. J. WORTLEY: *The Oration of Theodore Syncellus [BHG 1058] and the Siege of 860*. *Byzantine Studies* 4 [1977] 111—126; M. JUGIE: *La mort et l'assomption de la Sainte Vierge*. Città del Vaticano 1944, S. 688—707) nicht annehmen kann. — Siehe noch Anm. 22.

⁷ Darüber zuletzt A. N. STRATOS: *Le guet-apens des Avars*. *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 30 (1981) S. 113—135. Siehe auch BAYNES *a. a. O.* (oben Anm. 6).

⁸ Einstweilen konnte ich keine Photokopie von dem Codex Graecus Athous monasterii Pantocratoris 26 erhalten, in dem sich ein Teil der Homilie befindet; siehe M. AUBINEAU: *Récits «De obsidione CP» et «De imaginibus», homélies de Grégoire de Nysse, Jean Chrysostome, André de Crète. Athos, Pantocrator 26: Revue de Philologie* 51 (1977) S. 27, 30—31; HALKIN *a. a. O.* (oben Anm. 1) Nr. 1078 m *Novum Auctarium* S. 300; GEERARD *a. a. O.* (oben Anm. 1) Nr. 7936 III S. 494. Der Titel der Homelie (I p. 298, 1—4) lautet in diesem Manuskript ebenso, wie in S. Siehe unten Anm. 22.

⁹ Ein verstümmeltes Menologium der letzten vier Monate (Mai-August) des byzantinischen Kirchenjahres; siehe A. EHRARD: *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche*. Erster Teil: die Überlieferung. I., Leipzig 1937, S. 358—362. Die vollständige Kollation des Manuskriptes gibt S. SZÁDECZKY-KARDOSS: *Eine unkollationierte Handschrift der Homilie über die persisch-awarische Belagerung von Konstantinopel (Codex Athous Batopedi 84, fol. 63^r—68^r): Acta Ant. Hung. 26 (1978) S. 86—95 (Nachdruck: S. SZÁDECZKY-KARDOSS: *Avarica*. Über die Awarengeschichte und ihre Quellen. Mit Beiträgen von TH. OLAJOS [Opuscula Byzantina VIII = Acta Antiqua et Archaeologica XXIV], Szeged 1986, S. 187—195).*

¹⁰ Beschreibungen des Manuskriptes geben: HAGIOGRAPHI BOLLANDIANI et P. FRANCHI DE CAVALLIERI: *Catalogus codicum hagiographicorum Graecorum Bibliothecae*

Die untenstehende Tabelle zeigt es klar, daß der Pariser Kodex (*F*) für die Festlegung des Wortlautes unserer Homilie von der allergrößten Bedeutung ist, weil er allein den vollständigen Text ohne Auslassungen enthält.

<i>Die betreffende Partie in dem von F. Makk besorgten Nachdruck der Ausgabe von L. Sternbach¹⁴</i>	<i>Vorhanden in</i>
I p. 298, 1 <i>Περὶ</i> — I p. 298, 4 <i>ἀναγνωρήσεως</i>	<i>A E F S</i>
I p. 298, 5 <i>Πρόρῳθεν</i> — I p. 298, 11 <i>ἐφθέγγατο</i>	<i>A E F</i>
I p. 298, 11 <i>ἄρος</i> — VI p. 300, 7 <i>γράφοντος</i>	<i>A F</i>
VI p. 300, 7 <i>Πάλαι</i> — XIII p. 303, 30 <i>προσδράμωμεν</i>	<i>A E F</i>
XIII p. 303, 30 <i>Ταῦτα</i> — XXV p. 308, 40 <i>κομίσασα</i>	<i>E F</i>
XXVI p. 309, 1 <i>Ταύτην</i> — XXXI p. 310, 36 <i>εἰρήσεται</i>	<i>F</i>
XXXII p. 310, 37 <i>Καιρὸς</i> — XXXIII p. 311, 19 <i>σωμάτων</i>	<i>E F</i>
XXXIII p. 311, 19 <i>καὶ τῶν</i> — XXXV p. 312, 29 <i>βαρ<βάρους></i> ¹⁵	<i>E F H</i>
XXXV p. 312, 30 <i>γενέσθαι</i> — XXXV p. 312, 32 <i>πύργους τοὺς</i>	<i>E F</i>
XXXV p. 312, 32 <i>ἐκ τῶν</i> — XXXV p. 312, 38 <i>ἐπιού<σης></i>	<i>E F H</i>

Vaticanae. Bruxellis 1899, Nr. 1572; *Bybliothecae Apostolicae Vaticanae codices manuscripti . . . Codices Graeci . . . 1485—1683*, Città del Vaticano 1950, Nr. 1572. Neue vollständige Kollation der Lesungen bietet S. SZÁDECZKY-KARDOSS: *Zur Textüberlieferung der «Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis auctore ut videtur Theodoro Syncello»*. Acta Ant. Hung. 24 (1976) S. 297—306 (Nachdruck S. SZÁDECZKY-KARDOSS: *Avarica*: [s. oben Anm. 9] S. 175—184). Editio Princeps mit manchen fehlerhaften Lesungen A. ΜΑΙ(US): *Nova patrum bibliotheca VI* 2. Roma 1853, p. 423—437.

¹¹ Die Beschreibung des Kodexes gibt F. HALKIN: *Manuscripts grecs de Paris. Inventaire hagiographique*. Bruxelles 1968, Nr. Suppl. Gr. 241, S. 288—289; EHRHARD a. a. O. (oben Anm. 9) I S. 676—679. Editio Princeps: STERNBACH: *Analecta Avarica* (s. oben Anm. 3, 5) S. 298—320 (Text), 320—333 (kritischer Apparat, in dem der Herausgeber alle *Lectiones Variae* der Handschrift anzugeben beabsichtigt), 365 («*Corrigenda*»); in dem von F. MAKK besorgten Neudruck (s. oben Anm. 3, 5) wurde der Text nachträglich in Kapitel eingeteilt.

¹² A. I. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΚΕΡΑΜΕΥΣ: *Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη ἤτοι κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ . . . πατριαρχικοῦ θρόνου Ἱεροσολύμων καὶ πόσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων Ἑλληνικῶν κωδίκων II*, Sankt Petersburg 1894, Nr. 704. Der Kodex enthält mehrere nicht zusammenhängende (aus verschiedenen Manuskripten bzw. Büchern zufällig erhaltene) Blätter; solche sind auch die uns beschäftigenden Seiten, auf denen der Text in zwei Kolonnen geschrieben wurde. Der untere Teil von Fol. 2 ist abgerissen. Die mir zur Verfügung stehende Photokopie ist leider schwer (mancherorts nur unsicher) lesbar.

¹³ NICOLAUS DE LA TORRE fertigte einen handgeschriebenen Katalog der Bibliothek des Escorial; über fol. 119^r, 120^r dieses Katalogs berichtet uns E. MILLER: *Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque de l'Escorial*. Paris 1848. S. 377, Nr. 691 (s. STERNBACH: *Analecta* [oben Anm. 3, 5] S. 297, 354; S. SZÁDECZKY-KARDOSS: *Zur Textüberlieferung* [oben Anm. 10] S. 175). Der spanische Gelehrte beschrieb einen griechischen Kodex, in dem sich neben einigen Werken von Iohannes «Climax», Iohannes Chrysostomus und Nectarius Constantinopolitanus auch eine Rede über die Befreiung Konstantinopels von der awarisch-persischen Belagerung befand; der Titel der Rede zeigt weitgehende Übereinstimmung mit den in *A E F* stehenden Überschriften der Homilie von Theodoros Synkellos. Siehe noch oben Anm. 8.

¹⁴ Wir geben die Paginierung nach STERNBACH, die Kapitelnummerierung nach MAKK; s. oben Anm. 3, 5.

¹⁵ Von dem Wort *βαρ<βάρους>* ist in *H* nur *βαρ* erhaltene geblieben; eben dieselbe Bedeutung haben die Klammern < > in der Tabelle auch weiter unten.

XXXV p. 312, 38 ἡμέρας —XXXV p. 312, 2 οὐρανός	E F
XXXV p. 313, 2 ἐβῶων —XXXVI p. 313, 8—9 ἔρ<γω τοιγαροῦν μεμάθ>η<κεν>	E F H
XXXVI p. 313, 9 ὁ ἐμβρόντητος —XXXVI p. 313. 13 τῆς	E F
XXXVI p. 313, 13 ἐκείνου —XXXVII p. 313, 20 <Ναβουχοδοноσόρ> τῶ	E F H
XXXVII p. 313, 21 βασιλεῖ —XXXIX p. 314, 17 Ἰσραήλ	E F
XL p. 314, 18 Ἦλθεν —XLVII p. 318, 20 πρόδηλος	F
XLVIII p. 318, 21 Καλὸν —LI p. 320, 9 γεγένηται	E F
LII p. 320, 10 Ὁ δὲ —LII p. 320, 29 Ἀμῆν	A E F

Den Pariser Kodex kollationierte zuerst L. Sternbach ziemlich sorgfältig. Über die Lesungen der Handschrift berichtete er der wissenschaftlichen Welt in seiner Textausgabe mit kritischem Apparat.¹⁶ Ich habe mit Hilfe einer Photokopie den Wortlaut des Manuskriptes revidiert. Es stellte sich heraus, daß Sternbach uns über den Text des Parisinus an einigen Punkten fälschlich bzw. mangelhaft informierte. Ein paar Belehrungen der neuen Kollation möchte ich hier vorlegen.¹⁷

2. Die IX. und X. Kapitel sind für den Historiker außerordentlich wichtig. Sie gelten für die einzige Quelle, die uns über die Verwandtschaftsverhältnisse der beiden unmittelbaren Nachfolger des Awarenhagans Bajan eine als zuverlässig zu betrachtende Information bietet. (Sie bezeugen, daß zuerst ein älterer, später ein jüngerer Sohn von Bajan dem Vater in der Regierung nachfolgte.¹⁸) Dieser Partie der Homilie gehören zwei (zu verneinende) rhetorische Fragen an: Gibt es irgend was, was die kaiserliche Regierung nicht getan hat, um den Barbarenherrscher zu befriedigen? Der griechische Text lautet bei Sternbach (X p. 301, 26—28) folgendermaßen: τί δὲ οὐ πέπραχε βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος τὴν ἐκείνου κακίαν κατευνάσαι βουλόμενος; ποῖον εἶδος εὐεργεσίας εἰς τὸν κίνα τοῦτον οὐκ ἐπεδείξαντο; Wir sollen annehmen, daß Sternbach die Zeitwortform ἐπεδείξαντο für die Lesung der Pariser Handschrift (F) betrachtete; er fügte nämlich keine Bemerkung an das Wort in dem Apparatus Criticus oder in den Corrigenda hinzu. Doch die Photokopie des Kodexes (fol. 35^v col. II v. 26) zeigt unverkennbar die Lesung ἐπεδείξατο, die sich auch in dem Athous (A) und dem Vaticanus (E) befindet. Die Textüberlieferung spricht also eindeutig für das Prädikat in Singular, und dies unterstützt auch die Grammatik. In der ersten von den beiden rhetorischen Fragen ist das Subjekt der byzantinische Kaiser (βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος). In der

¹⁶ Siehe oben Anm. 5, 10.

¹⁷ In ungarischer Sprache habe ich schon früher von diesen Belehrungen der neuen Kollation Kunde gegeben: *Opuscula Classica Mediaevaliaque in honorem J. Horváth ab amicis collegis discipulis composita* (Klasszika-Filológiai Tanulmányok III.). Szerkesztette [Redegit] J. BOLLÓK, Budapest 1978, S. 453—465.

¹⁸ TH. OLAJOS: *La chronologie de la dynastie Avaro de Baïan*. Revue des Études Byzantines 34 (1976) S. 151—158 (Neudruck: *Avarica* [s. oben Anm. 9] S. 163—172).

zweiten Frage fehlt das Subjekt, und dies ist am einfachsten so zu verstehen, daß auch hier, wie im vorigen Satz, der Kaiser als die tätige Person anzunehmen ist. Der Wechsel des Subjektes, den die plurale Zeitwortform (*ἐπεδείξαντο*) involviert, könnte freilich nötigenfalls irgendwie erklärt werden; man könnte sagen, daß der Kanzelredner hier nicht nur den Kaiser allein, sondern auch die Mitglieder der kaiserlichen Regierung, ja überhaupt die Byzantiner als friedliebende Menschen hinstellen wollte. Diese bißchen erzwungene Interpretation wäre aber als eine Verlegenheitslösung nur dann erwägenswert, wenn die handschriftliche Tradition eindeutig die Lesung *ἐπεδείξαντο* böte. Die Wahrheit ist aber, wie wir es oben gesehen haben, gerade das Entgegengesetzte. Zuletzt spricht neben der Textüberlieferung und der Grammatik auch die Logik des Kontextes für die Lesung *ἐπεδείξαντο*. In den beiden angeführten rhetorischen Fragen, wie auch in den vorhergehenden und nachfolgenden Sätzen lesen wir nicht über die Unverträglichkeit des Awarenvolkes oder der Awarenhäuptlinge, sondern über jene Eigenschaft des Khagans. Es ist also natürlich, daß Theodoros der Friedensfeindlichkeit des barbaren Herrschers die Friedensliebe des christlichen Herrschers (d. h. des Kaisers) entgegenstellt. Dies ist desto naheliegender, weil die Hervorhebung der Person des Monarchen in dem oströmischen Staat, der sich auf die absolute Macht des Basileus gründet, gang und gäbe ist, und demgemäß die Lobpreisung des Kaisers auch in unserer Homilie immer wiederkehrt.

3. Am Anfang des XIV. Kapitels berichtet uns der Autor darüber, daß der Patrizier Bonos, den der Kaiser bei seinem Abgang nach Osten mit der Verwaltung der hauptstädtischen Geschäfte betraut hatte, eifrige Tätigkeit begann, um die awarisch-persische Bedrohung abzuwehren. Hierher knüpft sich die Feststellung an, daß es dem Gott gefällig ist, wenn die göttliche Hilfe erscheidenden Männer die träge Untätigkeit vermeiden, und energisch, schlagfertig handeln. Diese Behauptung unterstützt der Redner auch mit biblischen Beispielen: so geschah es, sagt er, als der Herr dem Josua befahl, die Stadt Gai mit List einzunehmen.¹⁹ Der betreffende Satz lautet in der Edition von Sternbach folgendermaßen (XIV p. 303, 37—38): *Οὕτω καὶ Ἰησοῦ τῷ Ναυῆ ἐνεδρα θέσθαι κατὰ τῆς Γαὶ πρότερον ἐνετέλλατο*. Wir finden weder in dem Apparatus Criticus, noch in den Corrigenda irgendeine Bemerkung zu dem fraglichen Passus; der Herausgeber betrachtete also die angeführten Wörter für die Lesung der Pariser Handschrift (*F*). In der Photokopie des Parisinus (fol. 38^r col. I v. 3) steht aber am Anfang des Satzes etwas anderes als in der Sternbach'schen Ausgaben: *Οὕτω γὰρ οὕτω καὶ* usw. —, und diese Lectio bietet auch der Codex Vaticanus (*E*). Die Überlieferung befürwortet also mit vollem Gewicht den längeren Vergleichungsausdruck. Und die Emendation ist an

¹⁹ Vetus Testamentum, Iosue 8, 1—2.

dieser Stelle völlig unbegründet, denn die betonende Wortverdoppelung ist eine charakteristische, mehrmals wiederkehrende Eigenheit des Sprachgebrauches unserer Homilie; siehe zum Beispiel: *Πρῶτον . . . πρῶτον* (IX p. 301, 10); *ἰδοὺ γὰρ, ἰδοὺ* (XXIII p. 307, 29); *τότε δὴ τότε* (XXXIV p. 312, 16); *φύγωμεν . . . φύγωμεν*²⁰ (XXXIX p.314, 16); *στε δὲ στε* (L p. 319, 33).

4. Die Kanzelrede erwähnt oft das persische Heer von Sarbaraz als den von Osten ankommenden Feind, und die awarischen Scharen des Khagans als die von Westen eintreffenden Gegner der Kaiserstadt. In solchem Zusammenhang lesen wir in der Textausgabe von Sternbach (XVII p. 304, 31): *Πρῶτος δὲ τοῦ πυρπολεῖν ὁ ἐκ ἀνατολῶν ἀπήρξατο βάρβαρος*. Im kritischen Apparat und in den Fehlerberichtigungen finden wir keine Bemerkung zu dem Ausdruck *ἐκ ἀνατολῶν*; der gelehrte Herausgeber nahm ihn also als die Lesung des Pariser Manuskriptes in den gedruckten Text. In Wahrheit steht aber in dem Parisinus (fol. 38^v col. II v. 2) gut lesbar *ἐξ ἀνατολῶν*, und der Vaticanus (*E*) bietet dieselbe Lesung. Weiterhin zeigt der Sprachgebrauch unserer Homilie unmißverständlich, daß Theodoros Synkellos die Präposition vor Vokal konsequent in der Form *ἐξ* (nicht aber *ἐκ*) benutzte. Siehe zum Beispiel: *ἐξ ἀνατολῶν, ἐκ δυσμῶν* (XVI p. 304, 17); *ἐξ Ἀσίας . . . ἐξ Ἐθρώπης* (XXIV p. 308, 20); *ἐξ ἀνατολῶν* (XXX p. 310, 17), usw. So muß man auch an der fraglichen Stelle die echte Lesung der Kodizes *ἐξ* beibehalten.

5. Im XXXII. Kapitel hören wir über den allgemeinen Angriff, den der Khagan am zehnten Tage der Belagerung gleichzeitig zu Wasser und zu Lande eröffnete. In diesem Zusammenhang lesen wir in der Sternbach'schen Ausgabe (XXXII p. 311, 3—4): *αἱ τε γὰρ σάλπιγγες τὸ πολεμικὸν πανταχόθεν ἐσημαῖνον καὶ βοῆς καὶ κραυγῆς ἢ πᾶσα πόλις κύκλῳ πεπλήρωτο*. Der Apparatus Criticus behauptet, daß die Lesung des Vaticanus (*E*) *πεπλήρωται* ist, folglich *πεπλήρωτο* aus dem Pariser Manuskript (*F*) herrührt. Die mir zur Verfügung stehenden Photokopien zeigen aber gerade das Gegenteil: in *E* liest man *πεπλήρωτο* und in *F* (fol. 44^v col. I v. 4) *πεπλήρωται*. Als allgemeine Regel kann es nicht ausgesprochen werden, daß im Falle von abweichenden Lesungen der Kodex *F* gegenüber *E* immer Präferenz verdient; an der fraglichen Textstelle ist aber dieses Verfahren anhand des Sprachgebrauches von Theodoros Synkellos sicherlich wohlbegründet. Wir denken hier natürlich an den wirklichen Text des Parisinus (*F*), nicht aber an die von Sternbach fälschlich ihm zugeschriebene Lesung des Vaticanus (*E*). Zuerst ist es festzustellen, daß der Autor das *Augmentum Syllabicum* bei allen entsprechenden Zeit-

²⁰ In der biblischen Vorlage (Vetus Testamentum, Exodus 14, 25) lesen wir das Zeitwort *φύγωμεν* nur einmal. Die Verdoppelung rührt von Theodoros Synkellos her, für dessen Stil die Anadiplosis augenscheinlich charakteristisch war.

wortformen regelmäßig benutzt, so auch bei dem Praeteritum Perfectum Passivi und Medii; siehe zum Beispiel: *ἐπετέτραπτο* (XXX p. 310, 21), *ἐπέπληστο* (XXXVI p. 313, 17), usw. Das Verb *πεπλήρωτο* ist also im gegebenen Falle morphologisch unannehmbar; man könnte höchstens die emendierte Form *ἐπεπλήρωτο* in Betracht ziehen. Freilich ist es ganz überflüssig und unbegründet, den gezwungenen Ausweg der konjekturalen Textveränderung zu betreten. In unserer Homilie findet sich nämlich oft das Praesens Perfectum parallel mit dem Praeteritum Imperfectum oder dem Indicativus Aoristi als der Ausdruck von Geschehnissen bzw. Handlungen der Vergangenheit; ausgegriffene Beispiele folgen: *κατὰ τῆς πόλεως κενήθηκε πόλεμος . . . καὶ κέλαδος ἐνώλιος ἐξηκούετο*²¹ (XXXII p. 311, 1–3), *πέπτωκε Βῆλ καὶ συνετριβή Δραγὼν* (XLVIII p. 318, 34), usw. Es hindert uns also nichts daran, die Zeitwortform der Pariser Handschrift (*F*) *πεπλήρωται* als die authentische Textüberlieferung anzunehmen.

6. Der Kanzelredner weist auf die fromme Meinung hin, wonach die byzantinischen Matrosen laut Willens der Heiligen Jungfrau zurückwichen; so geschah es nämlich, glaubte man, daß die feindlichen Einbäume gerade vor der hochgeehrten Marien-Kirche in Blachernai untergingen, was geeignet war klar vorzuzeigen, wessen wunderbare Einmischung die Kaiserstadt von der tödlichen Gefahr errettete. In diesem Zusammenhang lesen wir in der Edition von Sternbach (XXXIII p. 311, 31–35); *ἡ παρθένος αὐτῆ τὴν οἰκονομίαν δεῖξαι βουλομένη τοῦ θαύματος, τὴν ὑποχώρησιν τοῖς ἡμετέροις ἐκέλευσε προσποιήσασθαι, ὥστε τοὺς βαρβάρους κατὰ τὸν θεῖον ναὸν αὐτῆς . . . τὸ παντελὲς ὑποστῆναι ναύγιον*. Wir finden keine *Lectio Varia* in dem kritischen Apparat und den *Corrigenda* zu dem Syntagma *κατὰ τὸν θεῖον ναὸν αὐτῆς*, obgleich die Photokopien der Kodizes bezeugen, daß der obige Text allein in dem Vaticanus (*E*) steht, während die Lesung des Parisinus (*F*) folgendermaßen lautet (fol. 45^r col. I. v. 21): *κατ' αὐτὸν τὸν θεῖον ναὸν αὐτῆς*. Und das Manuskript von Jerusalem (*H*) scheint ebenfalls die letztgenannte Variante zu enthalten (1^r col. II v. 12–13). Weil der Autor augenscheinlich die Nähe der Marien-Kirche von Blachernai als den Ort des endgültigen Untergangs der slawischen Einbäume herausheben will, paßt das Fürwort *αὐτὸν* mit seiner betonenden Funktion am besten in den gegebenen Kontext; ja wir können die Behauptung wagen, daß das Wort *αὐτὸν* gerade nötig ist, den Sinn des Satzes entsprechend auszudrücken. Demgemäß sollen wir die Lesung des Parisinus (und des Hierosolymitanus), die Sternbach nicht wahrnahm, als authentisch akzeptieren.

²¹ An dieser Stelle scheint mir die Interpunktion von STERNBACH unrichtig zu sein; nach *πόλεμον* ist der Schlußpunkt unangebracht, er soll nach *ἐξηκούετο* verlegt werden.

7. Im obigen gelang es uns, wie wir hoffen, ein paar Fehler der Textgestaltung der Sternbach'schen Edition auf Grund der neuen Kollation des Pariser Manuskriptes (*F*) einigermaßen auszubessern. In dem zuletzt zu besprechenden Falle handelt es sich um mehr: Sternbachs Text ist hier grammatisch völlig unannehmbar, sinnlos; wir können nicht einmal eine Anakoluthe (eine grammatisch inkonsequente, aber psychologisch erklärbare Konstruktion) vermuten. Der Redner macht eine langwierige Abschweifung von seinem Hauptthema, von der Erzählung der Abwehr des fürchterlichen Awarensturmes, die man der wunderbaren Einmischung der Heiligen Jungfrau, der himmlischen Patronin von Konstantinopel zuschrieb. Bevor der Autor zu diesem Hauptthema zurückkehrt, anerkannt er auch selbst, daß er eine zu lang erscheinende Abschweifung machte. Diese Anerkennung zeigt sich aber bei Sternbach (XXX p. 310, 11) als ein grammatischer Torso, ein ohne Hauptsatz allein stehender Konzessivsatz, der in dem Leser ein ärgerndes Gefühl der Unvollendung erweckt: *Ταῦτα γὰρ εἰ καὶ παρεκβατικώτερον εἴρηται* — und damit endet der Satz; der nachfolgende Textteil knüpft sich hierher nicht unmittelbar an. Der angeführte Passus wird erst dann logisch aufgebaut, wohlverständlich, wenn wir die untenstehenden fünf Wörter hinzunehmen, die sich im Parisinus (*F*) finden (fol. 43^v col. II v. 5—6), aber von Sternbach (vermutlich weil er wegen der zwei *εἴρηται* die dazwischenliegende Partie übersprang) ausgelassen wurde: *ὄχι ἀπὸ τοῦ δέοντος εἴρηται*. Der so ergänzte Passus bietet schon einen dem Kontext gut entsprechenden Sinn: «Wenn auch dies nur ganz exkursartig gesagt wurde, wurde doch nicht unnötig gesagt».²²

Szeged.

²² Korrekturzusatz. Nach der Abfassung dieses Aufsatzes erhielt ich die (leider lückenhafte) Photokopie von Codex Athous Monasterii Pantocratoris 26 (Lambros) fol. 127^v—144^v. Da liest man einen Auszug der fraglichen Homilie des Theodoros Synkellos. Der Exzerptor ließ die exkursartigen Teile (so die langen exegetischen Erörterungen) der Kanzelrede aus, übernahm aber die Darstellung der historischen Ereignisse ziemlich vollständig, oft wortwörtlich. — J.-L. VAN DIETEN (Byzantinische Forschungen 9 [1985] 160-1) gab seine (oben in Anm. 6 erwähnte) Meinung auf, wonach die Homilie des Theodoros Synkellos «De depositione vestis Deiparae in Blachernis» mit der zehntägigen Belagerung der Kaiserstadt zusammenhängen mag; sonst bestreitet DIETEN manche Behauptungen von P. SPECK: *Zufälliges zum Bellum Avaricum des Georgios Pisides*. München 1980.

PROLOGUS IN NARRATIONEM DE MIRACULIS
 MARIAE LIBERATRICIS CONSTANTINOPOLIS
 AB AVARIS PERSIS AGARENIS OPPUGNATAE

EDITIO NOVA CORRECTIOR COMMENTARIOLO GERMANICE SCRIPTO
 ADORNATA

*Διήγησις ἀρίστη ἐκ παλαιῶν
 ἱστοριῶν συλλεγεῖσα, δι' ἣν
 ἑτεῖαν εἴωθεν εορτάζειν ἡ
 τοῦ θεοῦ ἁγία καθολικὴ καὶ
 ἀποστολικὴ ἐκκλησία τὴν ἐ-
 ορτὴν τῆς ἀκαθίστου.*

Ἐμῶν ἡμεῶν ἀκουσον
 παντάνασσα πανύμνητε
 Ἴδε δακρῶν σταλαγμοὺς,
 ἴδε τὴν λύπην τῆς ψυχῆς,
 5 Οὐ φέρω τὰς ἐπιβουλὰς
 οὐ φέρω τὴν ἐπίθεσιν,
 οὐ στέγω τούτου μηχανάς,
 Οὐχ ὑπομένειν δύναμαι
 Βιάζει καὶ πειράζει με
 10 τοξεύει, βάλλει βέλεσιν
 ἀγρεύει καὶ θηρεύει με
 εἰς ἁμαρτίας βάραθρα
 Ψυχῆς τὰς κόρας ἔσβησεν,
 τὸ σῶμα κατερύπωσεν,
 15 Ἐξέδυσέ με τὴν λαμπρὰν
 ἐνέδυσέ με ῥυπαρὸν
 Ἐσύλησεν, ἀφήρπασε
 τὰ δῶρα, τὰ χαρίσματα
 καὶ πένητα κατέστησεν.
 20 λοιπόν, ἀγνή πανάγαθε
 φιλεῦσπλαγγνε φιλάνθρωπε
 τῶν θλιβομένων χάρισόν μοι,
 τῶν πάντων καταφύγιον
 Ἡ τὸν Χριστὸν μου τέξασα

καὶ πρόσσχεσ μου τοὺς λόγους,
 παρθενομῆτερ κόρη.
 ἴδε τοὺς στεναγμοὺς μου,
 ἴδε καὶ μὴ παρίδης.
 σατανᾶ ψυχοφθόρου,
 οὐ φέρω τὴν κακίαν,
 ἐνέδρας λογχολόγους.
 τὴν πλάνην τῶν δαιμόνων.
 νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν,
 ἀτόπων λογισμῶν με,
 πράξεσιν ἀθεμίτοις,
 καθέλκει, συνωθεῖ με.
 μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ νοῦ μου,
 ἐσπίλωσε τὸ πνεῦμα.
 στολὴν τῆς σωφροσύνης,
 τῆς ἁμαρτίας σάκκον.
 τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς μου.
 τὰ ἐκ θεοῦ δοθέντα
 Πάλιν ἐπικαλοῦμαι
 φιλάγαθε παρθένε,
 Χριστιανῶν προστάτις,
 λιμῆν χειμαζομένων,
 τῶν καταπονουμένων.
 τοῦ κόσμου τὸν δεσπότην

- 25 και γάλακτι τροφήσασα
 ἔλέησον, οἰκτεیرهσον
 και τὸν ἐχθρόν, τὸν πονηρόν,
 τὸν οὖτω δράσαντα κακῶς
 ταπεινώσον, κατάβαλε
- 30 και δός μοι τὴν συγχώρησιν
 και τὴν ἀντίληψιν τὴν σὴν,
 και σκέπε, φρούρει, φύλαττε
 τῶν ἀνελπίστων ἢ ἐλπίς,
 ἢ προσδοκία τῶν εἰς σέ,
- 35 Λῦσον, παρθένε, τὰς σειρὰς
 τῶ χαμαλῶ και εὐτελεῖ
 Ὑπὲρ πάντας σὺ δ' ἀνάστας,
 τοὺς ὕμνους και τὰ θαύματα
 μετὰ χαρᾶς εἰλικρινοῦς,
- τὸν τρέφοντα τὴν κτίσιν
 τὸν σὸν ἀχρεῖον δοῦλον,
 τὸν ψυχοφθόρον λύκον
 και ταπεινώσαντά με
 και σόντριψον ἐν τάχει,
 τῶν πρὶν ἡμαρτημένων
 και σκέπε εἰς τὸ μέλλον,
 τὸν κόσμον ἐν ἐλέει
 τῶν ἀγαθῶν ἢ βρούσις,
 παρθένε, προστρεχόντων.
 τῶν ἐμῶν πονημάτων
 και γε αἰεὶ δειλαίω.
 τοῦ θεοῦ θνητόλε,
 τῆς δεσποίνης τοῦ κόσμου
 ὡς ἦθος, ἐπευλόγει.

APPARATUS CRITICUS

Sigla: cod. = Codex Graecus Oxoniensis Bodleianus Seldenianus «Arch. supra 9» membranaceus saec. XIV. Tantum eos locos memoro, ubi littera(e) libri manuscripti a textu nostro discrepa(n)t. Librarius iota subscriptum nusquam adhibuit; signa accentus, aspirationis, interpunctionis inconsequenter usitavit. Descriptionem codicis praebet H. O. COXE: *Catalogi codicum mss. Bibliothecae Bodleianae tomus I.*, recensione codicum Graecorum continens, Oxford 1853, 588—589; C. VAN DE VORST et H. DELEHAYE: *Catalogus codicum hagiographicorum Graecorum Germaniae Belgii Angliae* (Subsidia Hagiographica 13.). Bruxelles 1896. 344—345; A. EHRHARD: *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche*. Erster Teil: *Die Überlieferung* III 2. Leipzig 1952. 760—761.

ed. pr. = Editio princeps = S. SZÁDECZKY-KARDOSS: *Prologus in narrationem de miraculo Mariae liberatricis Constantinopolis ab Avaris et Persis oppugnatae: Commentationes historico-hagiographicae Hungarice scriptae summaris Latinitate adornatae, quas edendas curavit S. SZÁDECZKY-KARDOSS* (Acta Antiqua et Archaeologica. Supplementum I. = Opuscula Byzantina V.), Szeged 1978, 49—52; cf. ibidem p. 39—48 (commentarium Hungarice scriptum).

HALKIN = Censura editionis principis auctore Francisco Halkin: *Analecta Bollandiana* 98 (1980) 228.

LECTIONS VARIAE

Titulus	συλληγείσα ed. pr.: συλεγῆσα cod./ ἐτελεῖν ed. pr.: ετίαν cod.
Versus 1	πρόσσχες ed. pr.: πρόσχες cod./ τοὺς λόγους cod.: τοῖς λόγοις ed. pr. (e lectione falsa)
3	Ἰδε Halkin: οἶδε cod. ed. pr. / ἴδε Halkin: οἶδε cod. ed. pr.
4	ἴδε (bis) Halkin: οἶδε cod. ed. pr.
5	σατανᾶ ed. pr.: σατανα του cod.
7	λογχολόγους ed. pr.: λογχολόγους cod.
8	ὑπομένειν ed. pr.: ὑπομένην cod.
9	βιάζει ed. pr.: βιάζη cod. / πειράζει με ed. pr.: πειράζη μαι cod. / νύκτωρ ed. pr.: νύκτωρ cod. / μεθ' ἡμέραν ed. pr.: μεθημέραν cod.
10	τοξεύει ed. pr.: τοξεύι cod. / βάλλει ed. pr.: βάλει cod. / με ed. pr.: μαι cod.
11	θηρεύει ed. pr.: θυρεύει cod. / με ed. pr.: μαι cod. / ἀθεμίτοις ed. pr.: αθεμήτοις cod.

- 12 με ed. pr. : μαι cod.
 13 μάλλον ed. pr. : μάλον cod.
 14 τὸ ed. pr. : τω cod. / κατερύπισεν ed. pr. : κατερύπισεν cod.
 15 ἐξέδυσέ με ed. pr. : ἐξέδυσέν μαι cod. / σωφροσύνης ed. pr. : σωφροσύνης cod.
 16 ἐνέδυσέ με scripsi : ἐνέδυσε με ed. pr. (mendum editoris) : ἐνέδυσέν μαι cod.
 17 ἀφήρπασε ed. pr. : ἀφήρπασεν cod.
 18 δοθέντα ed. pr. : δωθέντα cod.
 19 πένητα ed. pr. : πένιτα cod. / κατέστησεν ed. pr. : κατέστισεν cod.
 21 φιλεύσπλαγγε ed. pr. : φιλέσπλαγγε cod.
 22 θλιβομένων ed. pr. : θλιβωμένων cod. / χαρμόνη ed. pr. : χαρμονί cod.
 24 Ultima syllaba versus magis divinari quam legi potest.
 25 Sex litterae primae vocabuli γάλακτι conici tantum possunt, non videri. / κτίσω ed. pr. : κτήσω cod.
 26 οἰκτείρησον ed. pr. : οἰκτίρησον cod. / ἀρχεῖον ed. pr. : ἀρχιὸν cod. (ceterum hoc et duo praecedentia vocabula vix legi possunt)
 27 λίκον ed. pr. : λίκον cod.
 28 ταπεινώσαντά με ed. pr. : ταπινώσαντά μαι cod.
 29 τάχει ed. pr. : τάχει cod.
 30 ἡμαρτημένων ed. pr. : ἡμαρτιμένων cod.
 32 φρούρει ed. pr. : φρούρι cod. / φύλαττε ed. pr. : φύλαται cod.
 33 ἐλπίς Halkin : ἐλπείς cod. : ἔλπις ed. pr. (mendum editoris)
 34 εἰς σέ Halkin : εἰς σε ed. pr. : εἰσέ cod. / προστρέχόντων ed. pr. : προστρέχωντων cod.
 36 χαμαλῶ ed. pr. : χμαλω cod. (littera λ vix legi potest) / καί γε ἀεὶ ed. pr. : γέ καί ἀεὶ cod. (γέ parum certe legitur) / δειλαίῳ ed. pr. : δειλῶ cod.
 37 σὺ δ' ἀνάστας ed. pr. : σοὶ δεξαστάς cod.
 38 δεσποίνης Halkin : δέσποινας cod. ed. pr.
 39 ἐπευλόγει ed. pr. : ἐπευλόγη cod.

Im Oxforder Kodex (fol. 16^r—23^r) liest man nach dem hier abgedruckten Versprolog (BHG 1059 z)¹ jene Erzählung, die über drei Belagerungen der Kaiserstadt (in den Jahren 626, 673—678, 717—718) berichtet² und die Befreiung der Byzantiner von den feindlichen Angriffen mit der wunderbaren Intervention der Madonna in Zusammenhang bringt (BHG 1060).³ Das letztgenannte Prosawerk fand A. Ehrhard in zahlreichen solchen Handschriften, die das neunte (die Monate Februar—April behandelnde) Buch des Menologiums von Symeon Metaphrastes enthalten.⁴ Daß die Erzählung dem berühmten Metaphrastischen hagiographischen Sammelwerk angehörte, dies meint heutzutage sowohl der Bollandist F. Halkin,⁵ wie auch H.—G. Beck, der Verfasser des neuesten Handbuchs der kirchlichen Literatur von Byzanz.⁶ Und die Stichhaltigkeit dieser Meinung kann man kaum in Frage stellen, ungeachtet daß die Beschaffenheit der fraglichen «Narratio» von der Eigenart der übrigen Metaphrastischen Partien abweicht. Sonst schliesst sich nämlich

¹ BHG = Bibliotheca Hagiographica Graeca ... par F. HALKIN, I.—III., Auctarium. Bruxelles 1957, 1984.

² Siehe u. a. A. N. STRATOS: *Byzantium in the Seventh Century*. I. Amsterdam 1968. S. 173—196, IV. Amsterdam 1978. S. 29—39; M. CANARD: *Les expéditions des Arabes contre Constantinople*. Journal Asiatique 208 (1926) S. 78—102.

³ J.-P. MIGNÉ: *Patrologiae Graecae tomus XCII*. Parisiis 1860. 1353—1372, CVI. Parisiis 1863. 1336—1353.

⁴ EHRHARD: a. a. O. II. Leipzig 1938. S. 592—614, vgl. 643—659.

⁵ BHG 1060.

⁶ H.-G. BECK: *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*. München 1959. (Nachdruck 1977). S. 572, 575.

das Menologium immer an das unbewegliche (!) Kirchenjahr (das heißt an die aneinanderfolgenden Tage der einzelnen Monate) an; demgegenüber knüpft sich die Erzählung der betreffenden Marienwundertaten an einen Tag des beweglichen (!) Kirchenjahres, an den Sonnabend der fünften Fastenwoche (den «Akathistos-Samstag»)⁷ an, der von dem Ostern abhängig auf jährlich wechselnde Monatstage fiel.

Soweit ich die Fachliteratur zu überblicken imstande bin, war die Meinung von A. Ehrhard bis 1978 in Bezug auf die Wechselbeziehung des Prologs und der hagiographischen Wundererzählung allein herrschend. Demgemäß gehörten die beiden Schriften vor der Redaktion des Symeon Metaphrastes zusammen, Symeon hat erst im Laufe seiner großartigen ordnenden und umarbeitenden Tätigkeit den Prolog weggelassen und bloß die Schilderung der Konstantinopel befreienden Marienwunder ohne wesentliche Umgestaltung in sein eigenes Menologium übernommen.⁸ Diese Meinung verlor aber wenigstens teilweise ihre Grundlage 1978, als die «Editio princeps» des vorher unveröffentlichten Prologs erschien. Es stellte sich nämlich heraus, daß die metrische Form des Vorwortes der Fünfzehnsilber («Versus politicus») ist.⁹ Und dieser Versbau trat erst seit der Wende des zehnten Jahrhunderts in der byzantinischen Kirchenpoesie auf,¹⁰ er kann also in einer vormetaphrastischen hochsprachlichen religiösen Dichtung nicht vorausgesetzt werden. Somit entstand der Prolog in Wirklichkeit nicht vor, sondern nach Symeon Metaphrastes und er konnte erst nachträglich (wahrscheinlich im XII. oder XIII. Jahrhundert) mit der älteren Erzählung der Marienwunder verbunden werden.¹¹

Was aber die Schilderung der drei Belagerungen von Konstantinopel betrifft, müssen wir auch weiterhin jene Ansicht für gültig erklären, wonach Metaphrastes sie fertig vorfand und ohne wesentliche Umarbeitung in sein hagiographisches Sammelwerk einfügte. Diese Feststellung unterstützen einige stilistische Beobachtungen. Zum Beispiel steht am Anfang des Textes keine jener Zeitbestimmungsformeln, die für die durch Metaphrastes neu abgefaßten Partien des Menologiums charakteristisch sind;¹² statt deren finden wir die einfache Datierung: *Ἐν τοῖς χρόνοις Ἡρακλείου τοῦ τῶν Ῥωμαίων βασιλέως*. Die Annahme, daß Symeon Metaphrastes die fragliche Erzählung ohne Umgestaltung aneignete, bestätigt auch eine Tatsache, deren Beweiskraft die

⁷ EHRHARD: a. a. O. II S. 674, vgl. I. Leipzig 1937. S. 25–28; V. GRUMEL: *La chronologie* (Traité d'études byzantines I.). Paris 1958, S. 320–322.

⁸ EHRHARD: a. a. O. II S. 611–612, III 2 S. 760–761, vgl. noch I S. 276–277, 682–688, II S. 32, 267.

⁹ S. SZÁDECZKY-KARDOSS: ed. pr. S. 52, vgl. 42–43.

¹⁰ H.-G. BECK: *Geschichte der byzantinischen Volksliteratur*. München 1971. S. 15: «... Fünfzehnsilber ... finden sich in der religiösen Lyrik der Hochsprache zum erstenmal ... im 10./11. Jahrhundert ...».

¹¹ F. HALKIN: *Analecta Bollandiana* 98 (1980) S. 228.

¹² H. ZILLIACUS: *Zur stilistischen Umarbeitungstechnik des Symeon Metaphrastes*. *Byzantinische Zeitschrift* 38 (1938) S. 334–335.

mir zugängliche Fachliteratur bisher nicht bemerkte. Es war Symeon Metaphrastes, der die Fortsetzung¹³ der Chronik von Georg dem Mönche («Continuatio Georgii Monachi») schrieb.¹⁴ Und dieses Geschichtswerk zeigt uns klar, daß der Verfasser auch von jener wunderbaren Intervention der Madonna wußte, die nach dem frommen Glauben der Christen im Jahre 860 die Kaiserstadt von dem Russenangriff errettete.¹⁵ Wenn also Metaphrastes die an den «Akathistos-Samstag» angeknüpfte Erzählung umgearbeitet hätte, hätte er zweifelsohne auch dieses letzte einschlägige Marienwunder nicht ausser Acht gelassen.¹⁶ Symeon begnügte sich aber hier, wie oft auch in anderen Fällen mit dem fertig vorgefundenen hagiographischen Material, das er ohne wesentliche Änderung und Umstilisierung in sein Menologium hineinfügte.¹⁷

¹³ Leider konnte ich nicht alle Schriften erreichen, die BECK (*Kirche und theologische Literatur*. S. 572–575) aus der Fachliteratur des Metaphrastischen Menologiums anführt.

¹⁴ So H. HUNGER: *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*. I. München 1978. S. 349–351, 355; Gy. MORAVCSIK: *Byzantinoturcica*. I. Berlin 1958, S. 269–273, 515–516; DERSELBE: *Pontes Byzantini historiae Hungaricae aevu ducum et regum ex stirpe Árpád descenduntium*. Budapest 1984, S. 52; W. BUCHWALD, A. HOHLWEG, O. PRINZ: *Pusculum-Lexikon*. München–Zürich 1982, S. 755–756. J. KARAYANNOPOULOS und G. WEISS (*Quellenkunde zur Geschichte von Byzanz*. Wiesbaden 1982, S. 369–371) nehmen nur enge Verwandtschaft, nicht aber Identität der Metaphrastischen Chronik und der «Continuatio Georgii Monachi» an.

¹⁵ *Georgius Monachus continuatus, De Michaelae et Theodora* 21 (redactio «A») in: *Theophanes continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus*, rec. I. BEKKER. Bonnae 1838, S. 826–827.

¹⁶ Über die byzantinischen Schriftsteller, die die Abwehr des Russenangriffes im Jahre 860 der Heiligen Maria zuschrieben, gab zuletzt J. WORTLEY (*Byzantine Studies* 4 [1977] S. 111–126) eine Übersicht. Die Homilie des Theodoros Synkellos (BHG 1058) nahm er fröhlich ohne überzeugende Begründung zu den Geschichtsquellen der russischen Belagerung hinzu; in Wirklichkeit entstand dieses Schriftwerk viel früher im Zeitalter des Kaisers Herakleios (610–641). Andererseits war der Patriarch Photios Augenzeuge und Teilnehmer der Verteidigung der Kaiserstadt im Jahre 860 und erlebte in einer an die Zurückschlagung des Russenangriffes erinnernden Predigt die Hilfe der Madonna mit den folgenden Worten (*Photii de Rossorum incursione homilia* II 51 in: C. MÜLLER: *Fragmenta historicorum Graecorum* V I. Parisiis 1873, S. 172): *αὐτὴ τοῦ λαοῦ σου ἀπερμάχησον*; nun klingt dieser Ausdruck unmissverständlich mit der ersten Zeile des Hymnos Akathistos zusammen, wo Maria als die Verteidigerin von Byzanz *ἐπέρομαχος* heißt. (Die fragliche Homilie des Photios konnte ich leider in der Edition von S. ARISTARCHES [Konstantinopel 1901] und in der Übersetzung von C. MANGO [Cambridge Mass. 1958] nicht erreichen.)

¹⁷ Wie Symeon in der «Continuatio Georgii Monachi» erzählt, tauchte man anlässlich des Russenangriffes die als Reliquie aufbewahrte Kleidung der Madonna ins Meer, worauf ein die feindliche Flotte vernichtender Sturm ausbrach (vgl. oben die Anm. 15 u. 16). Doch wäre diese Szene in dem Marias Tod schildernden Kapitel des Menologiums (BHG 1047, 1048) bei den Haaren herbeigezogen. Dies fühlte wohl Symeon Metaphrastes. Als er anlässlich der «Koimesis» (15. August) über die einzige diesseitige Hinterlassenschaft, die ärmliche Kleidung der Madonna berichtete, begnügte er sich mit der Darstellung des Schicksals der Reliquie bis zu ihrer abenteuerlichen Ankunft in Konstantinopel und unterließ die Erwähnung der russischen Belagerung, die im gegebenen Zusammenhang ohne geschmacklose Gezwungenheit nicht herangezogen werden könnte (B. LATYŠEV: *Menologii anonymi Byzantini . . . quae supersunt*. II. Petropoli 1912, S. 347–383). Somit schwieg das Metaphrastische Menologium über das Marienwunder des Russenangriffes sowohl bei dem «Akathistos-Samstag» (wo eine frühere Erzählung übernommen wurde), wie auch bei Marias Todestag (wo die Erwähnung thematisch unpassend gewesen wäre). Nur in seinem profanen Geschichtswerk schilderte Symeon Metaphrastes die wunderbare Hilfe, mit der die Heilige Jungfrau Konstantinopel 860 errettete.

Auf die hagiographische und liturgische Literatur der folgenden Jahrhunderte in Byzanz übte das Metaphrastische Menologium einen entscheidenden Einfluss aus. So verbreitete sich die fragliche Erzählung in weitesten Kreisen der Ostkirche, wie es die große Zahl der sie enthaltenden Kodizes bezeugt.¹⁸ In erster Linie gab diese Wunderdarstellung den historischen Hintergrund zur Gestalt der die Byzantiner beschirmenden («hypermachos») Madonna. Es versteht sich also, daß das fromme Gedicht, das die Heilige Jungfrau anrief, von seinem Verfasser oder von einem späteren Abschreiber gerade an die besprochene allbekannte Metaphrastische «Narratio» als Prolog angeknüpft wurde.¹⁹

Szeged.

¹⁸ MORAVCSIK: *Byzantinoturcica*. I S. 295: «... unzählige Handschriften.»

¹⁹ *Korrekturzusatz*. Einige hier nur oberflächlich berührten Probleme behandelt eingehend der folgende Artikel (wo auch die oben in Anm. 16 erwähnten Photios-Bücher von Aristarches und Mango gebraucht wurden): S. SZÁDECZKY-KARDOSS, *Symeon Magistros Logothetes und die russische Belagerung von Konstantinopel im Jahre 869*. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica* 21 (1990) S. 35—41.

Samuel SZÁDECZKY-KARDOSS
Therese DÉR-Therese OLAJOS

BREVIARIUM HOMILIAE THEODORI SYNCELLI
DE OBSIDIONE AVARICA CONSTANTINOPOLIS
(BHG 1078m)*

In einem früh verschollenen Pergamentkodex der Bibliotheca Scorialensis¹ las man eine Schrift, deren Titel in dem handgeschriebenen Katalog der Eskorial-Bibliothek von Nicolaus de la Torre folgendermaßen lautet²: Λόγος διαλαμβάνων περί τῶν ἀθέων Ἀβάρων καὶ Περσῶν κατὰ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως καὶ ὅπως φιλανθρωπία Θεοῦ ἐρρῦσθη ἀναχωρησάντων αὐτῶν μετ' αἰσχύνης. Der so betitelte Text war wahrscheinlich mit dem uns hier beschäftigenden Exzerpt, das der Codex Athous monasterii Pantocratoris 26 (Lambros) saec. xi (fol. 127^v-144^v) [= P] bis heute bewahrt³, identisch. Das Andenken eines ebenfalls verschollenen Handschriftenteiles, in dem vielleicht (?) dasselbe Exzerpt vorhanden war, überlieferte auch der Codex Parisinus Graecus 1185A saec. xiv (fol. 164^v). Hier liest man nämlich einen Index, der nicht nur die erhaltengebliebenen sondern auch die nachher verlorengegangenen Bestandteile des Homiliars aufzählt. Und dieser Index weist auch auf die *Oratio de obsidione Constantinopolis* hin. Diese Tatsache ist um so bedeutungsvoller, da die beiden Kodizes (der

* Die Prolegomena schrieb S. SZÁDECZKY-KARDOSS. Die Entzifferung des griechischen Textes und die Zusammenstellung der textkritischen und erläuternden Anmerkungen besorgten Th. DÉR und Th. OLAJOS.

¹ G. DE ANDRÉS, *Catalogo de los codices griegos desaparecidos de la Real Biblioteca de El Escorial*, El Escorial, 1968, S. 269-270.

² E. MILLER, *Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque de l'Escorial*, Paris, 1848, S. 377, zitiert von L. STERNBACH, *Analecta Avarica*, in *Rosprawy Akademii Umiejętności. Wydział Filologiczny*, Serya II, T. XV (Ogólnego zbioru t. XXX), Krakow, 1900, S. 297; Neudruck in: F. MAKK, *Traduction et commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège de Constantinople en 626*. Appendice: *Analecta Avarica de L. Sternbach* (= *Acta Antiqua et Archaeologica*, 19 = *Opuscula Byzantina*, 3), Szeged, 1975, S. 73.

³ M. AUBINEAU, *Récits 'De obsidione CP.' et 'De imaginibus', homélies de Grégoire de Nysse, Jean Chrysostome, André de Crète: Athos, Pantocrator 26*, in *Revue de Philologie*, 51 (1977), S. 27, 30-31, 37.

Parisinus und das Pantokrator-Manuskript) auch weitere inhaltliche Übereinstimmungen aufweisen; sie sind eng verwandt⁴.

Wir schulden dem Patriarchal Institute for Patristic Studies (Vlatadon Monastery, Thessaloniki) aufrichtigen Dank; dieses verdienstvolle griechische Forschungsinstitut hat uns nämlich den Mikrofilm des Pantokrator-Manuskriptes nach Szeged übermittelt und dadurch die gegenwärtige Edition ermöglicht.

Der Pergamentkodex, dessen sorgfältige Beschreibung M. Aubineau gewährt⁵, ist in zwei Kolonnen geschrieben. Die Folia 139^v-140^r, 141^v-142^r sind verlorengegangen⁶; deshalb gibt es zwei längere Lakunen in der folgenden Textausgabe. Infolge der Abschneidung des Seitenrandes sind die letzten Buchstaben der zweiten Kolonne von fol. 129^r abhanden gekommen; über die so verschwundenen Lettern berichtet uns der kritische Apparat.

Der Schreiber ließ das Iota subscriptum überall weg. Orthographische (z.B. itazistische) Fehler sind im Kodex nur in geringer Zahl zu finden. Inkonsequenzen der Rechtschreibung (θάλαττα—θάλασσα, Χαλκηδών—Καλχηδών, usw.) kommen in der Handschrift vor. Das $\nu\upsilon$ ἐφελκυστικόν, die Aspiration, die Akzentsetzung, die Interpunktion, der große Anfangsbuchstabe und die Worttrennung wurden in dem Manuskript inkonsequent gebraucht; die diesbezüglichen *lectiones variae* erübrigen sich also in dem textkritischen Apparat, sie sind nämlich bezüglich der Textrekonstruktion von keinem Nutzen. Nur die anderen Unterschiede zwischen dem abgedruckten Text und der handschriftlichen Überlieferung (P) gibt der kritische Apparat an. Eine Ausnahme bilden jene Fälle, wo die konjekturalen Textergänzungen durch Klammern < > bezeichnet werden.

Theodoros Synkellos, der als Mitglied der byzantinischen Friedensdelegation am 2. August 626 den berühmten Awarenkhan in seinem Hauptquartier auch persönlich kennenlernte⁷, verfaßte seine Homilie aller Wahrscheinlichkeit nach anlässlich des ersten Jahrestages der Beendigung der zehntägigen

⁴ AUBINEAU, *Récits* (vgl. Anm. 3), S. 35-36.

⁵ AUBINEAU, *Récits*, S. 26-28.

⁶ Dies bestätigt der Brief des Mikrofilm-Archivs vom Patriarchal Institute for Patristic Studies (geschrieben am 5. Oktober 1988).

⁷ *Chronicon Paschale*. Recensuit L. DINDORF(IUS), vol. I, Bonnae, 1832, S. 721; vgl. die französische Übersetzung bei MAKK, *Traduction*, S. 63-64.

awarischen Belagerung⁸ (BHG 1061). Die Kanzelrede lobpreis die Heilige Jungfrau, die als Patronin von Konstantinopel⁹ durch ihre wunderbare Intervention den Eroberungsplan des heidnischen Riesenheeres vereitelte. Ausgewählte Partien dieser Predigt findet man im Codex Athous Batopedi 84 saec. IX-X (fol. 63r-68r) [= A]¹⁰ und im Codex Vaticanus Graecus 1572 saec. XII (fol. 41v-74r) [= E]¹¹. Den vollständigen Text der Kanzelrede bewahrte der Codex Parisinus Suppl. Graecus 241 saec. X (fol. 32v-53r) [= F]¹². Winzige Bruchstücke der Homilie befinden sich auch in einigen verstümmelten Pergamentfolien von Jerusalem¹³.

⁸ Als die Homilie entstand, waren die Erinnerungen an die awarische Belagerung in Konstantinopel noch ganz frisch; dies zeigen mehrere Stellen der Predigt. Andererseits wurde das *Bellum Avaricum* von Georgios Pisides über den Awarensturm früher geschrieben, denn schon Theodoros Synkellos spielte an das Gedicht an. Siehe A. PERTUSI, *Giorgio di Pisidia. Poemi, I: Panegirici epici*, Ettal, 1959-1960, S. 315; J.-L. VAN DIETEN, *Zum 'Bellum Avaricum' des Georgios Pisides. Bemerkungen zu einer Studie von Paul Speck*, in *Byzantinische Forschungen*, 9 (1985), S. 157.

⁹ Was das Patronat der Heiligen Jungfrau betrifft, siehe neuerdings A. CAMERON and J. HERRIN, *Constantinople in the Early Eighth Century: The Parastaseis Syntomoi Chronikai*, Introduction, Translation and Commentary, Leiden, 1984, S. 36, 128-129, 240 (mit Angabe weiterer Fachliteratur); vgl. noch u.a. A. WENGER, *L'Assomption de la très sainte Vierge dans la tradition byzantine du VIe au Xe siècle*, Paris, 1955, *passim*, besonders S. 133-134.

¹⁰ A. EHRHARD, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16. Jahrhunderts*, Erster Teil: *Die Überlieferung, I.*, Leipzig, 1937, S. 358-362; S. SZÁDECZKY-KARDOSS, *Eine unkollationierte Handschrift der Homilie über die persisch-awarische Belagerung von Konstantinopel (Codex Athous Batopedi 84, fol. 63r-68r)*, in *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, 26 (1978), S. 87-95, Neudruck in S. SZÁDECZKY-KARDOSS, *Avarica. Über die Awarengeschichte und ihre Quellen*, mit Beiträgen von Therese OLAJOS (= *Acta Antiqua et Archaeologica*, 24 = *Opuscula Byzantina*, 8), Szeged, 1986, S. 185-195. Der Kodex ist ein in verstümmelter Form erhaltengebliebenes Menologium über die letzten vier Monate (Mai-August) des byzantinischen Kirchenjahres. Unser Text gehört dem 7. August (dem Befreiungstag der belagerten Kaiserstadt) an.

¹¹ HAGIOGRAPHI BOLLANDIANI et P. FRANCHI DE CAVALIERI, *Catalogus codicum hagiographicorum: Graecorum Bibliothecae Vaticanae*, Bruxellis, 1899, S. 127; EHRHARD, *Überlieferung...*, III/2, Leipzig, 1952, S. 756; *Bybliothecae Apostolicae Vaticanae codices manu scripti ... Codices Vaticani Graeci 1485-1683*, rec. C. GIANNELLI, Vatican, 1950, S. 171-174; editio princeps: A. MAI, *Nova Patrum Bibliotheca*, VI, 2, Roma, 1853, S. 423-437; neue Kollation: S. SZÁDECZKY-KARDOSS, *Zur Textüberlieferung der 'Homilia de obsidione Avarica Constantino- polis auctore ut videtur Theodoro Syncello'*, in *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, 24 (1976), S. 297-306, Neudruck in *Avarica* (oben Anmerkung 10), S. 173-184.

¹² EHRHARD, *Überlieferung, I*, S. 676-679; F. HALKIN, *Manuscripts grecs de Paris. Inventaire hagiographique*, Bruxelles, 1968, S. 288-289. Editio prin-

In der Rede des Theodoros Synkellos kommen zwei Hauptthemen zur Sprache. Einerseits schildert der Prediger die wechselvollen Ereignisse der awarischen Belagerung (29. Juli-7. August 626)¹⁴. Andererseits macht er lange Exkurse, die verschiedene Bibelstellen irgendwie (gleichnisweise, metaphorisch oder oft durch sonderbare Exegesis) mit den gleichzeitigen Geschehnissen zu verknüpfen versuchen. Der Exzerptor ließ die Mehrzahl der Exkurse weg. Die übrigen Partien schrieb er meistens Wort für Wort aus. Seltener kam es vor, daß er den Originaltext mehr oder weniger umstilisierte. (Die umstilisierten Partien werden in der folgenden Edition kursiv gedruckt.¹⁵) Jedenfalls muß später untersucht werden, ob einige Abweichungen des Exzerptes von der bisherigen Vulgata (d.h. von der Sternbach'schen Edition) zur Grundlage eventueller Textverbesserungen der Kanzelrede dienen können. In solchen Fällen mag

ceps: STERNBACH, *Analecta*, S. 298-320 (griechischer Text; Neudruck bei MAKK, *Traduction*, S. 74-96), 320-333 (kritischer Apparat; Neudruck bei MAKK, S. 96-109), 365 (Corrigenda; Neudruck bei MAKK, S. 121). Neue Kollation: S. SZÁDECZKY-KARDOSS, *Textkritische Bemerkungen zur 'Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis auctore Theodoro Syncello' (anhand der neuen Kollation des Pariser Manuskriptes)*, in *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, 30 (1982-1984 [1988]), S. 443-450. Der Kodex ist ein August-Menologium; unser Text gehört dem 7. August an.

¹³ Für Codex Graecus Hierosolymitanus Sancti Sabae 704 in Bibliotheca Patriarchica (fol. 1-2) siehe S. SZÁDECZKY-KARDOSS, *Textkritische Bemerkungen* (oben Anm. 12), S. 445. Was "Nova collectio codicum in Bibliotheca Patriarchica Hierosolymitana, Suppl. 129" betrifft, siehe A. I. PAPADOPOULOS-KERAMEUS, *Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη...*, V., Sankt Petersburg, 1915 (Neudruck: Bruxelles, 1963), S. 458-459.

¹⁴ Einige moderne Werke, die diese historischen Ereignisse eingehend behandeln und so die betreffenden Stellen der Homilie (und ihres hiesigen Exzerptes) beleuchten, sind die folgenden: W. POHL, *Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa 567-822 n. Chr.*, München, 1988, S. 248-255, 426-429; J.-L. VAN DIETEN, *Bellum Avaricum* (vgl. Anm. 8), S. 149-178; P. SPECK, *Zufällige zum Bellum Avaricum des Georgios Pisides* (= *Miscellanea Byzantina Monacensia*, 24), München, 1980; L. VAN DIETEN, *Geschichte der Patriarchen von Sergios I. bis Johannes VI. (610-715)* (= *Enzyklopädie der Byzantinistik*, 24: *Geschichte der griechischen Patriarchen von Konstantinopel*, 4), Amsterdam, 1972, S. 12-19; A. N. STRATOS, *Byzantium in the Seventh Century*, I, 602-634, Amsterdam, 1968, S. 173-196, 370-375; V. GRUMEL, *La défense maritime de Constantinople du côté de la Corne d'Or et le siège des Avars*, in *Byzantinoslavica*, 25 (1964), S. 217-233; PERTUSI, *Giorgio di Pisidia* (vgl. Anm. 8), S. 176-224; F. BARIŠIĆ, *Le siège de Constantinople par les Avars et les Slaves en 626*, in *Byzantion*, 24 (1954), S. 371-395.

¹⁵ Als "umstilisiert" gelten hier alle Wörter, die von der Sternbach'schen Textrekonstruktion (oben Anm. 12) abweichen.

nämlich der Exzerptor den echten Wortlaut der Predigt erhalten, während die Schreiber der früher bekanntgewordenen Handschriften uns einen durch Kopistenfehler verdorbenen Text überliefern.

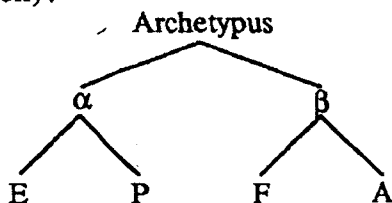
Erwähnenswertes inhaltliches Plus im Verhältnis zu der Vorlage bot der Exzerptor nur am Ende seiner Schrift (siehe Kapitel 33 in der folgenden Edition). Sonst zielten die Umgestaltungen des Textes, die er vornahm, im allgemeinen nur auf einige Abkürzungen (durch Verlassung mancher Details) und auf unbedeutende Umstilisierungen (ohne sachliche Veränderung)¹⁶. Der Wortvorrat und die Konstruktion der umstilisierten Partien unterscheiden sich kaum von dem originalen Sprachgebrauch des Theodoros Synkellos¹⁷. Deshalb kann man den Zeitpunkt des Exzerprierens nicht näher bestimmen. Das elfte Jahrhundert, aus dem der Pantokrator-Kodex stammt, kann nur als *Terminus ante quem* betrachtet werden.

Der Kodex, der dem Exzerptor [P] vorlag, gehörte der Familie des Vaticanus [E], nicht aber jener des Parisinus. [F] an.

¹⁶ Eine kleine Ausnahme von dieser Regel finden wir im Kapitel 5. Der Awarenkhan erhielt vom Kaiser reichlich Gelder und Geschenke, diese befriedigten aber jenen Blutegel nicht, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν βδέλλαν ταύτην ἐκόρεσαν, — lesen wir bei Synkellos. Der Abbreviator, statt zu verkürzen, erweitert hier den Text mit einem Beiwort folgenderweise: ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν Σολομώντειον ταύτην βδέλλαν ἐκόρεσαν. Der biblische Judenkönig, Salomon wird hier pejorativ hingestellt, als ein unersättlicher Aussauger. Diese Darstellung unterscheidet sich von der Auffassung des Theodoros Synkellos (LII), der nur die unzulängliche Frömmigkeit und Rechtgläubigkeit an dem weisen Friedensfürsten für unerwünscht erklärte (τὸ εὐσεβὲς καὶ ὀρθόδοξον ... τοῦ Σολομώντος ἀζηλώτου). Der Prediger des siebenten Jahrhunderts war ein besserer Bibelkenner als der späte Exzerptor seiner Predigt. Salomon hat nämlich gegen den wahren Gottesglauben und Kult wirklich verstoßen, indem er nicht nur Jahwe sondern auch anderen fremden Göttern Opfer darbrachte (1 Reges 11, 1-13). Was aber die unvergleichbare Bereicherung von Salomon betrifft, wird sie in der Bibel immer ohne Tadel, ja mit Wohlgefallen beschrieben (1 Reges 9, 10-28 und 10, 1-29).

¹⁷ In dem überlieferten Text [P] befinden sich Sätze, in denen Partizipia die Verba finita zu ersetzen scheinen (Kapitel 24: ῥίψασα ... ἀποπνίξασα statt ἔρριψεν ... ἀπέπνιξεν). Diese Verschreibungen rühren aber wahrscheinlich (?) nicht von dem Exzerptor selbst, sondern von einem Kopisten her. Siehe jedenfalls Kapitel 2: Τοῦ βασιλέως ... μὴ παρόντος — Vorlage Kapitel VII (MAKK) = S. 300, 24-25 (STERNBACH): βασιλεὺς ... ἀπὴν. — Was den Stil des Theodoros Synkellos betrifft, siehe übrigens S. SZADÉCZKY-KARDOSS, *Kirchliche und profane Elemente im Sprachgebrauch und Stil eines frühbyzantinischen Kanzelredners (Theodoros Synkellos)*, in *Proceedings of the 18th Eirene Congress of the Classical Scholars of Socialist Countries, Budapest, 29 August-2 September 1988*, im Druck.

Dies wird klar durch die Textvarianten von Kapitel 2 bewiesen, wo der Parisinus (nebst dem Athous [A]) den verstümmelten Ausdruck οὐ τρικέφαλον enthält statt des vollständigen Syntagmas οὐ τρικέφαλον ἀλλὰ πολυκέφαλον, das in dem Vaticanus [E] und auch in unserem "Breviarium" [P] zu lesen ist. In der Vatikaner Handschrift befinden sich aber freilich mehrere verdorbene Lesungen, die in der Vorlage des Exzerptors nicht vorhanden waren. Siehe zum Beispiel Kapitel 4 τούτου δὲ AFP: τοῦδε E; Kapitel 8 μονάδι βίῳ AFP: μοναδικῶ βίῳ E. Das Stemma codicum scheint sich so also folgendermaßen zu gestalten (die Hyparchetypi α und β hatten noch nur wenige abweichende Lesungen):

Von den literarischen Vorbildern des Theodoros Synkellos waren höchstens einige Bibelstellen dem Exzerptor auch unmittelbar bekannt. Die übrigen Reminiszenzen (so jene vom "Bellum Avaricum" des Georgios Pisides) übernahm er nur durch Vermittlung des Theodoros Synkellos¹⁸.

József Attila Tudományegyetem
Klasszika-Filológiai Intézet
Szeged

Samuel SZÁDECZKY-KARDOSS
Therese DÉR
Therese OLAJOS

¹⁸ Was die biblischen Parallelstellen betrifft, wurden die folgenden Bücher zugrunde gelegt: *Septuaginta id est vetus testamentum Graece iuxta LXX interpretes* edidit A. RAHLFS, I., II., Stuttgart, 1950⁴, 1952⁵; *Novum testamentum ... communiter ediderunt* K. ALAND, M. BLACK, C. M. MARTINI, Br. M. METZGER, A. WIKGREN, apparatus criticum recensuerunt et editionem novis curis elaboraverunt K. ALAND et Barbara ALAND, Stuttgart, 1979; *Die Bibel...*, Deutsche Ausgabe mit den Erläuterungen der Jerusalemer Bibel herausgegeben von D. ARENHÖVEL, A. DEISSLER, A. VÖGTLE, Freiburg, 1969. — Georgios Pisides wird nach der Edition von A. PERTUSI zitiert. — Den Hymnus Acatistus führen wir nach der folgenden Ausgabe an: C. A. TRYPANIS, *Fourteen Early Byzantine Cantica*, Wien, 1968, S. 17-31.

Λόγος διαλαμβάνων περί τῆς τῶν ἀθέων Ἀβάρων τε καὶ Περσῶν κατὰ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως <μανιώδους κινήσεως> καὶ ὅπως φιλανθρωπία θεοῦ διὰ τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου ἐρρύσθη ἀναχωρησάντων αὐτῶν μετ' αἰσχύνης πολλῆς.¹

e codice Athoo Graeco monasterii Pantocratoris 26 (Lambros),
fol. 127^v-139^r, 140^v-141^r, 142^v-144^v

1. Wie einst der Judenkönig Achaz so wurde auch Konstantinopel von zwei Feinden angegriffen².

Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην οἱ τε γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων³, ὅσα ἐποίησεν ἡμῖν διὰ τῆς θεομήτορος μεγαλειᾶ ὁ τῶν δυνάμεων ἰ κύριος⁴. Διηγῆσομαι δὲ οὐχ ἅπασαν, f. 128 ὡς γέγονε, τὴν τῶν πραγμάτων ἀκρίβειαν (αὕτη γὰρ καὶ τοὺς ἄγαν σοφοὺς ὑπερβέβηκεν), ἀλλ' ὡς ἔχω δυνάμεως συμμετρομένου τοῦ λόγου τῇ συντομίᾳ τῆς φράσεως. Πάλαι μὲν κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ ἐπεστράτευσεν Συρία καὶ Σαμαρεία, ὧν ἦρχον Ῥασῶν μὲν ἐν Δαμασκῶ ἐν δὲ τῇ Σαμαρείᾳ ὁ τοῦ Ῥομελίου υἱὸς⁵ ἄρχοντες ἐθνῶν προσοίκων μὲν τῆς γῆς Ἰούδα, τῇ δὲ γειτνιάσει καὶ τῇ βραχύτητι τῆς ἀρχῆς⁶ εἰκότως εὐκαταφρόνητοι· ἀλλ' ὅμως ἐξέστη ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀχάζ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὃν τρόπον ἐν δρυμῶ ξύλον σαλεύεται⁷, καθάπερ φησι Ἡσαΐας. Κατὰ δὲ ταύτης τῆς μεγαλοπόλεως καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ θεοφίλως βασιλεύοντος Ἡρακλείου⁸ Χαλδαῖοί τε καὶ Ἀσσύριοι⁹ οἱ τῶν

¹ Vorlage: Anfang von Kapitel I (nach MAKK) = S. 298, 1-4 (nach STERNBACH). Französische Übersetzung: S. 9 (bei MAKK, *Traduction*).

² Vorlage: VI (MAKK) = S. 299, 40-300, 20 (STERNBACH). Übersetzung: S. 12-13 (MAKK).

³ Ἀκούσατε — ἀνθρώπων: Ps. 48, 2-3; vgl. GEORGIUS PISIDA, *Bellum Avaricum* (= GEORG. PIS., B. A.) 215 und (?) HESIODUS, *Theogonia* 184-185.

⁴ Siehe Is. 7, 7 und 48, 2.

⁵ Vgl. II Reg. 16, 5 und 7-9; Is. 7, 1-2.

⁶ Vgl. Is. 7, 8 (emendierter Text der Jerusalemer Bibel).

⁷ ἐξέστη — σαλεύεται: Is. 7, 2.

⁸ Herakleios der byzantinische Kaiser (610-641).

κατ' ἀνατολὴν ἔθνῶν βασιλεύοντες, τὸ ταχινὸν ἔθνος¹⁰ καὶ ἀπάνθρωπον καὶ ἐπὶ κακίᾳ καὶ ἰσχύϊ βεβοημένον καὶ κύων¹¹ ἄλλος βάρβαρος λυσσώδης καὶ μεμηνῶς ἀγρίων ἔθνῶν ἡγούμενος, ὅσα τε κατὰ ἄρκτον καὶ ὅσα μέρος οἰκοῦσι τῆς δύσεως, οὐκ ἐλάχιστα ἔθνη ἀλλόφυλα ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ, ὡς μικροῦ δεῖν τῇ θαλαττίᾳ ψάμμω¹² παρεικαζόμενα, ἦλθον, ἐπέστησαν, ἐκύκλωσαν γῆν τε καὶ θάλασσαν ὡς εἰ μέλισσαι κηρίον¹³.

2. Während der Abwesenheit des Kaisers bedrohte Sarbaraz die Kaiserstadt, indem er Chalkedon verwüstete¹⁴.

f. 128^v Καὶ βασιλεὺς μὲν ὁ ἡμέτερος ἐστρατήγει μέχρις εἰς χώραν μακρὰν τοῖς ἄπασαν τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων ἀνατολὴν λεηλατήσασι¹⁵. Χίμαιραν ἄλλην φαίη¹⁶ τις οὐ τρικέφαλον ἀλλὰ πολυκέφαλον· τὸν νῦν Βαβυλωνίων τύραννον Χοσρόην φημί τὸν δυσώνυμον, ᾧ¹⁷ καὶ τὸ ζῆν καὶ τὸ βασιλεύειν Περσῶν Χριστιανὸς βασιλεὺς ἐχαρίσατο¹⁸. Τοῦ βασιλείως, ὡσπερ εἴρηται, μὴ παρόντος, ἀλλὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Κωνσταντίνῳ¹⁹ τὴν πατρικὴν ζηλοῦντι πραότητα τὸν θρόνον

⁹ Solche alttestamentlichen Völkernamen bezeichnen hier (und weiter unten) die Perser des Sassanidenreiches.

¹⁰ Hab. 1, 6.

¹¹ Der Awarenhagan wird hier (und öfters weiter unten) pejorativ als Hund erwähnt.

¹² Apoc. 2, 8; vgl. Gen. 32, 13; GEORG. PIS., B. A. 174.

¹³ Ps. 117, 12; GEORG. PIS., B. A. 63-64; vgl. Is. 7, 18.

¹⁴ Vorlage: VII (ΜΑΚΚ) = S. 300, 20-36 (STERNBACH). Übersetzung: S. 13 (ΜΑΚΚ).

¹⁵ Nach dem Tode des Kaisers Maurikios (602) überfluteten die Perser nach und nach die Ostprovinzen des byzantinischen Reiches; Herakleios zog gegen sie. Vgl. STRATOS, *Byzantium* (vgl. Prélegomena, Anm. 14), I., S. 61-66, 103-117, 131-142, 151-172.

¹⁶ φαίην P.

¹⁷ δν P.

¹⁸ Der Perserkönig Chosroes II (590-628) floh vor dem Usurpator Baram in das byzantinische Reich und konnte mit Hilfe des Kaisers Maurikios seinen Thron zurückgewinnen (591).

¹⁹ Κωνσταντίν P.

λιπών τὸν βασιλείων²⁰, τοῦτον δὲ θεῶ καὶ τῇ παρθένῳ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τῇ πόλει πιστεύσας καὶ παραθέμενος· ἄλλ' ὁ μὲν Πέρσης ὁ Σαρβάραι, οὕτω γὰρ τὸν Ὀλοφέρνην²¹ τοῦτον καλοῦσιν οἱ Βαβυλώνιοι, ἅπαντα²² τὸν παρὰ Πέρσαις ἐπίλεκτον στρατὸν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἅμα ἵπποις καὶ ἄρμασι²³ τῇ γείτονι Καλχηδόνι²⁴ περιεκάθητο, ἐπεὶπερ αὐτῷ ὁ θεὸς εὐκαιρία τῆς θέσεως ἐκώλυσε τὴν διάβασιν τὸν καθ' ἡμᾶς Ἰορδάνην θέμενος πρὸ προσώπου²⁵ τῆς πόλεως, ὥστε κωλύειν τοῖς ἀπεριτιμήτοις τὴν καρδίαν²⁶ τὴν εἰσοδον. Πλὴν οὐδ' οὕτως ἐπέσχε τὴν κακίαν τοῦ ἄφρονος, ἀλλὰ καὶ λόγοις καὶ βουλαῖς καὶ στρατοῦ ἀποστολῇ σύμμαχος ἅμα τοῦ ἐκ τῆς δύσεως ἀνιόντος κατὰ τῆσδε ὥφθη τῆς πόλεως πάντα μὲν ἐμπίπτρων θεῖα τεμένη καὶ βασιλικά καταγώγια καὶ ἰδιωτικὰ κτήματα ἀκατασχέτω τῷ θυμῷ καὶ ζεύουση τῇ ὀργῇ αὐτὴν τὴν βασιλίδα ἐμπιπρᾶν λογιζόμενος.

3. Der westliche Feind, der Awarenkhan führte seine Armee und Flotte gegen das neue Jerusalem²⁷.

Ὁ δὲ δυτικὸς ἐχθρὸς, τὸ μυσαρῶτατον ἔθνος ὃν Χαγάνον ὀνομάζουσι, αὐτῆς τῆς πόλεως ἐπὶ ἰσυχνάς ἡμέρας f. 129 ἐπέστη τοῖς τειχεσιν ἔθνη ἄγων μυρία γῆν καὶ θάλατταν τοῖς ὄπλοις πληρώσαντα. Τοῦ γὰρ ἀρχεκάκου²⁸ δαίμονος προαιρέσει ὑπάρχων γέννημα²⁹ καὶ πάσης τῆς κακίας αὐτοῦ δοχεῖον ὥσπερ τις ἀντίθεος γῆς τε καὶ θαλάσσης ἔχειν τὸ κράτος οἰόμενος ἔθετο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ

²⁰ Der älteste Sohn des Herakleios "Heraclius Novus Constantinus" war seit 613 Mitkaiser.

²¹ *Iudith* 2, 4 ff.

²² ἅπαν P.:

²³ Vgl. *Ex.* 14, 23.

²⁴ Kalchedon (heute Kadiköy) liegt am asiatischen Ufer des Bosphorus Konstantinopel gegenüber.

²⁵ Vgl. *Jos.* 4, 7 und (?) *Luc.* 10, 1.

²⁶ *Ier.* 9, 25; *Act. Apost.* 7, 51.

²⁷ Vorlage: VIII = S. 300, 37-301, 9. Übersetzung: S. 13-14.

²⁸ ἀρχεκάκου P.

²⁹ Vgl. (?) *Matth.* 3, 7.

ἡ γλῶσσα αὐτοῦ διήλθεν ἕως τῆς γῆς, ὡς ὡὰ καταλελειμμένα τὸν λαὸν κυρίου ἄραι³⁰ διανοούμενος. "Ὅθεν τὴν μὲν θάλασσαν ληστρικοῖς ἐχείρωσε σκεύεσι, τὴν δὲ γῆν ἐπλήρωσεν ἰπέων τε καὶ πεζῶν ταύτην πανταχόθεν τὴν νέαν Ἱερουσαλήμ, τὴν ἡμετέραν λέγω πόλιν, πορθῆσαι βουλόμενος. Τί δὲ ἄρα ἦν τὸ εἰς τοσαύτην αὐτὸν ἐκαύσαν ἀπόνοιαν καὶ τούτῳ τὸν λογισμὸν ἐκβαλόν³¹;

4. Die sträflichen Sünden der Christen und die böartige Unersättlichkeit des Khagans³².

Ἐρῶ πρῶτον τὸ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων³³ πολυμερές τε καὶ πολύτροπον καὶ ὅτι ἀναξίως τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ³⁴ πολιτευόμεθα δάκνοντες ἀλλήλους καὶ κατεσθίοντες³⁵ καὶ πᾶν εἶδος κακίας³⁶ πράττειν ἐπιτηδεύοντες³⁷, δεύτερον δὲ τὸ τοῦ παλαμναίου ἀπληστόν τε καὶ φιλοχρήματον καὶ τὸ μηδὲν³⁸ εἶναι τὸ κορέσαι τὴν βδέλλαν ταύτην δυνηθὲν³⁹ ἢ δυνάμενον⁴⁰. Φυγὰς γὰρ ὁ τοῦτον κατὰ σάρκα (ὡς μὴ ὄφελεν)⁴¹ γεννήσας ἐκ γῆς ἀλλοτρίας⁴² ὡσπερ τις λύμη θεήλατος, ἐν ἧ κατοικεῖ⁴³ γῆ τὸ ἔθνος, ἐπισκήψας⁴⁴ τοῖς ἔμπροσθεν βασιλεύσασι Ῥωμαίων⁴⁵ προσέθετο. Οἱ δὲ ὡσπερ⁴⁶ αὐτομόλῳ χρησάμενοι⁴⁷ | γυμνὸν ὄντα

f. 129^v

³⁰ ὡς ὡὰ — ἄραι: vgl. *Is.* 10, 14.

³¹ ἐκβαλόν P.

³² Vorlage: IX = S. 301, 10-24. Übersetzung: S. 14.

³³ ἀμαρτημάτ[.] P.

³⁴ ἡμετέρων — ἐντολῶν: vgl. *Dan.* 3, 28-29.

³⁵ κατεσθίοντ[.] P. — Siehe *ad Gal.* 5, 15.

³⁶ κακία[.] P.

³⁷ ἐπιτηδεύ[.]τες P.

³⁸ μ[.]δὲν P.

³⁹ Vgl. *Prov.* 30, 15.

⁴⁰ δυνάμενο[.] P.

⁴¹ ὄφ[.]λεν P.

⁴² ἀλλ[.]τρίας P.

⁴³ κατ[.]κεῖ P.

⁴⁴ ἐπισκ[.]ψας P.

⁴⁵ Ῥωμαίω[.] P.

⁴⁶ ὡσπ[.] P.

⁴⁷ χρησάμεν[.] P.

ἠμφίασαν καὶ πεινῶντι τροφᾶς ἐχορήγησαν⁴⁸ ἀγνοήσαντες, οἷον κακὸν ἐκτήσαντο γείτονα καὶ οἷον τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ παρεδέξαντο ἐγκόλιον ὄλεθρον. Γίνεται δὲ τῆς τοῦ πατρὸς ἀρχῆς κληρονόμος καὶ διάδοχος ὁ ἐκείνου μὲν παῖς τούτου δὲ τοῦ κυνὸς ἀδελφὸς καθ' ἡλικίαν ὁ πρεσβύτερος⁴⁹. Εἶτα κατ' ὀλίγον ἐκ ληστρικής καὶ μαιφόνου γνώμης τὰ γειτονοῦντα ἔθνη εἰσεποίησαντό τε καὶ ἐδουλώσαντο καὶ κατὰ μικρὸν ἠϋξήθησάν τε καὶ ἐπληθύνθησαν καὶ τὴν γῆν ἐκείνην ἐπλήρωσαν⁵⁰ πλήθεισιν.

5. Treubrühiger Handstreich und ungenügsame Geldgier des nach seinem Bruder den Thron bestei-genden Khagans⁵¹.

“Ὅτε δὲ ἡ δολερὰ καὶ κακοῦργος ἀλώπηξ⁵² τῆς ἀδελφικῆς (ὡς μὴ ᾤφελεν) τυραννίδος γέγονε διάδοχος, τίνα τρόπον αὐτίκα οὐκ ἐπενόησε καθ' ἡμῶν; Τί δ' αὖ πάλιν ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς οὐ πέπραχε τὴν ἐκείνου κακίαν κατευνάσαι βουλόμενος; Ποῖον εἶδος εὐεργεσίας εἰς τὸν κύνα τοῦτον οὐκ ἐπεδείξατο; Ἄλλ' ἡ κακία τοῦ θηρὸς τοῦδε ἔμενεν ἀμεθόδευτος καὶ οὐδὲν ἦν τὸ ἰσχύον ἢ τὸ δυνάμενον τὴν πονηρὰν αὐτοῦ καὶ βαρβαρικήν μαλάξαι ψυχὴν. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ἢ ἤκούσεν τὴν ὑπ' ἐκείνου τολμηθεῖσαν πρὸ καιρῶν ἀπάνθρωπον ἔφοδον, ὅτε ὁ πρῶος καὶ ἐπιεικῆς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸς αὐτὸν ἐξελέλυθε διὰ τινὰς σπονδὰς καὶ

⁴⁸ Vgl. *Matth.* 25, 35-38. — Der Khagan Baian(os) floh mit seinem Awarenvolk vor den Türken durch die kaukasisch-pontische Steppe nach dem Mitteldonaubecken. Die Kaiser Iustinian I, Iustin II und Tiberios II Konstantinos behandelten ihn, als Föderaten Ostroms, manchmal freundlich und freigebig; vgl. S. SZADÉCZKY-KARDOSS, *Die Quellen der Awarengeschichte, I.-III.*, in *Archaeologiai Értesítő*, 105 (1978), S. 78-90; 106 (1979), S. 94-11 und 231-243.

⁴⁹ Siehe Thérèse OLAJOS, *La chronologie de la dynastie avare de Baian*, in *Revue des études byzantines*, 34 (1976), S. 151-158.

⁵⁰ *Gen.* 1, 28.

⁵¹ Vorlage: X= S. 301, 24-302, 8. Übersetzung: S. 14-15.

⁵² Vgl. GEORG. PIS., *B. A.* 113-114.

f. 130

συνθήκας τοῦτον δεξιῶσασθαι ἐν τοῖς Μακροῖς Τείχεσι⁵³ πᾶσαν κελεύσας ἀκολουθεῖν αὐτῷ φιλοφροσύνης ἐπίνοιαν, δι' ἧς τὸν ἀνήμερον ἰκέεινον θῆρα τιθασσεῦσαι ᾤετο. Τὸν δὲ δόλον⁵⁴ τούτου τοῦ ὄφραως καὶ τὴν ἐπιβουλήν, ἣν εἰργάσατο, καὶ ὅσον ψυχῶν πλῆθος ἐξ ἀδοκῆτου ἤρπασεν ἀνδρῶν ἅμα καὶ γυναικῶν γερόντων τε καὶ νηπίων⁵⁵ ἀναρίθμητον καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ γῆν δεσμεύσας ἀπήγαγεν⁵⁶, ἀγνοεῖ πάντως οὐδεὶς. Καὶ τὸ δὴ χαλεπὸν, ὅτι οὐ μέχρι τούτου ἔστη, ἀλλὰ ταύτην δὴ τὴν θεοφρούρητον πόλιν καὶ βασιλεύουσαν ἠπεῖλει καταστρέψαι, εἰ μὴ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ χρημάτων τε καὶ πραγμάτων, ὅσων ἐν βασιλείοις καὶ σκεύεσιν ἱεροῖς, καὶ ἰδιωτικῶν τὴν ἡμίσειαν μοῖραν κομίσοιτο· καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ λέγειν τε καὶ ἱστορεῖν πάντα οὐκ εὔκαιρον. Εἴληφε δὲ ὅμως χρήματά τε καὶ πράγματα, ὅσα καὶ τὰς Βριάρεω χεῖρας ἐπλησαν⁵⁷ καὶ τὴν ὠμότητα ἂν μετέβαλον τοῦ Φαλάριδος⁵⁸. ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν Σολομώντειον ταύτην βδέλλαν ἐκόρεσαν, μείζονος δὲ μᾶλλον ἀπληστίας ὑπέκκαυμα τῷ κυνὶ ἢ τῶν χρημάτων ἐπίδοσις γέγονε. Ταῦτα ἐπὶ σπονδαῖς δῆθεν εἰρηνικαῖς κομισάμενος καὶ ὄρκους πατρίοις διὰ τῶν αὐτοῦ λογάδων τὰ τῆς εἰρήνης ἐπιστεύσατο⁵⁹. ἀλλ' οὐδὲ ὄρκος ὁ πάτριος οὐδὲ ἡ τῶν τοσοῦτων χρημάτων ἐπίδοσις οὐδὲ ἡ τοῦ βασιλεως δεξιῶσις οὐκ ἄλλο οὐδὲν τὴν τούτου κακίαν μαλάξαι ἴσχυσεν.

⁵³ Die "Langen Mauern" bildeten die äußere Verteidigungslinie von Konstantinopel. Dieses Festungswerk dehnte sich von Selymbria (heute Silivri) bis zum Schwarzen Meer; vgl. R. JANIN, *Constantinople byzantine. Développement urbain et répertoire topographique* (= *Archives de l'Orient Chrétien*, 4A), Paris, 1964, S. 261-263.

⁵⁴ Vgl. (?) GEORG. PIS., B. A. 118.

⁵⁵ Vgl. (?) *Esth.* 3, 13f.

⁵⁶ Die awarische Übrumpelung behandelte zuletzt eingehend POHL, *Die Awaren* (vgl. Einleitung, Anm. 14), S. 245-247, 424-425.

⁵⁷ Briareos personifiziert hier mit seinem hundert Händen (und fünfzig Köpfen) die Unersättlichkeit.

⁵⁸ Phalaris war der Herr von Akragas (in Sizilien) ca. 570-554 v. Chr. Er galt als Prototyp des grausamen Tyrannen.

⁵⁹ Vgl. S. SZÁDECZKY-KARDOSS, *Die Quellen der Awarengeschichte IX.*, in *Archaeologiai Értesítő*, 113 (1986), S. 104-112.

6. Als Herakleios gegen Persien zog, traf der Khagan Kriegsvorbereitungen⁶⁰.

Ἄλλ' ὅτε κατὰ Περσῶν βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος ἐξ-
 ὤρμησεν, οὐδὲ τότε τὸν ὑπερόπτην καὶ ἀλλαζόνα τοῦτον f. 130
 κατέλιπεν⁶¹ ἀμεθόδευτον, ἀλλὰ θεῶ μὲν καὶ παρθένῳ πόλιν
 καὶ παῖδας παρέθετο καὶ βασιλεία, τοῦτον δὴ τὸν θῆρα
 ὡσπερ τιθασσεύων πόλιν καὶ παῖδας καταπιστεύειν ἐδή-
 λου· χρηστὸς γὰρ ἀνὴρ οἰκονομεῖν ἐν κρίσει⁶² τὰ πράγμα-
 τα ἐπίσταται. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο καίπερ δυνάμενον αἰσχῦ-
 ναι καὶ δαίμονας τὴν τοῦ δράκοντος ἐκείνου κακίαν ποσῶς
 μετέβαλλεν. Ἄλλ' ὅτε, ὡς εἴρηται, τὴν ἐπὶ Πέρσας τοῦ
 εὐσεβοῦς βασιλέως ἔμαθεν ἐκστρατεῖαν, ὅτε τὸν εὐεργέτην
 καὶ πατέρα, ὡς ἔλεγέ τε καὶ ἔγραφεν, ἐκδημήσαντα ἔγνω
 τῆς πόλεως, εὐθύς συναγωγαὶ βαρβάρων ἐθνῶν — μᾶλλον
 δὲ θηρίων εἰπεῖν οἰκειότερον — κατασκευαὶ ὄπλων καὶ
 ἐλεπόλεων καὶ τῶν διὰ θαλάσσης ὑπηρετούντων ξύλων
 πρὸς τὸν διέκπλουν, καὶ πᾶς ἐπενοεῖτο τρόπος· καὶ μη-
 χαναὶ ἐτεκταίνοντο, ὥστε τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ, ἣν ἡ παρθέ-
 νος τετείχηκεν, γενέσθαι τῷ θηρὶ δορυάλωτον. Καὶ ταῦτα
 μὲν ἐκεῖνος διενοεῖτο καὶ ἔπραττεν, καὶ πᾶν συνῆγε τὸ ὑπ'
 αὐτοῦ ταττόμενον βαρβαρικὸν στράτευμα. Γῆν τε ἐπλήρου
 καὶ θάλασσαν, καὶ πᾶς ἐπενοεῖτο ἐθνῶν τρόπος πολεμικός.

7. Herakleios beauftragt seinen Statthalter Bonos mit der Stadtverteidigung und fleht den Herrgott an⁶³.

Ταῦτα ἀκηκῶς⁶⁴ ὁ πιστότατος βασιλεὺς γράφων ἐ-
 στρατῆγαι πρὸς πόνους διανιστῶν καὶ ἀσφάλειαν πάντας
 ἐξαιρέτως δὲ τὸν τῶν δημοσίων πραγμάτων φύλακα (Βό-
 νος⁶⁵ δὲ ἦν οὗτος ὁ παρὰ πᾶσι βοώμενος), καὶ πάντων ἐ- f. 131
 ποιεῖτο δι' αὐτοῦ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν. Τὰς δὲ χεῖρας

⁶⁰ Vorlage: XI = S. 302, 9-27, Übersetzung: S. 15-16.

⁶¹ κατέλειπεν P.

⁶² Ps. 111, 5.

⁶³ Vorlage: XII = S. 302, 28-40. Übersetzung: S. 16-17.

⁶⁴ ἀκηκῶς P.

⁶⁵ Über Bonos siehe PERTUSI, *Giorgio di Pisidia* (vgl. Prolegomena, Anm. 8), S. 170-171.

άνίσχων εἰς τὸν οὐρανὸν ἐβόα πρὸς κύριον· «Δέσποτα παντεπόπτα⁶⁶ καὶ γνῶστα, σὺ ἐπίστασαι, ὡς σοὶ καὶ τῇ ἀσπόρως τεκούσῃ σε τέκνα παρέθεμην καὶ πόλιν καὶ λαὸν τὸν ταύτης οἰκῆτορα· ἔδοξα δὲ καὶ τὸν βάρβαρον τὸν ἀνήμερον θῆρα τὸν Χαγάνον μεταχειρίζεσθαι καὶ τὴν εἰρήνην σπένδων, καὶ αὐτῷ τῷ⁶⁷ δοκεῖν παρεθέμην τὰ πράγματα, ἵνα κὰν οὕτως τὸ ἅπληστον αὐτοῦ νικήσω τῆς προαιρέσεως. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ὠφέλησά τι. Ὁρᾶς γάρ, ὅσα κατὰ λαοῦ καὶ πόλεως τῆς σε μόνον θεὸν ἐπισταμένης καὶ τῷ σῷ πεποιθότος ὀνόματι⁶⁸ διανοεῖται. Σὺ οὖν δέσποτα τῶν ἀπάντων, ᾧ καὶ τὴν ψυχὴν ἀνεθέμην καὶ τὴν ζωὴν καὶ τέκνα, ἅπερ μοι δέδωκας, καὶ πόλιν, ἣν μοι πεπίστευκας, τὴν σὴν παρακαταθήκην φύλαξον⁶⁹ ἄτρωτον.»

8. In Konstantinopel baten die Kinder des Kaisers und die Einwohner mit dem Patriarchen Sergios um himmlische Hilfe⁷⁰.

Ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα βασιλεὺς ὁ μέγας θεῷ ἐντυγχάνων ἱκετεύεν ἐλκόμενός τε καὶ ἀνθελκόμενος καὶ ταῖς φροντίσι καὶ ταῖς βουλαῖς μεριζόμενος⁷¹. Τὰ δὲ τοῦτου τέκνα ἐν τῷ κατὰ τὰ βασιλεία εὐκτηρίῳ τῆς θεομήτορος τὴν παιδικὴν ἀκακίαν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα ἀνθ' ἱκετηρίας προύβαλον βοῶντα σὺν δάκρυσιν· «Δέσποινα, δέσποινα παντοδύναμε, σοὶ καὶ πόλιν τὴν σὴν καὶ ἡμᾶς τοὺς σοὺς οἰκέτας νηπίους, ὡς ὄρᾳς, ὄντας πατὴρ ὁ ἡμέτερος ἐπίστευσε καὶ παρέθετο αὐτὸς κατὰ τῶν διασπώντων τοῦ υἱοῦ σου ποιμένης τὰ πρόβατα⁷² ἐξορμήσας. Ῥῦσαι τοίνυν πάντας ἡμᾶς ἐκ τοῦ προσερπύζοντος ἡμῖν σκολίου δράκοντος⁷³.» Ἄλλὰ καὶ ἡ πόλις πᾶσα παννύ-

f. 131^v

⁶⁶ Vgl. II Macc. 9, 5.

⁶⁷ αὐτὸν τὸ P.

⁶⁸ Vgl. (?) Jer. 10, 25.

⁶⁹ Vgl. II Macc. 3, 15 und (?) Lev. 5, 21-23.

⁷⁰ Vorlage: XIII = S. 303, 5-32. Übersetzung: S. 17-18.

⁷¹ Vgl. (?) GEORG. PIS., B. A. 263-264.

⁷² Vgl. (?) Joh. 10, 11-15.

⁷³ Vgl. Apoc. 12, 7-10.

χους⁷⁴ δεήσεις σὺν δάκρυσιν πρὸς θεὸν ἀνέπεμπεν. Ὁ δὲ γε καθ' ἡμᾶς Ἡσαΐας ὁ ἱεράρχης ὁ τίμιος ἅπαν, ὅσον ἐν ἱερεῦσιν τελεῖ καὶ ὅσον ἐν κλήρῳ καὶ μονάδι βίῳ καὶ μιγάδι, πᾶσαν ἡλικίαν καὶ πᾶν γένος μέχρι νηπίου καὶ γέροντος ἀθροίζων εἰς ἓν θαρρεῖν παρήνει καὶ μὴ ἐκλύσεσθαι τούτοις ὀπλίζων τοῖς ῥήμασιν· «Δεῦτε ἀδελφοί, προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς⁷⁵. Τοῦ γὰρ κυρίου ὁ πόλεμος⁷⁶, οὐκ ἔστι τὸ σῶζεσθαι ἐν πλήθει⁷⁷. βασιλεὺς γὰρ οὐ σῶζεται διὰ πολλὴν δύναμιν, οὐδὲ πόλις φυλάσσεται, ἐὰν μὴ ταύτην φυλάξῃ κύριος⁷⁸. Οὗτοι οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἐν ἄρμασι καὶ ἵπποις καὶ βαρεῖ στρατῷ καθ' ἡμῶν ἐπίστανται· ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα⁷⁹. Κύριος γὰρ αὐτὸς πολεμήσει ὑπὲρ ἡμῶν⁸⁰, καὶ ἡ παρθένος καὶ θεοτόκος ὑπέρμαχος⁸¹ ἔσται τῆσδε τῆς πόλεως, εἶπερ ἐπ' αὐτοὺς καρδίᾳ πλήρει καὶ ψυχῇ θελούσῃ⁸² προσδράμωμεν.» Τούτοις τοῖς λόγοις παιδοτριβῶν τὴν πόλιν ὁ ἱεράρχης νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἀκατάπαυστον ἐποιεῖτο τὴν δέησιν.

9. Bonos folgte den brieflichen Anweisungen des Kaisers in Bezug auf die Verteidigungsanstalten⁸³.

Ἄλλ' οὐδὲ ὁ τῶν βασιλείων φύλαξ τῶν δεόντων ἡμέλει, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπίνοιαν ἀνθρωπίνης ἡρτημένην δυνάμεώς τε f. 132 καὶ ἐνεργείας ἔπραττε τε καὶ ἐνεδείκνυτο ἀγρόπνῳ ὁμματι πάντα περισκοπῶν. Τεῖχη γὰρ ὠχύρου καὶ πάντα τὰ πρὸς

⁷⁴ Vgl. (?) Luc. 6, 12.

⁷⁵ προσκυνήσωμεν — ἡμᾶς: Ps. 94, 6.

⁷⁶ Sam. I 17, 47; vgl. Iudith 9, 7.

⁷⁷ Ps. 32, 16; Macc. I 3, 19.

⁷⁸ Ps. 126, 1.

⁷⁹ Ps. 19, 8; vgl. Sam. I 17, 45.

⁸⁰ Ex. 14, 14.

⁸¹ Hymnus Acathistus, Præmium II, 1 (ed. TRYPANIS, vgl. Prolegomena, Anm. 18).

⁸² II Macc. 1, 3; Dan. 3, 41.

⁸³ Vorlage: der Großteil von XIV = S. 303, 33-35 und 303, 40-304, 4. Übersetzung: S. 18.

πολεμικήν παράταξιν ἐξήρτυεν. Πρὸς τοῦτο γὰρ ὁ τοῦ βασιλέως φόβος παρώτρυνε, καὶ γράμμασιν ἀπὼν ὁ τοῦ θεοῦ θεράπων καὶ βασιλεὺς ἐστρατήγει παρορμῶν πρὸς τὰ δέοντα τὸν ἑαυτοῦ φύλακα.

10. Der Patriarch zierte die westlichen Stadttore mit Marienbildnissen⁸⁴.

Πάσαις μὲν οὖν ταῖς πρὸς δύοσιν⁸⁵ πύλαις τῆς πόλεως, ὅθεν καὶ τὸ τοῦ σκότους⁸⁶ γέννημα παρεκάθητο, οἶον ἥλιον ἀπλανέστατον ταῖς ἀκτίσι τὸ σκότος διώκοντα τοὺς τῆς παρθένου ἱεροῦς τύπους ἐν εἰκόσιν ἐνέγραψε φερούσης ἐν ἀγκάλαις τὸν κύριον μόνον οὐχὶ βοῶν νοερᾶ τῇ φωνῇ τοῖς τῶν βαρβάρων πλήθεσι καὶ τοῖς ἐκείνους ἄγουσι δαίμοσι· «Πρὸς τούτους ὑμῖν, ὦ ἔθνη ἀλλόφυλα καὶ φύλα δαιμόνια, ὁ πᾶς ἐξήρτυται πόλεμος. Ἄπαν τοίνυν ὑμῶν τὸ θράσος καὶ τὰ φρυάγματα γυνῆ ἢ θεοτόκος αὐτῇ μόνῳ διώξει κελύσματι μήτηρ· ὑπάρχουσα τοῦ τὸν Φαραῶ πανστρατι ἐν Ἐρυθρᾷ Θαλάσσει βυθίσαντος⁸⁷ καὶ τὸ πᾶν δαιμόνιον φύλον δείξαντος ἀδρανῆς καὶ ἀνίσχυρον.» Καὶ ταῦτα ὁ ἱεράρχης σὺν τῷ φύλακι ἔδρων καὶ ἔλεγον. Καὶ τὴν θεοτόκον πάντες ἰκέτευον φυλάξαι πόλιν ἀπόρθητον τῆς Χριστιανῶν ὀφθαλμὸν ὑπάρχουσαν πίστεως.

11. Der Patriarch und die Einwohner erbaten nach der Umzingelung der Stadt Marias Obhut⁸⁸.

f. 132^v Τὰ δὲ πολέμια ἐρχόμενα περιεκύκλωσαν τὴν πόλιν ἐξ ἀνατολῶν ἐκ δυσμῶν ἐκ θαλάσσης καὶ βορρᾶ, καὶ ποιητικῶς εἰπεῖν Σκύλλαν μὲν ἐνθεν ἐκείθεν δὲ Χάρυβδιν⁸⁹ τὰ ἐνάλια κακὰ ἐκάλεσέ τις τὰ ὀρώμενα. Ἡ δὲ πόλις ταῦτα

⁸⁴ Vorlage: XV (das Ende des Kapitels ausgenommen) = S. 304, 4-15. Übersetzung: S. 18-19.

⁸⁵ δύοσιν P.

⁸⁶ Vgl. (?) *Iob* 38, 17-19.

⁸⁷ Vgl. *Ex.* 14, 15-31.

⁸⁸ Vorlage: XVI (das Ende des Kapitels ausgenommen) = S. 304, 17-29. Übersetzung: S. 19.

⁸⁹ GEORG. PIS., *B. A.* 204-205.

ὀρώσα ἐβόα πρὸς τὴν παρθένον σὺν δάκρυσιν· «Σῶσον, ὦ δέσποινα, σῶσον· ἀπολλύμεθα⁹⁰. Μὴ σιγήσης, μηδὲ καταπραΰνης. Ἴδου γάρ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἴσχυσαν καθ' ἡμῶν λέγοντες· Ἐδεύτε καὶ ἐξολοθρεύσωμεν αὐτούς καὶ οὐ μὴ μνησθῆ αὐτῶν ἔτι <τὸ ὄνομα>. Ἐβουλεύσα<ν>το γὰρ ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ Μωᾶβ καὶ οἱ Ἀγαρηνοὶ Γεβὰλ καὶ Ἀμμὼν καὶ Ἀμαλῆκ καὶ πάντες ἀλλόφυλοι· καὶ Ἀσοὺρ δὲ μετ' αὐτῶν παρεγένετο.» Ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ, δέσποινα, ὡς τροχὸν καὶ καλάμην, ἠνίκα πῦρ διαφλέγει δρυμόν⁹¹, μὴ ποτε εἴπωσιν· Ὁὐκ ἔστι σωτηρία ἐν τῷ θεῷ αὐτῶν⁹². Καὶ ἡ μὲν πόλις ἐν τούτοις ἦν κατ' οἴκους καὶ δημοσίᾳ ἐν νυξί καὶ ἐν ἡμέραις ἰκετεύουσα καὶ στένουσα.

12. Die Verheerungen der beiden Feinde und die Prozession mit dem "acheiropoietos" Christusbild⁹³.

Ὁ δὲ ἐξ ἀνατολῶν βάρβαρος ὁ τῆ γείτοιν Χαλκηδόνι παμπληθεὶ προσκαθήμενος πρῶτος ἀπήρξατο πυρπολεῖν τὰ ἀντικρὺ τοῦ ἄστεως θυσιαστήρια, βασιλείους οἴκους καὶ ἰδιωτικὰ καταγῶγια. Εὐθὺς δὲ τοῦτον ἰδὼν καὶ ὁ ἐκ δύσεως καὶ ζηλώσας, καὶ ὡσπερ ἀλλήλους ἀνταμειβόμενοι καὶ ἀλλήλους ἀντεπιδείκνυσθαι σπουδὴν πᾶσαν ποιούμενοι ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὰ ἔξω τειχῶν, καὶ εἰς γῆν ἐβεβήλωσαν⁹⁴ τὰ τοῦ θεοῦ κατοικητήρια πάντα οἶκον βασιλείου καὶ ἰδιωτικόν. Καὶ Μωσῆς μὲν, ἠνίκα ἰ τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τοῦ f. 133 Ἀμαλῆκ πρὸς πόλεμον ἔταπτεν, τὰς χεῖρας πρὸς οὐρανὸν ἐξεπέτασε τὸν σταυρὸν προτυπῶν. Ὁ δὲ καθ' ἡμᾶς Μωσῆς τοῦ μονογενοῦς θεοῦ τὸν τύπον, ὃν καὶ δαίμονες φρίττουσι⁹⁵ (φασὶ δὲ τοῦτον ἀχειροποίητον)⁹⁶, ἀθώοις ἄρας

⁹⁰ *Matth.* 8, 25.

⁹¹ ἐβουλεύσαντο — δρυμόν: vgl. *Ps.* 82, 6-15.

⁹² *Ps.* 3, 3.

⁹³ Vorlage: der Großteil von XVII = S. 304, 31-37 und 304, 40-305, 11. Übersetzung: S. 19-20.

⁹⁴ ἐνεπύρισαν — ἐβεβήλωσαν: *Ps.* 73, 7.

⁹⁵ *Iac.* 2, 19.

⁹⁶ Über das hier erwähnte acheiropoietos Christusbild siehe VAN DIETEN, *Patriarchen von Konstantinopel* (vgl. Prolegomena, Anm. 14), S. 174-178. Es gab zwei solche Bilder. Das eine trug Herakleios mit sich in den persischen

χερσίν⁹⁷ (οὐ γὰρ ἐδεῖτο τοῦ ὑπερείδοντος ὄλον δὲ ἑαυτὸν σταυρώσας κόσμῳ)⁹⁸ ὡσπερ ὄπλον ἀκαταμάχητον διὰ παντὸς τοῦ τείχους τῆς πόλεως διῆλθε σὺν δάκρυσι τοῦτον παραδεικνὺς ταῖς ἀερίοις τοῦ σκότους δυνάμεσι καὶ ταῖς ἐκ δύσεως τοῦ βαρβάρου φάλαγξι «ἐξεγέρθητι, κύριε» ψάλλων «καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου τῆς σῆς πόλεως, ἢ τὸ ὄνομά⁹⁹ σου ἐπικέκληται».

13. Die weiteren Geschehnisse am ersten Tage der Belagerung (an einem Dienstag, am 29. Juli)¹⁰⁰.

Πρώτη δὲ ἦν αὕτη ἡμέρα τῆς ἐκ δυσμῶν τῶν ἐθνῶν παρουσίας, καθ' ἣν ταῦτα ἐπράττοντο, τρίτη δὲ ἦν τῆς ἐβδομάδος ἡμέρα. Καὶ ὁ μὲν ἱεράρχης, ὡσπερ εἴρηται, κλήρου ἔχων τὸ ἐγκριτὸν προάγον τε καὶ ἐπόμενον τὰ τεῖχη διήρχετο. Ὁ δὲ γε φύλαξ τῶν βασιλέως πραγμάτων τὸ στρατιωτικὸν καὶ τοῦ λαοῦ ὅσον ἐπίλεκτον πρὸς ἀντιπαράταξιν ἠϋτρέπιζε καθὰ Γεδεῶν ἐκεῖνος ἐν ὀλίγοις λογάσι πρὸς μυριάδας ἀντιταττόμενος¹⁰¹. Ἐπέστη δὲ οἷα σφηκῶν¹⁰² σμήνη τὰ βάρβαρα ἔθνη ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης¹⁰³ τὴν γῆν ἅπασαν σὺν τοῖς ὅπλοις πληρώσαντα· οὐπω γὰρ τῷ βαρβάρῳ τὸ κατὰ θάλατταν ἠϋτρέπιστο μάχιμον. Ἦν δὲ τὸ ἰ κατὰ γῆν αὐτοῦ στρατόπεδον θέαμα φρικωδέστατον, καὶ τὸ ἰδεῖν μόνον ἐξίστη διάνοιαν· καθ' ἓνα γὰρ στρατιώτην ἡμέτερον ἑκατὸν καὶ πλείους οἱ βάρβαροι ὑπῆρχον

f. 133v

Feldzug. Das andere führte Sergios in der konstantinopolitanischen Prozession. — Vgl. übrigens GEORG. Pis., B. A. 370-373.

⁹⁷ Vgl. (?) Ps. 25, 6.

⁹⁸ Ad Gal. 6, 14. Was die Nebeneinanderstellung des Sergios und des Moses betrifft, siehe Ex. 17, 8-13.

⁹⁹ ἐξεγέρθητι — ὄνομα: vgl. Ps. 67, 2-5; Num. 10, 34.

¹⁰⁰ Vorlage: erste Hälfte von XVIII = S. 305, 13-28. Übersetzung: S. 20-21.

¹⁰¹ Vgl. Judices 7.

¹⁰² Vgl. (?) Sap. 12, 8.

¹⁰³ Längs der Stadtmauern zwischen dem Marmarameer und dem Goldenen Horn stand das Landheer des Awarenkhangans.

πάντες ἐνδεδυμένοι θώραξι, πάντες περικεφαλίσαι¹⁰⁴ καὶ πᾶν πολεμιστήριον ὄργανον φέροντες, οἷς ἐξ ἀνατολῶν προσβαλὼν ὁ ἥλιος καὶ ταῖς ἀκτίσι περιαυγάζων τὸν σίδηρον φοβρωτέρους μὲν ἐκείνους ἐδείκνυε. Τοὺς δὲ ὄρωντας πάντας ἐτάραττεν¹⁰⁵· καὶ τότε μὲν ὡσπερ τὴν ἰδίαν πληθὺν καὶ ἰσχὺν ἐπιδείξει θελήσας ὁ βάρβαρος νυκτὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ἐχώρησε.

14. Am zweiten Tag schickte der friedensbereite Kaiserssohn (und Mitkaiser) dem Sturmdächer zurechtmachenden Awarerheer Lebensmittel¹⁰⁶.

Τῇ δὲ ὑστεραία ἠτοίμαζε τὰ πρὸς πόλεμον ἅπαντα χελωνῶν οὕτω λεγομένων ἅπαν πληρῶν τὸ μεταίχμιον· ἀλλ' οὐδὲ τότε τὸ εἶναι κύων ἀναιδῆς¹⁰⁷ καὶ λίχνος ἀπέσχετο, τροφᾶς δὲ ἦτει παρὰ τῆς πόλεως, ἃς καὶ δέδωκε βασιλικῶς ὁ βασιλέως υἱὸς ταῦτα δηλώσας πρὸς τὸν κύνα τὸν βάρβαρον· « Ἐγὼ καὶ μισούμενος ἀγαπῶ, καὶ πολεμούμενος πρὸς εἰρήνην προτρέπομαι¹⁰⁸. Οὕτω με θεὸς ὁ ἐμὸς καὶ πατὴρ ἐπαίδευσεν εὐσεβέστατος». Ὁ δὲ καὶ τὰς τροφᾶς κομισάμενος καὶ τοὺς βασιλέως λόγους δεξάμενος ἔμενε κύων καθὰ καὶ τὸ πρότερον λυττῶν καὶ περιυλακτῶν καὶ τὰ κυνὸς ἐνδεικνύμενος.

15. Am dritten Tag half die Heilige Jungfrau den Verteidigern überall, besonders aber bei ihrer Kirche in dem Vorort "Pege"¹⁰⁹.

Τρίτη δὲ ἦκεν ἡμέρα, καὶ καθάπερ χάλαζα¹¹⁰ σὺν κεραυνοῖς ἐπέστη πᾶσι τοῖς τείχεσιν αὐτοβοεῖ πάντα καὶ τα- f. 134
στρέφειν οἰόμενος. Ἄλλ' ἡ παρθένος καὶ δέσποινα καὶ

¹⁰⁴ Vgl. *Sam.* I 17, 5.

¹⁰⁵ Vgl. *Ps.* 63, 9.

¹⁰⁶ Vorlage: zweite Hälfte von XVIII = S. 305, 28-36. Übersetzung: S. 21.

¹⁰⁷ *Is.* 56, 11.

¹⁰⁸ Vgl. *Ps.* 119, 7.

¹⁰⁹ Vorlage: XIX = S. 305, 37-306, 12. Übersetzung: S. 21-22.

¹¹⁰ Vgl. (?) *GEORG. Pis.*, *In Bonum patricium* 52 (ed. PERTUSI, vgl. *Prolegomena*, Anm. 8).

πάντα ισχύουσα τῆς ἰδίας αὐτὸν¹¹¹ ἐν πείρᾳ καθιστῶσα δυνάμεως ἀρραβῶνας αὐτῷ τῆς ὅσον οὐπω μενούσης τὸν ἀλιτήριον παρέσχετο πτώσεως. Συχνὸν γὰρ ἀριθμὸν τῶν παρ' ἐκείνῳ τῷ κυνὶ μαχίμων λοχῆσασα ἀοράτως παρ' ἐν<α> τῶν πρὸ τοῦ τείχους θείων ναῶν αὐτῆς, ἐν ᾧ πῆγη ἰαμάτων ὑπάρχουσα οὕτω καὶ καλεῖσθαι τὸν τόπον πεποιήκεν¹¹², καὶ τούτους χερσὶ στρατιωτῶν Χριστιανῶν κατασφάξασα εἰς τὴν γῆν κατήγαγε τοῦ βαρβάρου τὸ φρύαγμα, καὶ ἅπαν αὐτοῦ τὸ στρατιωτικὸν ἐξενεύρισε, κἄν κρύπτειν ἔδοξε τότε τὸν φόβον ὁ δαίλαιος. Δέδωκε δὲ θάρσος τοῖς ἡμετέροις καὶ δύναμιν πείρᾳ μαθοῦσί τε καὶ πιστεύσασιν, ὅτι ὄντως ἡ θεοτόκος ὑπὲρ πόλεως τῆς ἰδίας ζηλοῖ καὶ ἀγωνίζεται. Ἐξῆς γὰρ λοιπὸν διὰ πάσης ἡμέρας συμπλοκαὶ κατὰ τόπον διάφοροι καὶ βελῶν ἀφέσεις καὶ βολαὶ χερμάδων λίθων δι' ὄλου τοῦ τείχους ἐγίνοντο καὶ πανταχοῦ παρῆν ἡ παρθένος νικῶσα νίκην ἀκαταγώνιστον δέος μὲν καὶ φόβον τοῖς πολεμίοις ἐμβάλλουσα ἰσχὺν δὲ καὶ θάρσος τοῖς ἰδίοις δούλοις παρέχουσα ἀπαθὲς δὲ φυλάττουσα τὸ ὑπήκοον. Τρίτη ταύτη ἡμέρα τῆς τῶν βαρβάρων παρουσίας, ἠνίκα ταῦτα ἐπράττοντο.

16. Am vierten Tage wurden Katapulte und Belagerungstürme vorbereitet¹¹³.

f. 134^v Κατὰ δὲ τὴν τετάρτην ἡμέραν τὰς ἐλεπόλεις ἤρξατο καθιστᾶν ὁ ἐμβρόντητος, καὶ πύργων ξυλίνων ἢ κατασκευὰς ἐτεκταίνετο. Ὅτι δὲ τούτοις ἢ τούτων σύμπηξις ῥάστη καὶ σύντομος πλήθει¹¹⁴ δὲ βαρβάρων ταῦτα ἐργαζομένων καὶ τῷ¹¹⁵ τὴν ὕλην ἔχειν εὐπόριστον, ἦν τε ἐφ' ἀμαξῶν ἄγων,

¹¹¹ αὐτῶν P.

¹¹² R. JANIN, *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin*, Première Partie: *Le siège de Constantinople et le Patriarcat Oecuménique*, Tome III: *Les églises et les monastères* (= *Publications de l'Institut français d'études byzantines*), 2. Aufl., Paris, 1969, p. 223-228

¹¹³ Vorlage: erste Hälfte von XX (die letzte Zeile ausgenommen) = S. 308, 13-18. Übersetzung: S. 22.

¹¹⁴ πλήθη P.

¹¹⁵ τὸ P.

ὄτε ἐλήλυθε, καὶ ἦν, ἐξ ὧν κατέστρεψεν οἴκων, εὐχερῶς συνεκόμισεν. Ἄλλὰ θεὸς ἐγέλα τοῦτον καὶ ἐμυκτήριζε¹¹⁶.

17. Am fünften Tag besuchte eine byzantinische Friedensdelegation den Awarikhagan erfolglos¹¹⁷.

Πέμπτης δὲ οὔσης ἡμέρας στέλλει πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς ὁ νεώτατος βασιλεὺς ἔχων τῆς βούλης συλλήπτορας τὸν ἱεράρχην καὶ τὸν φύλακα δῶρα καὶ πρέσβεις πρὸς εἰρήνην ἀθις τὸν τύραννον προκαλούμενος. Οἱ δὲ σταλέντες ἐπανεληλύθεσαν ἄπρακτοι τὰ μὲν δῶρα δόντες, κἂν μὴ ἠβούλοντο, ταῦτα δὲ λέγοντες οἱ ἀπεσταλμένοι ὑποστρέψαντες· «Πρωτέα¹¹⁸ τινὰ χερσαῖον τεθεάμεθα δαίμονα ἐν ἀνθρωπείῳ¹¹⁹ τῷ σχήματι ἢ Σαλμωνέα ἄλλον ἐκ βύρσης βροντᾶν¹²⁰ οἰόμενον¹²¹. Φεῦ τῆς ἀκαθαρσίας τοῦ σώματος, φεῦ τῶν σχημάτων, ὧν ἐωράκαμεν, καὶ τῶν λόγων, ὧν ἀκηκόαμεν· οὓς καὶ εἰπεῖν ὑμῖν αἰσχρὴ καὶ γέλωσ σαφής. Ταῦτα ὁ ἀλάστωρ οὗτος καὶ μιὰρὸς πρὸς ἡμᾶς ἐφθέγγετο τύραννος· Ἐμὴ ἀπατάτω ὑμᾶς ὁ θεὸς ὑμῶν, ἐφ' ᾧ πεποιθήσατε λέγοντες, οὐ μὴ παραδοθῆ ἡ πόλις εἰς χεῖρας ἐμοῦ καὶ λαοῦ τοῦ συνόντος μοι¹²². Πάντως αὔριον ταύτην καταλήψομαι καὶ ταύτην ἀοίκητον θήσομαι. Τοῖς οἰκοῦσι δὲ τὸ ζῆν φιλανθρώπως χαρίσομαι, καὶ ἄδειαν δίδωμι γυμνοὺς ἐκ ταύτης ἐξελεῖν, ἓνα ἰ δὲ χιτῶνα διὰ τὴν φύσιν ἐκάστω φιλοτιμήσομαι. Κελεύω δὲ καὶ τῷ Σαρβάρᾳ τῷ Πέρσῃ σὺν τοῖς αὐτοῦ ἐκστρατεύμασι, μηδὲν εἰς ὑμᾶς θλίβον ἐνδείξῃται. Ἐξέλθετε¹²³ τοῖνυν, κα-

¹¹⁶ Ps. 2, 4-5; vgl. noch 36, 13 und 58, 9.

¹¹⁷ Vorlage: erste Hälfte von XX (die letzten Zeilen ausgenommen) und XXI = S. 306, 20-23 und 306, 26-307, 7. Übersetzung: S. 22-23.

¹¹⁸ Proteus der Mythologie war ein Meergott; er verwandelte sich in die verschiedensten Gestalten. Er symbolisiert hier die unzuverlässige Wankelmütigkeit des Awarikhagans.

¹¹⁹ ἀνθρωπεῖα P.

¹²⁰ Vgl. (?) GEORG. PIS., B. A. 89.

¹²¹ Salmeoneus der Mythologie spielte sich als Zeus auf. Er ahmte den Donner mit dem Getöse beleedeter Kessel nach. Er symbolisiert hier die hochtönige Großtuerei des Nomadenherrschers.

¹²² Μη — μοι: Is. 37, 10.

¹²³ ἐξέλθατε P.

θάπερ ἔφην, εὐθέως τῆς πόλεως. "Ἐτερον δέ τι φιλό-
 άνθρωπον παρ' ἐμοῦ μὴ ἐλπίζετε'. Ταῦτα μὲν ἐκεῖνος εἶπε
 καὶ προσηπείλησε μείζονα, προσέθηκε δὲ ὅτι 'εἰ μὴ θάπτον
 ἐξέλθετε, πλήθος Περσῶν συμμαχοῦν μοι αὖριον πρὸ τοῦ
 τείχους τῆς πόλεως ὄψεσθε'. Καί γε σὺν ἀληθείᾳ Πέρσας
 ἡμεῖς αὐτοὶ τεθεάμεθα σταλέντας παρὰ τοῦ Σαρβάραζ καὶ
 δῶρα κομίσαντας τῷ Χαγάνῳ· οὓς καὶ συνθήκας θέσθαι
 ἠκούσαμεν, ὥστε σταλῆναι τὰ τούτων μονόξυλα καὶ ἐν
 αὐτοῖς Περσικὸν στρατὸν ἐκ Καλχηδόνας περᾶσαι τὴν
 θάλασσαν.»

**18. Das inbrünstige Flehen der Häupter der Kaiser-
 stadt um Hilfe und das Fiasko des persischen Hilfs-
 truppentransportes¹²⁴.**

Ταῦτα μὲν τὰ τῶν πρέσβων ῥήματα. Στρατὸν δὲ παρὰ
 Περσῶν ἐζήτει ὁ βάρβαρος οὐχ ὅτι συμάχων ἐδεῖτο (γῆ τε
 καὶ θάλασσα τῶν ὑπ' ἐκείνῳ ἀγρίων ἐθνῶν ἐπέπληστο),
 ἀλλ' ἵνα τὴν πρὸς Πέρσας σύμφωνον αὐτοῦ καθ' ἡμῶν δεί-
 ξη ὁμόνοιαν. Ταύτη τοιγαροῦν τῇ νυκτὶ ἐστάλησαν τὰ
 μονόξυλα πρὸς Πέρσας, καὶ Σκλάβων πλήθος δι' αὐτῶν ἐξ-
 ἐπλευσεν εἰς τὸ κομίσαι¹²⁵ τὸν ἐκ Περσῶν συμμαχικὸν
 στρατὸν. Βασιλεὺς τοίνυν ὁ νέος καὶ ἱεράρχης καὶ ὁ
 βασιλείων φύλαξ τοὺς τῶν πρέσβων λόγους ἀκούσαντες
 εἰς οὐρανὸν τὰς χεῖρας ἅμα πᾶσιν ἄραντες «δέσποτα τῶν ἰ-
 πάντων», ἔλεγον, «ὁ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιταττόμενος τα-
 πεινοῖς δὲ μᾶλλον διδοὺς χάριν¹²⁶, οὗ τὸ κράτος ἀνεί-
 καστον καὶ ἡ ἐξουσία (διὸ καὶ τὰ σύμπαντα δοῦλα σά¹²⁷
 καὶ ὅτι οὐδὲν ἀλάθητον ἐνώπιόν σου), ἀκουσον τοὺς λό-
 γους τοῦ σκολιοῦ τούτου δράκοντος, οὓς ἀπέστειλεν ὄνει-
 δίζων σε¹²⁸ τὸν πάντων δεσπότην. Οὐ γὰρ ἐπὶ τόξοις ἐλπί-
 ζομεν οἱ δοῦλοι σου, οὐδὲ ῥομφαίαν ἔχομεν εἰς τὸ σώ-

f. 135v

¹²⁴ Vorlage: XXII, XXIII und Anfang von XXIV = S. 307, 8-308, 2.
 Übersetzung: S. 23-25.

¹²⁵ κομίσαι P.

¹²⁶ I Petr. 5, 5.

¹²⁷ Vgl. Esth. 4, 17b-c.

¹²⁸ ἀκουσον — σε: II Reg. 19, 16; Is. 37, 17.

ζεσθαι¹²⁹ ἀλλά σε πύργον¹³⁰ ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθρῶν. Σὺ τοίνυν, παντοκράτορ καὶ παντοδύναμε, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβείμ καὶ βλέπων ἀβύσσους κάτιδε ἐκ θρόνου¹³¹ ἀγίου σου ἐπὶ ἐθνῶν πλήθη μὴ γινωσκόντων σε¹³², ἄπερ ἡμᾶς ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν περιεκύκλωσαν. Οὐκ ἀδυνατεῖ σοι γὰρ τὸ σῶζειν ἐν πολλοῖς ἢ ἐν ὀλίγοις¹³³, ἐπειδὴ πάρεστί σοι τῇ θελήσει τὸ δύνασθαι. Διὸ καὶ κράτει βραχιόνός σου τίς ἀντιστήσεται¹³⁴; Μὴ δῶς τὸ σκῆπτρον τῆς δόξης σου¹³⁵ ἀνθρώποις, οἳ τὸ ὄνομά σου οὐκ ἐπικέκληνται. Ἴδου γὰρ συνέθεντο οἱ ὑπεναντίοι Ῥαασῶν οὗτος καὶ ὁ τοῦ Ῥομελίου παῖς¹³⁶ ἐξᾶραι σκῆνωμα δόξης σου καὶ φράξαι στόμα αἰνούντων σε¹³⁷. Συλληφθήτωσαν, δέσποτα, ἐν διαβουλίαις οἷς διαλογίζονται, ὅτι ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ¹³⁸ ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός¹³⁹ λαός σου. Τίς ἐπάταξε μόνῳ τῷ βουλήματι, δέσποτα, Ζαρὲ τὸν Αἰθίοπα σὺν χιλίαις χιλιάσι κατὰ Ἀσά ποτε βασιλέως f. 136 στρατεύσαντα¹⁴⁰; Τίς κατέβαλεν ἔθνη πολέμια, ὧν τὸ πλῆθος ἀναρίθμητον, ἠνίκα πρὸς σε τὰς χεῖρας Ἴωσαφὰτ ἐξεπέτασεν ἀνθρωπίνης ἐστερημένος δυνάμεως¹⁴¹; Σὺ καὶ νῦν, παντοδύναμε, ῥύσαι πόλιν καὶ λαὸν σὺν κεκληρωμένον ὄνοματι¹⁴², μήποτε εἴπωσι τὰ βάρβαρα ταύτη ἔθνη· Ἐστὶν ὁ θεὸς αὐτῶν¹⁴³; Ἀλλὰ γνώτωσαν ἀληθῶς, ὅτι σὺ εἶ θεὸς μόνος ὁ ἐν ἰσχύι ἀμέτρητος καὶ αὐτοὶ ὅτι ἀνθρωποὶ

¹²⁹ Ps. 43, 7; vgl. Sam. I 17, 47.

¹³⁰ Vgl. GEORG. Pis., B. A. 239 und (?) Ps. 17, 2-3, weiterthin Ps. 45, 2.

¹³¹ καθήμενος — θρόνου: Daniel 54-55; Is. 37, 16-17; II Reg. 19, 15-16.

¹³² Ps. 78, 6.

¹³³ II Par. 14, 10; I Macc. 3, 18; Job 42, 2.

¹³⁴ Vgl. Dan. 4, 35; Esth. 4, 17c.

¹³⁵ Esth. 4, 17q.

¹³⁶ Vgl. Is. 7, 1-7.

¹³⁷ Esth. 4, 17o; Iud. 9, 8; Ps. 25, 8; vgl. Ex. 25, 9.

¹³⁸ ἀσεβῆν P.

¹³⁹ Ps. 9, 23.

¹⁴⁰ στρατεύσαντος P. Vgl. II Par. 14, 8-11.

¹⁴¹ II Par. 20, 1-30.

¹⁴² Vgl. (?) Esth. 4, 17h, o; Gen. 48, 16; Deut. 28, 10; Sir. 36, 11.

¹⁴³ Ps. 113, 10; vgl. (?) Ier. 2, 6.

είσιν¹⁴⁴.» Ταῦτα μὲν ὁ νέος βασιλεὺς σὺν ἱεράρχῃ καὶ τῷ πιστοτάτῳ φύλακι σὺν δάκρυσιν ἐν ἐκτενεῖα προσηύχοντο. Θεὸς δὲ τὴν τῶν Περσῶν πρὸς τὸν κύνα διάβασιν ἀπεκώλυσεν ἔνεδρα θέμενος καὶ πατάξας ἐνίους, ὧν οἱ τύραννοι πρὸς ἀλλήλους ἀπέστελλον¹⁴⁵.

19. Der 6., 7. und 8. Tag der Belagerung und die Vorbereitung der Einbäume der Slawen in den Gewässern des Goldenen Hornes¹⁴⁶.

f. 136v Τῇ οὖν ἕκτη καὶ ἐβδόμη καὶ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἀκροβολισμοῖς καὶ τοπικαῖς ἐφόδοις τοῦ πολεμῆν οὐκ ἐπαύσαντο. Ἔργον δὲ ἦν αὐτῷ τῷ Χαγάνῳ πόνῳ πολλῷ σπουδαζόμενον τὸ διὰ μὲν γῆς τὰς τῆς τειχομαχίας μηχανὰς παραστήσαι καὶ τὰς ἐλεπόλεις κατὰ τῶν πύργων ὀπλίσαι τῆς πόλεως κατὰ θάλασσαν δὲ ἐξαρτῦσαι¹⁴⁷ τὰ μονόξυλα, ὥστε καθ' ἓνα καιρὸν καὶ τὴν αὐτὴν ὥραν τὸν χερσαῖον ἄμα καὶ τὸν θαλάττιον κινήσαι καθ' ἡμῶν πόλεμον. Ἦδη γὰρ φθάσας τὸν τοῦ Κέρατος κόλπον ἐπλήρωσε μονοξύλων στρατὸν ἐπιφερομένων ἐξ ἀλλοφύλων ἐθνῶν, ὡς τὰ τοῦ οὐρανοῦ ἄστρα (ὡς δοκεῖν χέρσον | εἶναι τὸν πάν<τα> κόλπον μέχρι Βλαχερνῶν)¹⁴⁸, ὡς εὐχερῆ τὸν τόπον πρὸς ἐπίβασιν κατὰ τῆς πόλεως λογισάμενος. Ἦγνόει δὲ ὁ ἀλιτήριος, ὅπερ ὕστερον τῇ πείρᾳ μεμάθηκεν, ὅτι φύλακα ἀκαταμάχητον ἢ πόλις αὐτῇ τὸν ἐν Βλαχέρναις ἅγιον οἶκον τῆς θεομήτητορος¹⁴⁹ κέκτηται.

¹⁴⁴ Ps. 9, 21.

¹⁴⁵ Das *Chronicon Paschale* (Bd. I., S. 722-724, rec. L. DINDORF) spricht nur von persischen Gesandten, die den Khagan besuchten und dann von den Byzantinern gefangengenommen wurden.

¹⁴⁶ Vorlage: die Mitte von XXIV = S. 308, 2-12. Übersetzung: S. 25-26.

¹⁴⁷ ἐξαρτῆσαι P.

¹⁴⁸ Über den Stadtteil Blachernai siehe JANIN, *Constantinople byzantine* (vgl. Anm. 53), S. 57-58, 283-286.

¹⁴⁹ Über die Marienkirche in Blachernai siehe JANIN, *Les églises* (vgl. Anm. 112), S. 161-171.

20. Awaren und Perser zeigten sich einander an den beiden Seiten der Meerenge¹⁵⁰.

Ἐν ὄσῳ δὲ τὸν κατὰ γῆν καὶ θάλατταν ὁ μεμνηὼς ἐξήρτυε πόλεμον λαβῶν, ὅσον εἶχεν ἐν ἱππεύσιν ἐπίλεκτον θωρακηφόροις¹⁵¹, ἐν τοῖς ἀντιπέρα πόλεως ἀνά τὸν πόντον γέγονε μέρεσι τῷ Περσικῷ στρατῷ καὶ τῷ Σαρβάραι ἀντεπιδεικνυμένῳ ἐπιδεικνύμενος. Κάκεινος δὲ πάλιν ἀντικρὺ τὰ ὅμοια ἔπραττεν ἅπαν ὀπλιτῶν ἱπέων τὸ κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη πλήσας παραθαλάσσιον. Καὶ ὁ μὲν ἐξ Ἀσίας οὗτος δὲ ἐξ Εὐρώπης καθάπερ θῆρες ἄγριοι ὠρμώντο κατὰ τῆς πόλεως ἔτοιμον θήραμα ταύτην ἔχειν νομίζοντες.

21. Der heftige Kampf am neunten Tag zog sich in die Nacht hinein¹⁵².

Τῇ ἐνάτῃ δὲ ἡμέρᾳ μέγιστος κατὰ γῆν δι' ὅλου τοῦ τείχους συνερράγη πόλεμος, ὥστε πλῆθος φθαρῆναι πολεμίων· καὶ πάντων ἡμῶν ἐπ' ὄψεσι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν σύρεσθαι ἐποίει. Καὶ τραυματῖαι δὲ τῶν ἡμετέρων γεγόνασιν ἔνιοι ἄνωθεν. Οὐδὲ γὰρ ἡ νύξ ἐπιγενομένη τὸν πόλεμον ἔπαυσεν, ἀλλὰ πάννουχον ἔσχεν ἀμφοτέρωθεν τὸν κάματον. Καὶ πανταχῆ ἐκ περισσοῦ ἐκράτει τῶν πολεμίων τὰ ἡμέτερα.

22. Am zehnten Tag begann der Generalangriff gleichzeitig zu Wasser und zu Lande¹⁵³.

Ὅτε δὲ ἡ δεκάτη κατέλαβε, πέμπτη δὲ ἦν τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα, ὁ ὀλέθριος κύων τὸν κατὰ γῆν ἰ ἅμα καὶ θάλασσαν ὑφ' ἑνᾶ καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν κατὰ τῆς πόλεως κινήθηκε πόλεμος. Καὶ ἦν ἰδεῖν φρικτὸν θέαμα. Κατὰ πᾶν μὲν τὸ τεῖχος καὶ πᾶσαν τὴν θάλασσαν ἀλαλαγμὸς πολὺς καὶ κέλαδος ἐνυάλιος ἐξηκούετο· αἱ τε γὰρ σάλπιγγες τὸ

¹⁵⁰ Vorlage: das Ende von XXIV = S. 308, 15-21. Übersetzung: S. 26.

¹⁵¹ θωρακηφόρους P.

¹⁵² Vorlage: der Anfang von XXV = S. 308, 22-28. Übersetzung: S. 26.

¹⁵³ Vorlage: der Mitte von XXV und XXXII = S. 308, 29-30 und 310, 40-311, 13. Übersetzung: S. 26 und 30-31.

πολεμικὸν πανταχόθεν ἐσήμαινον, καὶ βοῆς καὶ κραυγῆς ἢ πᾶσα πόλις ἐπεπλήρωτο κύκλῳ. Καθ' ὅλου δὲ τοῦ τείχους τὰς ἀφειτηρίους μηχανὰς ὑφ' ἑν ἐργάζεσθαι παρεσκεύασε κίνημα καὶ βελῶν ἀφέσεις ἐκπέμπεσθαι καὶ πᾶν, ὅτι περ πρὸς τὸν κατὰ πόλεως ἐπινενόηται πόλεμον. Ἐν δὲ τῷ κόλπῳ τοῦ Κέρατος Σκλάβων καὶ λοιπῶν ἀγρίων ἐθνῶν, ἅπερ κατήγαγε, πληρώσας μονόξυλα καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς ὀπλίτας βαρβάρους εἰς πλῆθος φερομένους ἀμέτρητον τῆς κατὰ τῆς πόλεως ἐρεσίας σὺν ἀλαλαγμῷ μεγάλῳ ποιήσας ἀπάρξασθαι, ἐπειράτο καὶ ἐφαντάζετο διὰ μὲν τῶν πολεμούντων εἰς γῆν τὰ τεῖχη καταβάλλειν τῆς πόλεως διὰ δὲ τῶν ναυμαχούντων ἐν τῷ κόλπῳ εὐχερῆ τὴν κατ' αὐτῆς ἔχειν ἐπίβασιν. Πανταχόθεν δὲ θεὸς καὶ ἡ προστατεύουσα ἡμῶν δέσποινα θεοτόκος ἀπράκτους καὶ κενὰς τὰς ἐλπίδας¹⁵⁴ αὐτοῦ ἀπέδειξε.

23. Der letzte Tag der Belagerung erbrachte die größten Wunder der Menschenliebe von Gott¹⁵⁵.

f. 137^v Τίς ἐξειπεῖν ἰσχύσει τοῦ θεοῦ τὰ τότε θαυμάσια¹⁵⁶, τίς δὲ τῆς παρθένου τὴν δύναμιν διηγῆσασθαι; Ταύτην κλητὴν ἀγίαν ἡμέραν ὁ καλῶν οὐκ ἂν ἀμάρτοι ἔχουσιν πλεῖστα καὶ μεγάλα τῆς τοῦ θεοῦ περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίας¹⁵⁷ | μυστήρια καὶ πάντα ἡμῖν τῆς ἐκ θεοῦ σωτηρίας τὰ τέρατα δείξασα<v>.

24. Die Belagerung fielen massenweise besonders vor der Marienkirche in Blachernai, wo die Einbäume der Slawenflotte untergingen¹⁵⁸.

Τοσοῦτον γὰρ πλῆθος νεκρῶν καθ' ἕκαστον τόπον τοῦ τείχους ἐκ τῶν ὑπεναντίων καὶ οὕτω διαπαντὸς ἔπιπτε τὸ

¹⁵⁴ Sir. 34, 1; vgl. (?) Ps. 2, 1.

¹⁵⁵ Vorlage: weitere Partie von XXV = S. 308, 31-36. Übersetzung: S. 26.

¹⁵⁶ Vgl. (?) Ex. 3, 20.

¹⁵⁷ Vgl. ad Tit. 3, 4.

¹⁵⁸ Vorlage: das Ende von XXXII und XXXIII = S. 311, 13-40. Übersetzung: S. 31-32.

πολεμικόν, ὡς μηκέτι τοὺς βαρβάρους ἰσχύειν λοιπὸν εὐρίσκειν καὶ κατακαίειν τοὺς πίπτοντας. Κατὰ δὲ τὸν ἐν θαλάσῃ γενόμενον πόλεμον αὐτανδρα τὰ μονοξύλα αὐτῶν πρὸ¹⁵⁹ τοῦ ἐν Βλαχέρναις θείου ναοῦ αὐτῆς ἢ θεοτόκος ἐβύθισεν¹⁶⁰, ὡς πάντα τὸν κόλπον ἐκείνον ἐκ τῶν νεκρῶν σωμάτων καὶ τῶν κενῶν μονοξύλων τῶν εἰκῆ φερομένων καὶ τῶν μάτην περιπλεόντων, εἰ μὴ φορτικὸν εἰπεῖν, ἀβρόχως πεζεύεσθαι. Δέδεικται δὲ φανερώς, ὡς ἡ παρθένος μόνη τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἠγώνισται καὶ τὴν νίκην νενίκηκεν, ἐξ ὧν οἱ κατὰ θάλασσαν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀγωνιζόμενοι σκάφεισιν ἐκ μόνης τῆς ὄρμης τοῦ πλήθους τῶν ὑπεναντίων ἐτράπησαν καὶ μικροῦ δεῖν πρύμναν ἐκρούσαντο καὶ δεδώκασιν παρ' ὀλίγον τοῖς ἐχθροῖς εὐχερῆ τὴν ἐπίβασιν, εἰ μὴ ἡ παρθένος προφθάσασα τὴν ἰδίαν ἰσχύν τε καὶ δύναμιν¹⁶¹ ἐγείρασα, οὐ καθάπερ Μωσῆς¹⁶² ῥάβδῳ¹⁶³ τὸ Ἐρυθραῖον¹⁶⁴ διέστησε Πέλαγος τὸν Ἰσραὴλ διασῶσας (εἶτα αὐθις ἐπέκλυσε Φαραῶ καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν¹⁶⁵ αὐτοῦ), ἀλλὰ νεύματι καὶ βουλήματι ἄρδην πάντας τοὺς βαρβάρους αὐτοῖς πλωτῆρσι καὶ σκεύεσιν ἔρριπεν¹⁶⁶ εἰς θάλασσαν καὶ | f. 138
πόντῳ ἀπέπνιξε¹⁶⁷. Τινὲς δὲ φασιν, ὡς οὐ φόβῳ τῶν ὑπεναντίων πρὸς ὑποχώρησιν οἱ ἡμέτεροι ἐξέκλιναν, ἀλλ' ἡ παρθένος αὐτῇ δεῖξαι τὴν οἰκονομίαν βουληθεῖσα τοῦ πράγματος τὴν ὑποχώρησιν τοῖς ἡμετέροις ἐνέβαλεν, ὥστε τοὺς βαρβάρους κατ' αὐτὸν τὸν θεῖον ναὸν αὐτῆς¹⁶⁸ (τὸν ὄρμον ἡμῶν τὸν σωτήριον καὶ τὸν λιμένα τὸν εὐδιον τὸν ἐν Βλαχέρναις λέγω ναὸν) ἀναβρασμῶ καὶ κλύδωνι τούτους κατεπόντισε· καὶ ἦν ἰδεῖν τὸ μέγα ἐκεῖνο καὶ ἐξαισίον θαῦμα, ἅπαντα μὲν τὸν κόλπον ὑπὸ νεκρῶν σωμάτων καὶ μονοξύλων κενῶν χερσωθέντα καὶ περιρρεόμενον αἵμασιν,

¹⁵⁹ πρὸς P.

¹⁶⁰ Vgl. GEORG. PIS., B. A. 456.

¹⁶¹ Vgl. II Petri 2, 11; Apoc. 7, 12.

¹⁶² Μωσῆς P.

¹⁶³ Vgl. Ex. 14, 16.

¹⁶⁴ Vgl. Ex. 15, 4; Deut. 11, 4.

¹⁶⁵ Vgl. Ex. 14, 28.

¹⁶⁶ ῥίψασα P.

¹⁶⁷ ἀποπνίξασα P.

¹⁶⁸ Vgl. GEORG. PIS., B. A. 444-445.

ὀλίγους δὲ τῶν βαρβάρων, οὓς συμβέβηκε τῇ πρὸς ἄρκτον γῆ πλησιάζοντας τὸν κατὰ θάλασσαν διαδρᾶναι ὀλέθριον θάνατον ἐμπειρία τοῦ νήχεσθαι, καὶ αὐτοὺς μηδενὸς διώκοντος ἐν τοῖς ὄρεσι φεύγοντας¹⁶⁹.

25. Die Niedergeschlagenheit des Khagans und der kühne Ausbruch der Mut fassenden Byzantiner¹⁷⁰.

Ἄλιτῆριος τύραννος ἐφ' ὕψους ἰστάμενος σὺν ὀπλίταις καὶ τῆς οἰκείας αὐτόπτης γενόμενος¹⁷¹ πτώσεως μετ' αἰσχύνης, ἥς αὐτὸν ἡ παρθένος ἐνέπλησεν, ἀντίστρεψε κενὸς χερσὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ στήθος τύπτων πρὸς τὸ ἔξω τοῦ¹⁷² τείχους αὐτοῦ ἰστάμενον στρατόπεδον. Πολλαὶ δὲ διεληλύθασιν ἡμέραι, ἐν αἷς τοὺς ἐν τῷ λάκκῳ νεκροὺς βαρβάρους ἀνελέσθαι σὺν κόπῳ ἰσχυσαν πολλῶ οἱ ἡμέτεροι καὶ συναγαγεῖν εἰς καῦσιν τὰ ἐκείνων μονόξυλα. Ὅτε δὲ οἱ ἐν τῷ ἰ χερσαίῳ τείχει πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀνταγωνιζόμενοι λαοὶ ἡμέτεροι τὸν κατὰ θάλασσαν τῶν βαρβάρων εὐηγγελίσθησαν ὄλεθρον¹⁷³, ἔτι γε μὴν καὶ πλήθος κεφαλῶν ἐν δόρασιν ἐθεάσαντο, ὧν κατ' ὀλίγον ἐκόμιζον οἱ ἡμέτεροι τοῦτο τοῦ μεγάλου Βόνου κελεύσαντος, τότε δὴ τότε θεία δυνάμει θαρρήσαντες οἱ τῆς πόλεως καὶ τῇ ἰσχύϊ τῆς παρθένου φραζάμενοι τὰς πύλας τῶν τειχῶν ἀναπετάσαντες σὺν βοῇ καὶ ἀλαλαγμῷ πολλῷ καὶ παρρησία ὁμόσει¹⁷⁴ κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν μηχανῶν αὐτῶν ἐξέδραμον. Τοσαύτη περιέσχε χαρὰ καὶ δύναμις τὸ ἡμέτερον, τοὺς δὲ βαρβάρους δειλία καὶ τῆς ἐλπίδος ἀπόγνωσις, ὡς καὶ παῖδας καὶ γυναῖα κατ' ἐκείνων ὀρμήσαντας εἰς αὐτὸ γενέσθαι τῶν ἐχθρῶν τὸ στρατόπεδον· καὶ ἦν ὄραν ἓνα χιλίους διώκοντα¹⁷⁵ καὶ δύο μυριάδας μετακι-

¹⁶⁹ Vgl. *Matth.* 24, 16.

¹⁷⁰ Vorlage: XXXIV und die erste Hälfte von XXXV = S. 312, 1-27. Übersetzung: S. 32-33.

¹⁷¹ Vgl. *Luc.* 1, 2.

¹⁷² τοῦ ἔξω P.

¹⁷³ Vgl. (?) *Aporc.* 14, 6-8.

¹⁷⁴ ὁμῶσαι P.

¹⁷⁵ διώκοντας P.

νοῦντας¹⁷⁶ κατὰ τὸ πάλαι ὑπὸ Μωσέως λεγόμενον. Τοιαύτην ἢ θεοτόκος καὶ παρθένος καὶ δέσποινα ἰσχὺν τοῖς ἀνισχύροις καὶ δύναμιν τοῖς ἀδυνάτοις θελήματι μόνῳ δεδώρηται. Αὐτὴ δὲ δηλαδὴ τὸ ἐμπρησθῆναι τὰς μηχανὰς τῶν ἐχθρῶν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων τότε ἢ θεομήτωρ ἐκώλυσε μείζον ἐθέλουσα δεῖξαι τῆς ἰδίας περὶ ἡμᾶς ἀγαθότητος τὸ γνώρισμα. Τὸν γὰρ φύλακα αὖθις παρόντα καὶ πάντα τῇ σπουδῇ διερχόμενον ἐξήγειρε¹⁷⁷ κωλύειν τῶν ἡμετέρων τὴν ἔξοδον, ἀνακαλεῖσθαι δὲ καὶ τὸν ἔξω τοῦ τείχους συρρεῦσαντα ὄμιλον, — οὐκ ἀνακλητικῇ τοῦτο ποιοῦμενος σάλπιγγι, ἀλλὰ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ χερσὶ τε καὶ λόγοις πρὸς ὑποστροφὴν εὐλογον καὶ ἀσφαλῆ πάντας ἐκκαλούμενος. f. 139

26. Als die Feinde ihre Belagerungsinstrumente in Brand steckten, lobpriesen die Häupter von Konstantinopel Gottes Macht¹⁷⁸.

Ἡ δὲ παρθένος καὶ θεοτόκος ἐνήργει τοῦτο καὶ ἐπραττεν αὐτόχειρας τοὺς βαρβάρους γενέσθαι τῶν ἰδίων μηχανῶν ἐμπρηστὰς. Δηλώσει δὲ τοῦτο προῖὼν ὁ λόγος. Ἦνίκα γὰρ ἔδν ὁ ἥλιος καὶ νύξ ἐπεγένετο, τὰς χελώνας, τοὺς τριβόλους, τὰς ἐλεπόλεις, τοὺς πύργους τοὺς ἐκ ξύλων καὶ πάσας τὰς μηχανὰς καὶ πᾶν ἀφετήριον ὄργανον, ἅπερ ἦσαν ἐφ' ἀμαξῶν κομίσαντες ἢ καὶ ἐνταῦθα κατασκευάσαντες, πυρσοὺς δι' ὅλου τοῦ τείχους ἀνάψαντες κατέφλεξαν πάντα, ὥστε δι' ὅλης μὲν τῆς νυκτὸς ἅπαντα τὸν ἀέρα τὸν πρὸς δύσιν τῆς πόλεως τῇ πυρᾷ καταλάμπεσθαι, τὰ δὲ πλείστα μέρη διαυγαζούσης ἡμέρας καπνοῦ πλήρη γενόμενα μηδὲ τὴν πόλιν ὄραν ἡμῖν συχωρεῖν μήτε μὴν αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Ὁ δὲ γε ἱεράρχης καὶ ὁ σοφώτατος στρατηγὸς φύλαξ καὶ ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς συγκλήτου ἐστῶτες πρὸ τῆς πύλης, ἦν χρυσοῦν καλοῦμεν¹⁷⁹ ἀπὸ τοῦ πράγματος, καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸν καπνὸν τῶν βαρ-

¹⁷⁶ Deut. 32, 30.

¹⁷⁷ ἐξήγειρε fehlt in P.

¹⁷⁸ Vorlage: die zweite Hälfte von XXXV = S. 312, 28-313, 3. Übersetzung: S. 33.

¹⁷⁹ Über das Goldene Tor von Konstantinopel siehe JANIN, *Constantinople Byzantine* (vgl. Anm. 53), S. 269-273.

βαρικῶν ὀργάνων θεώμενοι τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἀνα-
τείνοντες ἐβόων¹⁸⁰ εὐχαριστήρια δάκρυα προχέοντες τῶν
ὀφθαλμῶν· «Ἡ δεξιὰ σου, κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ, ἡ
δεξιὰ σου χεῖρ, κύριε, ἔθραυσεν ἐχθροὺς¹⁸¹ καὶ

27. In Chalkedon erkannten die Perser die Aus-
sichtslosigkeit der Weiterführung des Krieges gegen die
göttliche Gewalt¹⁸².

f. 140^v | ἀπελάσασα ταῦτα, ὡς εἰκὸς, λογιζόμενον τὸν Πέρσην·
«Εἰ ἔθνη οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ψάμμῳ παρεικαζόμενα¹⁸³ τοῖς
τῆς πόλεως τείχεσι ἐπὶ τοσαύταις ἡμέραις προσεγγίζοντα,
τῇ δὲ πρὸς θαλάσσης γῆ ἀμάχῳ προσψαύσαντα οὐδὲν κατὰ
τῆσδε τῆς πόλεως πράξει ἐξίσχυσαν, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀπώ-
λοντο, τί λοιπὸν ἐγὼ μάτην τῇ θαλάσση ἔφεδρος παρακά-
θημαι κενὰς ἐμαυτῷ ἐλπίδας¹⁸⁴ ὑποτιθέμενος; Δῆλόν ἐστιν
ὅτι δύναμις τις θεῖα καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ταύτην τὴν πόλιν
φυλάττει καὶ διεφυλάξεν ἄτρωτον καὶ οὐκ ἔσται οὐδεὶς ὁ
κακῶσαι ταύτην δυνάμενος». Ταῦτα λέγοντα τὸν Ὀλο-
φέρνην ἐκείνον εἰκὸς ὑποχωρῆσαι θαυμάζοντα. Ποιεῖ γάρ
καὶ βαρβάρους ἐλπίδων ἀπόγνωσις λογίζεσθαι τὴν ἀκατα-
μάχητον τοῦ θεοῦ δύναμιν. Τοῦτο γὰρ πεπόνθασι καὶ
Αἰγύπτιοι τῆς θείας ἐν θαλάσση πειραθέντες δυνάμεως
«φύγωμεν» λέγοντες «φύγωμεν, ὅτι κύριος πολεμεῖ τοὺς
Αἰγυπτίους ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ»¹⁸⁵.

¹⁸⁰ ἐβόουν P.

¹⁸¹ Ex. 15, 6.

¹⁸² Vorlage: XXXIX (den Anfang ausgenommen) = S. 314, 5-18.
Übersetzung: S. 35-36.

¹⁸³ Vgl. Gen. 32, 13; Apoc. 20, 8; GEORG. PIS., B. A. 174.

¹⁸⁴ Sir. 34, 1; vgl. (?) Ps. 2, 1.

¹⁸⁵ Ex. 14, 25.

28. Die Prophezeiung vom Verderben des Israel angreifenden Gog bezieht sich auf die Belagerung der Kaiserstadt, die das "wahre Israel" ist¹⁸⁶.

Γῆν Ἰσραὴλ τήνδε τὴν πόλιν εἰκὸς νοεῖν, ἐν ἣ θεὸς καὶ ἡ παρθένος εὐσεβῶς καὶ ὀρθοδόξως δοξάζονται καὶ πάσης εὐσεβείας τελοῦνται μυστήρια¹⁸⁷. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς Ἰσραὴλ τὸ ἐν ἀληθίνῃ καρδίᾳ καὶ ψυχῇ θελούσῃ δοξάζειν¹⁸⁸ τὸν κύριον καὶ γῆν οἰκεῖν Ἰσραὴλ δόλον οὐκ ἔχουσαν τὸ ἐν παντὶ τόπῳ θυσίας τῷ θεῷ καθαρὰς καὶ ἀναιμάκτους προσφέρεσθαι¹⁸⁹. Τί δὲ ἄλλο καὶ οὐχὶ τοῦτο ἡ πόλις | αὕτη καθέστηκεν, ἦν ἅπασαν θυσιαστήριον ὁ κα- f. 141
λῶν τοῦ θεοῦ οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέποντος ὄλην δι' ἄλλου βλέπων μίαν ἐκκλησίαν ὑπάρχουσαν θεῷ καὶ τῇ παρθένῳ δόξαν καὶ ὕμνους προσάγουσαν¹⁹⁰; Κατὰ ταύτης τοίνυν τῆς πόλεως ἦει¹⁹¹ Γὼγ¹⁹², ὁ ἐρμηνεύεται ἄθροισμα τῶν ἐθνῶν, ὧν καθ' ἡμῶν ὁ λυσσώδης κύων κεκίνηκε λέγων· «Δεῦτε, ἀναβήσομεθα ἐπὶ γῆν ἀπερριμμένην καὶ ἤξομεν¹⁹³ ἐπὶ λαὸν ἡσυχάζοντα καὶ οἰκοῦντα ἐπ' εἰρήνης γῆν, ἐν ἣ οὐχ ὑπάρχει τείχος οὐδὲ μοχλοὶ καὶ θύραι οὐκ εἰσὶν αὐτοῖς, προνομεῦσαι προνομήν καὶ σκυλεῦσαι σκύλα αὐτῶν»¹⁹⁴. Ἀπερριμμένην γῆν καὶ ἀδέσποτον τὴν πόλιν ἐνόμισεν ὁ ἀνόητος μεμαθηκὼς τοῦ μεγάλου βασιλέως τὴν ἐξοδον, λαὸν δὲ ἡσυχάζοντα καὶ ἐπ' εἰρήνης οἰκοῦντα τὸν ταύτης οἰκήτορα ἀπειροπόλεμόν τινα καὶ ἀνανδρον τὸ Χριστιανῶν φύλον οἰόμενος. Ἦνίκα γὰρ ἐξ ἐφόδου ὁ κύων ὁ ἀναιδέστατος τοῖς Μακροῖς ἀδοκῆτως Τείχεσιν ἐπελθὼν ἔπραξεν ἅ ἔπραξεν, εἶπεν ὡς ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ·

¹⁸⁶ Vorlage: ein Teil von XLIV und XLV (die erste Zeile ausgenommen) = S. 316, 34-317, 3 und 317, 16-29. Übersetzung: S. 40-41.

¹⁸⁷ I ad Tim. 3, 16.

¹⁸⁸ Vgl. Macc. II 1, 3.

¹⁸⁹ Vgl. Hebr. 9, 7-14.

¹⁹⁰ Vgl. (?) Col. 3, 16 und ad Eph. 5, 19-20.

¹⁹¹ ἦει] Ἰ(σρα)ήλ P.

¹⁹² Vgl. (?) Apoc. 20, 8.

¹⁹³ ἤξομεν P.

¹⁹⁴ ἀναβησόμεθα — αὐτῶν: Ez. 38, 11-12.

«Οὐκ ἔστι θεός¹⁹⁵, οὐδὲ τείχεσι τῆς παρθένου καὶ τῷ βρα-
 χίονι¹⁹⁶ τῆς θείας δυνάμεως ἡ πόλις φυλάττεται. Διὸ ἀνα-
 βήσομαι ἐπὶ τὸν ὄμφαλὸν τῆς γῆς καὶ προνομεύσω προ-
 νομῆν καὶ σκυλεύσω σκύλα¹⁹⁷ καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀνθιστά-
 μενος¹⁹⁸. Τὸ γὰρ ἄπληστον τοῦ βαρβάρου καὶ φιλοχρή-
 ματον ταῦτα τοῦτον διανοεῖσθαι πεποιήκεν.....

29. Für die Befreiung von dem Tod bzw. der Ge-
 fangenschaft schuldeten die Einwohner Gott und der
 Heiligen Jungfrau Danksagung und Wohltaten¹⁹⁹.

f. 142v

.....
 Ἰ ἐξήρπασε κύριος· καὶ τότε γνωσόμεθα τὰ μεγέθη, ὧν ἡμῖν
 ὁ θεὸς καὶ ἡ παρθένος ἀγαθῶν ἐδώρησατο. Ἡμεῖς μὲν γὰρ
 ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν ὅσον οὐπω προσεδοκοῦμεν ἱερεῖς καὶ
 ἄρχοντας καὶ λαὸν οὐπω²⁰⁰ τεθραμμένον, ὅσοι τὸν θάνατον
 ὡς εἰκὸς ἐκφυγεῖν ἠδυνήθησαν καὶ τὸ ζῆν ἐλεεινῶς ἀντι-
 ηλλάξαντο, χειροπέδαις σιδηραῖς δεδεμένους καὶ εἰς γῆν
 ἀπαγομένους ἄλλοφύλων ἐπὶ δουλείᾳ πικρᾷ καὶ ὀδυνηρᾷ
 τῇ ζωῇ, ἧς πολλῶ τιμιώτερός ἐστὶν ὁ θάνατος, γύναια δὲ
 καὶ τέκνα, τὰς μὲν ὑβριζόμενας αἰσχρῶς βαρβαρικῇ ἀσω-
 τεῖᾳ τῶν ὁμοζύγων ὁρώντων, τέκνα δὲ σφαζόμενα, ὅσα
 δουλεύειν ἐκ τῆς ἡλικίας οὐκ ἴσχυον, τὰ δὲ δουλεύειν δυ-
 νάμενα χερσὶν ἄλλοφύλων ἐπ' ὄψεσιν ἡμετέραις ἐλκόμενα,
 οὐ τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον θέαμα; Θεῖους τε ναοὺς καὶ
 βασιλεία καὶ πόλιν ἅπασαν καταγομένην εἰς ἔδαφος ἐπι-
 στρέφεσθαί τε καὶ καθορᾶν καὶ λογίζεσθαι. Εἴ γε κἂν
 τοῦτο συνεχωρήθημεν, οἶον μέγεθος πόλεως καὶ καλλονῆν
 κτισμάτων καὶ περιφάνειαν οἴκων ἐκ πλήθους ἀμαρτιῶν
 ἠφανίσσαμεν καὶ ὧν οἰκῆτορες ὑπάρχειν οὐκ ἠξιώθημεν.
 Τούτων τοίνυν ἀπάντων ὑπὸ κυρίου λελυτρωμένοι τίνα

¹⁹⁵ Ps. 13, 1.

¹⁹⁶ Vgl. (?) Is. 52, 10 und 53, 1.

¹⁹⁷ Ez. 38, 11-12.

¹⁹⁸ Ps. 75, 8.

¹⁹⁹ Vorlage: XLIX (den Anfang ausgenommen) und L = S. 319, 3-26. Über-
 setzung: S. 44-45.

²⁰⁰ οὐτώ P.

πρὸς εὐχαριστίαν ὑπὲρ ἡμῶν θεῷ καὶ τῇ παρθένῳ, ἀνθ' ὧν πεπόνθαμεν, προστησώμεθα; Τίνα πρὸς αἶνον καὶ δόξαν, ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς ἀναξίως ἠύεργετήθημεν, *προβαλλόμεθα*, ὅτι f. 143 εἰσήκουσε τῶν πενήτων ὁ κύριος καὶ τοὺς πεπεδημένους οὐκ ἐξουδένωσεν; Αἶνεσάτωσαν αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, θάλασσα καὶ πάντα τὰ ἔρποντα ἐν αὐτῇ, ὅτι ἔσωσε κύριος ὁ θεὸς τὴν Σιών²⁰¹ καὶ τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ παρεκάλεσεν. Καὶ ἡμεῖς δὲ, καθ' ὅσον ἔχει δυνάμεως ἕκαστος, μὴ ἄκαρποι φανῶμεν, μηδὲ ἀργοὶ²⁰² καὶ ἀκίνητοι πρὸς τὴν δι' ἔργων ἀγαθῶν δόξαν καὶ αἶνον τοῦ σώσαντος²⁰³.

30. Herakleios vernahm die Freudenbotschaft über die Befreiung seiner Residenzstadt andächtig²⁰⁴.

Τούτων δὲ οὕτω φιλανθρωπία θεοῦ τοῦ ἐλεήσαντος τῶν θαυμασίων εἰς ἡμᾶς γενομένων φασὶν οἱ ἐκ βασιλέως τοῦ πιστοῦ καὶ μεγάλου βασιλέως ἀποκρίσεις κομίζοντες, ὡς νύκτα τε καὶ ἡμέραν ὧτα καὶ ὀφθαλμοὺς ἀνεωγμένους εἶχε καὶ τὴν διάνοιαν, ἐσκόπει τε καὶ περιεσκόπει τὰς ὁδοὺς καὶ τὴν θάλασσαν, ἀκοίμητον ἔχων τὸ τῆς ψυχῆς φροντιστήριον καὶ ἄυπνον κεκτημένος τὸ τῆς μερίμνης κριτήριον, τίς αὐτῷ γένηται τῆς ἐκ θεοῦ σωτηρίας τῆσδε τῆς πόλεως ἄγγελος. Ὅτε δὲ, *καθὼς οἱ παρόντες ἔφασαν*, τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ²⁰⁵ οἱ διακομίσαντες κατ' ἐκείνην τὴν χώραν γεγόνασιν, δραμῶν εἰς τὸν τῆς παρθένου ναὸν, πρὶν πυθέσθαι τούτους, πρηνῆς πεσὼν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους²⁰⁶ ἀγαθῶν ὑπάρχειν διακόνους τοὺς παραγενομένους πρὸς αὐτὸν ἐξαιτούμενος, ἠνίκα δὲ τῆς εὐχῆς εὔρε τὴν ἀγγελίαν ἀκόλουθον, ἐπὶ γῆς αὐθις κλίνας γόνυ ἐπ' ὄψεσι στρατοῦ καὶ f. 143' τοῦ συνόντος λαοῦ θεῷ καὶ τῇ παρθένῳ σὺν δάκρυσιν ἠύχετο λέγων· «Εὐχαριστῶ σοι, θεὲ λόγε καὶ σῶτερ ἡμέ-

²⁰¹ Ps. 68, 34-36.

²⁰² II Petr. 1, 8; vgl. Iac. 2, 14 und 20; ad Tit. 3, 8.

²⁰³ Vgl. (?) Luc. 18, 42-43.

²⁰⁴ Vorlage: der Großteil von LI = S. 319, 27-320, 6. Übers.: S. 45-46.

²⁰⁵ Act. Apost. 2, 11.

²⁰⁶ Act. Apost. 22, 7.

τερε καὶ βασιλεῦ πάσης κτίσεως, ὅση²⁰⁷ τε ὄρατὴ καὶ ὅση ἄορατος²⁰⁸, καὶ σοι²⁰⁹, παρθένε δέσποινα καὶ θεοτόκε, ὅτι πόλιν, ἣν μοι πιστεῦσαι κατηξιώσατε, καὶ λαοὺς, οὓς ποιμαίνειν τετάχατε, μᾶλλον οὖν οὓς σὺν ἐμοὶ ποιμαίνετε, πάσης ἐπηρείας καὶ βλάβης διεφυλάξατε ἀμέτοχον²¹⁰, καὶ τοὺς αἰσθήτους καὶ ἀγρίους λύκους ὄλεσαντες ἀνεπίβατον ἐκ τούτων διετηρήσατε»²¹¹. Καὶ ταῦτα μὲν, ὡς αὐτὰ ἐδήλουν τὰ ἐκ βασιλείως γράμματα, βασιλεὺς ὁ δικαιοτάτος πέπραχέ τε καὶ εἴρηκεν.

31. Anflehnungen und Litaneien des Patriarchen in der Marienkirche von Blachernai²¹².

Ὁ δέ γε ἱεράρχης σὺν κλήρῳ παντὶ τῇ ἐνθέῳ ζέσει τοῦ πνεύματος καὶ τῇ τοῦ σώματος νεκρώσει ἀναιμάκτους θυσίας²¹³ ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῶ τῆς θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις διηνεκῶς ἀνέφερε πρὸς δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν πάντας προτρεπόμενος καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀσφάλειαν λιτάς τε πανδήμους τὴν τῶν κακῶν θριαμβεύων ἀπαλλαγὴν, ἀπόρθητον αἰτῶν²¹⁴ τὴν πόλιν δι' αἰῶνος φυλάττεσθαι.

32. Der Prediger wendet sich am Ende, glückliche Zukunft hoffend, an den Propheten Isaias²¹⁵.

Ἄλλὰ μοι, Ἡσαΐα θεοειδέστατε, καθάπερ ἀρχομένῳ τοῦ λόγου τὴν σωτηρίαν προδιέγραψας τῆς πόλεως, οὕτω καὶ πέρατι σῶ ἐπισφράγισον τὰ λεγόμενα· τὴν τε πρὸς τὸν μέλλοντα χρόνον ἀπόρθητον καὶ ἀπολέμητον ταύτην ἔσεσθαι | εὐαγγέλισαι. Εἶπε καὶ ταύτη· «Τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν· ὑπερασιπῶ ὑπὲρ ταύτης τῆς πόλεως τοῦ σῶ-

f. 144

²⁰⁷ ὅσα P.

²⁰⁸ Vgl. GEORG. PIS., B. A. 519-521; ad Col. 1, 15-16.

²⁰⁹ σὺ P.

²¹⁰ Vgl. Ps. 22, 1.

²¹¹ Vgl. (?) Ioh. 10, 11-15.

²¹² Vorlage: die erste Hälfte von LII = S. 320, 10-15. Übersetzung: S. 46.

²¹³ Vgl. Is. 1, 11; ad Hebr. 9, 13-14.

²¹⁴ αἰτοῦντας P.

²¹⁵ Vorlage: die zweite Hälfte von LII = S. 320, 10-15. Übers.: S. 46-47.

σαι αὐτήν δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου»²¹⁶. Δαβὶδ γὰρ καὶ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς τῇ τε πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ καὶ τῇ πρὸς τοὺς ὑπηκόους πραότητι. Ἄλλὰ καὶ νίκαις αὐτὸν²¹⁷ καθὰ τὸν Δαβὶδ στεφανώσοι ὁ κύριος, παῖδά τε σὺν αὐτῷ βασιλεύοντα σόφον ἅμα καὶ εἰρηνικὸν κατὰ Σολομῶντα ποιήσειεν χαριζόμενος αὐτῷ καθὰ καὶ πατρὶ τὸ εὐσεβὲς καὶ ὀρθόδοξον. Αἶτει, προφήτα, θεόν, καὶ τὴν παρθένον ἰκέτευε, ἣν θεοτόκον ὡς ἀληθῶς ὑπάρχειν νοῶς ὀφθαλμοῖς προτεθέασαι καὶ τοῖς προφητικοῖς προεκήρυξας ῥήμασι²¹⁸, σῶσαι δι' αἰῶνος πόλιν τε καὶ λαὸν ἀμαρτάνοντας θεῷ δὲ καὶ τῇ παρθένῳ διαπαντὸς καταφεύγοντας,

33. Die zusätzliche Anflehung des Exzerptors²¹⁹.

καὶ ὄλην αὐτήν εἰς συμμαχίαν ἀναστήναι²²⁰ καὶ εἰς ἐκδίκησιν, καὶ τὴν δυναμένην παραλύειν τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμῖν ἐχθρῶν ἀφιέναι ἐπικαλουμένους²²¹ λυτρομένην μὲν καὶ αὖθις ἐκ δεινῶν περιστάσεων, βραβεύουσαν δὲ ἡμῖν παρὰ τοῦ αὐτῆς υἱοῦ καὶ θεοῦ πλείστα καὶ κάλλιστα παρ' ἐλπίδα δῶρά τε καὶ χαρίσματα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν προξενούσαν ἀπόλαυσιν, καὶ τῶν ἀπεράντων καὶ ἀκηράτων τρυφῶν τὴν μέθεξιν προμνηστεύουσαν. Ὡν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ταῖς αὐτῆς πρεσβείαις καὶ παρακλήσεσι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἰ καὶ σωτήρος ἡμῶν καὶ λύτρω τοῦ Ἰησοῦ

f. 144^v

²¹⁶ Is. 37, 34-35.

²¹⁷ αὐτῶν P.

²¹⁸ Vgl. Is. 7, 14.

²¹⁹ Übersetzung: <Oh Prophet, flehe die Heilige Jungfrau an>: möge sie im Krieg völlig unsere Helferin und Rächerin sein, möge sie uns vor den kränkenden Feinden fähig retten, möge sie uns, wenn wir sie ersuchen, befreien, indem sie uns von den üblen Umständen wiederum erlöst, uns von seinem Sohn und dem Herrn viele schöne ungehoffte Geschenke und Gunstbezeugungen erwirkt, überdies die Genießung des ewigen Glückes verschafft und die Beteiligung an den grenzenlosen reinen Vergnügen erbetet. Gäbe es nur eine Möglichkeit für uns alle durch die Intervention und Fürbitte der Heiligen Jungfrau, weiterhin mittels der Gunst, Menschenliebe und Erlösung unseres Herrn und Erlösers Jesus Christus die Ehre, der Ruhm, der Dank und die Anbetung jetzt und in alle Ewigkeit. Amen.

²²⁰ Vgl. Ps. 34, 2.

²²¹ συμμαχίαν — ἐπικαλουμένους, dieser Textteil befindet sich am Rand und ersetzt zwei gestrichene Zeilen.

Χριστοῦ, ᾧ πᾶσα πρέπει τιμὴ δόξα εὐχαριστία καὶ προσ-
κύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἄμην.

Résumé. Édition princeps, d'après le ms. Athos Pantokrator 26 (s. xi), de l'*Abbreviatio* (BHG 1078m) de l'homélie de Théodore le Syn-celle sur le siège de Constantinople par les Avars en 626 (BHG 1061). Le compilateur anonyme a souvent recopié littéralement cette homélie racontant les miracles de la Vierge, protectrice des chrétiens.

KIRCHLICHE UND PROFANE ELEMENTE

IM SPRACHGEBRAUCH UND STIL EINES FRÜHBYZANTINISCHEN
KANZELREDNERS
(THEODOROS SYNKELLOS)

Es ist im allgemeinen betrachtet ein wissenschaftlicher Gemeinplatz, daß sich die ausgesprochen christlichen, ja selbst theologisch eingestellten Schriftsteller der Spätantike und des Frühmittelalters trotz ihrer überwältigend religiösen Überzeugung dem Einfluß der heidnischen antiken Literatur nicht entziehen konnten.¹ In konkreten Einzelfällen, bei bestimmten christlichen Autoren blieben aber die Philologen manchmal schuldig, Nachweise der erwähnten heidnischen literarischen Einwirkung zu erbringen. Deshalb gibt es noch viel zu tun, um die Mischung von christlichen und heidnischen Elementen in den Werken vieler verschiedener Schriftsteller tatsächlich darzustellen.² Im folgenden möchte ich bei einem christlichen Schriftwerk aus der ersten Hälfte des siebenten Jahrhunderts, bei der Homilia des Theodoros Synkellos über die awarische Belagerung von Konstantinopel³ den erwähnten Mangel der früheren Forschung bis zu einem gewissen Grade beheben. Diese Aufgabe ist desto aktueller, weil die Kanzelrede einerseits als Augenzeugenbericht über ein höchst wichtiges historisches Ereignis außerordentliche Beachtung ver-

¹ A. EHRHARD: *Geschichte der byzantinischen Literatur* ... von K. KRUMBACHER. München 1897. S. 161—162: «Wie die byzantinische Rhetorik überhaupt, so ist auch die geistliche Beredsamkeit ... abhängig von der altgriechischen Rhetorik ... Im großen und ganzen übertrifft die byzantinische geistliche Beredsamkeit die Predigtliteratur des abendländischen Mittelalters vermöge ihres engen Zusammenhanges mit der griechischen Klassizität».

² H. G. BECK (*Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1959, S. 5) betont mit Fug und Recht die «Mangel an Vorarbeiten ... , was die Homiletik betrifft».

³ L. STERNBACH: *Analecta Avarica*. Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Filologiczny. Serya III. Ogólnego zboru tom XXX. Krakow 1900, S. 297 (Einleitung), 298—320 (griechischer Text), 320—33 (kritischer Apparat), 365 (Corrigenda). Ich zitiere nach Seiten und Zeilen von STERNBACH und nach der zusätzlichen Kapiteleinteilung von dem Neudruck bei F. MAKK: *Traduction et commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège de Constantinople en 626*. Appendice: *Analecta Avarica de L. Sternbach* (*Acta Antiqua et Archaeologica XIX*. = *Opuscula Byzantina III.*), Szeged 1975, S. 74—96 (griechischer Text; vgl. S. 5, wo Emendationen vorgeschlagen wurden). Siehe noch die neue Kollation der Handschriften S. SZÁDECZKY-KARDOSS: *Avarica*. Über die Awarengeschichte und ihre Quellen. Mit Beiträgen von TH. OLAJOS (*Acta Antiqua et Archaeologica XXIV*. = *Opuscula Byzantina VIII.*), Szeged 1986, 173—195 und S. SZÁDECZKY-KARDOSS: *Textkritische Bemerkungen zur «Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis auctore Theodoro Syncello»*. *Acta Ant. Hung.* 30 (1982—1984 [1988]), S. 443—450.

dient, andererseits aber als «häretisches» Schriftstück (das auch dem den Monenergismus bzw. den Monotheletismus befürwortenden Patriarchen Sergios huldigte) von kirchlicher Seite ziemlich vernachlässigt wurde; sie ist zum Beispiel (ebenso wie eine andere Predigt des Theodoros Synkellos)⁴ in der *Patrologia Graeca* von Migne nicht enthalten.

Was die christlichen Elemente in dem Thema und demgemäß auch in der Sprache der uns beschäftigenden Homilie betrifft, bedarf es keiner langen Erörterung. Die zentrale Zielsetzung des Redners ist es vorzuzeigen, daß die Heilige Jungfrau, der die Blachernai-Kirche gewidmet ist, von der fürchterlichen Bedrohung seitens des Riesenheeres des Awarenkhagans die Kaiserstadt errettet hatte. Die Byzantiner erreichten es als fromme Christen, die auf ihre heilige Patronin und die göttliche Hilfe vertraut hatten, daß die heidnischen Truppen trotz der großen zahlenmäßigen Überlegenheit gezwungen waren, sich unverrichteterdinge zurückzuziehen. Zu diesem Grundgedanken paßt eine Sprache, die von biblischen Zitaten und Reminiszzenzen wimmelt. F. Makk gibt in den Anmerkungen seiner französischen Übersetzung der Homilie fast zweihundert solche Stellen aus der Heiligen Schrift an, die entweder wortwörtlich zitiert sind oder die Abfassung der Rede beeinflussen konnten.⁵ Auf jede Seite des gedruckten griechischen Textes der Predigt fallen also durchschnittlich acht ausgesprochen christlich religiöse Formulierungen, die den Grundton der Sprache des Theodoros Synkellos völlig beherrschen.

Nun aber einige Bemerkungen darüber, wo und wie profane, ja bisweilen gerade heidnische Elemente in das massiv christliche Material und Sprachgebrauch der fraglichen Kanzelrede eingedrungen sind.

Die Rhetorik, die in der Erziehung der Literaten des oströmischen Reiches eine der wichtigsten Rollen spielte, war besonders in der frühbyzantinischen Zeit gänzlich die Erbschaft der vorchristlichen profanen Kultur.⁶ Ein charakteristisches Beispiel beleuchtet gut die Einwirkung dieser Rhetorik, die den Ausdruck des christlichen Inhaltes eigenartig beeinflußt. Die Anadiplosis, die hervorhebende Wiederholung, ist eins der bevorzugtesten Stilmittel des

⁴ (F.) COMBEFIS: *Novum Auctarium Bibliothecae Patrum* II. Parisii 1648, S. 751–786 (die einzige Edition des ganzen Textes); HR. LOPAREV: *Staroe svidetel'stvo o ploženii rizy Bogorodicy vo Vlakernah. Vizantijskij Vremennik* 2 (1895) S. 581–682 (griechischer Text und altslawische Übersetzungen der zweiten Hälfte der Homilie). Vgl. u. a. A. CAMERON: *The Virgin's Robe. Byzantion* 49 (1979) S. 42–56.

⁵ F. MAKK: a. a. O. S. 49–59.

⁶ Siehe z. B. G. A. KENNEDY: *Classical Rhetoric and Its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times*. London 1980. S. 161–163: «... rhetorical education affected speaking and writing, in the East primary through imitation of classical models, through exercises in composition like those in the rhetorical schools of late antiquity... In the case of rhetoric, Byzantine conservatism is seen in adherence to classical textbooks...». Vgl. oben Anm. 1 und P. LEMERLE: *Le premier humanisme byzantin*. Paris 1971, S. 43.

Theodoros Synkellos.⁷ Er spricht von dem persischen Heerführer Sarbaraz, der aus der schimpflichen Niederlage des Riesenheeres des Awarenkhagans endlich die Lehre zieht, daß der Herrgott den christlichen Byzantinern hilft und deshalb auch er sich vom asiatischen Ufer des Bosporos zurückziehen muß. Als biblische Parallele zitiert der Redner die Wörter der Ägypter, die das Rote Meer während der Verfolgung der Israeliten verschlingt. «Φύγωμεν . . . κύριος πολεμεῖ . . . τοὺς Αἰγυπτίους . . .», lesen wir in der Septuaginta⁸ den Verzweiflungsruf der Soldaten des Pharaos. «Φύγωμεν . . . φύγωμεν», steht verdoppelt der Ruf in der Abfassung des byzantinischen Redners.⁹

Im obigen Fall veränderte unser Autor den Wortlaut eines Bibelzitates unter dem Einfluß der profanen Rhetorik. Im folgenden Fall gebrauchte er ein von Haus aus profanes Bild. Er machte einen Exkurs und kehrte dann zu seiner eigentlichen Gedankenfolge zurück. In diesem Zusammenhang stellte er sich als einen Wagenlenker hin, der im Zirkus nach einer Abbiegung zu der Rennbahn zurückkehrte.¹⁰ Die Circenses des Hippodroms bildeten in Byzanz das Überbleibsel der antiken einst mit dem heidnischen Kult verbundenen Spectacula.¹¹

In der Glaubenswelt der Byzantiner traten an die Stelle der antiken mythischen Wesen die Gestalten des Alten und des Neuen Testaments. Demgemäß wird unter anderem der fromme Kaiser Herakleios mit David, der inbrünstige Patriarch Sergios mit Esaias, der böse Perserkönig Chosroes mit Nabukodonozor, der persische Heerführer Sarbaraz mit Holofernes, die Bucht des Goldenen Hornes mit dem Roten Meer, der Bosporos mit dem Jordan Fluß, die Soldaten des Awarenkhagans mit den Heerscharen von Gog verglichen bzw. metaphorisch gleigesetzt.¹² Aber von der antiken Rhetorik erbte sich auch der Gebrauch der heidnischen Mythologie als Stilmittel auf das christliche Byzanz fort.¹³ So erscheint bei Theodoros Synkellos der hundertar-

⁷ Beispiele der Anadiplosis in der uns beschäftigenden Kanzelrede des Theodoros Synkellos: IX p. 301, 10: *πρῶτον . . . πρῶτον*; XIV p. 303, 37–38: *ὄντω γὰρ ὄντω*; (so in den Pariser und Vatikaner Manuskripten; fehlerhaft in der Edition von STERNBACH); XXIII p. 307, 29: *ἰδοὺ γὰρ ἰδοὺ*; XXXIV p. 312, 6: *τότε δὴ τότε*; L p. 319, 33: *ὄτε δὲ ὄτε*. Vgl. J. MARTIN: *Antike Rhetorik*. München 1974, S. 301–302, 305, 336–337. Siehe noch unten Anm. 42.

⁸ Exodus 14, 15 (*Septuaginta id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes*. Edidit A. RAHLFS. Stuttgart 1950, S. 110).

⁹ XXXIX p. 314, 16.

¹⁰ VI p. 299, 39 *Ἀλλὰ γελῶ πρός νόσον ἐπανακτέον . . .*

¹¹ R. JANIN: *Constantinople Byzantine*. Paris 1964, S. 184: « . . . Septime Sévère commença la construction de l'hippodrome . . . Il consacra l'édifice aux Dioscures, Castor et Pollux, dont il érigea les statues sur les portiques de l'hippodrome.»

¹² LII p. 320, 20–21: Herakleios ~ David; XIII p. 303, 16: Sergios ~ Esaias; VII p. 300, 22–23: Chosroes ~ Nabukodonozor; VII p. 300, 27–28: Sarbaraz ~ Holofernes; XXIV p. 308, 14–15: das Goldene Horn ~ das Rote Meer; VII p. 300, 30–31: Bosporos ~ Jordan; XLIV p. 316, 33–34: Volk des Khagans ~ Volk des Gog.

¹³ Siehe z. B. F. DÖLGER: *Byzantine Literature* in: J. M. HUSSEY (Ed.), *The Byzantine Empire* (The Cambridge Medieval History IV.) II. Cambridge 1967, S. 208: «The highest praise was given to . . . a speech . . . supported by far-fetched comparisons and allusions to Greek mythology as well as to the Bible . . . The Church, whose most influen-

mige Briareos als Symbol der Unersättlichkeit des habgierigen Awarenherrschers,¹⁴ so werden die zu Wasser und zu Lande gleichzeitig drohend auftretenden Awarenscharen mit Skylla und Charybdis verglichen,¹⁵ so symbolisiert der gestaltwechselnde Proteus die Unbeständigkeit des Khagans¹⁶ und der Donner nachahmende Salmoneus die großtuerische Redeweise desselben Barbarenführers.¹⁷

In der antiken, durch die Byzantiner rezipierten Rhetorik wurde freilich der Vergleich nicht nur mit mythischen, sondern auch mit historischen Persönlichkeiten als brauchbares Stilmittel empfohlen.¹⁸ Und Theodoros Synkellos folgt dieser Empfehlung durch Heraufbeschwörung nicht nur christlicher sondern auch heidnischer geschichtlicher Gestalten. Die Grausamkeit des Khagans stellt er z. B. mit derselben Eigenschaft des berüchtigten Tyrannos Phalaris nebeneinander.¹⁹

Am auffallendsten ist aber das, womit ich im gegebenen Zusammenhang schließen möchte. Ein Christ gewordener Schriftsteller, Anatolios (um 280 Bischof von Laodikeia) beschäftigte sich schon früh mit der Zahlenmystik der Neupythagoreer,²⁰ deren wirksamster Vertreter mit seinem *Ἀριθμητικὰ θεολογούμενα* betitelten Werk Nikomachos von Gerasa gewesen war.²¹ Die späten Neuplatoniker, so besonders Iamblichos,²² aber auch andere (z. B. der

tial representatives had usually passed through the schools of rhetoric, also supported this tendency towards classicism». Vgl. u. a. G. A. KENNEDY: a. a. O. S. 164.

¹⁴ X p. 302, 1.

¹⁵ XVI p. 304, 18–19. Theodoros Synkellos folgt hier den Versen 204–206 des Gedichtes *«Bellum Avaricum»* von Georgios Pisides; vgl. unten Anm. 30.

¹⁶ XXI p. 306, 27.

¹⁷ XXI p. 306, 31.

¹⁸ Siehe z. B. J. MARTIN: a. a. O. S. 120–121.

¹⁹ X p. 302, 2.

²⁰ *Ἀνατολίον περὶ δεκάδος καὶ τῶν ἐντὸς αὐτῆς ἀριθμῶν* wurde ediert von J. L. HERBERG: *Annales internationales d'histoire. Congrès de Paris 1900, 5e section: Histoire des sciences*, S. 27–57. Vgl. ED. ZELLER: *Die Philosophie der Griechen*. III. Teil. 1. Abteilung, Leipzig ⁵1923, S. 830–831; ED. ZELLER–R. MONDOLFO: *La filosofia dei Greci. Parte III. Volume VI. Giamblico e la scuola di Atene a cura di G. MARTANO*, Firenze 1961, S. 2–3.

²¹ Photius, *Bibliotheca codex 187 = Nicomachos Gerasenus, Arithmetica theologumen (Photius, Bibliothèque. Texte établi et traduit par P. HENRY III., Paris 1962, S. 40–48)*. J. MAU: *Nikomachos von Gerasa (Der kleine Pauly. Lexikon der Antike IV., Stuttgart–München 1972, Sp. 113–116)* glaubt (mit anderen Gelehrten), daß die Schrift dem Nikomachos unterschoben wurde. H. HUNGER (*Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner II.* München 1978, S. 223) nimmt dagegen die Meinung von P. TANNERY an (*Mémoires scientifiques 3 [1915] S. 11–28*), wonach das Werk von Nikomachos herrührt.

²² *Iamblichī Theologumena arithmeticae*. Edidit V. DE FALCO, Lipsiae 1922; der Herausgeber ist der Meinung, daß die Schrift dem Iamblichos unterschoben wurde. Die echte *Theologumena arithmeticae* von Iamblichos wäre verlorengegangen (so H. HUNGER: a. a. O. I. S. 240). Andere Gelehrten nehmen aber die Verfasserschaft des Iamblichos an; so u. a. P. KROH: *Lexikon der antiken Autoren*, Stuttgart 1972, S. 308–309; W. BUCHWALD–A. HOHLWEG–O. PRINZ: *Tusculum-Lexikon griechischer und lateinischer Autoren*. München–Zürich 1982. S. 374; E. ZELLER–R. MONDOLFO–G. MARTANO: a. a. O. S. 29; H. DÖRRIC: *Iamblichos. Der kleine Pauly II.* (Stuttgart 1967) Sp. 1306; L. KLEINE–H. WUSSING: *Iamblichos. Lexikon der Antike* (herausgegeben v. J. IRMSCHER), Leipzig 1971, S. 255.

alexandrinische Hierokles),²³ die die letzten selbstbewußten Gegner des Christentums in dem oströmischen Reich gewesen sind,²⁴ machten dann die pythagoreische Zahlenmystik zu einem Grundstein ihres christenfeindlichen Gedankensystems und arbeiteten sie weitgehend aus.²⁵ Dessenungeachtet übernahmen christliche Autoren auch weiterhin Elemente und Ausdrücke dieser heidnischen Zahlenspekulation.²⁶ So verfuhr auch der fromme Christ Theodoros Synkellos, obgleich er dadurch, wie wir es unten sehen werden, einen dem christlichen Glauben widersprechenden Gedanken ahnen ließ. Die Zeit der Befreiung der Kaiserstadt von dem stürmenden Awarenheer war der fünfte Tag der Woche (Donnerstag), der siebente Tag des Monats August und der zehnte Tag der Belagerung,²⁷ die am neunundzwanzigsten Juli begann.²⁸ Als Theodoros Synkellos diesen Freudentag bespricht, knüpft er an alle drei Zahlen Eigenschaften an, die von der heidnisch-neuplatonischen Zahlenmystik herrühren. Fünf sind die Sinne des Menschen (*αἰσθήσεις*),²⁹ die alle infolge des Sieges mit Zufriedenheit erfüllt werden.³⁰ Nummer zehn bedeutet die Vollständigkeit (*τὸ τέλειον*);³¹ dies stimmt mit der Tatsache überein, daß die Byzantiner die vollständige Befreiung von der drohenden Gefahr erhalten haben.³² Und sieben heißt bei den Neuplatonikern und auch bei Theodoros Synkellos *παρθένος* und *ἀμήτωρ*.³³ Was das erste Beiwort betrifft, paßt es vortrefflich dem christlichen Glauben, wonach die Heilige Jungfrau (die *Παρθένος*) Konstantinopel

²³ *Hieroclis in Aureum Pythagoreorum carmen commentarius*. Recensuit F. G. KOEHLER. Lipsiae 1974. S. 87–90 (Caput XX § 11–21).

²⁴ Das Wesen des späten Neuplatonismus charakterisieren wohl die Wörter von H. HUNGER (a. a. I. S. 11): Seit dem Anfang des vierten Jahrhunderts «sammelten sich die geistigen Abwehrkräfte des Heidentums zum Kampf gegen die nunmehr etablierte christliche Weltanschauung im sogenannten Neuplatonismus». Vgl. u. a. S. IMPELLIZZERI: *La letteratura bizantina*. Firenze 1957. S. 155–156: «Il neoplatonismo... vienne continuato... sempre nell'ambito del paganesimo...».

²⁵ Siehe u. a. E. ZELLER—R. MONDOLFO—G. MARTANO: a. a. O. S. 26–27: «Con la teologia speculativa si connette, in Giamblico e nella maggior parte dei suoi seguaci, una predilezione spiccata per il misticismo aritmetico dei pitagorici...».

²⁶ H. HUNGER: a. a. O. II. S. 222–223: «Von Platons Timaios und vom Pythagorismus ausgehend huldigten die Neuplatoniker einer immer mehr um sich greifenden Zahlenspekulation... Diese... Zahlenspielerien... erfreuten sich während der byzantinischen Äre ungebrochener Beliebtheit.»

²⁷ Theodoros Syncellus, *De obsidione Avarica* XXV p. 308, 29–31.

²⁸ *Chronicon Paschale* (rec. L. DINDORFIUS) p. 719 (29. Juli), vgl. 717 (14. Indictio = 626).

²⁹ Iamblichus, *Theologumena arithmeticae* (oben Anm. 22) p. 34, 3.

³⁰ Theodoros Syncellus, *De obsidione Avarica* XXV p. 308, 36–37. Vgl. Georgius Pisida, *Bellum Avaricum* (das Gedicht schwebte dem Kanzelredner vor Augen; siehe oben Anm. 15).

³¹ Iamblichus, *Theologumena arithmeticae* (oben Anm. 22) p. 80, 7–8; 81, 10; 83, 6, 10, 11; 86, 6. V. DE FALCO, der Herausgeber zitiert im Apparat seiner Edition weitere Parallelstellen von heidnischen und christlichen Autoren. Siehe auch Hierocles (oben Anm. 23) XX 14 (p. 88, 6).

³² Theodoros Syncellus, *De obsidione Avarica* XXV p. 308, 39–40.

³³ Iamblichus, *Theologumena arithmeticae* (oben Anm. 22) p. 54, 11. V. DE FALCO führt in dem Apparat zahlreiche weitere Belegstellen an, so auch Hierocles (oben Anm. 23) XX 15 (p. 88, 16).

von der Belagerung befreit hatte.³⁴ Umgekehrt verhält es sich mit dem zweiten Attribut (*ἀμήτωρ*); die Heilige Maria, die Parthenos ist nach der Theologie nicht ohne Mutter geboren. Hier stellt es sich also am klarsten heraus, daß Theodoros Synkellos dem profanen, ja heidnischen Sprachgebrauch manchmal fast selbstbezweckt folgt. Der überzeugte Christ riskiert nämlich mit dem Gebrauch des Wortes *ἀμήτωρ* im gegebenen Zusammenhang³⁵ eine Andeutung, die eventuell auch als Sakrileg aufgefaßt werden könnte; denn Anna, die Mutter von Maria wurde als Heilige geehrt,³⁶ unser Kanzelredner läßt aber unbewußt ihr Nichtsein ahnen. Der Zwang der Rhetorik, wohl-lautende Ausdrücke selbst aus heidnischen Schriften zu übernehmen, ist für den byzantinischen Literaten so unwiderstehlich, daß er deswegen für einen Augenblick auch den eigentlichen Sinn seines Schriftwerkes vergißt.

Und dies ist nicht ein beispelloser Einzelfall. Sei mir gestattet, auf einen ähnlichen (bisher aber meines Wissens unbeachteten) Passus hinzuweisen. Menandros Protektor der Historiker war ein älterer Zeitgenosse von unserem Theodoros Synkellos. Die Awaren galten während der Regierung des Kaisers Maurikios, als Menandros sein Geschichtswerk schrieb, für die gehaßtesten Feinde des oströmischen Reiches. Demzufolge schilderte Menandros der byzantinische Patriot das Awarentum als ein habgieriges eidbrüchiges grausames Heidenvolk.³⁷ Doch als er darüber berichtete, daß Justinian die Awaren mit Geschenken von der Feindseligkeit zurückzuhalten beabsichtigte, machte er von solch einem rhetorischen Topos Gebrauch, der ursprünglich zur Charakterisierung eines fabelhaft idealisierten redlichen Volkes angewandt wurde. In dem Aithiopika betitelten Liebesroman des Heliodoros erscheint nämlich Äthiopien als das Musterland der Rechtschaffenheit und Humanität;³⁸ nur in diesem Wunderland sind auch die Fesseln aus Gold und nicht aus Eisen verfertigt.³⁹ Das eindrucksvolle Bild der Fesseln aus Feingold ergriff augenschein-

³⁴ Die zahlreichen Parallelstellen, wo christliche Schriftsteller Nummer 7 mit den Beiworten *parthenos* und *amētōr* verknüpfen; kann man kaum vollständig übersehen. Es scheint aber, daß die Verbindung der Heiligen Jungfrau mit den Attributen der *Hebdomas* die persönliche Invention des Theodoros Synkellos war. Die heidnischen Autoren erwähnten in diesem Zusammenhang verschiedene jungfräuliche Göttinnen, u.a. besonders Pallas Athene ~ Minerva (z. B. Martianus Capella VII 738) oder die personifizierte *Nikē* (so vielleicht Philolaos, als der älteste Zeuge, Fr. 20 bei H. DIELS—W. KRANZ: *Die Fragmente der Vorsokratiker* I. Berlin 191952 [Repr. 1961] S. 416).

³⁵ Theodorus Syncellus, *De obsidione Avarica* XXV p. 308, 37—38: *ἐβδόμη δὲ πάλιν οἷα παρθένος τις καὶ ἀμήτωρ καὶ τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου ἀξιοθεῖσα χάριτος.*

³⁶ F. HALKIN: *Bibliotheca Hagiographica Graeca I.* Bruxelles 1957, S. 44—45 und *Novum Auctarium*, Bruxelles 1984, S. 20 (Nr. 130—134); SOCH BOLLANDIANI: *Bibliotheca Hagiographica Latina I.* Bruxelles 1898—1899 (Repr. 1949), S. 80—83 (Nr. 483—505).

³⁷ *Excerpta de legationibus (Excerpta historica iussu Imp. Constantini Porphyrogeniti confecta I.)*. Edidit C. DE BOOR, Berolini 1903. p. 197, 31 (Fr. 28), 443, 1 et 25—26 (Fr. 5, 6), 444, 7—10 (Fr. 9), 445, 34—446, 8 et 17 (Fr. 14), 456, 10—11 (Fr. 26), 457, 18—25 (Fr. 27), 471, 31—32 (Fr. 63), 476, 13—21 (Fr. 64). — *Excerpta de sententiis (Excerpta historica . . . IV.)*. Edidit U. PH. BOISSEVAIN, Berolini 1906. p. 21, 16—18 (Fr. 30).

³⁸ Vgl. SZEPESY T.: *Héliodóros és a görög szerelmi regény* (Heliodoros und der griechische Liebesroman. Ungarisch), Budapest 1987, S. 125—157.

³⁹ Heliodorus, *Aethiopica* IX 1 (fin.).

lich den Schüler der Rhetorenschule Menandros so unwiderstehlich, daß er auch damals darauf anspielte, als er die den Awaren seitens Byzanz zuteil gewordenen Goldketten erwähnte.⁴⁰ Menandros der Stilist geriet dadurch in Gegensatz mit Menandros dem Historiker: der erstere brachte im Zusammenhang mit dem Awaren ein ideales rechtschaffenes Volk in Erinnerung, der letztere stellte dieselben Awaren als eine der unrechtschaffensten Völkerschaften hin.

Die alten ursprünglich durch die heidnische Rhetorik geprägten Stilmittel eigneten sich in Byzanz meistens gut zum Ausdruck von neuen vorzüglich christlichen Gedanken. Es kam jedoch selten vor, daß der Literat, der in der Rhetorenschule ausgebildet wurde, unbewußt auch dann die antike Bildersprache beibehielt, wenn sie dem aktuellen Inhalt nicht gerecht wurde, ja manchmal gerade widersprach. Die Homilie des Theodoros Synkellos lenkt unsere Aufmerksamkeit auf diese beachtenswerte, aber bisher kaum beachtete Doppelseitigkeit der antiken Erbschaft in der hochsprachlichen Schreibkunst der Byzantiner,⁴¹ und bietet uns so einen einigermaßen neuen Gesichtspunkt zur Untersuchung der stilistischen Formgebung mittelgriechischer Werke.⁴²

Szeged.

⁴⁰ Excerpta de legationibus (oben Anm. 37) p. 445, 1—2 (Fr. 14).

⁴¹ Unsere Feststellung bezieht sich auf die latenten, meistens unbewußten Widersprüche. Die größeren Fälle, wo die heidnischen Elemente zu der christlichen Gedankenwelt augenscheinlich in Gegensatz standen, wurden bald schon von den Byzantinern, bald erst später von den Byzantinologen wahrgenommen. Zum Beispiel verurteilte schon Konstantinos Akropolites in einem Brief den Dialog Timarion wegen der christenfeindlichen Wirkung, die die Erzählung der Hadesfahrt von einem Christen auf den Leser ausüben konnte (siehe M. TREU: *Ein Kritiker des Timarion*. Byzantinische Zeitschrift 1 [1892] S. 361—365). Oder siehe den Hinweis auf einige Progymnasmata des Nikephoros Basilikes von G. S. KENNEDY (a. a. O. S. 164).

⁴² Zur Ergänzung der Anmerkung 7 geben wir hier einige Beispiele der Anadiplosis an, die sich in der «Homilia de depositione vestis Deiparae in Blachernis» (oben Anm. 4) befinden: COMBEFIS p. 755: *ὄντος γὰρ ὄντως*; LOPAREV p. 597, 19: *τάχα δέ, τάχα*; 605, 1: *Ἔδει γὰρ ἔδει*; vgl. noch p. 600, 1, 3, 5: *... δεῦτε ... δεῦτε ... δεῦτε ...*

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó a kötethez	5
Vorwort.....	7
Theodóros Synkellos: Homilia de depositione vestis Deiparae in Blachernis.....	9
Kritikai szöveg és bevezetés
Index nominum	62
Index verborum	63
Magyar fordítás.....	85
Appendix: Szádeczky-Kardoss Samu tanulmányai Theodóros Synkellos	
Konstantinápoly avar ostromát tárgyaló szentbeszédéről.....	95
• Zur Textüberlieferung der „Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis auctore ut videtur Theodoro Syncello” (AAAScH 24, 1976, p. 297–306)	97
• Eine unkollationierte Handschrift der Homilie über die persisch-awarischer Belagerung von Konstantinopel (AAAScH 26, 1978, p. 87–96)	107
• Mégjegyzések Theodoros Synkellos Konstantinápoly avar ostromát tárgyaló szentbeszédének kéziratáról (Opuscula Classica Mediaevaliaque in honorem J. Horváth, Bp. 1978 p. 453–465).....	117
• Textkritische Bemerkungen zur „Homilia de obsidione Avarica Constantinopolis auctore Theodoro Syncello” (AAAScH 30, 1982-1984, p. 443–450)	123
• Prologus in narrationem de miraculis Mariae liberatricis Constantinopolis ab Avaris Persis Agarenis oppugnatae (AAAScH 32, 1985-88, p. 193–198)	131
• S. Szádeczky-Kardoss, Th. Dér, Th. Olajos: Breviarium Homiliae Theodori Syncelli de obsidione Avarica Constantinopolis (BHG 1078m) (Analecta Bollandiana 108 (1990) p. 117–182).....	137
• S. Szádeczky-Kardoss, Kirchliche und profane Elemente im Sprachgebrauch und Stil eines frühbyzantinischen Kanzelredners (Theodoros Synkellos) (AAAScH 33, 1990-1992, p. 169–175).....	173

ACTA UNIVERSITATIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE
OPUSCULA BYZANTINA

- I. S. SZÁDECZKY-KARDOSS, Ein Versuch zur Sammlung und chronologischen Anordnung der griechischen Quellen der Awarengeschichte nebst einer Auswahl von anderssprachigen Quellen. Mitarbeiterin des Buches T. OLAJOS. Szeged 1972.
- II. P. LAKATOS, Quellenbuch zur der Gepiden. Mit einem Vorwort von S. SZÁDECZKY-KARDOSS. Szeged 1973.
- III. F. MAKK, Traduction et commentaire de l'homélie écrite probablement par Théodore le Syncelle sur le siège de Constantinople en 626. Avec une préface de S. SZÁDECZKY-KARDOSS. Appendice: Analecta Avarica de L. Sternbach. Szeged 1975.
- IV. I. FODOR, Altungarn, Bulgarotürken und Ostslawen in Südrussland (Archäologische Beiträge). Mit einem Vorwort von S. SZÁDECZKY-KARDOSS. Szeged 1977.
- V. Commentationes historico-hagiographicae Hungarice scriptae summariis Latinis adornatae, quas edendas curavit S. SZÁDECZKY-KARDOSS. Szeged 1978.
- VI. P. LAKATOS, Quellenbuch zur Geschichte der Heruler. Mit einem Vorwort von S. SZÁDECZKY-KARDOSS. Szeged 1978.
- VII. 1. Über das letzte Jahrzehnt der ungarischen Byzantinistik (Akten der am 3--4. November 1980 gehaltenen Szegeder Konferenz). Hrg. v. S. SZÁDECZKY-KARDOSS. 1. Szeged 1981.
- VIII. Samuel SZÁDECZKY-KARDOSS, Avarica. Über die Awarengeschichte und ihre Quellen. Mit Beiträgen von Therese OLAJOS. Szeged 1986.
- IX. Byzance et ses voisins. Mélanges à la mémoire de Gyula Moravcsik à l'occasion du centième anniversaire de sa naissance. Rédigé par Thérèse OLAJOS. Szeged 1994.

